This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

S R.
343 123

Digitized by Google

INVENTARIS

DER

ARCHIEFSTUKKEN

BERUSTENDE BIJ DE VEREENIGDE DOOPSGEZINDE GEMEENTE

TE AMSTERDAM.

Digitized by Google

Digitized by Google

INVENTARIS

DER

ARCHIEFSTUKKEN

BERUSTENDE BIJ DE VEREENIGDE DOOPSGEZINDE GEMEENTE TE AMSTERDAM,

OPGEMAAKT DOOR

Dr. J. G. DE HOOP SCHEFFER.

EERSTE STUK.

ARCHIEF BETREFFENDE DE DOOPSGEZINDEN IN 'T ALGEMEEN.

UITGEGEVEN
EN TEN GESCHENKE AANGEBODEN
DOOR DEN KERKERAAD DIER GEMEENTE.
1883.

Digitized by Google

SEMIN.
REMONSTR.
BIBL.
123.

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN & ZOON.

Digitized by Google

BERICHT.

Toen mij de beschrijving en ordening der archiefstukken, die bij de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente alhier berusten, werd opgedragen, rangschikte ik ze onder drie hoofdafdeelingen, waarvan de eerste, kortweg ALGEMEEN ARCHIEF *genoemd, alle bescheiden bevat, die de Doopsgezinden in 't algemeen betreffen. De inventaris daarvan ziet in dit eerste stuk het licht. In het volgende zullen opgenomen en beschreven worden* VOOREERST *alle stukken, die de verschillende Doopsgezinde Gemeenten hier ter stede vóór* 1801 *en de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente sedert dat jaar aangaan, en* VERVOLGENS *eenige bescheiden van elders gevestigde Doopsgezinde Gemeenten.*

De verzameling bevat alleen handschriften of geschriften in druk (b. v. circulaires) die daarmede gelijk staan. Geschreven kopieën van drukwerken zijn daaruit zorgvuldig verwijderd en naar de bibliotheek der Gemeente verplaatst.

Omtrent de eerste afdeeling: brieven, besluiten en verdere bescheiden van de overheid uitgegaan van 1527 *af, zij opgemerkt, dat ze, met uitzondering van* N°. 189, *bestaat alleen uit afschriften, door mij zelven of onder mijn toezicht van de origineelen genomen. De volgende afdeelingen bevatten, tenzij het tegendeel uitdrukkelijk verklaard wordt, niets anders dan oor-*

Digitized by Google

spronkelijke stukken. Bij vergissing geraakten de N°s. 694 *en* 695, *die eerst in afdeeling* VI *hadden moeten plaats vinden, in afdeeling* III *onder letter a.*

De kerkeraad, wenschende het nut en de waarde van dit archief zoo veel mogelijk te verhoogen, verleent alle vrijheid om de daarin nedergelegde stukken te onderzoeken, te raadplegen en af te schrijven, en zondert daarvan alleen uit de boeken en aanteekeningen, die het geldelijk beheer en de financiën der Vereenigde Gemeente (sedert 1801*) aangaan, terwijl ook het bedoelde onderzoek altijd zal moeten plaats hebben in 't gebouw der bibliotheek en op de uren dat deze geopend is. Geen archiefstuk mag uitgeleend worden zonder speciale vergunning van den archivaris en alleen tegen onderteekend ontvangbewijs.*

J. G. DE HOOP SCHEFFER,
Archivaris.

AMSTERDAM,
Maart 1883.

Digitized by Google

INHOUD.

ARCHIEFSTUKKEN

BETREFFENDE DE DOOPSGEZINDEN IN 'T ALGEMEEN.

(Algemeen Archief.)

Blz.

I. BRIEVEN, BESLUITEN EN VERDERE BESCHEIDEN VAN DE OVERHEID UITGEGAAN VAN 1527 AF. (N°. 1—459). 1.

II. BRIEVEN, BESLUITEN EN VERDERE BESCHEIDEN VAN DE DOOPSGEZINDEN EN HUNNE GEMEENTEN UITGEGAAN VAN 1525 AF. (N°. 460—616)..... 82.

III. OPSTELLEN VAN LEERSTELLIGEN EN STICHTELIJKEN AARD.

a. Over verschillende leerstukken. (N°. 617—698)... 117.

b. Over 't verbindend gezag van belijdenissen(N°. 699—711)..... 128.

c. Leerredenen. (N°. 712—732)..... 130.

VI. BEOEFENING VAN DE GESCHIEDENIS DER DOOPSGEZINDEN.

a. Bibliographie. (N°. 733—737)..... 133.

b. Geschiedenis in 't algemeen. (N°. 738—764)..... 134.

c. Geschiedenis van bijzondere personen(N°. 765—773). 140.

V. VEREENIGING EN SOCIËTEITEN.

I. Zuid-Hollandsche Sociëteit. (N°. 774—853).. 143.

II. Waterlandsche Sociëteit in N-Holland.(N°. 854—861)..... 154.

III. Friesche Sociëteit in N.-Holland. (N°. 862—881). 155.

VI. Rijper Sociëteit. (N°. 882—884)..... 157.

V. Zonsche Sociëteit. (N°. 885—944)..... ald.

VI. Ring der N.-Hollandsche gemeenten (N°. 945—951)..... 169.

Digitized by Google

Blz.
VII. Doopsgez. Sociëteit in Friesland. (No. 952—958). ald.
VIII. Sociëteit der Groninger Oude Vlamingen. (N°. 959—963)..... 170.
IX. Groninger Sociëteit. (N°. 964 en 965)..... 171.
X. Vereeniging van Doopsgezinde gemeenten in Gelderland, Overijsel enz. (N°. 966)..... ald.
XI. Fonds tot ondersteuning van weduwen en weezen van Doopsgezinde predikanten in de provinciën Noord- en Zuid-Holland. (N°. 967—985). ald.
XII. Algemeen emeritaatfonds. (N°. 986—1000)... 173.
XIII. Vereeniging te Haarlem voor bedeeling enz. (N°. 1001)..... 175.
XIV. Tijdelijke vereenigingen. (N°. 1002—1004).... ald.
XV. Commissie voor de buitenlandsche nooden.
a. Vergaderingen. (No. 1005—1058)..... 176.
b. Brieven. (N°. 1059—1115)..... 183.
c. Collecten. (N°. 1116—1191)..... 198.
d. Financiën. (No. 1192—1247)..... 211.
e. Ondersteuning.
I. Zwitserland. (N°. 1248—1399)..... 219.
II. Palts, Gulik en Beneden-Rijn.(No. 1400—1551)..... 263.
III. Pruisisch Litthauen. (N°. 1552—1745). 291.
f. Voorspraak bij de overheid. (N°. 1746—1865). 337.
g. Kolonisatie.
I. In Groningen en te Gorredijk.(N°. 1866—1902)..... 364.
II. Te Kampen. (N°. 1903—1920)..... 372.
III. Te Wageningen. (N°. 2921—1994).... 375.
VI. In Zeeland.
a. Brieven van de gemeente te Middelburg. (N°. 1995—2085)..... 389.
b. Brieven enz. van kolonisten in Zeeland. (N°. 2086—2243)..... 412.
V. In Pennsylvanië. (N°. 2244—2289)..... 449.
h. Ontbinding der commissie (N°. 2290—2306). 460.
VI. STUKKEN VAN VERSCHILLENDEN AARD.(N°. 2307—2334). 463.

Digitized by Google

A.

ALGEMEEN ARCHIEF.

I. Brieven, besluiten en verdere bescheiden van de Overheid uitgegaan betreffende de Doopsgezinden, van 1527 af.

20 November 1527. 1. Stukken betreffende Wendelmoet Claesdochter van Monnikendam om het geloof ter dood gebracht. 20 Nov. 1527. Fol.

a. Extracten van brieven van het Hof v. Holland. 30 Oct. 1526—4 April 1527, over ketterij te Monnikendam. (*B. A.*)

b. Brief van de landvoogdes Margareta aan den Raad v. Holland, 25 Mei 1527, o. a. over de behandeling die de gevangene Wendelmoet Claesdochter moet ondergaan. *Fransch* (*R. A.*)

c. Vonnis van het Hof, 20 Nov. 1527, waarbij W. C. tot den brandstapel veroordeeld wordt. (*R. A.*)

d. Extract-rekening, 1528—29, van gemaakte onkosten voor het onderzoeken van een geschrift, waarin de marteldood van W. C. beschreven staat. (*B. A.*)

.... 1527. 2. Rekening van den procureur-generaal van het Hof van Friesland, over een reis naar Witmarsum, om de kisten van den pastoor en den vicaris aldaar,

Digitized by Google

te onderzoeken, waar zij kettersche boeken gevonden hebben. (*Archief Hof van Friesland.*) 2 bl. 4°.

30 Juli 1528. 3. Vonnis gewezen door het Hof met cassatie van het vonnis der schepenbank van Delft tegen David Joris, die veroordeeld wordt tot geeseling, tongpriem, een half uur tepronkstelling en bannissement uit Delft voor 3 jaren, met de kosten. (*R. A.*) 4 bl. fol.

4 Februari 1529. 4. Verhaal van den marteldood van Ludwig Hätzer van Bischofszell, door Christoph Schultheiss. Kopy uit zijn Hs., berustende op het Archief te Constanz. 3 bl. fol.

20 Maart 1531. 5. Vonnis tot onthoofding van Sikke Freriks te Leeuwarden. (*Archief Hof van Friesland.*) 1 bl. fol.

5 December 1531. 6. Brief van de raadsheeren van Duyvenvoorde en Sandelijn, aan den stadhouder. Negen herdoopers, schoon zij vóór den dood zich bekeerd hebben, zijn onthalsd en hunne hoofden aan de galg te Amsterdam ten toon gesteld. Zij vragen hoe te handelen met een priester uit Eindhoven, die zijn ambt had neêrgelegd en sedert 4 jaar te Amsterdam gehuwd leeft. (*R. A.*) 2 bl. fol.

18 Juni 1533. 7. Extract-brief van den raad van Holland aan den stadhouder: berispt over hun gunstig advies, in de zaak van den poeniteerenden herdooper IJsbrand IJsbrandsz. verklaren zij bij dit advies te volharden en alle schuld, alsof zij den ketter genegen zouden zijn, van zich af te werpen. (*R. A.*) 1 bl. fol.

9 November 1533. 8. Brief van de landvoogdes Maria van Oostenrijk

Digitized by Google

aan het Hof van Holland: op hun verzoek om 2 Alkmaarsche Anabaptisten (vrouwen) heimelijk ter dood te brengen, omdat de openbare terechtstellingen licht oproer verwekken en de ketterij wegens de standvastigheid der veroordeelden doen toenemen, — adviseert zij gunstig en machtigt het Hof om in 't vervolg evenzoo te handelen. (*R. A.*) 1 bl. fol.

31 December 1533. 9. Vonnis der schepenbank van Amsterdam, tegen 9 burgers tot een bedevaart naar Rome, omdat zij zonder voorkennis een rederijkerskamer opgericht en daarop een spel tegen de geestelijkheid gespeeld hadden (onder deze is Henrik Henriksz. Snyder, later een der naaktloopers). (*A. A.*) 1 bl. fol.

Mei 1533/34. 10. Drie extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam: betalingen voor het bewaken van goederen, behoorende aan Anabaptisten te Winkel; voor het waken tegen de herdoopers en het bespieden van dezen te Jisp, Wormer en in Waterland. (*A. A.*) 3 bl. fol.

Februari 1534. 11. Brief van het Hof van Holland aan den stadhouder: opgaaf van verschillende Anabaptisten; een banvonnis tegen 20 hunner, die een conventicul te Limmen hadden gehouden; een vonnis tot onthoofding van 2 zusters (4 Febr.) en een dergelijk vonnis tegen Jan Joosten van Goedereede, (10 Febr.) leeraar der Anabaptisten te Amsterdam. (*R. A.*) 2 bl. fol.

5 Februari 1534. 12. Extract-brief van den raadsheer van Assendelft aan den stadhouder: de beide Alkmaarsche vrouwen (zie n°. 8) zijn heimelijk ter dood gebracht en bij haar ketterij gebleven. (*B. A.*) 1 bl. fol.

Digitized by Google

12 Februari 1534. 13. Besluit van den stadhouder aan het Hof, waarbij ten strengste het huisvesten van kettersche leeraars verboden en ieder gemachtigd wordt hen in gevangenis over te leveren met uitloving van *f* 12.— voor iederen gevangene. (*R. A.*) 2 bl. fol.

14 Februari 1534. 14. Brief van den procureur van het Hof aan den stadhouder: Hij heeft den brief van 11 Febr. ontvangen om onderzoek te doen naar de Anabaptisten te Westzanen en in Waterland. 10 wederdoopers zijn gevangen, waarvan één, een voormalige priester, reeds onthalsd is. Volgens hunne verklaring zijn er te Amsterdam in dezen winter 150 en te Westzaan 200 Anabaptisten bijgekomen. De baljuw van Beverwijk doet huiszoeking te Krommeniedijk en te Westzanen. Hij schrijft de oorzaak toe aan het verzuim van de schouten, die ook meer hulp van dienaren noodig hebben. Hij beklaagt zich over de ketterij van een priester aan het Leprozenhuis te Amsterdam en geeft bericht van het vonnis tegen de rederijkers aldaar gewezen (zie n°. 9). (*R. A.*) 5. bl. fol.

17 Februari 1534. 15. Instructie, door het Hof van Holland aan zijn gecommitteerden gegeven ter mededeeling aan de landvoogdes. Uitvoerig bericht omtrent de maatregelen door het Hof tegen de Anabaptisten genomen, sedert hunne opkomst te Amsterdam en in N.-Holland. (*R. A. afgedrukt bij Cornelius, Die Wiedertäufer in Münster*). 9 bl. fol.

18 Februari 1534. 16. Brief van de raadsheeren van Duyvenvoorde en Sandelijn, aan den stadhouder: dringend ontslag verzoekende uit hunne commissie om de

Digitized by Google

ketterij te straffen en tegen te gaan onder referte aan n°. 15. (*R. A.*) 4 bl. fol.

23 Februari 1534. 17. Brief van den procureur van 't Hof aan den stadhouder. Hij heeft 6 of 8 Anabaptisten gevat en zal uit hen, zoo mogelijk, de namen van anderen zoeken te vernemen: 3 gevangen Anabaptisten uit Aalsmeer hebben hem verklaard dat hun getal in Holland 3000 en elders in 't geheel 80,000 bedraagt, hetgeen hij wel niet gelooft, maar hij houdt zich toch overtuigd, dat hun aanhang alleen met geweld kan te keer gegaan worden. Een tocht naar Krommeniedijk heeft niets opgeleverd. Gedagvaard zijn: Jan Hubrecht, schout te Amsterdam, en de priester van het Leprozenhuis aldaar. (*R. A.*) 3 bl. fol.

25 Februari 1534. 18. De raad van Holland aan den stadhouder. (Extract.) De schout van Amsterdam is wegens plichtverzuim in zijn ambt geschorst. (*B. A.*) 1 bl. fol.

27 Februari 1534. 19. De keizer aan den stadhouder. Plakkaat tegen de Melchiorieten of Anabaptisten, waarbij bepaald wordt: dat, schoon de doopers en herdoopten lijf en goed verbeurd hebben, zij echter, indien zij binnen 24 dagen poeniteeren bij hunnen biechtvader, voor ditmaal begenadigd zullen worden. (*R. A.*) 3 bl. fol.

20 Maart 1534. 20. Brief van den procureur aan den stadhouder. Niet meer dan 15 Anabaptisten hebben zich om gratie aangemeld, de meeste, zoo te Krommeniedijk als te Haarlem, in den Haag en te Veere, hebben besloten te vluchten, enkele naar Munster te reizen. Hij vreest dat zij te Monnikendam of te Edam een schuilplaats zullen vinden en raadt aan ten

Digitized by Google

spoedigste gewapende macht te zenden, daar hun getal dagelijks vermeerdert. (*R. A.*) 3 bl. fol.

20 Maart 1534. 21. De raad van Holland aan den stadhouder (Extract). Verzoekt de noodige hulp om de Herdoopers, die de aangeboden gratie verachten en op de schepen gevangen genomen zijn, te doen executeeren. (*B. A.*) 1 bl. fol.

21 Maart 1534. 22. De procureur aan den stadhouder. Hij zal met 2 karveelschepen van Enkhuizen gaan om de onlangs te Hasselt gevangen genomen Anabaptisten over te brengen en de schepen der overigen zoo mogelijk te nemen, met behulp van 2 schepen, die te Haarlem en Amsterdam gereed liggen en van de ruiterij in Overijsel. (*R. A.*) 2 bl. fol.

22 Maart 1534. 23. Brief van burg. enz. v. Kampen aan den raad van Holland. Ingevolge hun verzoek hebben zij alles in 't werk gesteld om de naar Overijsel getrokkene wederdoopers gevangen te nemen. Zij hebben 27 schepen, waarin 3000 personen, genomen en reddeloos gemaakt, maar vragen wat zij nu met de bemanning moeten uitrichten; voorts berichten zij dat Deventer en Zwolle en de overige autoriteiten de noodige maatregelen hebben genomen om de Anabaptisten, die uit Cleve, naar het Bergklooster bij Hasselt wilden gaan, in hun opzet te verhinderen. (*R. A.*) 3 bl. fol.

26 Maart 1534. 24. De gecommitteerden van den raad v. Holland te Haarlem aan den stadhouder. Het getal gevangenen te Sparendam beloopt 105 mannen en 126 vrouwen, behalve de kinderen, allen herdoopt.

Digitized by Google

Bovendien hebben zij 7 leeraren (waaronder Willem de Kuiper van Heusden, Bartholomeus de boekbinder en Pieter de houtzager) in hechtenis gehad en heden onthalsd. In Amsterdam zijn 6 schepen aangehaald, te Genemuiden 21. Het getal herdoopten is zoo groot en enkelen onder deze schijnen zoo tot penitentie geneigd, dat zij ten krachtigste aandringen op genade voor recht en op de spoedige overkomst van den stadhouder met het vereischt getal gewapenden. (*R. A.*) 5 bl. fol.

26 Maart 1534. 25. Memorie van den raadsheer Geleyn Zegers, ter zake van de wederdoopers, met geappostilleerd advies van den grooten raad te Mechelen. Alles betreffende de wijze waarop men in de vonnissen tegen de Anabaptisten, vooral tegen de laatst gevangen genomene te werk moet gaan. *Fransch.* (*R. A.*) 3 bl. fol.

26 Maart 1534. 26. Brief van de landvoogdes Maria van Oostenrijk aan het Hof van Holland, met toezegging van militaire macht om de plakkaten tegen de Anabaptisten ten uitvoer te leggen. (*R. A.*) 2 bl. fol.

27 Maart 1534. 27. De raad van Holland aan de regeering te Kampen, in antwoord op n°. 23. Dankbetuiging voor haar ijver en bericht hoe zij volgens het plakkaat de poeniteerenden in genade ontvangen en anderen, nu onlangs te Sparendam in 7 schepen gevonden, voorloopig in gevangenis hebben gehouden, behalve 7 hunner leeraren, die terstond te Haarlem onthalsd zijn. (*K. A.*) 3 bl. fol.

30 Maart 1534. 28. Machtiging van den substituut-procureur Klaas

Digitized by Google

van Dam, door 't Hof van Holland, om 2 gevangenen te IJselstein van den drost aldaar op te eischen. (*R. A.*) 1 bl. fol.

31 Maart 1534. 29. Brief van de landvoogdes aan het Hof van Holland. Zich beroepende op hunnen brief (n°. 24), verbiedt zij eenige verzachting of matiging in hunne vonnissen tegen de Anabaptisten, omdat het vinden van wapenen enz. bij de gevangenen, het gevaarlijke van hun ondernemen aantoont en laat alleen in zooverre eenige oogluiking toe, als de strenge toepassing van de straf zou kunnen veroorzaken, dat het land al te veel ontvolkt werd. *Fransch.* (*R. A.*) 1 bl. fol.

? 30. Memorie zond. dagt., over drie brieven, 20 en 21 Maart 1534, door het Hof van Holland geschreven aan den Stadhouder en van brieven 20 en 24 Maart, door het Hof uit Amsterdam en Leiden ontvangen, over het optrekken der Anabaptisten naar Munster en Berg-Klooster, en de maatregelen daartegen genomen, gelijk over de verbeurd verklaarde goederen van een Anabaptisten-leeraar, te 's Gravenhage ter dood gebracht. (*R. A.*) 2 bl. fol.

12 April 1534. 31. Extract-brief van den raad van Holland aan de landvoogdes. Op het verwijt, hun gedaan, dat zij niet streng genoeg tegen de Anabaptisten handelen, berichten zij, dat het getal gevangenen zoo zeer toeneemt, dat zij er verlegen meê zijn, voornamelijk daar de tijd van genade, bij het plakkaat toegestaan, nu verstreken is. Te Monnikendam is $^2/_3$ van de stad kettersch en zijn 32 schepen met Anabaptisten vertrokken. Strenger vervolging zou

Digitized by Google

veroorzaken dat alle andere rechtspleging moest stil staan en het geheele land ontvolkt werd. (*B. A.*) 2 bl. fol.

16 April 1534. 32. Antwoord op den voorgaanden. Zij gelast de uiterste gestrengheid tegen alle hoofden der Anabaptisten en tegen de wedergedoopten, maar laat aan hun goedvinden over het straffen van hen, die niet herdoopt of vroeger wegens ketterij gevonnisd zijn en van degenen, die alléén aan den tocht naar Berg-Klooster of Munster hebben deelgenomen. Zij beveelt met gewapende macht door geheel Noord-Holland een huiszoeking te doen, een plakkaat af te kondigen, waarbij aan poeniteerenden een nieuwe termijn van gratie gesteld wordt (met uitzondering van de hoofden) terwijl de schuldigen, die zich vóór dien tijd niet aanmelden, gehouden zullen worden als hardnekkig en des doods schuldig. Evenzoo ieder, die de Anabaptisten niet aangeeft of hen herbergt. Op het hoofd van elken leeraar wordt *f* 12.— en op het aangeven van een vergadering, ook indien de aanbrenger Anabaptist is, volledige amnestie gesteld. (*R. A.*) 3 bl. fol.

25 April 1534. 33. Extract-vonnis, verhoor en abjuratie van Jacob van Noort, die sedert 1527 ketterschgezind, van dien tijd af, zoowel te Utrecht als te IJselstein vergaderingen van Anabaptisten heeft bijgewoond. (*Archief Utrecht.*) 2 bl. fol.

25 April 1534. 34. Extract-vonnissen over Styntje Jan Weijmansdochter, Jan Weijman de jonge en Dirk Weijman, allen te Utrecht, met uitvoerige opgaven van 't geen hun te laste gelegd werd. (*Aldaar.*) 2 bl. fol.

Digitized by Google

29 April 1534. 35. Keur van het gerecht te Amsterdam, over het huisvesten van vreemdelingen, vooral met het oog op de Anabaptisten, en verordening voor de herbergiers tot het inschrijven van vreemdelingen, die men herbergt, bij 2 daartoe aangestelde beambten. (*A. A.*) 3 bl. fol.

3 Mei 1534. 36. Besluit der overheid te Groningen, waarbij allen Anabaptisten gelast wordt binnen 12 uur het stadsgebied te verlaten. (*Archief te Groningen.*) 1 bl. fol.

4 Mei 1534. 37. Aanschrijving van het Hof van Holland aan den kasteelbewaarder te Purmerend, dat het ontvangen van getuigschriften door poeniteerende Anabaptisten ingeleverd, en het begenadigen derzulken alléén staat aan het Hof van Holland. (*R. A.*) 1 bl. fol.

6 Mei 1534. 38. Plakkaat des keizers, waarbij aan alle Anabaptisten, met uitzondering hunner leeraars en hoofden, een termijn van 15 dagen gesteld wordt, om tot de resipiscentie te komen, zullende na dien tijd alle genade ophouden. Voorts wordt een premie van *f* 12.— voor elken leeraar uitgeloofd, en ieder gelast aangifte van conventiculen te doen. (*R. A.*) 7 bl. fol.

9 Mei 1534. 39. Aanschrijving van de landvoogdes aan den graaf van Buren, om de Anabaptisten te IJselstein in hechtenis, die hij meent dat voor hem te recht moeten staan, terstond aan het Hof van Holland uit te leveren. (Met bijgev. extract-brief van haar aan den stadhouder over 't zelfde onderwerp). *Fransch* (*R. A.*) 2 bl. fol.

Digitized by Google

Mei 1534. 40. Brief van een wederdooper (David Joris?) aan het Hof van Holland, over de vervolging der Anabaptisten. (*Archief van Gabbema, bij het Friesche genootschap te Leeuwarden*). 10 bl. fol.

41. Brief van een wederdooper aan het Hof van Holland, over de vervolging, waarschijnlijk uit Mei 1534. Afschrift naar een gelijktijdige copy, onder de nagelaten papieren van Gabbema, berustende bij het *Friesche genootschap te Leeuwarden*. 8 bl. fol.

1 Juni 1534. 42. De landvoogdes aan het Hof van Holland. Zij gelast de gevangene Anabaptisten, voor wie het Hof genade gevraagd had, ten spoedigste te executeeren en geeft eenig voorschrift over de verbeurd verklaarde goederen. (*R. A.*) 3 bl. fol.

1 Juni 1534. 43. Instructie, door den stadhouder aan den raadsheer Zegers gegeven om met gewapende hand de Anabaptisten gevangen te nemen en naar den Haag op te zenden. *Fransch.* (*Middelb. A.*) 1 bl. fol. en bijgaand extract uit *B. A.*

16 Juni 1534. 44. Vonnis van het gerecht te Amsterdam tegen den boekbinder Thyman Pieters, die een brief van een Anabaptist ontvangen en niet aan het gerecht overgeleverd had. (*A. A.*) 1 bl. fol.

25 Juni 1534. 45. Extract-besluit van den keizer, dat alle poeniteerende Anabaptisten een jaar lang in hun tegenwoordige woonplaats blijven moeten, omdat hem gebleken is, dat na den mislukten tocht naar Berg-Klooster nu velen zich te Amsterdam trachten te verzamelen. (*R. A.*) 1 bl. fol.

Digitized by Google

3 Juli 1534. 46. Brief van den keizer aan den raad in Holland. Hij machtigt en gelast alle schouten, baljuwen en vasallen, die hooge justitie bezitten, voor den tijd *van één jaar* de Anabaptisten en de ketters voor hunne eigene schepenbanken te vonnissen, ten einde daardoor het Hof van de al te groote menigte van rechtszaken te ontlasten en des te beter de ketterij tegen te gaan, zonder daardoor echter zijn eigen gezag iets te prejudicieeren. (*R. A.*) 2 bl. fol.

14 Juli 1534. 47. Banvonnis bij verstek gewezen, door het Hof van Holland, tegen Jan Matthyszoon van Leiden. (*R. A.*) 2 bl. fol.

Juli 1534. 48. Extract-brief van Charles van Harlaar, zich beklagende, dat de Anabaptisten vooruit van zijn komst verwittigd ontvluchten. (*B. A.*) 1 bl. fol.

28 Aug. 1534. 49. Besluit van 't gerecht te Amsterdam, dat zij uit vrees voor oproer het besluit des keizers (sub n°. 46) streng zullen handhaven. (*A. A.*) 2 bl. fol.

10 Sept. 1534. 50. Extract-rekening der stad Amsterdam, Mei 1534/35, wegens reiskosten van een bode naar den Haag, over het onderzoek naar een vergadering door de Anabaptisten te Amsterdam gehouden. (*A. A.*) 1 bl. fol.

19 Sept. 1534. 51. Besluit van 't gerecht te Amsterdam, waarbij verboden wordt vreemden te herbergen zonder aangifte, uit vrees dat de Anabaptisten de stad zullen innemen. (*A. A.*) 1 bl. fol.

6 October 1534. 52. Banvonnis, bij verstek gewezen, door het Hof

Digitized by Google

van Holland, tegen Jan Beukelsz. van Leiden. (*R. A.*) 2 bl. fol.

10 October 1534. 53. Memoriën van aanklacht tegen de regeering van Amsterdam, over nalatigheid in het vervolgen der ketterij, met de antwoorden daarop. (*B. A.*) 16 bl. fol.

23 October 1534. 54. Extract-brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder, over het ontvluchten van een Anabaptist van Aalsmeer uit de gevangenis van den baljuw van Kennemerland. (*B. A.*) 1 bl. fol.

29 October 1534. 55. Verklaring van Jacob van Mijnden van Amstel, dat de graaf van Buren, heer van IJselstein, aan twee Anabaptisten kwijtschelding verleend heeft. (*Utr. A.*) 1 bl. fol.

16 Nov. 1534. 56. Brief van den procureur-generaal van het Hof van Holland aan den stadhouder. Hij heeft van de landvoogdes bevel ontvangen de schouten aan te schrijven, dat zij alle Anabaptisten, die niet gepoeniteerd hebben, aan hem zullen uitleveren om ze naar Spanje op de galeien te zenden. Hij hoopt dat ze daardoor uitgeroeid zullen worden en heeft de hulp van den baljuw van Middelharnis ingeroepen tegen 12 Anabaptisten op het kasteel te Purmerend, tegen wie de baljuwen van Kennemer- en Waterland niet durven exploiteeren. (*R. A.*) 2 bl. fol.

18 en 20 Nov. 1534. 57. Deposities van Klaas Gerrits, schout van Diemen, Louw de Heilige, Gijsbert Hendriks, Jacob Hanneszoon, Jacob Henrics en den baljuw Klaas Jacobs Bicker, over een gesprek in Mei 1534 door Jan van Reenen te IJpesloot ge-

Digitized by Google

houden, aangaande het voornemen der Anabaptisten om Amsterdam te overweldigen. (*R. A.*) 6 bl. fol.

21 Nov. 1534. 58. Brief van den procureur-generaal Reynier Brunt aan den stadhouder. Er wordt een wacht naar Purmerend gezonden en versterking naar Medemblik, zoodat de Anabaptisten in N.-Holland niet zullen kunnen stand houden. Te Amsterdam heeft men kennis bekomen van een aanslag (zie n°. 57), maar durft uit vrees voor oproer geen strenger maatregelen nemen, ofschoon de aanstelling van den nieuwen schout gunstig werkt. (*R. A.*) 3 bl. fol.

21 Nov. 1534. 59. Extract-keur van het gerecht te Amsterdam, tegen het houden van geheime vergaderingen, het smalen op de Kerk of de geestelijken, het verwijten van ketterij, het samenscholen op den Dam, enz. (*A. A.*) 2 bl. fol.

10—23 Nov. 1534. 60. Drie extract-brieven van het Hof van Holland aan den stadhouder, over het aanstellen van een schout in Waterland, om te Purmerend verblijf te houden en de Anabaptisten aldaar te vervolgen. (*B. A.*) 1 bl. fol.

24 Nov. 1534. 61. Banvonnis, bij verstek gewezen, door het gerecht te Amsterdam, tegen Jan van Schellingwoude, omdat hij de hoofdlieden der schutterij heeft zoeken te bewegen het inhechtenis nemen der Anabaptisten te weigeren. (*R. A.*) 2 bl. fol.

14 Dec. 1534. 62. Vonnis, door het Hof van Holland gewezen, tegen Adriaan Huykmaker van Amsterdam, waarbij hij veroordeeld wordt op het schavot een stuk van

Digitized by Google

zijn tong te verliezen en levenslang uit Holland gebannen te blijven, omdat hij, die reeds in 1525 van ketterij beschuldigd was en daarover gepoeniteerd had, op nieuw tot ketterij vervallen is. *(R. A.)* 2 bl. fol.

63. Rekening en verantwoording van Robbert van Aardenberg, kastelein op 't slot te Limburg van kerstmis 1534 tot kerstmis 1539, omtrent de Anabaptisten. *(B.A.)* 3 blz. fol.

64. Rekening en verantwoording der schouten van Antwerpen, kerstmis 1534 tot kerstmis 1562 wegens de verbeurd verklaarde goederen nagelaten door de Anabaptisten onder hun rechtsgebied geëxecuteerd. *(B. A.)* 21 blz. fol.

Mei 1534/35. 65. Drie extract-rekeningen der stad Amsterdam; de twee eerste een reis naar den Haag betreffende, de eene op 18 April, over het privilegie der stad, dat een poorter niet meer dan 100 pond kan verbeuren; de andere op 3 December, over gevaren welke de stad van de zijde der Anabaptisten bedreigen, en een van een bode naar Haarlem, om den scherprechter van daar te halen. *(A. A.)* 3 blz. fol.

66. Reiskosten van Jacob Cornelis naar Spaarndam, om te vernemen naar een vergadering van Anabaptisten aldaar. (Thes. B. v. Amst., 1534). 1 blz. fol.

67. Reiskosten van Jacob Cornelis, in Waterland, om narichten in te winnen omtrent den gevangen her-

Digitized by Google

dooper Dirk van Nijmegen. (Thes. B. v. Amst., 1534). 1 blz. fol.

68. Rekening van reiskosten van Cornelis Wiggersz. 11 Februari 1535 naar den Haag gereisd ter zake van de naaktloopers te Amsterdam. (Thes. B. v. Amst., 1534.) 1 blz. fol.

69. Reiskosten van Paulus Hendriks naar Kampen en Deventer, tot waarschuwing tegen de Anabaptisten. (Thes. B. v. Amst., 1534.) 1 blz. fol.

70. Reiskosten van Jacob Cornelis naar Oudewater, ter informatie over een brief van daar betreffende de Anabaptisten geschreven. (Thes. B. v. Amst., 1534.) 1 blz. fol.

71. Reiskosten van Jacob Cornelis naar Leeuwarden 8 April 1535, om van den stadhouder berichten in te winnen over 't beleg van het Olde Klooster. (Thes. B. v. Amst., 1534). 1 blz. fol.

72. Rekening van 9 raderen, waarop 9 Anabaptisten gesteld zijn, bij vonnis van 6 Maart 1535. (Thes. B. v. Amst., 1534). 1 blz. fol.

73. Soldij van verschillende wakers bij het wederdoopers-oproer. (Thes. B. v. Amst. 1524). 1 blz. fol.

74. Rekening van Adriaan Cranenbrouck, deurwaarder, voor de indaging der Anabaptisten. (Thes. B. v. Amst. 1534). 1 blz. fol.

75. Reiskosten van Jacob Cornelis naar Monni-

Digitized by Google

kendam, tot informatie naar 3 burgers van daar, die te Amsterdam wapens gekocht hadden. (Thes. B. v. Amst. 1534). 1 blz. fol.

76. Extracten van brieven, besluiten enz. ten aanzien van Lutherschen en Anabaptisten te 's Hertogenbosch en omstreken, 1535 – 1558. 4 blz. fol.

13 Januari 1535. 77. Extract uit de rekeningen der stad Amsterdam, omtrent een reis van den pensionaris naar den stadhouder, waarop hij een te Munster gedrukt boekje heeft overgebracht, dat als de aanleiding tot de oproerigheid hier te lande kan aangemerkt worden. (*A. A.*) 1 blz. fol.

15 Januari 1535. 78. Brief van den keizer aan den stadhouder en het Hof van Holland, waarbij hij het verkoopen van harnassen en wapenen, tenzij op vertoon van een vergunning van den schout, ten strengste verbiedt. (*R. A.*) 1 blz. fol.

23 Januari 1535. 79. Depositie van Jannetje Thijsdochter, huisvrouw van Pieter Toniszoon, gedoopt door Jacob van Kampen, over verschillende Anabaptisten te Amsterdam, de wijze waarop zij prediken, de huizen waar zij verblijven en zich schuilhouden, de vergadering door 32 hunner leeraars te Sparendam gehouden, den aanslag door sommigen daar beraamd en door anderen afgekeurd, hun getal te Amsterdam, dat zij op 3500 begroot, hunne herkenningsteekens, enz. (*R. A.*) 11 blz. fol.

23 Januari 1535. 80. Memorie door de landvoogdes aan den procureur-generaal van het Hof van Holland. Bij het

Digitized by Google

toenemend getal der Anabaptisten eischt zij de uiterste gestrengheid en belooft krachtige hulp van gewapenden; zij verlangt een scherp onderzoek te Amsterdam, waar de keus der 14 nieuwe schepenen geheel onder zijn invloed en naar zijn bevel moet plaats hebben, voorts dat 2 oorlogschepen moeten uitgerust worden en dat ter pijnbank zullen gelegd worden Jan van Schellingwoude, Jan Pauw, Cornelis Koens en Jacob Harnasmaker, als schuldig aan den oploop te Amsterdam, terwijl eindelijk ook de overheidspersonen te Haarlem, Monnikendam, Delft, Delfshaven en Purmerende tot gestrengheid vermaand moeten worden. *Fransch.* (*R. A.*) 6 blz. fol.

24 Januari 1535. 81. Brief van den Raad van Holland aan den stadhouder. De Anabaptisten hebben zich in het land vertoond; zij vragen hoe in deze te handelen. (*B. A.*) 2 blz. fol.

24 Januari 1535. 82. Het Hof van Holland aan de landvoogdes. Bericht dat het huis van Jan Beukelsz. te Leiden doorzocht is en bij die gelegenheid eenige Anabaptisten gevangen genomen zijn. (Extract). (*B. A.*) 1 blz. fol.

27 Januari 1535. 83. Brief van den procureur-generaal aan den stadhouder. Hij verheugt zich over zijn aanstaande komst, daar het getal Anabaptisten verbazend toeneemt, bericht dat te Leiden de gewaande koning van Sion met zijn aanhang gevangen genomen is, maar vreest voor een aanslag op Amsterdam. In den Haag is huiszoeking gedaan; te Wormer is den pastoor het sacrament uit de hand gerukt. (*R. A.*) 5 blz. fol.

Digitized by Google

27 Januari 1535. 84. De Overheid te Deventer aan die te Kampen. Zij willen met hen en met de overheid te Zwolle dezelfde lijn trekken in het vonnissen der Anabaptisten, die zoowel bij hen als, naar zij vernemen, te Kampen gevangen liggen, en stellen daartoe voor een gesprek te Winsum, na gehouden raad met deskundigen. *(Kamp. A.)* 1 blz. fol.

29 Januari 1535. 85. Keur der stad Amsterdam, waarbij het herbergen van vreemdelingen verboden wordt. De vreemden moeten bij brand of onraad binnenshuis blijven en toezicht moet gehouden worden op leegstaande huizen. *(A. A.)* 1 blz. fol.

4 Februari 1535. 86. Het Hof van Holland aan de landvoogdes. Verzoek om gewapende macht, daar de Anabaptisten toenemen en vele armen, bij gebrek aan werk, misschien gemeene zaak met hen zullen maken. *(B. A.)* 1 blz. fol.

4 Februari 1535. 87. Lastgeving aan de deurwaarders van het Hof van Holland, om alle Anabaptisten overal in hechtenis te nemen, onder uitloving van premiën voor het vatten van een leeraar. *(R. A.)* 1 blz. fol.

4 Februari 1535. 88. Besluit van het Hof van Holland om zes dienaren toe te voegen aan den schout van Enkhuizen, tot het vatten van Anabaptisten. *(R. A.)* 1 blz. fol.

5 Februari 1535. 89. Idem, waarbij Wouter van Bekesteijn gemachtigd wordt, bij afwezigheid van den baljuw van Kennemerland, de gevangen Anabaptisten te Haarlem te ondervragen, op de pijnbank te leggen en te vonnissen. *(R. A.)* 1 blz. fol.

Digitized by Google

6 Februari 1535. 90. Bekentenis en terechtstelling van 4 wederdoopers, onthalsd te Deventer 6 Febr. 1535, met opgaaf van de daarbij gemaakte onkosten. *(Dev. A.)* 5 blz. fol.

14 en 16 Februari 1535. 91. Extract-brieven van den raadsheer Assendelft en van het Hof aan den stadhouder, over eene bende krijgslieden, onder Escornaix herwaarts overgekomen om de Anabaptisten in hechtenis te nemen. *(B. A.)* 1 blz. fol.

16 Februari 1535. 92. Banvonnis van schepenen te Amsterdam tegen Aaltje Everts, omdat zij de samenkomst der Anabaptisten in de Zoutsteeg niet had aangegeven. *(A. A.)* 1 blz. fol.

17 Februari 1535. 93. Reiskosten van Jan Thoniszoon, naar Gorcum tot informatie over den herdooper Arend Jansz. (Thes. B. v. Amst. 1534) 1 blz. fol.

25 Februari 1535. 94. Brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder. Hij bericht hoe de storm hem eerst verhinderd heeft naar Monnikendam te gaan, dat hij echter te scheep, van Sparendam uit, den 19den heeft bereikt; bovendien lag er een gewapend schip vóór Marken en hielden de Purmerenders wacht, opdat niemand ontsnappen zou, toch zijn noch vele Anabaptisten over zee ontkomen; hij raadt de versterking van Monnikendam aan. Voorts heeft hij te Amsterdam den 22en en 23en vijf en twintig gevangenen verhoord, waaronder elf naaktloopers, omtrent wier bekentenissen hij uitvoerig verslag geeft, meldende tevens dat er reeds 22 ter dood zijn gebracht. *(B. A.)* 5 blz. fol.

Digitized by Google

25 Febr. 1535. 95. Rekening van een maaltijd der roedragers, bij de terechtstelling van de naaktloopers. (Thes. B. v. Amst., 1534). 1 blz. fol.

21—28 Februari 1535. 96. Bekentenis van den Anabaptist Jacob van Herwerden, waarin veel bijzonderheden omtrent Jan van Gelen en huisvrouw. *(Dev. A.)* 4 blz. fol.

2 Maart 1535. 97. Keur van de Amsterdamsche overheid, waarbij een premie wordt uitgeloofd voor het uitleveren van Jacob van Campen en Jan Matthijs van Middelburg. *(A. A.)* 1 blz. fol.

4 Maart 1535. 98. Gecommitteerden van het Hof van Holland, thans te Monnikendam, aan den stadhouder. Zij hebben huiszoeking gedaan te Wormer, Jisp, Knollendam, Purmerende, Kwadijk en elders; verschillende huizen, waar de Anabaptisten godsdienstoefeningen gehouden hadden, gesloopt, een bezetting te Wormer achtergelaten, maar slechts weinigen kunnen gevangen nemen. Zij verwachten nog tijding omtrent gelijke huiszoekingen aan de Zaan en in het Noorderland; zij hebben de schippers bewogen om geen bootsgezellen aan te nemen, die Anabaptisten zijn. Zij bemerken niets van tegenstand of oproer en raden aan een bezetting van 20 man in een daartoe opgeworpen schans binnen Monnikendam te leggen. *(R. A.)* 8 blz. fol.

8 Maart 1535. 99. Dito dito. Verslag van den afloop hunner reis in het Noorderland (Niedorp), waar 8 gevangen zijn genomen. Regeling van de kosten, die de bezetting te Purmerend veroorzaakt, en nadere voorstellen omtrent de versterking van Monnikendam; zij achten

Digitized by Google

het noodig een afzonderlijke krijgsbende naar het Noorderland te zenden. *(R. A.)* 8 blz. fol.

11 Maart 1535. 100. De raadsheer Sasbout, nu te Monnikendam, aan Assendelft (pres. v. d. raad). De berichten uit het Noorderland zijn overdreven; hij dringt aan op de versterking van Monnikendam, waardoor de bezetting, die thans den ingezetenen zwaar valt, tot 20 man verminderd kan worden, gelijk men heel Noord-Holland met 60 man zou kunnen zuiver houden. *(R. A.)* 2 blz. fol.

11 Maart 1535. 101. Verslag van de reis van Escornaix, den provoost, en den procureur-generaal met hunne manschappen, aan het Hof (ingesloten bij den vorigen). Zij hebben onverhoeds een huiszoeking gedaan te Niedorp, drie Anabaptisten gevangen genomen en terstond opgehangen, het Vermaanhuis gesloopt, de ingezetenen gedwongen voor een maand een bezetting van 25 man te onderhouden en de poeniteerenden voor zich ontboden. Gelijk onderzoek hebben zij gedaan te Sint-Maarten en op Langendijk, terwijl zij eindelijk te Alkmaar eenige Anabaptisten verhoord hebben en over verschillende zaken in overleg zijn getreden met den baljuw van Kennemerland. *(R. A.)* 9 blz. fol.

11 Maart 1535. 102. Vonnis tot den brandstapel, te Utrecht gewezen, tegen Walraven Herberts van Middelie, omdat hij herhaalde malen manschappen voor Munster heeft zoeken te werven en aan groote ketterij zich schuldig maakt. *(Utr. A.)* 1 blz. fol.

12 Maart 1535. 103. Vonnis tot onthoofding, te Utrecht gewezen,

Digitized by Google

tegen Jan Jans van Calckeren, wegens ketterij, omgang met Anabaptisten en het schaken van een meisje uit het klooster te Rijnsburg. *(Utr. A.)* 1 blz. fol.

12 Maart 1535. 104. Vonnis tot onthoofding, te Utrecht gewezen, tegen Jan Hendriks, herdoopt te IJselsteyn, wegens ketterij, begunstiging der Anabaptisten, en zijn belofte om van Leiden uit een aanslag op Amsterdam te beproeven, zoodra er eenig gerucht van oproer aldaar zou komen. *(Utr. A.)* 1 blz. fol.

12 Maart 1535. 105. Extract-brief van het Hof van Holland aan den stadhouder. Zij geven bericht dat de mannen van Kennemerland weigeren vierschaar te houden onder den substituut-baljuw en dat ook de Overheid te Delft nalatig is in het straffen der Anabaptisten. (*B. A.*) 1 blz. fol.

13 Maart 1535. 106. Vonnis tot onthoofding, te Utrecht gewezen, tegen Jacob Claaszoon van der Veer, omdat hij in weerwil van zijn vroegere herroeping, weder de Anabaptisterij krachtig verdedigd en het keizerlijk gebod, om één jaar na zijn penitentie binnen zijn woonplaats te blijven, overtreden heeft, door tot driemaal toe naar Amsterdam te gaan om er kettersche boeken te koopen. (*Utr. A.*) 1 blz. fol.

13 Maart 1535. 107. Dito dito dito, tegen Govert Aarts, wegens ketterij en omgang met Anabaptisten. (*Utr. A.*) 1 blz. fol.

15 Maart 1535. 108. Brief van den procureur-generaal van het Hof, nu te Alkmaar, aan den stadhouder. Nader bericht omtrent het verzet van de mannen van Kennemer-

Digitized by Google

land; te Delft werden er eenige geëxecuteerd; te Amsterdam zijn er 9 ter dood gebracht, nog 7 in hechtenis, en een proces tegen Aafje Lijstijncx is nog hangende. Hij meent dat de raming alsof 20 pCt. der bevolking in N.-Holland Anabaptist zou zijn, overdreven is en schat in Amsterdam het getal herdoopte *burgers* op niet meer dan 100, maar vermoedt dat de Sacramentisten veel talrijker zijn. Hij geeft nogmaals verslag van den tocht in het Noorderland en verlangt dringend van zijn commissie ontslagen te worden, die zijn leven en gezondheid in gevaar brengt en hem niets anders verschaft dan "groote indignatie van alle die werlt". (*R. A.*) 8 blz. fol.

17 Maart 1535. 109. Idem, idem, (nu te Monnikendam) aan den stadhouder, over 2 gevangen Anabaptisten te Gouda en de Amsterdammers, die op de gevangenpoort in den Haag in hechtenis zijn, waarom hij voornemens is derwaarts te gaan. (*R. A.*) 2 blz. fol.

17 Maart 1535. 110. Brief van de 3 gecommitteerden van het Hof, nu te Monnikendam, aan den stadhouder. Zekere Bijstervelt en zijn vrouw is met nog een Anabaptist geëxecuteerd. Verscheidene anderen zijn nog gevangen; omtrent een huiszoeking te Westzanen verwachten zij nader bericht. (*R. A.*) 3 blz. fol.

26 Febr. tot 17 Maart 1535. 111. Brief van George Schenk, stadhouder van Friesland, aan den schout van Kampen (26 Febr.) en diens antwoord (17 Maart), over den eisch des keizers, dat de verbeurd verklaarde goederen der veroordeelde Anabaptisten aan hem moeten uitgeleverd worden. (*Kamp. A.*) 4 blz. fol.

Digitized by Google

23 Maart 1535. 112. Extract-brief van den procureur-generaal aan het Hof van Holland, waarin hij den ijver van den substituut-baljuw tegen de Anabaptisten prijst. (*B. A.*) 1 blz. fol.

24 Maart 1535. 113. Brief van denzelfde aan den stadhouder. Hij ontving diens last om te Monnikendam te blijven, toen hij reeds van daar was vertrokken, maar zal, hoe ongaarne ook, derwaarts terugkeeren; in den Haag zal eerlang behandeld worden het geding van Jan van Schellingwoude c. s.; er is een bisschop der Anabaptisten heden gevierendeeld. De zaak der confiscatiën in Overijsel neemt hij ijverig ter harte; van de 6 gevangenen, die te Monnikendam zijn uitgebroken, zijn er 5 weêr in hechtenis; hij meent dat indien men Jacob van Campen, Damas van Hoorn, en Cornelis uit den Briel, die de voornaamste Anabaptisten zijn, vatten kon, de Anabaptisterij spoedig zou verloopen, maar dat het met de Sacramentisten veel meer moeite zal kosten. (*R. A.*) 4 blz. fol.

25 Maart 1535. 114. Indaging van 26 personen van Anabaptisterij verdacht door het gerecht te Amsterdam. (*A. A.*) 2 blz. fol.

Maart 1535. 115. Twee extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, Mei 1534—35, over reiskosten van den pensionaris Mr. Andries Jacobs, naar den Haag, ter zake der Anabaptisten. (*A. A.*) 2 blz. fol.

14 April 1535. 116. Brief van den procureur-generaal van 't Hof, nu te Monnikendam, aan den stadhouder. Hij neemt de confiscatie der goederen ter harte, dringt aan op

Digitized by Google

pijniging der gevangenen in den Haag en bericht dat de platteland-bewoners voor het meerendeel poeniteeren. Nog eens komt hij terug op de versterking der stad. (*R. A.*) 3 blz. fol.

14 April 1535. 117. Brief van den procureur-generaal van 't Hof, nu te Monnikendam, aan den secretaris Leendert Hendriks. Hij verklaart goeden moed te hebben op de uitroeiing der Doopers, maar te vreezen voor die der Sacramentisten; hij verlangt naar de overkomst van den stadhouder en naar ontheffing van zijn commissie. (*R. A.*) 1 blz. fol.

4 Mei 1535. 118. Advies van den Geheimen Raad op eenige voorstellen van den procureur-generaal van Holland; alle voorstellen tot verzachting der plakkaten en alle reclames van geconfiskeerde goederen, op grond der stadsprivilegies gedaan, worden scherp afgewezen en de uiterste gestrengheid wordt bevolen tegen de poeniteerenden, omdat de koning van Munster den zijnen vergunning verleend heeft te biechten en te communiceeren, zoodat daaruit voortaan de rechtgeloovigheid niet zal kunnen blijken. (*B. en R. A.*) 3 blz. fol.

Vóór 10 Mei 1535. 119. Extract-brief van den procureur-generaal van het Hof van Holland aan den raad van Mechelen, dat het onderzoek der verdachten wordt doorgezet. (*B. A.*) 1 blz. fol.

120. Verschillende uitgaven wegens den oploop en 't verraad van de Anabaptisten in den nacht van 10 op 11 Mei 1535. (Thes. B. v. Amst. 1535) 2 blz. fol.

14 Mei 1535. 121. Banvonnis, te Amsterdam gewezen, tegen

Digitized by Google

Rem Gerbrands, wegens omgang met Jan van Schellingwoude en andere verdachten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

14 Mei 1535. 122. Dito, dito, dito tegen Trijn Floris, Klaasje Claasdochter en Jannetje Jansdochter, om gelijke redenen. (*A. A.*) 1 blz. fol.

16 Mei 1535. 123. Extract uit de rekeningen der stad Amsterdam, 1535—36; vergoeding voor kosten van een reis naar Buren, om met den graaf aldaar over het oproer der Anabaptisten te spreken. (*A. A.*) 1 blz. fol.

24 Mei 1535. 124. Vonnis tot bedevaart naar Keulen en Aken, te Amsterdam gewezen, tegen Anna, huisvrouw van Willem den Smid, om gelijke redenen als n°. 121 en 122. (*A. A.*)1 blz. fol.

28 Mei 1535. 125. Banvonnis, te Amsterdam gewezen, tegen Hendrik Jans Snijder, omdat hij binnen het jaar zijner poenitentie zijn woonplaats, Oostzanen, verlaten heeft en tegen Bart Huberts van Breukelen, wegens het huisvesten van ketters. (*A. A.*) 1 blz. fol.

28 Mei 1535. 126. Oproeping door het gerecht te Amsterdam van een persoon, die in de Oude Kerk een brief van waarschuwing, aan de regeering gericht, dat de Anabaptisten een nieuw oproer beramen, heeft nedergelegd, onder waarborg van vrijgeleide en, indien hij poeniteert, van volkomene vergiffenis. (*A. A.*) 1 blz. fol.

127. Stukken betrekkelijk Mr. Pieter van Montfoort, onderhandelaar tusschen den keizer en de

Digitized by Google

wederdoopers te Munster. Juni 1535 tot Maart 1537. (*R. A.*) 12 blz. fol.

4 Juni 1535. 128. Vonnis, te Utrecht gewezen, tegen Jan Barends van Oldenzaal, die zijn ketterij afzweert. (*U. A.*) 2 blz. fol.

6 Juni 1535. 129. Extract-brief der Amsterdamsche overheid aan den raad te Mechelen: verzoekt den Anabaptist Jacob van Campen binnen Amsterdam te verhooren, in plaats van hem naar den Haag op te zenden, zooals de raad wilde. (*B. A.*) 1 blz. fol.

10 Juni 1535. 130. Plakkaat, waarbij alle Anabaptisten en hunne begunstigers onvoorwaardelijk ter dood veroordeeld worden; de aanvoerders en zij die volharden bij hunne dwaling tot den brandstapel, maar de gewone herdoopten en hunne begunstigers, die over het gebeurde oprecht berouw betoonen, de mannen om onthoofd, en de vrouwen om verdronken te worden. Op het aanbrengen wordt $^1/_3$ van de verbeurd verklaarde goederen uitgeloofd; op het verzuimen der aangifte de doodstraf gesteld en elke aanvrage om gratie te hunnen behoeve verboden op arbitrale correctie. (*R. A.*) 1 blz. fol.

11 Juni 1535. 131. Brief van den procureur-generaal van het Hof van Holland, thans te Amsterdam, aan den stadhouder. Jacob van Campen en twee vrouwen zijn te Amsterdam in hechtenis; te Hoorn zijn op 9 Juni 5 Anabaptisten ter dood gebracht. Te Beverwijk zijn er 4 gevangen, te Wormer, Jisp, Niedorp en elders, vooral ook te Amsterdam, wordt zeer scherp wacht gehouden. (*R. A.*) 4 blz fol.

Digitized by Google

11 Juni 1535. 132. Banvonnis, te Amsterdam gewezen, tegen Petertje Elbertsdochter en Oude Jansdochter, wegens het huisvesten en verbergen van Anabaptisten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

4 Juli 1535. 133. Brief van den procureur-generaal aan den stadhouder. Hij vreest dat door de inneming van Munster vele Anabaptisten herwaarts zullen vluchten. Amsterdam wordt door de burgers bewaakt; 2 gevangenen te Beverwijk zijn verbrand. (*R. A.*) 2 blz. fol.

14 Juli 1535. 134 Reiskosten van Frans Claaszoon van Delft naar Zwolle, met den beschuldigde Hermanus Hoen, medeplichtige aan het wederdoopersoproer, om aldaar verhoord te worden tegen den gevangen Wolter in de Zon te Zwolle. (Thes. B. v. Amst., 1535). 1 blz. fol.

21 Aug. 1535. 135. Banvonnis, te Amsterdam gewezen, tegen Aal, wed. van Pieter Goverts, wegens het huisvesten van Anabaptisten. *(A. A.)* 1 blz. fol.

8 October 1535. 136. Oosterwerfs constitutie, waarbij de stadhouder en hoofdlieden van hertog Karel van Gelre afkondigen, dat ieder Anabaptist. die ontdekt wordt, voor de eerste reis 5 mark boete, voor de tweede het dubbele, voor de derde het driedubbele betalen zal en, indien hij zich ook dan niet betert, levenslang uit Groningen en Ommelanden gebannen zal worden. *(Gron. A.)* 1 blz. fol.

12 October 1535. 137. Brief van den procureur-generaal aan den stadhouder. De meeste poeniteerende herdoopers zijn, daar zij het niet langer in het veld kunnen uithouden, te Monnikendam, Wormer en het Noorderland terug

Digitized by Google

gekeerd. Hij beklaagt zich, dat de schouten, hoewel daarvan verwittigd, niet genoeg op hun hoede zijn. *(R. A.)* 1 blz. fol.

15 October 1535. 138. Banvonnis, door het Hof van Holland gewezen, tegen Jan van Schellingwoude en Jacob Claassen, met uitvoerige vermelding van 't geen hun te laste gelegd wordt. *(R. A.)* 5 blz. fol.

23 October 1535. 139. Besluit van het Hof van Holland, om het jaar, waarin aan de plaatselijke overheden het kennisnemen van ketterijen, nieuwe boeken enz. aan de plaatselijke overheden was opgedragen, en dat nu bijkans ten einde loopt, voor zooveel Amsterdam betreft, tot wederopzeggens toe, te verlengen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

31 October 1535. 140. Vonnis, te Amsterdam gewezen, tegen Cornelis Gerrits den Engelschman. (*A. A.*) 1 blz. fol.

15 Nov. 1535. 141. Brief van den procureur-generaal aan den stadhouder. Hij dringt aan op het pijnigen van den Anabaptist Claas den wever, vroeger uit den Haag ontsnapt, nu te Bergen op Zoom gevangen. Hij hoopt ook dat de bisschop van Munster Jan Beukelsz. van Leiden zal doen pijnigen. (*R. A.*) 2 blz. fol.

19 Nov. 1535. 142. Vonnis, te Amsterdam gewezen, waarbij Rem Pieters de Pelser wegens het hebben van verboden boeken en het herhaald prediken onder de Anabaptisten voor 6 jaar de stad uitgebannen wordt. (*A. A.*) 1 blz. fol.

15 Dec. 1535. 143. Brief van den procureur-generaal aan den

Digitized by Google

stadhouder. Hij heeft den rentmeester Jan Hendriks naar Hazerswoude gezonden, om voor de verbeurd verklaarde goederen der Anabaptisten zorg te dragen. In den Haag is gevangen de Anabaptistenleeraar Pieter van Leiden, beticht van met Jan Beukelsz. in betrekking te staan, 't geen hij echter ontkent. Hij beklaagt zich over gebrek aan ijver te Rotterdam, Brielle, Vlaardingen en elders. Voorts bericht hij dat te Groningen een nieuwe profeet is opgestaan, dat Rem de Pelser uit Monnikendam verjaagd en Claas de wever te Bergen op Zoom geëxecuteerd is. 5 blz. fol.

29 Dec. 1535. 144. Extract-brief van G. van Assendelft aan den stadhouder, over de processen der steden Delft en Amsterdam, bij het Hof aanhangig. (*B. A.*) 1 blz. fol.

31 Dec. 1535. 145. Naamlijst der Anabaptisten, die te Hazerswoude zijn gevangen genomen. (*R. A.*) *Fransch.* 3 blz. fol.

einde 1535. 146. Memorie over het gedrag der regeering van Amsterdam, in religiezaken, van 1525 tot einde 1535. (*B. A.*) 13 blz. fol.

einde 1535. 147. Uitgaven wegens het oproer der Anabaptisten te Amsterdam, het beleg van Munster en de hechtenis van 4 Anabaptisten, allen gedaan door de regeering van Kampen. (*K. A.*) 1 blz. fol.

einde 1535. 148. Rekening over de verbeurd-verklaring der goederen van David Joris, zijn huisvrouw en zijn dochter. (*Delfsch A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

149. Reiskosten van den burgemeester Ruijsch Jansz. en den pensionaris Andries Jacobs, naar den Haag, om met het Hof van Holland te spreken over het recht der stad bij verbeurdverklaring in crimineele gedingen. (Thes. B. v. Amst. 1535). 1 blz. fol.

150. Reiskosten van Jan Arentsz. naar Hazerswoude, wegens den oploop der herdoopers aldaar. (Thes. B. v. Amst. 1535) 1 blz. fol.

151. Reiskosten van Arent Pietersz. naar Cronenburg, om informatie over den herdoopten houtzager, met diens huisvrouw, aldaar gevangen. (Thes. B. v. Amst., 1535). 1 blz. fol.

Januari 1536. 152. Memorie voor den thesaurier-generaal des keizers; 8 zwangere vrouwen onder de gevangenen van Hazerswoude zijn nog altijd te Leiden in hechtenis. Pieter van Binkhorst, aldaar gedood, is vermogend; ook Brecht Lambrechts. Klachten over verduistering der geconfiskeerde goederen, zoowel door de stadsregeeringen, als door den rentmeester. *Fransch.* (*R. A.*) 2 blz. fol.

2 Januari 1536. 153. Brief van den raadsheer Brunt aan den stadhouder. Hij zal Mr. Pieter van Montfoort, die veel omgang met de Anabaptisten heeft, scherp ondervragen; een oproer te Hazerswoude is intijds bedwongen; te Utrecht en te Amsterdam (waar de nieuwe schout zeer ijverig is) wordt goede wacht gehouden. (*R. A.*) 2 blz. fol.

3 Januari 1536. 154. Reiskosten van den secretaris Mr. Gerrit Boell, naar Leiden en Hazerswoude, ter zake van de Anabaptisten (Thes. B. v. Amst.1535). 2 blz. fol.

Digitized by Google

10 Januari 1536. 155. Brief van Brunt aan den stadhouder. Hij beklaagt zich dat de confessie der Hazerswouder gevangenen niet veel licht geeft en wenscht dat men ze pijnigen zal, terwijl hij vooral het proces zal doorzetten tegen Brecht Lambrechts, die schatrijk is. (*R. A.*) 1 blz. fol.

10 Januari 1536. 156. Extract-brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder. Een gevangen Anabaptist uit Benscoop is gevierendeeld. (*R. A.*) 1 blz. fol.

18 Januari 1536. 157. Extract-brief van den raadsheer Brunt aan den stadhouder. Door den invallenden dooi heeft de oploop der Anabaptisten, dien hij vreesde, geen plaats gehad. Hij hoopt nog altijd Brecht Lamberts in zijn macht te krijgen. De schout te Amsterdam is ijverig en tracht te bewerken dat bij de aanstaande keuze van schepenen geen andere benoemd worden, dan die trouw en ijverig zijn. (*R. A.*) 2 blz. fol.

19 Januari 1536. 158. Brief van het Hof van Holland aan den stadhouder. Verdediging van hun gedrag tegen het verwijt, dat zij niet streng genoeg zouden handelen met de Anabaptisten. (*B. A.*) 2 blz. fol.

24 Januari 1536. 159. De raadsheer Brunt aan den stadhouder. Hij is voornemens naar Leiden te gaan om de Hazerswouder gevangenen scherper te ondervragen en van daar naar Alkmaar, waar zes Anabaptisten, o. a. Frans Quintijn van Wormer, gevangen zijn. Hij vreest, wegens het toenemend getal der Anabaptisten, die geheel wanhopig zijn, dat zij deze of gene stad zullen overrompelen, gelijk b. v. Oudewater van de Benscopers gevaar loopt. Drie of vier zijn bij den

Digitized by Google

drost van IJselstein in hechtenis. (*R. A.*) 2 blz. fol.

160. Reiskosten van den secretaris Mr. Gerrit Boell, naar Cronenburg, 25 Januari 1536, ter zake der Anabaptisten. (Thes. B. v. Amst., 1535). 1 blz. fol.

4 Februari 1536. 161. Ordonnantie van het Hof van Holland wegens de verdediging van den Haag bij overrompeling van de Anabaptisten. (*R. A.*) 1 blz. fol.

Jan. of Febr. 1536. 162. Memorie voor 2 afgevaardigden van den stadhouder aan den Raad van Holland, gelast de terechtstelling der gevangene Anabaptisten te Leiden, en het vervolgen der ontvluchten te Hazerswoude en te Alkmaar door een algemeene huiszoeking. De stadhouder hoopt eerlang zelf over te komen en het oproer met kracht van wapenen te bedwingen; voorts zal aan den raad worden meêgedeeld hoe de booze vermoedens, door hun gebrek aan gestrengheid ontstaan, kunnen weggenomen worden. (*R. A.*) 2 blz. fol.

2 Maart 1536. 163. Vonnis, te Amsterdam gewezen, tegen Schoon IJf, wegens omgang met Anabaptisten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

3 Maart 1536. 164. Uitbreiding der Oosterwerfsche constitutie (zie n°. 136) over Westerwerf. Met bepaling, dat wie den daarin bedreigden ban verbreekt onthalsd zal worden. (*G. A.*) 1 blz. fol.

12 Maart 1536. 165. Reiskosten van Frans van Delft, naar Beverwijk, tot uitlevering van Syburg Hobben-

Digitized by Google

dochter, Anabaptiste. (Thes. B. v. Amst., 1535). 1 blz. fol.

12 Maart 1536. 166. De raadsheer Brunt aan den stadhouder. Bericht over het oproer te Poeldijk: 3 gevangenen zijn reeds ter pijnbank gelegd; hij hoopt van een vierde nog meer te vernemen en dringt krachtig aan op de overkomst van den stadhouder. (*R. A.*) 3 blz. fol.

14 Maart 1536. 167. Vonnis, door 't Hof van Holland gewezen, waarbij Klaas Jansz. van Hazerswoude veroordeeld wordt onthoofd en gevierendeeld te worden wegens medeplichtigheid, vroeger aan het oproer te Hazerswoude, en nu te Poeldijk. (*R. A.*) 2 blz. fol.

14 Maart 1536. 168. Dito, dito, waarbij 5 Anabaptisten veroordeeld worden onthoofd en geradbraakt te worden, wegens medeplichtigheid aan het oproer in den Poeldijk. (*R. A.*) 2 blz. fol.

14 Maart 1536. 169. Dito, dito, waarbij Henrik Willemsz. om dezelfde reden tot dezelfde straf veroordeeld wordt. (*R. A.*) 2 blz. fol.

15 Maart 1536. 170. Brief van het Hof van Holland aan den stadhouder: verslag van de terechtstelling der Poeldijkers. (*R. A.*) 1 blz. fol.

17—24 Maart 1536. 171. Verschillende vonnissen, door het Hof van Holland gewezen, tegen de medeplichtigen aan het oproer in den Poeldijk. (*R. A.*) 10 blz. fol.

24 Maart 1536. 172. Brief van het Hof van Holland aan den stad-

Digitized by Google

houder: verslag van de laatste terechtstellingen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

4 April 1536. 173. Banvonnis, te Amsterdam gewezen, tegen Marijtje, wed. Mr. Quintijn, wegens het herbergen van Anabaptisten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

14 April 1536. 174. Extract-brief van de Amsterdamsche regeering aan den raad te Mechelen, over geconfiskeerde goederen van een voortvluchtigen Anabaptist. (*B. A.*) 1 bl. fol.

22 Mei 1536. 175. Vonnis van het Hof van Holland tegen Barbara Joosten, wegens het huisvesten van den Anabaptist Cornelis Kelder. (*R. A.*) 1 blz. fol.

22 Mei 1536. 176. Dito, dito, tegen Klaas Jans Vierboet, wegens medeplichtigheid aan het oproer te Poeldijk. (*R. A.*) 1 blz. fol.

6 Juli 1536. 177. Banvonnis van het Hof van Holland, bij verstek gewezen tegen Henrik Pietersz van Burgerveen, Aalsmeerder, die zich in 1534 had laten doopen en, tot twee maal toe in hechtenis genomen, telkens ontvlucht was. (*R. A.*) 2 blz. fol.

19 Juli 1536. 178. Dito, dito, tegen Klaasje Schouten, wegens het bijwonen eener godsdienstoefening van Anabaptisten te Poeldijk. (*R. A.*) 1 blz. fol.

20 Juli 1236. 179. Dito, dito, tegen Vincente Adriaans, om dezelfde reden. (*R. A.*) 1 blz. fol.

3 December 1536. 180. Extract-brief van den raadsheer van Assen-

Digitized by Google

delft aan den stadhouder, over een onderzoek te Middelie ingesteld naar de kettersche gevoelens van Mr. Jan de Haze, onder-pastoor aldaar. (*R. A.*) 1 blz. fol.

26 Maart 1537. 181. Herroeping van een banvonnis tegen Cornelia Schrevels, wed. van Cornelis Thomas te Schiedam. (*R. A.*) 2 blz. fol.

12 April 1537. 182. Doodvonnis door de regeering van Amsterdam gewezen tegen Albert Reyers Oldeknecht van Bolsward, die conventiculen in zijn huis had toegelaten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

12 April 1537. 183. Dito, dito tegen Andries Hermansz. van Gelre, wegens het houden van conventiculen en het leeren daarbij. (*A. A.*) 1 blz. fol.

14 April 1537. 184. Banvonnis, door de regeering te Amsterdam gewezen, tegen Jan Gerrits van Ootmarsum, wegens deelneming aan conventiculen en tegen Ocker Jacobs van de Beverwijk, als "hervallen" in Anabaptisterij. (*A. A.*) 1 blz. fol.

24 April 1537. 185. Vonnis van het Hof van Holland, waarbij machtiging verleend wordt tot het confiskeeren der goederen van wijlen Lijsbeth, vrouw van Amel Jacobs aan de Koog op Tessel, Anabaptiste. (*R. A.*) 1 bl. fol.

186. Extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam over 1537, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 7 stuks. ½ blz. fol.

20 Januari 1538. 187. Memorie, in te leveren bij de landvoogdes ter

Digitized by Google

beantwoording van beschuldigingen bij haar ingebracht door den graaf van Buren, over het gedrag tegenover de ketters van Jan Hubrechts, Heyman Jacobs en andere schouten en onderschouten der stad Amsterdam, van 1533 tot nu. (*R. A.*) 3 blz. fol.

7 Februari 1538. 188. Brief van Reynier Brunt en Pieter van Sinte-Pieters, raadsheeren van Holland, nu te Mechelen, aan den stadhouder, over het door hen gehouden verhoor van Jan van Batenburg te Vilvoorden. (*R. A.*) 1 bl. fol.

7 Februari 1538. 189. Bijlage bij de belijdenis van Jan van Batenburg, gevangen te Vilvoorden, behelzende de namen van de voornaamste leeraars der Anabaptisten in Nederland (waarschijnlijk origineel). 4°. 7 blz.

15 Februari 1538. 190. Brief van den keizer aan den stadhouder en het Hof van Holland: verbod tegen het verkoopen van elders gedrukte en hier ingevoerde boeken, en last aan de boekverkoopers om een inventaris van al hunne boeken bij de daartoe gecommitteerden in te leveren, eer zij eenig boek zullen mogen verkoopen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

26 Februari 1538. 191. Vonnis van het Hof van Holland, waarbij aan de stad Amsterdam de eisch dat de confiskatie van goederen van Aafje Listincx worde ingetrokken, ontzegd wordt. Aafje Listincx had zich vroeger aan Lutherij schuldig gemaakt, in 1530 die gerevoceerd, maar sedert met ketters omgegaan, te Limmen aan een conventicul van Anabaptisten deelgenomen en zich later naar Munster begeven waar zij voor eene profetes doorging. (*R. A.*) 4 blz. fol.

Digitized by Google

27 Maart 1538. 192. Brief van Reinier Brunt en Pieter van Sinte-Pieters, raadsheeren van Holland, nu te Antwerpen, aan den stadhouder, over de verhooren van Hans Suikerbakker, Wynand van Delden en Gerrit van Grol, gevangen Anabaptisten. (*R A.*) 3 blz. fol.

17 April 1538. 193. Belijdenis van den gevangen Anabaptist Gerrit van Grol te Antwerpen, bevattende vele mededeelingen over de Anabaptisten te Amsterdam, de naaktloopers en het oproer aldaar. (*R. A.*) 5 blz. fol.

18 Juli 1538. 194. Vonnis, door de overheid te Amsterdam gewezen, tegen Claas Marceliszoon, die verschillende leden van de regeering beschuldigd had tot de Anabaptisten te behooren. (*A. A.*) 2 blz. fol.

10 Aug. 1538. 195. Extract-brief van den Raad van Vlaanderen aan dien te Mechelen, over het geloofsonderzoek der Anabaptisten. (*B. A.*) 1 blz. fol.

3 October 1538. 196. Vonnis van het Hof van Holland, waarbij aan Delft, zich op de stads-privilegiën beroepende, de eisch tot opheffing eener verbeurdverklaring tegen een Delfsch burger gewezen, ontzegd wordt. (*R. A.*) 1 blz. fol.

7 October 1538. 197. Extract-brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder. Hij bericht het besluit van het Hof, dd. 3 Oct. '38, de onthoofding van Willem Aarsen van Antwerpen, de gevangenneming van Claas Claassen, priester te Munster, en het besluit van het Hof, om zekeren Anabaptist, die zijn ban verbroken had, te Veere in hechtenis te nemen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

29 October 1538. 198. Vonnis van het Hof van Holland tot onthoofding van Jan Dirks, wegens Lutherij en herdooperij. (*R. A.*) 1 blz. fol.

7 Nov. 1538. 199. Brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder: bericht dat aan den Anabaptist te Veere de vrijheid beloofd is, mits hij zijn geloofsgenooten zal noemen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

12 Nov. 1538. 200. Brief van Willem Willems, procureur-generaal van Holland aan den stadhouder. Hij vervolgt de Anabaptisten met grooten ijver, zet het proces voort tegen drie mannen uit Naarden, die den gevangene Gijsbrecht Meynszoon hebben willen ontzetten, procedeert ook tegen dezen gevangene en tegen onderscheidene Anabaptisten te Gorcum, die door zekeren Maarten Valk zijn aangegeven. (*R. A.*) 3 blz. fol.

23 Dec. 1538. 201. Brief van Maria de landvoogdes aan de regeering te Groningen, om scherper wacht te houden tegen de wederdoopers en strenge justitie over hen te doen. (*Gron. A.*)

202. Drie extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam over 1538, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 3 blz. fol.

2 Januari 1539. 203. Besluit van den stadhouder, waarbij 100 gulden uitgeloofd worden voor het aanbrengen en gevangennemen van David Joris en Meindert van Emden, 40 gulden voor het vatten van andere leeraars en 20 gulden voor het aanbrengen van gewone Anabaptisten, daar hij vernomen heeft, dat de beide

Digitized by Google

eersten met anderen zich hier te lande en nu en dan in den Haag ophouden. (*R. A.*) 1 blz. fol.

Januari 1539. 204. Extract-brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder: bericht dat 5 vrouwen te Delft geëxecuteerd zijn. (*B. A.*) 1 blz. fol.

26 Febr. 1539. 205. Besluit van den keizer, waarbij allen, die David Joris en Meindert van Emden, of andere leeraars herbergen en niet aangeven, als medeplichtigen beschouwd en in hun huisdeur opgehangen zullen worden, terwijl de aanbrengers zullen genieten $^1/_3$ van de geconfiskeerde goederen, en, indien zij herdoopt zijn maar berouw hebben, volledige gratie zullen ontvangen (*R. A.*) 2 blz. fol.

10 Maart 1539. 206. Banvonnis van het Hof van Holland, gewezen tegen Marijtje Adriaans van Schiedam. (*R. A.*) 1 blz. fol.

24 April 1539. 207. Arrest van het Hof van Holland, waarbij een vonnis van schepenen te Rotterdam tot vrijspraak van Lieven de Jager gecasseerd en hij levenslang gebannen wordt, wegens omgang met Anabaptisten, het bijwonen van conventiculen enz., vooral te Gorcum. (*R. A.*) 3 blz. fol.

25 Mei 1539. 208. Extract-brief van den raadsheer Assendelft aan den stadhouder: bericht dat David Joris te Haarlem bijkans gevat, maar het ontkomen was. (*B. A.*) 1 blz. fol.

11 Juni—18 Juli 1539. 209. Doodvonnissen van 15 Anabaptisten, waaronder Elsje, huisvrouw van Jurriaan Ketel, en 2 vonnissen

Digitized by Google

tot vrijspraak, waaronder Dirkje, huisvrouw van David Joris, allen te Utrecht gewezen. (*Utr. A.*) 1 blz. fol.

18 Juni 1539. 210. Vrijspraak van Dirkje, huisvrouw van David Joris. (*Utr. A.*) 1 bl. fol.

17 Juli 1539. 211. Vonnis tegen Willem Luytzoon en Jacob Adriaans, die bij de terechtstelling van den Anabaptist Jan Jansen v. d. Berg te Amsterdam oproer hadden zoeken te verwekken. (*A. A.*) 1 blz. fol.

18 Juli 1539. 212. Doodvonnis tegen Elsje, huisvrouw van Jurriaan Ketel, te Utrecht. (*Utr. A.*) 1 blz. fol.

28 Juli 1539. 213. Vrijspraak van het Hof van Holland, voor Cornelis Jansz. en Daan Klaaszoon van Vlaardingen, beschuldigd de een van aan conventiculen te hebben deelgenomen, de andere van herdoopt te zijn door Jan Claassen Cock. (*R. A.*) 1 bl. fol.

11 Aug. 1539. 214. Vonnis van het Hof van Holland, waarbij de nagelaten betrekkingen van 4 Anabaptisten te Zieriksee, wier goederen verbeurd verklaard waren, tot uitlevering daarvan veroordeeld worden. (*R. A.*) 1 blz. fol.

Sept. 1539. 215. Banvonnis, door het Hof van Holland tegen 24 Anabaptisten te Gorcum, die, door sommige ter dood gebrachte Anabaptisten te Mechelen, Brussel en 's Hertogenbosch aangegeven zijnde, voortvluchtig waren. (*R. A.*) 2 blz. fol.

Sept. 1539. 216. Extract-verbaal van den raadsheer Assendelft,

Digitized by Google

over het gerechtelijk onderzoek, ingesteld tegen de Anabaptisten te 's Gravenhage, Delft, Schiedam en Rotterdam. (*R. A.*) 3 blz. fol.

22 Sept. 1539. 217. Proces-verbaal van Guliam Zeegers, raadsheer bij het Hof van Holland. 1° Omtrent de gevangenneming van Hein den Duivel, in de Halve maan te Sparendam, door den baljuw van Kennemerland; 2°. omtrent Marijtje Jacobs, te Haarlem, die zich bij requeste beklaagd heeft over haren man Willem Hendriks, die verhinderd heeft dat haar dochtertje gevormd werd; 3°. omtrent zijn reis naar Amsterdam 27 September, waar hij met de overige commissarissen verhoord heeft de gevangene Anabaptisten Jannetje Hendriks en Marijtje Hendriks, die beiden vroeger hadden deelgenomen aan den tocht naar Munster en Jan Mulaert, bijgenaamd Luitje van Kampen, aangaande wien gelijk aangaande Lambrecht IJsbrands verschillende getuigen gehoord zijn, met vele belangrijke bijzonderheden over den voortgang, de prediking enz. der Anabaptisten te Amsterdam. (*R. A.*) 32 blz. fol.

25 Sept. 1539. 218. Brief van denzelfde, te Haarlem, aan den stadhouder, waarin hij voorloopig verslag geeft van zijn commissie (uitvoeriger meêgedeeld in n°. 217) (*R. A.*) 2 blz. fol.

6 Nov. 1539. 219. Doodvonnis van het Hof van Holland tegen Pieter Dirks, die, in 1533 herdoopt, gepoeniteerd had, maar nu tot zijne oude dwaling vervallen is. (*R. A.*) 1 blz. fol.

16 Nov. 1539. 220. Brief van den raadsheer Assendelft aan den

Digitized by Google

stadhouder: bericht omtrent de pijniging van Klaas Klaassen van Schiedam, diaken bij de Anabaptisten, en omtrent het verhoor van Hein den Duivel van Sparendam, die alles, waarmede de gevangen priester Jan Heussen hem bezwaard heeft, ontkent en nu ontslagen is. (*B. A.*) 2 blz. fol.

.... 1539. 221. Memorie ter mededeeling aan het Hof, over twee kettersche vrouwen te Pijnakker, over het proces van den ketterschen priester Jan Heussen, over Sartorius, zijn school houdende te Noordwijk en het herbergen van den zoon van Willem Pieters van Haarlem, over de pijniging van sommige Anabaptisten en over degenen, die naar Noord-Holland zijn uitgeweken. (*Fransch.*) (*R. A.*) 2 blz. fol.

222. Zes extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam over 1539, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. (6 blz. fol.)

9 Januari 1540. 223. Brief van George Schenk van Tautenburg landvoogd gouverneur van Friesland aan de regeering van Groningen. Bestraft hen dat zij een gevangen wederdooper gebannen en niet ter dood gebracht hebben, waarschuwt tegen nieuwe aanslagen van de wederdoopers en verlangt bericht omtrent de bekentenis van enkele gevangenen en den uitslag hunner pogingen om eenige wederdoopers in hechtenis te krijgen. (*Gron. A.*) 2 blz. fol.

23 Januari 1540. 224. Banvonnis tegen den drukker en boekverkooper Frans Everts Zonderdanck te Leiden, wegens ketterscbe liedjes. (*R. A.*) 1 blz. fol.

1 Februari 1540. 225. Brief van den raadsheer Assendelft aan den

Digitized by Google

stadhouder: bericht dat Jan Gerrits van Schiedam, aangeklaagd als Anabaptist in de memorie (n° 221) ter pijnbank gelegd, maar bij gebrek aan bewijs ontslagen is. (*B. A.*) 1 blz. fol.

5 Februari 1540. 226. Banvonnis, door het Hof van Holland tegen Taems Jan Waligzoon, van Niedorp, wegens verzet tegen den schout aldaar, bij de huiszoeking naar de Anabaptisten. (*R. A.*) 2 blz. fol.

5 Februari 1540. 227. Idem, tegen Jan Pieters Thut, om gelijke reden. (*R. A.*) 1 blz. fol.

19 Maart 1540. 228. Idem, tegen Simon Klaaszoon, te Haarlem, als auteur der kettersche liedjes, uitgegeven bij Frans Everts Zonderdanck, te Leiden. (vergelijk n° 224). (*R. A.*) 1 blz fol.

Juni 1540. 229. Besluit des keizers, waarbij Marij Jacobs, weduwe van Willem Hendriks, gevangen te Haarlem, die door haren man gedwongen was geworden zich te laten doopen, gratie van de doodstraf verlangt, maar veroordeeld wordt levenslang in een klooster te gaan of anders, indien geen klooster haar opnemen wil, gevangen te blijven. (Verg. n°. 217) (*R. A.*) 2 blz. fol.

8 Aug. 1540. 230. Extract-verhoor, rakende de ketterij van Mr. Willem van Eindhoven te IJselstein, die aldaar tegen de mis en het sacrament gepredikt had, de praedestinatie voorstond en den inhoud van verschillende boeken, uit Munster hem toegezonden, had goedgekeurd. (*A. v. B.*) 1 blz. fol.

22 Sept. 1540. 231. Plakkaat des keizers tegen het uitgeven en

Digitized by Google

verkoopen van nieuwe testamenten en verschillende met name genoemde kettersche geschriften; tegen het houden van conventiculen, tegen het herbergen van ketters; voorts inhoudende bepalingen omtrent sommige voormalige ketters, die in genade zijn aangenomen en premiën uitlovende voor de aanbrengers, onder bedreiging van straf voor het verzwijgen. (*R. A.*) 8 blz. fol.

22 Sept. 1540. 232. Doodvonnis, door het Hof van Holland gewezen, tegen den Batenburger Lambrecht Jacobs van Purmerend. (*R. A.*) 1 blz. fol.

6 October 1540. 233. Brief van het Hof van Holland aan den keizer, over Mary Jacobs (vergel. n°. 229), daar geen klooster haar wil opnemen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

22 Dec. 1540. 234. Doodvonnis, door het Hof van Holland gewezen, tegen den Anabaptist L. Nannings Smit, van Winkel. (*R. A.*) 1 blz. fol.

235. Rekening en verantwoording der schouten van Maastricht van kerstmis 1540 tot kerstmis 1559, wegens de verbeurdverklaarde goederen, nagelaten door de Anabaptisten onder hun rechtsgebied geëxecuteerd. (*B. A.*) 3 blz. fol.

236. Zes extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1540, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 6 blz. fol.

15 Februari 1541. 237. Doodvonnis, door het Hof van Holland gewezen, tegen den Anabaptist Pieter Foppes van Leeuwarden. (*R. A.*) 1 bl. fol.

Digitized by Google

2 April en 31 Juni 1541. 238. Dito, te Utrecht gewezen, tegen de Batenburgers Frans Jans en zijn huisvrouw Aaf Pieters, welke laatste in 1535 was gedoopt door Jan Matthijs, sedert in Engeland verbrand. (*Utr. A.*) 2 blz. fol.

3 April 1541. 239. Brief van de landvoogdes aan de regeering van Utrecht, tot geleide van eenige wijzigingen in het vonnis tegen den pastoor Dirk van Abcoude aldaar. (*B. A.*) 1 blz. fol.

17 Mei 1541. 240. Banvonnis, bij verstek gewezen, tegen eenige Anabaptisten van Winkel, Zuidscharwoude, Niedorp, enz. (*R. A.*) 1 blz. fol.

19 Mei 1541. 241. Brief van 't Hof van Holland en Friesland aan de landvoogdes. De Anabaptisten zouden reeds geheel uitgeroeid zijn, indien niet zeker priester Menno Simons sedert 1537 gevlucht, hier gedurig omzwierf, waarom zij voorstellen aan enkele gevangene Anabaptisten, die berouw toonen, genade toe te zeggen, op voorwaarde dat zij Menno Simons aan hen uitleveren. (*B. A.*) 1 blz. fol.

31 Mei 1541. 242. Antwoord der landvoogdes op n°. 241. Zij staat het verzoek toe, mits er niet meer dan twee begenadigd worden en dezen zich verbinden ook alle andere hun bekende Anabaptisten aan te geven. (*B. A.*) 1 blz. fol.

18 Juli 1541. 243. Doodvonnis, te Utrecht gewezen, tegen Oede Willemsdochter, in 1534 herdoopt in den Briel, door Herk van Tessel, en medeplichtige van Frans Jans. (vergel. n°. 238) (*Utr. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

244. Drie extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1541, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 3 blz. fol.

25 April 1542. 245. Brief van de landvoogdes aan het Hof van Holland, tot geleide eener confessie van eene herdoopte, die te Brussel onderscheiden personen heeft aangegeven; zij gelast dezen gevangen te nemen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

18 Mei 1542. 246. Doodvonnis, te Deventer, tegen de gebr. Morveldink van Emmelerkamp, behoorende tot Crechtingsvolk en David Joristen. (*Dev. A.*) 1 blz. fol.

3 Juli 1542. 247. Idem van het Hof van Holland, tegen de herdoopte Marytje Simons van Gouda. (*R. A.*) 1 blz. fol.

2 October 1542. 248. Idem van idem, tegen den boekdrukker Adriaan Reijers, van Bergen, die reeds in 1536 uit Antwerpen gebannen, om het drukken van verboden boeken, sedert te Delft en elders zijn bedrijf heeft voortgezet. (*R. A.*) 1 blz. fol.

22 Nov. 1542. 249. Banvonnis door het Hof van Holland, bij verstek gewezen, tegen den Anabaptist Jan Gijsbrecht van Niedorp, thans te Emden. (*R. A.*) 1 blz. fol.

250. Extract uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1542, betreffende uitgaven in de rechtszaak van twee Anabaptisten. 1 blz. fol.

11—18 Jan. 1543. 251. Brieven der landvoogdes Maria, over het

Digitized by Google

verbod van een boekje "La doctrine des enfants". (*B. A.*) 1 blz. fol.

13 Januari 1543. 252. Aanschrijving van den raad in Holland, over datzelfde boekje. (*R. A.*) 1 blz. fol.

5 Mei 1543. 253. Brief van Willem Willems, procureur-generaal bij het Hof van Holland, aan de landvoogdes, behelzende verslag van zijn onderzoek naar ketters te Wormer en Jisp. (*B. A.*) 2 blz. fol.

5 en 13 Nov. 1543. 254. Brieven van den graaf van Oost-Friesland en zijn raad, aan de landvoogdes, over de opsporing der Anabaptisten te Emden en tot geleide der brieven en boeken van David Joris. (*B. A.*) 1 blz. fol.

28 Maart 1537 en 23 Dec. 1543. 255. Keuren der regeering te Amsterdam, tegen het huisvesten van wederdoopers (*A. A.*) 1 blz. fol.

256. Vijf extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1543, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 5 blz. fol.

9 Januari 1544. 257. Brief van den raad van Holland aan de landvoogdes, dat Reyer Willemsz. te Leiden en Jan Klaasz. te Amsterdam gevangen zijn genomen, omdat zij de boeken van Menno Simons verspreiden en dat door de bekentenis van Jan Klaasz. verschillende andere herdoopers ontdekt zijn. (*B. A.*) 1 blz. fol.

19 Januari 1544. 258. Vonnis van de overheid te Amsterdam, waarbij 4 vrouwen wegens het bijwonen van een conventicul bij Jan Klaasz. leerling van Menno Simons, tijdelijk

Digitized by Google

gebannen zijn en eene vrouw wegens het verzwijgen daarvan tot deelneming aan een processie veroordeeld wordt. (*A. A.*) 3 blz. fol.

19 Januari 1544. 259. Vonnis, gewezen door de overheid van Amsterdam, tegen Jan Klaasz., die erkent 600 exemplaren van een boek van Menno Simons te Antwerpen te hebben laten drukken en den auteur in Friesland te hebben toegezonden, alsmede tegen Lukas Lamberts van Beveren, beiden om onthoofd te worden. (*A. A.*) 1 blz. fol.

7 Februari 1544. 260. Brief van Hypolitus Persyn, procureur-generaal bij 't Hof van Holland, aan den geheimen raad. De informatie, door Mr. Willem Willems, te Wormer en Jisp genomen (zie n°. 253), is door diens dood opgeschort, maar nu voortgezet. Het besluit, te Emden op aandrang van Johannes à Lasco genomen, om de aanhangers van Menno Simons en David Joris uit Oost-Friesland te bannen, zal scherp toezicht op onze grenzen dubbel noodig maken. (*B. A.*) 2 blz. fol.

14 Febr. 1544. 261. Brief van den stadhouder en het Hof van Holland aan de regeering van Leiden: op haar verzoek stellen ze Reyer Willemsz weêr ter beschikking van van Schout en Schepenen, maar waarschuwen tegen alle nalatigheid in het voeren van zijn geding. (*R. A.*) 1 blz. fol.

12 Maart 1544. 262. Brief van paus Paulus III aan keizer Karel V, waarbij hij allen, niemand uitgezonderd, de verplichting oplegt om in zake van ketterij getuigenis af te leggen voor de inquisiteurs. (*R. A.*) 2 blz. fol.

Mei 1544. 263. Brief van de regeering van Deventer, over

Digitized by Google

hun gevangene Jurjen Ketel en de aanhangers, die hij elders mocht hebben, aan de regeeringen van Haarlem, Utrecht, Leiden, Gouda enz. Met het antwoord der beide eerste. (*Dev. A.*) 1 blz. fol.

264. Aanteekeningen wegens een onderzoek naar David Joris en zijn aanhangers te Haarlem, 15... (*A. v. Haarlem*) 4 blz. 4°.

Mei—Juli 1544. 265. Aanteekening over twee aanvoerders der David-Joristen of Batenburgers, Cornelis Appelman en Willem Zeilmaker, die door den schout te Utrecht gevangen genomen, velen, ook zeer hoog geplaatste personen, van medeplichtigheid beschuldigen en o. a. twee goudsmids als heelers van 't gestolen kerkgoud, en Janneken, weduwe van Dominicus Abels, bisschop der wederdoopers in Gooiland, verraden hadden. Ook in Groningen is 't getal van David-Joristen, Mennonieten en Batenburgers zeer groot. Opgemaakt uit officiëele stukken van het *Bruss. Archief.* 2 blz. fol.

26 Mei 1544. 266. Brief van het Hof van Holland aan de landvoogdes, berichtende dat de raadsheer Rutgert van den Kerke, gecommitteerd is om de bewering van Appelman en Zeilmaker, dat regeeringsleden hunne medeplichtigen zijn, streng te onderzoeken. (*B. A.*) 2 blz. fol.

27 Mei 1544. 267. Aanschrijving van de landvoogdes aan de regeeringen van Deventer, Zwolle, Kampen en Groningen, om de door Appelman en Zeilmaker opgegeven David-Joristen en Batenburgers in hechtenis te nemen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

2 Juni 1544. 268. Antwoord van het Hof van Gelderland aan de koningin, op haar aanschrijving van 26 Mei, om sommige Anabaptisten gevangen te nemen: hunne pogingen zijn mislukt, omdat zij gevlucht waren. (*B. A.*) 2 blz. fol.

3 Juni 1544. 269. Brief van de landvoogdes aan de regeering te Utrecht, om de beide goudsmids op de pijnbank te leggen, tevens met verklaring, dat de herdoopten in Brabant en Vlaanderen, die door de Leidsche gevangenen zijn aangegeven, hun schuld ontkennen en met opgave waarin de leering van Batenburg bestaat. (*B. A.*) 1 blz. fol.

Juni 1544. 270. Verklaring der landvoogdes aan Goossen van Raesveldt, drost van Twente, over de belooning die de aanbrengers der wederdoopers zullen genieten. (*B. A.*) 1 blz. fol.

8 Juli 1544. 271. Brief van de regeering te Deventer aan die te Antwerpen, tot geleide van een extract uit de confessie van Jurriaan Ketel, hun gevangene, en tot aanwijzing van de zware beschuldigingen van David-Joristerij, die zij bevat tegen Cornelis van Lier, Joachim en Reinier van Berchem en hunne moeder, te Antwerpen woonachtig. (*B. A.*) 3 blz. fol.

8 Juli 1544. 272. Brief van dezelfde, tot kennisgeving der confessie van Jurriaan Ketel, aan de landvoogdes. (*B. A.*) 1 blz. fol.

13 Juli 1544. 273. Brief van 't Hof van Holland aan de landvoogdes, raad vragende hoe te handelen met 18 kinderen, waaronder zuigelingen, die de 5 herdooperse vrouwen hebben nagelaten. (*B. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

15 Juli 1544. 274. Brief van de regeering te Utrecht aan de landvoogdes, voorstellende de beide goudsmids onder borgtocht te ontslaan, daar de pijniging niet heeft gebaat. (*B. A.*) 1 blz. fol.

15 Juli 1544. 275. Bekentenis van Eloy of Lodewijk Pruystinck, leidekker te Antwerpen, over zijne meening omtrent de opstanding des vleesches. (*B. A.*) 2 blz. fol.

16 Juli 1544. 276. Brief van de overheid te Antwerpen, aan de landvoogdes, berichtende dat zij door de aangifte van Jurriaan Ketel 2 beschuldigden Christoffel Herault en Lodewijk Pruystinck in hechtenis heeft. Zij zendt de bekentenis van den laatste over. (*B. A.*) 1 blz. fol.

20 Juli 1544. 277. Brief van de landvoogdes aan de regeering te Antwerpen, aandringende op strenge behandeling der kettersche gevangenen en op scherp onderzoek naar hunne betrekking tot David Joris en zijn Wonderboek. (*B. A.*) 1 blz. fol.

20 Juli 1544. 278. Brief van de landvoogdes aan de Regeering van Deventer, in antwoord op n°. 270, en met last om den drukker van het Wonderboek na te sporen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

21 Juli 1544. 279. Vonnis van de overheid te Utrecht, wegens kerkroof en ketterij tegen 2 mannen, die onthalsd, en 3 vrouwen, die verdronken moeten worden. (*U. A.*) 1 blz. fol.

30 Juli 1544. 280. Vonnis van 't Hof van Holland, tot onthoofding van Jan Wermbouts, als begunstiger van de secte der Batenburgers. (*B. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

31 Juli 1544. 281. Vonnis van 't Hof van Holland, tot het verbranden van Simon Maartsz Vernouwen, van Alkmaar, als behoorende tot de secte van Batenburg. (*R. A.*) 1 blz. fol.

4 Augustus 1544. 282. Besluit der Ridderschap en Steden van Overijsel, om 't rechtsgeding voor de Juffers van Beckum aan den drost van Raesveldt over te laten (*O. A.*) 1 blz. fol.

5 Augustus 1544. 283. Brief van de landvoogdes, aan den Graaf van Buren, om de drostin van IJselstein, die van David-Joristerij wordt beschuldigd, naar den Haag te laten vervoeren, omdat de drost zelf tegen haar niet in rechten kan optreden. (*B. A.*) 1 blz. fol.

Augustus 1544. 284. Aanteekening over de aanleiding tot het inhechtenis nemen der drostin van IJselstein, en over haar verder gedrag (*B. A.*) 3 blz. fol.

7 Augustus 1544. 285. Vonnis van 't Hof van Holland, tot onthoofding van Jan Pieters Vleishouwer van Alkmaar, die vroeger naar Munster trekkende van Genemuiden is teruggekeerd, die later te Haarlem met de Batenburgers omging, aan bigamie zich schuldig maakte en zich eindelijk bij de David-Joristen aansloot, vooral door toedoen van Cornelis Cuyper te Delft, Rem te Hoorn, enz. (*R. A.*) 2 blz. fol.

9 Augustus 1544. 286. Verbod der landvoogdes, aan den schout van Breda, om beslag te leggen op de goederen der wed. van Berchem en hare kinderen (*B. A.*) 1 blz. fol.

14 Aug. 1544. 287. Bericht der terechtstelling van Magdalena uit

Digitized by Google

Waterland, te Vught, beschuldigd van David-Joristerij (Kronijk van A. Cuperinus) 1 blz. fol.

16 Aug. 1544. 288. Vonnis van het Hof van Holland, tot onthoofding van Jan Dirk Volbrechts van Leiden, aldaar herdoopt door Cornelis Pieters. (*R. A.*) 1 blz. fol.

29 Aug. 1844. 289. Brief van de landvoogdes, aan de stad Groningen, tot scherper toezicht op de Wederdoopers (*B. A.*) 1 blz. fol.

Sept. 1544, 290. Bevelschrift, om Eloy Pruystinck naar Vilvoorden te voervoeren (*B. A.*) 1 blz. fol.

9 Sept. 1544. 291. Brief van de landvoogdes, aan den kanselier van Gelderland, over de terechtstelling der Wederdoopers, vooral der beide vrouwen in Twente. 1 blz. fol. (*B. A.*)

14 Sept. 1544. 292. Brief van Pierre du Fièf, aan den president van 't Hof van Brabant, over 't ontsnappen van Dominicus van Oucle, en de zaak van Eloy Pruystinck. (*B. B.*) 1 blz. fol.

9 Oct. 1544. 293. Brief van de landvoogdes, aan de regeering te Antwerpen. Zij handhaaft de geldigheid van het plakkaat van Sept. 1540, ook al is het niet geregeld afgekondigd. (*B. A.*) 1 blz. fol.

18 Oct. 1544. 294. Brief van de landvoogdes, aan de regeering te Antwerpen. Zij betuigt haar tevredenheid over de terechtstelling der aanhangers van Pruystinck en beveelt hem zelven tot den brandstapel te veroordeelen (*B. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

24 Oct. 1544. 295. Verklaring van Eloy Pruystinck, daags vóór zijn dood afgelegd, ter gunste van Jehan Davion, dat deze geenerlei boeken voor hem gedrukt en nooit met hem over de H. Schrift gesproken heeft. (*B. A.*) 1 blz. fol.

4 Nov. 1544. 296. Vonnis door 't Hof van Holland, bij verstek gewezen, tot verbanning van Jakob Bouwens en Baartje Simons, als behoorende tot de Batenburgers. (*R. A.*) 1 blz. fol.

8 Nov. 1544. 297. Vonnis van 't Hof van Holland, tot onthoofding van Cornelis Janszoon Bommer van Delft, David-Jorist; een vonnis op eisch van den procureur-generaal gewezen, nadat het vonnis van verbanning, dat de overheid van Delft had uitgesproken, gecasseerd was. (*R. A.*) 2 blz. fol.

8 Nov. 1544. 298. Vonnis van 't Hof van Holland, tot onthoofding van Jan Hendriks van Delft, bij cassatie van het banvonnis der Delfsche Overheid, volgens eisch van den procureur-generaal gewezen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

18 Dec. 1544. 299. Plakkaat over het drukken en uitgeven van boeken. (*R. A.*) 3 blz. fol.

20 Dec. 1544. 300. Aanschrijving van den keizer, tot geregelde afkondiging van 't plakkaat tegen de ketters, van 22 Sept. 1540. (*B. A.*) 1 blz. fol.

23 Dec. 1544. 301. Brief van de landvoogdes, aan het Hof van Utrecht, tot geleide der bekentenissen van de Wederdoopers Appelman en Zeilmaker, ten laste van den schout van Utrecht en den raadsheer van den Coulster met toelichtende memorie *(B. A.)* 5 blz. fol.

Digitized by Google

24 Dec. 1544. 302. Vonnis van 't Hof van Brabant, bij verstek gewezen, tot verbanning van Hendrik de Smit van Antwerpen, als leerling van Eloy Pruystinck. *(B. A.)* 1. blz. fol.

Dec. 1544. 303. Brief van den keizer, aan de regeering te Groningen, om zijn tevredenheid te betuigen met de terechtstelling der aanhangers van Johan Jansen. *(B. A.)* 1 blz. fol.

304. Extract uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1544, betreffende uitgaven in de rechtszaak van zes Anabaptisten. 1 blz. fol.

7 Jan. 1545. 305. Brief der landvoogdes Maria, om het verzet door de van Beckums gedaan ter zake van de terechtstelling van Maria en Ursula van Beckum, wegens David-Joristerij (*B. A.*) 1 blz. fol.

21 Jan. 1545. 306. Open brieven van Markgraaf, Schepenen en Raad van Antwerpen, om 't proces van Eloy den schaliedekker te bespoedigen (*B. A.*) 1 blz. fol.

25 Jan. 1545. 307. Hector van Hoxwier schrijft aan de koninginlandvoogdesse, onder toezending der processtukken van Appelman en Zeilmaker, dat hij Harmen Dirks in hun zaak gehoord heeft. De koningin gelast bij apostil Harmen ter pijnbank te leggen en de gevangenen, als men niet meer uit hen vernemen kan, terecht te stellen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

26 Jan. 1545. 308. Plakkaat van den keizer, verbiedende het herbergen of helpen der sectarissen en gelastende hen aan te brengen op straf van anders zelf voor een ketter gehouden te worden. (*R. A.*) 2 blz. fol.

Digitized by Google

31 Jan. 1545. 309. Sententie tegen Dirk van Borne, boekdrukker te Deventer, wegens het drukken en uitgeven van David Joris Groot Wonderboek. (*D. A.*) 1 blz. fol.

7 Februari 1545. 310. Vonnissen tegen Cornelis Jan Oliviers Appelman en Willem Dirksz Zeilemaker, beide behoorende tot de Batenburger secte. (*U. A.*) 1 blz. fol.

20 Februari 1545. 311. Brief van den keizer aan het Hof van Holland, tot beslechting van den twist tusschen dit Hof en Maximiliaan van Egmond, Graaf van Buren, over de gevangenneming van Elsa van Lostadt, drostin van IJselstein. (*R. A.*) 2 blz. fol.

23 Februari 1545. 312. Brief van de landvoogdes aan het Hof van Holland, in antwoord op hun schrijven, verwijzende naar het stuk van 20 Febr. 1545. (*B. A.*) 1. blz. fol.

3 Maart 1545. 313. De landvoogdes aan den graaf van Oost-Friesland. Zij verzoekt hem, indien hij op last des inquisiteurs te Luik kettersche priesters of ketters op zijn gebied in hechtenis neemt, die te doen overbrengen naar Maastricht. (*B. A.*) 1 blz. fol.

5 Maart 1545. 314. Brief van Hyppolytus Persijn aan den president van Schore. Hij vraagt hoe te handelen met de medegevangenen der drostin van IJselstein, nu haar geding tijdelijk geschorst is, en bericht de terechtstelling van den ketter Joachim Joosten uit den Haag. Op het 1e punt is geapostilleerd dat het geding der medegevangenen indien het ook ketterij geldt, evenzeer moet geschorst blijven. (*B. A.*) 2 blz. fol.

5 Maart 1545. 315. Vonnis van het Hof van Holland tot ont-

Digitized by Google

hoofding van Joachim Joosten, ketter te 's Gravenhage. (*R. A.*) 1 blz. fol.

7 Maart 1545. 316. Plakkaat, waarbij verboden wordt te reizen of te verkeeren in de stad Wezel en derwaarts kinderen ter schole te zenden, omdat de school aldaar besmet is met herdooperij en andere secten. (*R. A.*) 1 blz. fol.

12 Maart 1545. 317. Keur van schepenen te Amsterdam op het herbergen van vreemdelingen, waartoe besloten wordt omdat de gravin van Oost-Friesland de David-Joristen en andere sectarissen uit haar gebied heeft gebannen en derhalve te vreezen staat, dat zij zich hier te lande zullen vestigen. (*A. A.*) 2 blz. fol.

20 Maart 1545. 318. Brief van burgemeesteren enz. van Deventer aan de landvoogdes, betreffende de ketterse gevoelens van Hendrik van Hasselt (*B. A.*) 1 blz. fol.

29 Maart 1545. 319. Uitloving van *f* 100 belooning ter gelegenheid van een diefstal in de Nieuwe Kerk te Amsterdam. (*A. A.*) 1 blz. fol.

1 April 1545. 320. Keur der Amsterdamsche regeering omtrent het kleppen der brandklok, uitgevaardigd omdat men in verband met een onlangs gepleegden diefstal voor brandstichting in de kerken door sectarissen vreest. (*A. A.*) 1 blz. fol.

9 Maart en 15 Juni 1545. 321. Gewijsde van den procureur-generaal van 't Hof van Holland in zake wijlen Klaas Willems, baljuw van Schiedam, beschuldigd van op velerlei wijze Lutherij en Herdooperij begunstigd en de ketters geholpen te hebben. (*R. A.*) 2 blz. fol.

Digitized by Google

12 April 1545. 322. De drost van Twente aan de landvoogdes. Hij bericht de juffers van Beckum, herdoopsters, met den brandstapel te hebben gestraft, en verzoekt 25 man paardenvolk te mogen onderhouden, om de ruiters te weêrstaan, die haar broeders op de been gebracht hebben (*B. A.*) 1 blz. fol.

16 April 1545. 323. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij Quirijn Pieters tot den brandstapel verwezen wordt, omdat hij in 1539 zich door Menno Simons heeft laten doopen. (*A. A.*) 1 blz. fol.

22 Mei 1545. 324. Vonnis van dezelfden, waarbij Aleid Barendsdochter weduwe van Jan Klaaszoon, geëxecuteerde, levenslang gebannen wordt, omdat zij Quirijn Pieters niet heeft aangegeven, en haar jongste kind niet heeft laten doopen (*A. A.*) 1 blz. fol.

Mei en Sept. 1545. 325. Verzoekschrift van Maximiliaan van Egmond graaf van Buren, aan den keizer, over de schending van zijn rechtsgebied in de zaak der drostin van IJselstein; met 's keizers apostil daarop. (*B. A.*) 1 blz. fol.

1 Juni 1545. 326. De landvoogdes aan burgem. enz. van Amsterdam: beveelt het rechtsgeding van Anna Mulier huisvrouw van Gijsbrecht van Berstein ter zake van ketterij te bespoedigen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

23 Juli 1545. 327. Keur der regeering te Utrecht, omtrent het vestigen van vreemdelingen, omdat vele onlangs overgekomenen verdacht worden van Lutherij en Herdooperij. (*U. A.*) 1 blz. fol.

26 Juni 1545. 328. Vonnis van 't Hof van Holland, om Maria

Digitized by Google

Barend-Gerrits dochter te verdrinken, als behoorende tot de secte van Batenburg. (*R. A.*) 1 blz. fol.

26 Juni 1545. 329. Vonnis van schepenen te Utrecht, om Herman Dirks te onthoofden, omdat hij herdoopt is en Batenburgers en David-Joristen geherbergd heeft. (*U. A.*) 1 blz. fol.

Sept. of Oct. 1545. 330. Het Hof van Holland aan de landvoogdes, vraagt en verkrijgt vergunning om het proces van Reynier perkamentmaker van Leiden, waarover zij met die stad in verschil liggen, te mogen eindigen. Zij vragen tevens vergunning tot vermindering van straf voor een ingezetene van het dorpje 't Woud, die een N. Testament bij zich had gedragen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

19 Oct. 1545. 331. Machtiging door de landvoogdes aan 't Hof verleend, om het rechtsgeding van Reynier van Leiden, sedert 2 jaar gevangen en beschuldigd van David-Joristerij, ten einde te brengen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

15 Dec. 1545. 332. Begenadiging van Cornelis Pieters Kil, wegens het hebben van een kettersch boek ter dood veroordeeld. (*B. A.*) 1 blz. fol.

333. Zeven extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1545, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 7 blz. fol.

14 Jan. 1546. 334. Machtiging van Hyppolitus Persijn, om eenige ingezetenen van Edam wegens ketterij en herdooperij in hechtenis te nemen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

28 Febr. 1546 en 31 Mei 1550. 335. Keizerlijke plakkaten, tot instelling der Pause-

Digitized by Google

lijke Inquisitie in Nederland (*onnauwkeurig* afgedrukt in J. Wolf, Lectiones memorabiles en D. Gerdes, Historia reformationis.) (*R. A.*) 8 blz. fol.

28 Febr. 1546. 336. Aanschrijving van den keizer, aan den stadhouder en 't Hof van Holland, tot handhaving en verscherping der geloofsplakkaten (*R. A.*) 2 blz. fol.

22 Mei 1546. 337. Vonnis van 't Hof van Holland, waarbij Dirk Pieters Smul van Edam wegens ketterij tot den brandstapel veroordeeld wordt. (*R. A.*) 1 blz. fol.

22 Mei 1546. 338. Dito dito, waarbij Jacob Elbertszoon, van Harderwijk, wegens ketterij tot den brandstapel veroordeeld wordt. (*R. A.*) 1 blz. fol.

30 Juni 1546. 339. De keizer aan den stadhouder en het Hof van Holland. Hij beklaagt zich dat de plakkaten op het drukwerk verwaarloosd, en kettersche boeken in de scholen gebruikt worden, waarom hij vaststelt, vooreerst: dat geen boek gedrukt mag worden zonder approbatie van de theolog. faculteit te Leuven, 2°. dat niemand geschriften van Luther, Melanchthon, Oecolampadius of andere beruchte ketters mag uitgeven, 3°. dat allen die zulke geschriften in handen mochten hebben, ze moeten uitleveren, 4°. dat niemand zich als boekdrukker zal mogen neerzetten dan na door den keizer geadmitteerd te zijn, 5°. dat om die admissie te verkrijgen, ze zullen moeten zweren geen boek te zullen drukken, tenzij vooraf geadmitteerd, nergens elders te zullen drukken dan in de stad, waar zij geadmitteerd zijn, vóór ieder door hen uitgegeven boek het octrooi te stellen en

Digitized by Google

van elke uitgave de kopij in afschrift te deponeeren bij den geheimen raad; alles op verbeurte van hun privilegie. Verder zal niemand eenig boek mogen verkoopen tenzij door den keizer geadmitteerd en noch drukker noch boekverkooper eenig werk mogen verspreiden, dat niet door gezworen drukkers bezorgd is en niet vooraf is goedgekeurd door de commissie van censuur. Het Hof zal alleen goed ter naam staande en in steden gevestigde personen mogen admitteeren; de boekverkoopers zullen in hun winkel openlijk een lijst der verboden boeken moeten ophangen; de verkoop door marskramers wordt geheel verboden, ook de schoolmeesters zullen moeten geadmitteerd zijn door den Magistraat en de geestelijkheid terwijl het houden van particuliere scholen op *f* 12, op *f* 24 en voor de derde maal op levenslangen ban verboden wordt. De schoolmeesters mogen geen andere boeken gebruiken, dan die met name in dit plakkaat genoemd en opgeteld worden. (*R. A.*) 6 blz. fol.

340. Twee extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1546, betreffende uitgaven in de rechtszaken van Anabaptisten. 2 blz. fol.

24 April 1547. 341. Keur van de regeering van Amsterdam, tegen het herbergen van Anna Muliers, uit de gevangenis uitgebroken, of van den cipier Jacob Cornelisz en diens vrouw Anna, onder uitloving van *f* 100 belooning voor dengene, die de eerstgenoemde in handen van het gerecht levert. (*A. A.*) 1 blz. fol.

22 Juni 1547. 342. Vonnis van dezelfde, waarbij Anna Muliers wordt veroordeeld tot tepronkstelling, boete en 3 jari-

Digitized by Google

gen ban, wegens haar omgang met de herdoopers. (*A. A.*) 2 blz. fol.

28 Aug. 1547. 343. Confessie van Metken, huisvrouw van Jacob Vrenken, van Visschersweerd, waarbij zij bekent dat zij, onderricht ontvangen hebbende van den herdooper Smeken van Tricht, en later van Menno Simons, twee van haar kinderen niet heeft laten doopen en met de leer der genoemde mannen geheel en al instemt. Haar broeder en twee van haar zusters zijn om herdooperij ter dood gebracht. (*B. A.*) 2 blz. fol.

344. Zes extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, van 1547, betreffende uitgaven in de rechtszaken van Anabaptisten. 6 blz. fol.

345. Rekening van Jan graaf van West-Friesland drossaart van Valkenburg over den vuurdood van Clara Franken 1548. (*B. A.*) 1 blz. fol.

26 Januari 1548. 346. Brief van de landvoogdes Maria, om te voorzien in de gemoedsbezwaren van sommigen, die weigeren als getuigen tegen de ketters voor de Inquisiteurs op te treden onder bijvoeging van den pauselijken brief van 12 Maart 1544. (*R. A.*) 1 blz. fol.

16 Februari 1548. 347. De Raad van State aan den schout van Deventer, gelast den doctor Ambrosius Margrietus in hechtenis te nemen, wegens ketterij in twee prognosticaties, gedrukt bij Albert Paafroet, tevens onder verwijzing naar dergelijke stukken, uitgekomen te Nijmegen en te Kampen. (*B. A.*) 1 blz. fol.

28 Februari 1548. 348. Antwoord van de regeering te Deventer op

Digitized by Google

den voorgaande. Zij hebben Ambrosius voor zich ontboden, die binnen vier dagen zich verantwoorden zal, maar den drukker niet kunnen ondervragen omdat deze de stad verlaten heeft. (*D. A.*) 1 blz. fol.

31 Maart 1548. 349. De landvoogdes aan kanselier en raden van Gelderland, beveelt het geding der herdoopers te Zutfen voort te zetten en verbiedt hunne vrienden, die niet herdoopt zijn, maar bij den doop tegenwoordig waren, onder borgtocht te ontslaan, gelijk dit vroeger evenzeer aan de regeering van Nijmegen geweigerd is. (*B. A.*) 1 blz. fol.

3 October 1548. 350. Vrijspraak door het Hof van Holland, van Elsa van Lostadt, huisvrouw van Gijsbrecht van Baeks, drost van IJselstein. (*R. A.*) 1 blz. fol.

12 October 1548. 351. Besluit der landvoogdes op het verzoek van ridderschap en steden van Overijsel, om ruiterij te mogen houden, ten einde de Anabaptisten (Batenburgers) tegen te gaan. (*D. A.*) 1 blz. fol.

16 October 1548. 352. Volmacht der landvoogdes aan de drosten van Twente, Salland en Vollenhoven, in dezelfde zaak. (*B. A.*) 1 blz. fol.

353. Extract uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1548, betreffende uitgaven in de rechtszaken van Anabaptisten. 1 blz. fol.

20 Maart 1549. 354. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij 8 Anabaptisten, door Gillis van Aken gedoopt, tot den brandstapel verwezen worden. (*A. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

21 Mei 1549. 355. Dagvaarding van verschillenden, beticht van ketterij. *(A. A.)* 1 blz. fol.

1 Juni 1549. 356. Vonnis tot onthoofding van Klaas Jansz. Brongers, te Leeuwarden, omdat hij Menno Simons geherbergd en conventiculen van Menno's secte bijgewoond had. (*Archief Hof van Friesland*). 2 blz. fol.

9 November 1549. 357. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij de Anabaptisten Jacob Claassen van Landsmeer en Cecilia Jeronimusdochter van Wormer, tot den brandstapel verwezen worden. *(A. A.)* 1 blz. fol.

20 Nov. 1549. 358. Besluit van den keizer, omtrent de verbeurd verklaring van goederen, vooral in zake van ketterij. (*R. A.*) 5 blz. fol.

359. Zeven extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1549, betreffende uitgaven in de rechtszaken van Anabaptisten. 7 blz. fol.

Januari 1550. 360. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij twee, door Gillis van Aken herdoopte vrouwen veroordeeld worden om verdronken te worden.(*A.A.*) 1 blz. fol.

3 Maart 1550. 361. Vonnis van dezelfden, waarbij Anneke Boens, herdoopt door Gillis van Aken, veroordeeld wordt als boven. (*A. A.*) 1 blz. fol.

25 April 1550. 362. Idem, waarbij 18 Anabaptisten bij verstek gebannen worden. (*A. A.*) 1 blz. fol.

31 Mei 1550. 363. Brief van den keizer, aan den stadhouder van Holland, tot geleide van 't geen omtrent de inquisi-

Digitized by Google

tie besloten en 31 Mei 1550 gerevideerd en omtrent de verbeurdverklaring van goederen 20 Nov. 1549 bepaald was. (*R. A.*) 2 blz. fol. Zie Keizerlijk plakkaat 28 Febr. 1546.

16 Aug. 1550. 364. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij Reijer Dirks, anabaptist, tot den brandstapel verwezen wordt. (*A. A.*) 1 blz. fol.

365. Vijf extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1550, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 5 blz. fol.

10 Maart 1551. 366. Keur van den raad te Utrecht, om de kinderen, die tot nog toe ongedoopt zijn gebleven, te doen doopen. (*U. A.*) 1 blz. fol.

6 Aug. 1552. 367. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij 6 Anabaptisten tot den brandstapel verwezen worden, onder wie een, ruim tien jaren geleden, leerling van Menno Simons geweest was, gelijk de anderen van Gillis van Aken. (*A. A.*) 1 blz. fol.

368. Drie extracten uit de rekeningen der stad Amsterdam, over 1552, betreffende uitgaven in de rechtszaken der Anabaptisten. 3 blz. fol.

10 Januari 1553. 369. Avertissement, door 't Hof van Friesland gedaan, aan de ambtenaren aldaar, om hunne diligentie te doen tegen de herdoopers en de sectarissen. (*Archief van Friesland*). 7 blz. fol.

16 Januari 1553. 370. Vonnis van schepenen te Amsterdam, waarbij Harman Jans, anabaptist en leerling van Gillis van Aken, tot den brandstapel verwezen wordt. (*A. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

16 Januari 1553. 371. Idem, waarbij Felistis Jansdochter, wegens herbergen van Anabaptisten en neiging tot hun leer, tot den brandstapel verwezen wordt. (*A. A.*) 1 blz. fol.

16 Januari 1553. 372. Idem, waarbij 3 Anabaptisten tot de doodstraf met het zwaard verwezen worden. Twee hunner waren onder de prediking van Gillis van Aken en een (Anthonis Coertsz) die reeds in 1550 uit Friesland gebannen was, onder die van Adriaan den goudsmid te Leiden tegenwoordig geweest. (*A. A.*) 1 blz. fol.

20 Januari 1553. 373. Banvonnis van dezelfden, tegen Wybrand Sijbrands, Aagje Jacobs, Felistis Eriksdochter en Stijntje Evertsdochter, wegens omgang met Anabaptisten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

17 Sept. 1553. 374. Instructie voor de inquisiteurs in Friesland, Overijsel en Groningen, gegeven op 's keizers last, voornamelijk tot uitroeiing der Anabaptisten. (*B. A.*) 3 blz. fol.

12 Juli 1554. 375. Brief van de gecommitteerde inquisiteurs, uit Leeuwarden, aan de koningin-landvoogdes Maria. 3 blz. fol. (*B. A.*)

28 Juli 1554. 376. Advies van den geheimen raad der koningin-landvoogdes, omtrent de voorstellen der gecommitteerde inquisiteurs in Friesland, gedaan bij hun brief van 12 Juli 1554. Fransch. 2 blz. fol. (*B. A.*)

377. Verslag van de inquisiteurs over hunne handelingen in Friesland, gedurende 1554. 9 blz. fol. (*B. A.*) Latijn.

Digitized by Google

14 Sept. 1555. 378. Depositie van Willem Dirks, schout te Amsterdam, betreffende sectarissen, ketters en wederdoopers aldaar, inzonderheid betreffende Simon Jans, Maria Elberts, Willem Simon Trijp, leerling van Gillis van Aken te Weesp woonachtig, Ruth van Naarden, Leenaert, Fijken Harmens, de pastoor Florentius, Jan van Hasselt, Marie Floris, Otto den Voller en Ferdinandus, gelijk mede over 't geen met het confessieboek gebeurd was. (*A. A.*) 25 blz. fol.

18 Dec. 1556. 379. Aanschrijving van koning Filips, aan het Hof van Holland, om de pauselijke inquisiteurs Franciscus Sonnius en Mr. Nicolaus de Castro alle hulp te verleenen in het vervolgen der herdoopers en andere sectarissen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

4 Maart 1557. 380. Notariëele aanschrijving der inquisiteurs-generaal, Ruardus Tapper en Michael Drintius, waarbij zij tot subgedelegeerden in Holland, Zeeland en West-Friesland aanstellen Franciscus Sonnius en Nicolaus de Castro. (*R. A.*) 1 blz. fol.

16 Dec. 1557. 381. Plakkaat betreffende de verboden boeken, met een lijst van Doopgezinde geschriften en tegenschriften. (*R. A.*) 1 blz. fol.

24–31 Mrt. 1558. 382. Briefwisseling tusschen koning Filips en 't Hof van Vlaanderen, waarbij een verzoek om gratie van de doodstraf voor den anabaptist Adriaan Adriaansz. toegestaan wordt. (*B. A.*) 1 blz. fol.

2 April 1558. 383. Banvonnis van 't Hof van Holland, bij verstek gewezen, tegen Leenaert Bouwens van Sommelsdijk, leeraar der Anabaptisten. (*R. A.*) 1 blz. fol.

Digitized by Google

21 April 1558. 384. Vonnis van 't Hof van Holland, waarbij Guert Willemsz. tot den dood met het zwaard verwezen wordt omdat hij ter gelegenheid van het oproer, toen de anabaptist Jan Hendriks zoude geëxecuteerd worden, een der veroordeelden geholpen heeft om te ontvluchten. *(R. A.)* 1 blz. fol.

21 April 1558. 385. Idem, waarbij Klaas Adriaans Proper van Rotterdam, ter dood wordt veroordeeld wegens deelneming aan het oproer aldaar bij de voorgenomen executie van den anabaptist Jan Hendriks (*R. A.*) 1 blz. fol.

21 April 1558. 386. Idem, waarbij Avicenna Jansz. van Delft veroordeeld wordt tot het vragen van vergiffenis en tot geldboete, omdat hij het lijk van Jan Hendriks mede had helpen stelen (*R. A.*) 1 blz. fol.

21 April. 1558. 387. Idem, gelijk vonnis over Jan Theunis en Jan Berthouts, wegens deelneming aan het oproer te Rotterdam (*R. A.*) 1 blz. fol.

21 April 1558. 388. Idem, waarbij Michiel Michiels Pot tot geeseling en verbanning veroordeeld wordt, wegens dezelfde zaak. (*R. A.*) 1 blz. fol.

21 April 1558. 389. Idem, waarbij Jacob Theunisz. Mosselman tot geldboete en tot vergiffenis vragen veroordeeld wordt wegens hetzelfde vergrijp. *(R. A.)* 1 blz. fol.

7 Juli 1558. 390. Idem, waarbij Walig Dirk Luytgensz. van Winkel, tot den brandstapel verwezen wordt, omdat hij, die in 1538 herdoopt maar begenadigd was, nu onlangs tegen den pastoor te Winkel openlijk gedis-

Digitized by Google

puteerd en de kerkgebruiken gelasterd had. (*R. A.*) 1 blz. fol.

7 Juli 1558. 391. Idem, waarbij de anabaptist Maarten Cornelisz. als medeplichtige van Walig tot den brandstapel veroordeeld wordt. (*R. A.*) 1 blz. fol.

7 Juli 1558. 392. Idem, waarbij Adriaan Pier Trappers tot den brandstapel verwezen wordt, omdat hij deelnam aan conventiculen te Winkel en zich wil laten herdoopen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

12 Januari 1559. 393. Banvonnis van 't Hof van Holland, bij verstek gewezen tegen 7 personen, die deelgenomen hebben aan het oproer te Rotterdam, bij de terechtstelling van Jan Hendriks. (*R. A.*) 2 blz. fol.

12 Januari 1559. 394. Idem, tegen 8 personen, om dezelfde reden. (*R. A.*) 1 blz. fol.

8 Augustus 1559. 395. Brief van koning Filips aan den Prins van Oranje, waarin hij zich beklaagt dat de overheden alleen tegen de Wederdoopers en niet ook tegen de Lutheranen en Hervormden hun plicht doen. (*R. A.*) 1 blz. fol.

31 Mei 1560. 396. Vonnis van 't Hof van Holland, tegen Balthasar, marskramer in boeken, te Hoorn, en kettersch leeraar; tegen den herdoopte Cooman Heycken, Jacob Coppen en meester Janeken, die conventiculen hebben gehouden en den ketterschen leeraar Koopman Jasper hielpen uitbreken (*R. A.*) 1 blz. fol.

28 April 1561. 397. Idem, waarbij Anthonis Lievensz. Schram tot

Digitized by Google

geeseling, tongpriem en een jaar ban veroordeeld wordt, wegens zijn omgang met herdoopten. (*R. A.*) 1 blz. fol.

19 Februari 1562. 398. Keur der regeering van Amsterdam, tegen het houden van conventiculen, doopen, avondmaal-vieren, trouwen, enz., en tegen het herbergen van Anabaptisten. (*A. A.*) 1 blz. fol.

4 Maart 1562. 399. Vonnis van 't Hof van Holland, waarbij Feije Hermans, na afsnijding van de tong, tot den brandstapel verwezen wordt, omdat zij verschillende valsche verklaringen had afgelegd, die de justitie in 't vervolgen van Gillis van Aken, Jan van Hasselt, en andere Anabaptisten verhinderd hadden. (*R. A.*) 3 blz. fol.

4 Maart 1562. 400. Vonnis van 't zelfde Hof, waarbij de notaris Cornelis Maarts van zijn ambt ontzet en 10 jaar gebannen wordt, wegens vriendschappelijken omgang met zijn schoonzuster Lijsbeth Dirks, die herdoopt was en conventiculen hield bij de leeraars Adriaan den goudsmid en Hansken den kaaskooper. (*R.A.*)1 blz. fol.

12 Juni 1562. 401. Verhoor en vonnis van de wederdoopers Steffen von Alffte, Antonius Keyser en Mergh, huisvrouw van voornoemden Steffen, te Keulen. (*Archief te Keulen*). 4 blz. fol.

2 Mei en 7 Juli 1562. 402. Vonnissen van schepenen te Utrecht tegen 3 ingezetenen van Vreeland, leerlingen van den Anabaptisten leeraar Wouter de Vries. (*U. A.*) 1 blz. fol.

11 Januari 1563. 403. Verzachting van het doodvonnis, door schepenen

Digitized by Google

van Utrecht den 19den Dec. 1562 uitgesproken tegen Dirk Gerrits, in 6-jarige galeistraf, mits hij zijn dwalingen over den doop herroept. (*U. A.*) 1 blz. fol.

404. Verhaal van de terechtstelling van een anabaptist te Wesselinck bij Keulen, in 1563. (*Archief te Keulen*). 1 blz. 4°.

29 Maart 1564. 405. Plakkaat, met verschillende bepalingen tegen het ongedoopt laten van jonggeboren kinderen, tegen herdoopers enz. (*R. A.*) 2 blz. fol.

20 Juli 1564. 406. Keur der regeering van Amsterdam op het doopen der kinderen, waarin velen nalatig zijn (*A. A.*) 1 blz. fol.

16 Dec. 1564. 407. Vonnis van 't Hof van Holland, waarbij Jan Gerritsen van Tessel, wegens herdoop tot den brandstapel verwezen wordt. (*R. A.*) 1 blz. fol.

28 Februari 1565. 408. Vonnissen der regeering te Utrecht, over 2 conventiculen te Maurik en te Buren gehouden, waarin over den kinderdoop geredetwist was. (*U. A.*)

23 Sept. 1566. 409. Request der Doopsgezinden te Antwerpen aan prins Willem I van Oranje-Nassau. 13 blz. fol. met een afdruk. (*Delfsch A.*)

9 Nov. 1566. 410. Een „wederdopersbrief vol lasteringen". 7 blz. fol. (*Archief Herv. Gem. te Delft.*)

19 Dec. 1567. 411. Informatie van commissarissen des konings over Doopsgezinden te Groet, Scharwoude, Broekop Langendijk, Oud-Karspel en Venhuizen. (*B. A.*) 2 blz. fol.

Digitized by Google

19 Dec. 1567. 412. Informatie genomen in Waterland, Katwoude, Middelie, Ransdorp, Holysloot, Sunderdorp en Purmerland. (*B. A.*) 2 blz. fol.

20 Maart 1568. 413. Idem van den commissaris des konings over Doopsgezinden te Assendelft, Westzaan en Wijk aan Zee. (*B. A.*) 2 blz. fol.

13 April 1568. 414. Keur der regeering te Amsterdam, over het doopen van kinderen. (*A. A.*) 1 blz. fol..

23 Mei 1568. 415. Informatie van commissarissen des konings over Doopsgezinden te Berkhout en Zwartewaal. (*B. A.*) 2 blz. fol.

22 Juni 1568. 416. Vonnis van schepenen te Amsterdam waarbij Jacob Jansz. Saal tot den dood met het zwaard veroordeeld wordt, omdat hij in 1558 door Leenaert Bouwens in den Haarlemmerhout herdoopt was, en later Calvinist geworden den 23sten Aug. 1566 van den kapellaan der oude kerk had geëischt een kind, waarover hij als doopheffer stond, in het Nederlandsch te doopen. (*A. A.*) 1 blz. fol.

22 Dec. 1568. 417. Vonnis van 't Hof van Holland, waarbij Cornelis Dirks tot den brandstapel verwezen wordt, omdat hij in den Briel een huwelijksinzegening, "nae de leringe van Menno" door Jan Willems had bijgewoond. (*R. A.*) 1 blz. fol.

418. Status religionis in Hollandia, circa 1568. Excerpt uit deze memorie voor zoo veel ze de Doopsgezinden betreft. (*B. A.*) 2 blz. fol.

419. Lijst van besluiten, door het Hof van Holland

Digitized by Google

ten aanzien der Doopsgezinden genomen, 1568—1606. (*R. A.*) 1 blz. fol.

18 Jan. 1569. 420. Keur der regeering te Amsterdam, tegen het herbergen van Herdoopers, Mennonisten en andere sectarissen, gelijk tegen het verhuren van huizen of erven aan hen. (*A. A.*) 1 blz. fol.

5 Mei 1572. 421. Besluit waarbij prins Willem van Oranje aan Pieter Willems Bogaert (in plaats van Jacob Frederiks, daarin verhinderd) opdraagt om „voor de gemeyne zake" met Dirk Jans Cortenbosch een collecte bij de Doopsgezinden hier te lande te houden onder belofte van dezen dienst altijd dankbaar te zullen erkennen. Oorspronkelijk stuk eigenhandig geteekend met papieren plakzegel. 1 blz. fol.

29 Juli 1572. 422. Kwitantie over *f* 1060, zijnde het bedrag der gehouden collecte voor Willem I prins van Oranje verstrekt aan D. J. Cortenbosch en P. J. Bogaert. (Met onderteekening en zegel als boven.) 1 blz. fol.

18 Nov. 1573. 423. Brief van Wessel Valck te Poortegael aan de leeraren der Hervormde gemeente te Delft, over een wederdooper die te Poortegael openbare school houdt. 2 blz. fol. (*Arch. herv. gem. te Delft.*)

5 April tot 28 April 1578. 424. Verhaal van het gebeurde met Hans de Ries bij zijn gevangenneming en zijn verhoor te Middelburg. ('t Eigenhandig geschrift van H. d. R. beslaat 4 blz. 4°., een afschrift 6 blz. fol.)

7 April 1578. 425. Rekenschap van gevoelens afgelegd door Hans de Rycke (Hans de Ries) voor de overheid te Middelburg. (*Midd. A.*) 13 blz. fol.

Digitized by Google

3 Juni 1578. 426. Besluit van de overheid te Middelburg, om de Doopsgezinden zonder eed tot het poorterschap toe te laten, waarbij gevoegd is de benoeming eener commissie om dit besluit ter kennis te brengen van prins Willem I, 28 Juni 1578. (*M. A.*) 1 blz. fol.

8 Juni 1578. 427. Formulier van verklaring om tot het poorterschap te worden toegelaten door de Doopsgezinden te Middelburg bij de overheid ingeleverd.(*M.A.*)2 blz. fol.

23 Juni 1578. 428. Brief van prins Willem I aan gouverneur en raden van Zeeland tot voorspraak van 't verzoek door de Doopsgezinden te Middelburg ingeleverd. (Zie n°. 429.) (*M. A.*) 2 blz. fol.

429. Verzoekschrift van de Doopsgezinden te Middelburg aan prins Willem I om vrijdom van eed en van wapendragen (liggende in den vorige)(*M. A.*) 3 blz. fol.

430. Bevelschrift van de overheid te Middelburg (zonder dagt.) aan Hans de Rycke (de Ries) om binnen tweemaal 24 uur het stadsgebied te ruimen. (*M. A.*) 1 blz. fol.

26 Juli 1578. 431. Brief van Willem I prins van Oranje aan de overheid te Middelburg waarbij hij zich beroepende op een vroeger schrijven nogmaals beveelt de Doopsgezinden niet te bemoeielijken noch op den eed te eischen, zoolang niet de Algemeene Staten een tegenovergesteld besluit nemen. In twee copijen. (*M. A.*) *a.* 1 blz. fol. *b.* 4 blz. fol.

7 Dec. 1578. 432. Brief van G. van Corsteerch aan den secretaris

Digitized by Google

van Middelburg over 't appel in het proces van Hans de Rycke. (*M. A.*) 2 blz. fol.

27 Aug. 1580. 433. Verzoekschrift van de Doopsgezinden te Middelburg om vrijstelling van het betrekken der wacht. (*M. A.*) 1 blz. fol.

434. Klaagschrift bij de overheid van Middelburg ingediend, (zond. dat.) over 't gedrag der Doopsgezinden aldaar. (*M. A.*) 2 blz. fol.

435. Ontwerp-keur op de Doopsgezinden in Zeeland, (zond. dagt.) (*M. A.*) 7 blz. fol.

436. Besluit der staten van Zeeland omtrent de Doopsgezinden in 8 artikelen, (zond. dagt.)(*M.A.*) 12 blz. fol.

437. Besluit der staten van Zeeland, (zond. dagt.) over de samenkomsten, de huwelijken, het echtmijden, den eed en het betrekken van de wacht door Doopsgezinden. (*M..A*) 7 blz. fol.

438. Klaagschrift, (zond. dagt.) ingediend bij de staten van Zeeland door de predikanten der Hervormde gemeenten uit naam der laatstgehouden synode over de Doopsgezinden, hun verzet tegen den kinderdoop, den vrijdom van eed, hun verachting van 't overheidsambt, hun huwelijken, hun echtmijding en hun verzet tegen het betrekken der wacht. (*M.A.*) 5 blz. fol.

439. Verzoekschrift van den kerkeraad der Herv. gemeente te Middelburg, (zond. dagt.) aan de overheid aldaar om de openbare godsdienstoefeningen der Doopsgezinden te verbieden. (*M. A.*) 5 blz. fol.

Digitized by Google

440. Verzoekschrift der classikale vergaderingen van Zeeland (zond. dagt.) aan de staten van gelijken inhoud als het voorlaatste stuk. (*M. A.*) 3 blz. fol.

441. Klaagschrift van eenige ingezetenen van Middelburg bij de overheid ingediend, (zond. dagt.) over den vrijdom dien de Doopsgezinden genieten in 't betrekken der wacht. (*M. A.*) 3 blz. fol.

10 Februari 1581. 442. Naamlijst der Doopsgezinden te Middelburg op last der overheid door hen ingeleverd. (*M. A.*) 5 blz. fol.

443. Drie brieven en een aanteekening aangaande David Joris en zijn aanhang 1596. (*A. Herv. Gem. te Delft*). 6 blz. fol.

444. Aanteekeningen betreffende Doopsgezinden, uit de resolutiën der staten van Holland, 1597—1601, (door A. M. Cramer.) 6 blz. 4o.

445. Copijen van verschillende resolutiën te Aalsmeer 3 Maart 1597, Abbekerk 1604, Schagen 16 Juni 1606, Nieuw-Beijerland, Monnikendam en Abbekerk 1613, door de plaatselijke overheden of door de staten en gecommitteerde raden genomen, op het trouwen der Doopsgezinden. 3 blz. fol. en trouwformulier 1642 van Schiedam.

446. Ordonnantie der staten van Friesland, (na het gesprek te Leeuwarden) om „de mennoniten ofte wederdooperen terstondt de vergaderinge ende exercitie haerder religie ... te verbieden". Copij

Digitized by Google

van de authentieke copij „onder de handt des secretarii van Staveren". *(A. Friesl.)* 1 blz. fol.

20 Maart 1629. 447. Besluit van de staten van Holland waarbij de Waterlandsche Doopsgezinden op verzoek van hunne leeraren Dr. Eduard Nabels te Rotterdam en P. Jansen te Wormerveer worden vrijgesteld van het bedienen van het schepenambt tegen een gift van *f* 25 aan de armen der Hervormde gemeente. *(R. A.)* (Copij dd. 6 Sept. 1660.) 5 blz. fol.

8 April 1657. 448. Plakkaat van burgemeesteren en raad der stad Groningen, tegen de U. Wallisten. *(G. A.)* Gedr. in plano.

24 Juli 1660. 449. Vonnis van het Hof van Holland waarbij Gerrit Pieters Boon, Doopsgezinde te Landsmeer en aldaar tot burgemeester benoemd, van die benoeming ontheven wordt. (Copij van 6 Sept. 1660.) 1 blz. fol.

23 Maart 1662. 450. Plakkaat van gedeputeerde staten van Friesland tegen de Socinianen, Kwakers, Dompelaars en tegen het drukken van hunne boeken.

Maart 1662. 451. Request door gedeputeerden der synode in Friesland aangeboden aan den landdag om alle Doopsgezinde leeraren te verplichten tot het beantwoorden van 9 door hen gestelde vragen ten einde op die wijze het Socinianisme te keer te gaan.

1662. 452. Copij-brief van den kerkeraad der Doopsg. Gem. te Amsterdam bij het Lam, zond. datum, aan Adr. van Eeghem, leeraar te Middelburg, met raadgevingen voor het stellen van een request aan de over-

Digitized by Google

heid te Middelburg, om ontheven te worden van de onlangs opgelegde verplichting tot beantwoording van eenige vragen over Socinianisme, onder toezending van een kopij van 't request door Utrecht in een gelijk geval ingeleverd en van een boekje, die zaak betreffende opgesteld door Marten Geurts, leeraar te Veenendaal. 3 blz. fol.

453. Request van de Doopsgezinden in den banne van Oostzaan, Westzaan, Wormer, Jisp, Middelie en andere plaatsen in het noorderquartier, naar aanleiding eener resolutie van gecomm. raden, (van 3 Febr. 1672?) die hen gelastte om, ondanks de extra belasting van 10 gulden per hoofd, echter op de monstering te verschijnen „met een scherpe spade en mande" en des noods de wacht te betrekken, — om van dit laatste verschoond te blijven. (Febr. 1672.) Gelijktijdige copie, 1 blz. fol. met gunstige beschikking daarop van de staten van Holland tegen een nader te bepalen somme gelds. In duplo.

15 Mei 1673. 454. Plakkaat van prins Willem III, waarbij de Doopsgezinden ten platten lande in de provincie Holland worden vrijgesteld van den wapendienst.

1 Nov. 1688. 455. Copij-brief van de Doopsgezinde gemeente te Amsterdam bij het Lam en naburige gemeenten, aan den raadpensionaris van Holland, C. Fagel, hem dank betuigende voor de openlijke verklaring dat hij de gewetensvrijheid in alles handhaven wil en zijn tusschenkomst verzoekende om een procedure te keeren, die tegen een hooggeacht Doopsgezinden leeraar, op grond van Socinianerij begonnen is. 3 blz. fol. met inliggend concept.

Digitized by Google

11 Nov. 1688. 456. Brief van prins Willem III, eigenhandig onderteekend, geschreven uit Hellevoetsluis, aan den baljuw van Kennemerland, om inlichting over de schorsing van Foeke Floris, leeraar bij de Doopsgezinden te Oostzanen, wegens onrechtzinnigheid, en met last om de procedure tegen hem te schorsen 1 blz. fol.

10 Nov. 1733. 457. Verhaal van Joh. Cats, voor de Doopsgezinde gemeente bestemd, maar daarvan geen lid geworden, die wegens zijn dichtbundel, „*Stichtelijke Mengelzangen*" op aanklacht der Herv. predikanten den 10den Nov. 1733 levenslang uit Holland en West-Friesland gebannen werd, omdat hij in dien bundel zou geleerd hebben dat het overtreden van Gods geboden geen zonde is. 32 blz. gr. 4°.

458. Remonstrantie en verzoek aan gedeputeerde staten van Friesland door de Doopsgezinde leeraren in die provincie, om bevrijd te blijven van de hun voorgeschreven onderteekening van eenige geloofsartikelen 2 blz. fol.

25 April 1747. 459. Copy-request van J. Stinstra te Harlingen, aan gedep. staten van Friesland, om herstelling in den predikdienst. Resolutie daarop en nader request 8 Mei 1747, waarbij Stinstra verklaart zich niet te kunnen onderwerpen aan den eisch van gedep. staten, en nader request aan de staten van Friesland, 30 Aug. 1757. 17 blz. 4°.

Digitized by Google

II. Brieven, besluiten en verdere bescheiden van de Doopsgezinden en hunne Gemeenten uitgegaan, van 1525 af.

1525. 460. Verklaring van Balthazar Hubmayer van Friedberg over zijn gevoelen omtrent den doop, het overheidsambt, de gemeenschap van goederen en de mogelijkheid dat een Christen reeds op aarde zonder zonde leven kan (kopie naar het oorspronkelijke, berustende op het staatsarchief te Zurich). 3 blz. fol.

1525. 461. Brief van denzelfde, Maandags na Sint Ulricus, aan den raad te Zurich, om een openbaar twistgesprek met Zwingli over den kinderdoop te houden, en daarbij van vrijgeleide verzekerd te zijn. 2 blz. fol.

Maart 1534. 462. Oproeping aan alle geloovige bondgenooten om naar Munster op te trekken. Aangeplakt op verschillende plaatsen te Amsterdam. (vgl. J. Wagenaar, Amsterdam I blz. 237). Gelijktijdige kopie.

463. Kopie uit een brief van Menno Simons (?) over het vermanen van uit zwakheid gevallen broeders (extract) 1 blz. 4°. en besluit der broederen te Wismar (1554) over buitentrouw, enz. 4 blz. 4°. Met kopieën van A. M. Cramer.

464. Aanteekeningen over het verbond der vier steden 1567, door M. Schagen. 10 blz. 4°.

17 Januari 1568. 465. Handelingen van een gesprek te Emden, betref-

Digitized by Google

fende A. 1°. en 2°. Over LEERAARS TOT DEN VOLLEN DIENST; het schorsen van dienaren. 3°. Over het voorzien in de behoeften van dienaren. 4°. Over het verroepen naar andere gemeenten. 5°. Over het vergoeden van reiskosten van een leeraar, die uit een andere gemeente overkomt. 6°. Over het ontbieden van buitenleeraren bij twist. 7°. Over het recht van leeraren om zich in de twisten der buiten-gemeenten te mengen. B. VERMANERS en DIAKENEN. 8°. en 9°. Over het waarnemen van den predikdienst door diakenen. 10°. Over het opdragen van den predikdienst aan een gewonen broeder en diens afzetting als prediker. 11°. Het recht der gemeente, om een vermaner of diaken aan te stellen zonder oudste, hoewel 't verkieslijk is, dat dit met medewerking van den oudste door handoplegging geschiede. 12°. Verkozen vermaners mogen niet metterwoon vertrekken zonder consent der gemeente. 13°. Een vermaner naar elders vertrokken en daar opnieuw benoemd, zonder handoplegging aan te stellen. 14°. Een vacante gemeente door een naburige gemeente te bedienen. 15°. Bij twist geduldig en zachtmoedig te zijn; en naburige leeraren tot scheidsrechters te vragen. C. OPNEMING in GILDEN en POORTERSCHAPPEN. 16°. Vereischt dit eedzweren of dienstplichtigheid, dan ongeoorloofd en den overtreder te straffen. 17°. Is het met geld te koopen, dan geoorloofd. 18°. Heeft iemand dit vóór zijn doop verkregen, hij mag het behouden. 19°. Arbeiden aan kerken verboden en bij volharden daarin banwaardig. 20°. Het buitenvrijen onrecht en banwaardig. 21°. Aanhangsel: Over de geldwisseling is ter vergadering niet gehandeld maar later in het particulier gesproken. 3 blz. fol. in Oost-Friesch dialect met waarschijnlijk gelijktijdige Nederl. vertaling. 3 blz. fol.

Digitized by Google

24 October 1569. 466. Verhaal hoe de oudsten Hendrik van Rosefelt, Jan van Uphoorn, uit Emden en Laurens uit Franeker, te Cleef zijn gekomen, om de twisten in de gemeente aldaar bij te leggen en Laurens gelegenheid te geven tot verantwoording over 't geen sommigen te Cleef hem hadden te laste gelegd, hoe zij, nadat hun de toegang tot de gemeente geweigerd was, naar Keulen gereisd zijn, waar Laurens zich wilde zuiveren van den blaam van onrechtzinnigheid, hem door den leeraar Ameldonk aldaar, aangewreven; hoe deze tot onderhandeling zich ongezind verklaarde, eer de twistzaak te Cleef zou vereffend zijn; en eindelijk hoe de oudsten, gehoor gevende aan den vriendelijken drang der Keulsche gemeente, naar Cleef terug keerden, om nogmaals een vergelijk te beproeven. 11 blz. fol. met kopie van 36 blz. fol.

1574. 467. De vijf artikelen van den vrede in Humsterland. 1 blz. fol.

31 October 1576. 468. Brief van Hendrik van Berg te Keulen, aan Hans de Ries, over den stand van Adam vóór en ná den val en den invloed dien zijn val gehad heeft op zijn nakomelingen; alles naar aanleiding van een gesprek daarover met de Ries te Aken gehouden en van verschillende brieven door hem geschreven over 't geen Hendrik van Gulik, een geestverwant van Hendrik van Berg, als zijn overtuiging in deze beleden had, met randteekeningen van Hans de Ries 6 blz. fol.

31 Oct. 1576. 469. Antwoord van Hans de Ries aan Hendrik van Berg, op een brief van Hendrik v. Berg te Keulen. 24 blz. fol.

Digitized by Google

28 Febr.—24 Aug. 1577. 470. Verhaal van 't geen geschied is tusschen Brixius Gerrits met zijn gemeente en de gemeenten in Humsterland met Dirk Heeres en Melis Pieters, betreffende den Humster vrede, waarin B. G. met de zijnen bezwaar vond. 28 blz. fol.

22 Sept. 1577. 471. Artikelen des geloofs, onderteekend door Jacob Jansz. Schedemaker en opgesteld te Alkmaar. (Waarschijnlijk de oudste belijdenis der Waterlanders.) 5 blz. fol.

472. Rekenschap des geloofs en der voorn. stukken der Christelijke leer, onderteekend door Jacob Jansz. Jan Jansz. en Jan Gerrits. 17 blz. 4°., bis 8 blz. fol.

22 Febr. 1579. 473. Overeenkomst te Humsterland en Noordhorn aangegaan, verklarende wat bedoeld wordt met de presentatie van de Vlaamschen en van Brixius Gerrits. 1 blz. 4°.

3 April 1579. 474. Kopie van overeenkomst met ingevoegde korte belijdenis over den persoon van Christus en zijn ambt, tusschen de Doopsg. gemeente te Emden en Hans de Ries met de zijnen, waartoe ook zijn toegetreden de gemeenten te Graft, te Purmerende, te Amsterdam en te Rotterdam. 6 blz. fol.

4—7 Maart 1581. 475. Verslag eener vergadering van afgevaardigden der Waterl. gemeente te Amsterdam, over vervulling van beurten, doopbediening, den ban en andere aangelegenheden. 7 blz. fol. met kopie van M. Schagen 5 blz. fol.

4 Dec. 1580. 476. Kopie-acte van overeenkomst, waarop C. P. . . .,

Digitized by Google

T. van Dalen, e. a. met de Hoogd. Doopsgezinden Hans Matthijs, Abel Hendriksz. enz. te Haarlem vereenigd zijn. 1 blz. 8°.

477. Stukken betreffende den twist van Thomas Byntges en zijne tegenpartij, (de Huiskoopers en Contra-Huiskoopers) te Franeker.

1°. Verslag van de verg. der oudsten aldaar, gehouden 11 Januari 1588 en volgende dagen.

2°. Brief van Cornelis Pieters, Jan Alberts, Claas Ganglofs en Brixius Gerrits, uit Amsterdam, 3 Nov. 1589, aan de Vlaamsche gemeente te Haarlem, over dezelfde zaak, en pogingen om den twist bij te leggen. 31 blz. fol.

1 en 2 Oct. 1589. 478. Beschuldiging en aanklachten van Pieter Willemsz. Bogaert tegen Thijs Gerritsz over valsche leer enz., beginnende: Also dan een Leraer na 't getuygenisse *enz.* 4 blz. 4°.

18 Mei 1590. 479. Verslag eener samenkomst van oudsten uit Amsterdam en Haarlem, te Franeker gehouden op verzoek van de gemeente aldaar in de zaak van Thomas Bintjes. 13 blz. fol.

22 Oct. 1590. 480. Brief, door P. W. Bogaert, Hoyte Renix, Dirk Pieters, van Nieuw Nierop, Lubbert Gerrits, Ameldonk en Jacob de Rynck, leeraren bij de gemeenten der jonge Friezen, geschreven uit Hoorn aan Jacob Jansz. en zijn mededienaren, oudsten der Waterl. gemeente te Amsterdam. Zij hebben met groote blijdschap hun aanzoek tot vereeniging ontvangen, maar kunnen daaraan vooralsnog geen gevolg geven, omdat zij zelven ook juist bezig zijn in 't sluiten

Digitized by Google

eener overeenkomst met andere (Hoogduitsche?) Doopsgezinden. 1 blz. fol.

481. Briefwisseling tusschen Pieter Willemsz. Bogaert en Thijmen Claesz., waarvan een is gedateerd 9 Maart 1591, eigenhandig gecopieërd door P. W. Bogaert. 22 blz. 4°.

482. Drie kopieën, waarvan eene door Denys van Hulle Michielsz. te Haarlem met een bijvoegsel van de overeenkomst, waarop de Friezen en Hoogduitschers onder Leenaert Clock op 1 Mei 1591 vereenigd zijn. 4 blz. fol. en 16 blz. 4°.

1592. 483. Twee brieven van Lubbert Gerrits en Leenaert Clock aan Cornelis Jansz., zond. datum, gekopieërd door Hans de Ries, met omstandig bericht over de groote vorderingen, die de vereeniging met de Waterlanders gemaakt heeft, en krachtige aanbeveling om die geheel te voltooien. 3 blz. fol.

484. Verklaring van Luloff Dijrijck, Johann Jorgensen en Borchart Degener (te?) aan hunne geloofsgenooten te Emden en elders, aangaande hunne overtuiging in de leerstukken van de drieëenheid en van den ban, voor zooveel die afwijken van het gevoelen van Hans de Ries. 3 blz. fol.

Juli 1593. 485. Eenige geloofsartikelen betreffende de natuur van Christus en de drieëenheid, door Luloff Dijrijck, Johan Jorijsson en Borchart Degener, overgegeven aan Hans de Ries, blijkens opschrift van den laatste. 2 blz. fol.

Digitized by Google

486. Brief van Lubbert Gerrits aan de gemeente te Haarlem, inhoudende een korte geloofsbelijdenis, zonder datum of onderschrift. (Volgens superscriptie van Hans de Ries, eigenhandig geschrift van Lubbert Gerrits.)

487. Verklaring van Lubbert Gerrits, toegezonden aan de gemeente te Emden, zond. datum, omtrent zijne opvatting van den buitentrouw, in verband met den vrede tusschen de Hoogduitschers en Friezen gesloten. 5 blz. kl. 8°.

488. Kopie eener verklaring der Waterlandsche gemeente te Emden, zond. dagt. (1595?) aan de vereenigde Friezen en Hoogduitschers, dat zij ten aanzien van geloofsbelijdenis en gemeente-orde geheel met hen overeenstemmen en zich op dien grond met hen vereenigen. Geteekend door Hans de Ries (die deze kopie geschreven heeft), Harmen Jansz. en Jan Klaasz. Met bijgevoegde verklaring van Lubbert Gerrits, en Pieter Willems Bogaert, dat op denzelfden grond de vereeniging van onderscheiden gemeenten heeft plaats gehad. 1 blz. fol.

489. Verzameling van stukken betreffende eene belijdenis van Hans Cassier (de Ries), over de menschwording van Jezus Christus. 50 blz. 4°. geschreven door Jan Denckerman te Amersfoort.

a. Kopie dezer belijdenis, geschreven 26 Jan. 1595.

b. „Eijn eenvoldigh bericht" op die belijdenis door Jacob Schay, Febr. 1595.

c. Uitvoerige wederlegging dier belijdenis, door Jan Denckerman, 23 Aug. 1595.

Digitized by Google

1595. 490. Brief van Jan Denckerman te Amersfoort, zond. dagt. aan Hans de Ries, over hun gesprek te Emden gehouden, betreffende de menschwording en het tegenschrift van Jacob Schay. 11 blz. fol.

1595. 491. Antwoord ende wederlegginghe op seecker schrift, geschreven door Jacob Schay, een metstemmer ende voorstander der Arent-Berendsen-leer, tegens een bekentenisse van de Menschwerdinghe Christi, eertijds schriftelyck gestelt tot dienst der overlandsche broederen, door Hans de Ries (eigenhandig geschrift van dezen met twecërlei concept van de drie eerste bladzijden). 18 blz. fol.

11 Sept. 1595. 492. Kopie uut C(arel) v(an) G(endt) eens Vlaamsch broeders schrijven, datselve gaf hij Jaques Outerman, om te lesen ende overlegghen, in d. Resen. 6 blz. fol.

14 Dec. 1596. 493. Brief van Hans Matthijs te Leeuwarden, aan Hans de Ries te Emden, over den afloop van het twistgesprek te Leeuwarden, waarvan eerlang het protocol zal gedrukt worden, maar dat naar zijn oordeel geenerlei vrucht heeft opgeleverd. 2 blz. fol.

1597. 494. Gerrit Jansz. Verantwoording tegen hetgeen hem te laste gelegd wordt door Corn. Bockaert in de voorrede van diens geschrift tegen Hans de Ries 16 blz. fol.

8 Dec. 1600. 495. Brief van Hans de Ries te Emden, aan Jacob Pieters Vermeulen, ter verantwoording van eenige hoofdpunten in geloof, leven en kerkorde, waarover de Doopsgezinden door anderen miskend en gesmaad

Digitized by Google

worden. Achteraan eenige vragen over de gemeente Gods en den ban, waarop antwoord van J. P. V. gevraagd wordt. 10 blz. fol.

24 Febr. 1601. 496. Brief van J. P. Vermeulen te Haarlem, aan Hans de Ries te Emden, in antwoord op den voorgaande, met eenige opmerkingen over den ban en de krachtigste betuigingen dat hij niets liever begeert dan een vereeniging van Waterlanders en Vlamingen. 4 blz. fol.

2 Maart 1601. 497. Dito dito, met nader antwoord op de door de Ries gestelde vragen. 2 blz. fol.

498. Antwoord en wederlegging van de bewijsredenen, door Jacob Pieters Vermeulen, overgegeven aan de Vereenigde Gemeente, beroerende den wederdoop, de boete der buiten-getrouwden, de echtmijding, enz., door Hans de Ries (eigenhandig). 48 blz. fol.

29 April 1601. 499. Brief van Samuel Bartholdy te Monnikendam (Geref. pred.) over den afvalligen Doopsgezinde Jan Bakker, aan Pieter Willemsz. Boogaert en antwoord van dezen, 5 Mei 1601. 4 blz. fol.

Sept. 1604. 500. Brief van J. P. Vermeulen, over de twisten omtrent den wederdoop, den buitentrouw en den ban, onder aanmaning om dit alles overeenkomstig de heilige schrift te regelen. 8 blz. fol.

501. Brief van Hans de Ries aan Pieter Jansz. Twisck, inhoudende, volgens mondeling gemaakte afspraak, 13 vragen of stellingen over den persoon van Christus, met kopie. 4 blz. fol.

Digitized by Google

16 Dec. 1604. 502. Brief van Pieter Jansz Twisck te Hoorn, aan Hans de Ries, inhoudende 12 vragen of stellingen over hetzelfde onderwerp, volgens dezelfde afspraak. 3 blz. fol.

503. Eerste concept-antwoord van Hans de Ries op den voorgaande. 4 blz. fol.

504. Tweede concept-antwoord van Hans de Ries op den voorgaande, met bijgaande eigenhandige verbeteringen door Lubbert Gerrits. 4 blz. fol.

19 Maart 1605. 505. Antwoord van Hans de Ries te Alkmaar, op de voorgaande vragen (eigenhandig concept). 3 blz. fol.

506. Brief van Pieter Jansz. Twisck te Hoorn, zond. datum, aan Hans de Ries, in antwoord op zijn schrijven van 19 Maart 1605 en aandringende op nadere verklaring omtrent sommige punten. 1 blz. fol.

15 April 1605. 507. Jacob van der Moelen en Jan Roelantsz., aan Hans de Ries. Zij beklagen zich over het vruchteloze der pogingen tot vereeniging sedert de aanbieding der Waterlanders tot vereeniging op 1 Aug. 1603 in 't werk gesteld en achten 't het best een vergadering van afgevaardigden ergens in Noord- of Zuid-Holland te beleggen, om de vereeniging tot stand te brengen, terwijl zij voor zich bereid zijn daaraan deel te nemen. 1 blz. 4°.

14 Mei 1605. 508. Antwoord van Hans de Ries op een brief van P. J. Twisck te Hoorn, waarin hij zich tevens verdedigt dat hij den vroeger gezonden brief heeft terug doen eischen. 5 blz. fol.

Digitized by Google

23 Juni 1605. 509. Antwoord van Pieter Jansz. Twisck op den voorgaande. 4 blz. fol.

23 Juni 1605. 510. Brief van Jacob van der Moelen uit de Zijpe geschreven aan Hans de Ries: hij beklaagt zich dat Lubbert Gerrits hem niet heeft geantwoord, maar heeft nu vernomen dat deze te Delft ziek ligt. Toch kan het plan van vereeniging alleen om zijnentwil niet uitgesteld worden Hij vreest dat de Waterlanders het niet ernstig met de vereeniging meenen. 1 blz. 4°.

26 Juni 1605. 511. Van denzelfde aan denzelfde : hij dringt aan op spoedige overkomst naar Haarlem, omdat hij moeielijk langer van huis kan zijn en voor het oogenblik de kans op vereeniging goed staat door de gunstige gezindheid van Van Reynegom en de Clercq. 1 blz. 4°.

29 Juni 1605. 512. Aanteekeningen door Hans de Ries van een samenkomst te Haarlem gehouden met Jacob Pieters Vermeulen en wederzijdsche broeders, om zoo mogelijk tot een vereeniging der beide gemeenten te komen. 4 blz. fol.

513. Brief van Hans de Ries, Andries Palinck en andere Waterlandsche leeraars, zond. datum, aan Jacob Pieters Vermeulen c. s. ter verantwoording, waarom zij het staken van verdere onderhandelingen raadzaam achten. 6 blz. fol.

2 Juli 1605. 514. Brief van Jacob van der Moelen en Jan Roelantsz., aan Hans de Ries en Andries Palinck, waarin zij hun bevreemding en ongenoegen te kennen geven,

Digitized by Google

dat zij de samenspreking ter vereeniging afgebroken hebben, hen van verdeeldheid beschuldigt en hun verwijt de toepassing der kerkelijke tucht in hun gemeente te verwaarloozen. 2 blz. fol.

21 Aug. 1605. 515. Antwoord van Hans de Ries, op n°. 509 18 blz. fol.

13 Sept. 1605. 516. Jacob van der Moelen, aan Hans de Ries, tot bestrijding van diens geschrift „*Wederlegging der argumenten enz.*" waarin de Ries de Waterlandsche vredespresentatie van 1603 had verdedigd en de bedenkingen van v. d. Moelen getracht te wederleggen. 3 blz. fol.

7 Augustus 1606. 517. Brief van Pieter Willems Boogaert leeraar te Monnikendam aan Corns. Pieters Hooft om voorspraak bij de Staten-Generaal dat een boete van *f* 25 aan een zijner geloofsgenooten opgelegd, worde kwijtgescholden. Hij beroept zich daarbij op de diensten door hem en de zijnen in 1572 aan prins Willem I bewezen. 1 blz. fol.

20 Oct. 1606. 518. Aanteekeningen van een samenkomst tusschen Jacob Pieters Vermeulen en Hans de Ries. 1 blz. fol.

Maart 1607. 519. Kopie eener briefwisseling tusschen Cornelis Jans M..... te Amsterdam, streng tegenstander van den buitentrouw en Denijs van Hulle te Haarlem, die minder streng daarover oordeelt. 44 blz. 4°.

7 Maart 1607. 520. Brief van Albert Verspeck te Amsterdam, mede onderteekend door Laurens Cornelis Schouten en Matthijs Kilsken, aan Hans de Ries, met verzoek

Digitized by Google

om een belijdenis op te stellen en te voegen achter het liedeboek, dat Leenaert Clock ten behoeve der gemeente eerlang zal uitgeven. 1 blz. 4°.

5 Oct. 1607. 521. Brief van Pieter Jansz. Twisck aan Hans de Ries, waarin hij zich beklaagt geen antwoord bekomen te hebben op zijn brief van 5 October 1605 en nogmaals in het breede zijn gevoelens ontwikkelt. 24 blz. fol.

25 Oct. 1607. 522. Rondgaande brief van de Vlaamsche gemeente te Harlingen aan de gemeenten, waar oudsten wonen, verklarende dat zij hare vereeniging met de Friesche gemeenten wil voortzetten en meent dat de overtredingen van beide partijen op *dezelfde* wijze kunnen geboet worden, terwijl ook de doop van beiden gedurende de afscheiding als geldig erkend wordt. 22 blz. fol.

12 April 1608. 523. „Demoedige remonstrantie" van Jelmer Pieters uit naam der gemeente te Harlingen. 22 blz. fol.

3 Sept. 1608. 524. Verklaring van Lubbert Gerrits over het ongeoorloofde van den buitentrouw en over het straffen daarvan door de gemeente, te beslissen bij meerderheid van stemmen: met eigenhandig geschreven clausule dat de stemming geheim moet zijn en met superscriptie van Hans de Ries, dat L. G. ziek lag, toen hij deze hem op zijn reis naar Haarlem mede gaf. 1 bl. 4°.

12 Sept. 1608. 525. Twee brieven van Andries Palynck, Denijs van Hulle en Fremein Laurens, aan de afgevaardigden samengekomen te Haarlem, om hen met de Hoogduitschers onder Leenaert Clock te verzoenen, inhoudende

Digitized by Google

het verzoek dat de geschilpunten van weerszijden mondeling of schriftelijk zullen ingediend en door de vredemakers beslist worden. 2 blz. 4°.

28 Sept. 1608. 526. Brief van de Waterlandsche gemeente te Haarlem, aan Hans de Ries en Rippert Eenkens, verklarende het over- en wederschrijven in de bestaande geschillen zeer onraadzaam te achten. 1 bl. 4°.

1608. 527. Verklaring van Yeme de Ryngh, zond. datum, behelzende 1°. een voorstel tot geheime stemming der broederschap bij het oordeelen over buitentrouw; 2°. een protest tegen de bewering dat Hans Matthijs op de verg. te Haarlem zou verklaard hebben niet vereenigd te zijn met hen, die van de artikelen der vredemaking eenigszins afweken. 1 blz. 4°.

21 Januari .... 528. Brief van Lubbert Gerrits, aan de gemeenten in Zuid-Holland, medegegeven aan Hans de Ries en Reinier Wijbrands, en verzoekende hen als leeraars te laten optreden om den algemeenen vrede te bevorderen. 1 blz. 4°.

529. Brief van denzelfde aan Hans de Ries, zond. datum, over de twist tusschen Cornelis Janssen en Rippert Eenkens ontstaan, waaromtrent een vergadering van oudsten noodig zal wezen, die echter nu in den winter niet kan beschreven worden. Voorts over de bevestiging van Willem Jansen, leeraar te Leiden, tot oudste. 2 blz. fol.

530. Idem, zond. datum, aan Gijsbert Jansen te Leiden, krachtig aandringende op het aannemen van de vredespresentatie der Waterlanders, en waar-

Digitized by Google

schuwende tegen alles wat op het punt van den buitentrouw scheuring zou kunnen veroorzaken. 2 bl. fol.

531. Idem aan Hans de Ries, zond. datum, onder toezending eener kopie van zijn schrijven aan Willem Jansen te Leiden, dien hij zoowel als de leeraars te Rotterdam, Albert Jansen te Schoonhoven en Dirk Pieters te Hoorn opwekt om de scheuring te voorkomen en zich met de Waterlanders te vereenigen. De kopie draagt de dagteekening van 11 Nov. 2 stuks, 3 blz. fol. en 4°. met een aanteekening van Hans de Ries daarover.

10 Aug. 1609. 532. Verklaring van de afgevaardigden der gemeenten, in Haarlem vergaderd, tot vereeniging van de Hoogduitschers en Friezen aldaar met de Waterlanders, waarbij gevoegd zijn de verklaringen van de kerkeraden dier gemeenten op 13 en 15 Aug. 1609. 3 blz. fol.

11 Augustus 1609. 533. Kopie van de verklaring waarmede de Waterlandsche gemeente te Haarlem het voorstel tot vrede met de Hoogduitschers en Friezen aldaar aanneemt. (De kopie is van 6 Febr. 1610 en geadresseerd aan Hans de Ries). 1 fol. blz.

534.....? Beoordeeling en wederlegging van twee geschriften, een van Aerent Berntzen, van de Antichristen, en een van Hendrik van Gulich, ein helliger Sprocken na de ordenoeng A B C. 1609, met opdracht aan Hans de Ries. een deel 4°.

8 Januari 1611. 535. Brief van Leenaert Clock, aan Denijs van Hulle,

Digitized by Google

zich beklagende dat hij hem beschuldigt en het nederleggen van zijn ambt van hem vordert; hij is bereid zich te verantwoorden voor den bevoegden rechter. 1 blz. 4o.

10 Februari 1611. 536. Brief van Huppert Jansen, Thonès Cornes en verdere dienaren der gemeente te Gladbach, aan Michiel van der Straten te (Haarlem?) over de verhouding der Waterlanders met de Hoogduitschers, zoowel in Duitschland als in Holland. 2 blz. fol.

537. Artikelen omtrent het bannen ingeval van buitentrouw, vastgesteld door afgevaardigden van Waterl. gemeenten op een verg. te Amsterdam, 2 blz. fol.

April 1612. 538. Brief van Hans de Ries, aan Jan Schellingwou en andere leeraren in Friesland, tegen het wederdoopen van personen die, op hunne belijdenis bij de Hervormden gedoopt, later tot de Doopsgezinden willen overgaan. Concept en kopie, te zamen 12 blz. fol.

16 Dec. 1612. 539. Brief van de vereenigde gemeente te Harlingen, onderteekend door Robbert Honeret Jacobsz., Bente Pijbesz., Hendrik Bentesz., Joris de Coocker, Ocke Sypkes, Jelmer Pietersz. en Klase Augustyns, aan de Vlaamsche gemeenten te Haarlem en in Holland; inhoudende antwoord op hun brief van 26 Juni en verantwoording over hunne vereeniging met de Friesche gemeente. 16 blz. fol.

31 Juli 1613. 540. Verklaring van Hans de Ries, over den inhoud van 't verdrag te Emden door de Waterlanders gesloten. Waarschijnlijk van Matthijs Kistkens. 2 blz. fol.

Digitized by Google

14 Aug. 1613. 541. Kopie-brief van Hans de Ries, aan Matthijs Kistkens te Amsterdam, over gemeld verdrag. 2 blz. fol.

13 Sept. 1613. 542. Vertoog van Frederik van Ertzwiller en andere leeraars te Haarlem aan Leenaert Clock, waarbij de lichtvaardigheid zijner handelingen eerst in de vereeniging met de Waterlanders en nu in zijn afscheiding van hen bestraft en de waarneming van het leeraarambt hem ontzegd wordt. 2 blz. fol.

29 Dec. 1613— 7 October 1614. 543. Vijf brieven van Abraham Rietmaker te Aken, aan Hans de Ries en leeraren te Amsterdam, over den twist tusschen de Waterlanders en Hoogduitschers in Holland. 11 blz. fol.

5 Februari en 14 Maart 1614. 544. Brief van de „Vereenigde Gemeente" in Nederland, aan de Doopsgezinden in Bergsland en Zuid-Duitschland: gehoord hebbende dat de Hoogduitschers in het voorjaar een algemeene verg. van afgevaardigden hebben belegd, wenschen ook zij daartoe beschreven te worden en zich te verantwoorden. Zij hebben zich na twee samenkomsten met buitenleeraren, indertijd vereenigd en verheugen zich over toenemenden bloei. Enkelen echter hebben zich van die vereeniging onthouden en anderen zich later van hen afgescheurd wegens een twist over den buitentrouw te Haarlem: beiden belasteren hen nu bij de Hoogduitschers. Een onpartijdige behandeling hunner zaak zal de Hoogduitschers van de waarheid overtuigen en de afgescheidenen misschien tot hen terugbrengen. (Notariëele kopij). 12 blz. fol.

3 Maart 1614. 545. Brief van N. N. te Alkmaar, aan Rijk Jacobs,

Digitized by Google

leeraar te Stavoren, die den wederdoop van Hervormde overkomelingen gedreven en daardoor een scheuring in zijn gemeente veroorzaakt had. 16 blz. fol.

10 Aug. 1614. 546. Brief van de vereenigde Hoogd. en Friesche gemeente te Haarlem, aan de Waterlanders aldaar, waarbij zij het verwijt, alsof zij en Leenaert Clock den vrede verbroken hadden, van zich afwerpen, en de oorzaak der scheuring toeschrijven aan de lichtzinnigheid der Waterlanders omtrent den buitentrouw. 9 blz. 4°.

27 Aug. 1614. 547. Verslag eener vergadering der afgevaardigden van de Friesche, Duitsche en Waterlandsche gemeente te Amsterdam, over eene samenkomst met Rijk Jacobs en de zijnen, te Baambrugge gehouden, betreffende de twistzaak (vermeld sub n°. 545). 4 blz. fol.

19 Juni 1615. 548. Verklaring van Claes Claessen Anslo, Nittert Obbes, Jan Cornelissen Visscher en Cornelis Sijmens, afgevaardigde der in 't vorig n°. genoemde Amst. gemeente, dat zij het geschil tusschen Hans de Ries en Rijk Jacobs, over den wederdoop en den aankleve van dien geheel hebben bijgelegd. 1 blz. fol.

549. Brief van Hans de Ries, zond. datum, aan Rijk Jacobs te Stavoren (?), waarin hij, voor zooveel zijn verzoek om een geloofsbelijdenis op te stellen, hem verwijst naar de uitgave van 1610, en zich tot nadere uitlegging bereid verklaart. Voorts verantwoordt hij zich over onrechtzinnigheid, hem te laste gelegd in zake den buitentrouw, den doop der Hervormden (waarover hij in Mei 1612 een openbaar

Digitized by Google

twistgesprek met Jan Dirks heeft gehouden) en zijn meerdere ingenomenheid met sommige Hervormden (Remonstranten) dan met de Vlaamsche Doopsgezinden. Hij besluit met aanmaning tot vrede. 7 blz. fol.

13 Dec. 1615. 550. Brief van Hans de Ries, aan Rijk Jacobs, over den wederdoop van Hervormde overkomelingen, die Doopsgezind willen worden en over den buitentrouw, met bitter beklag over de scheuring, die deze kwestie in de Friesche gemeente, vooral door toedoen van Ane veroorzaakt. 6 blz. fol.

11 Januari 1616. 551. Dito dito, aan denzelfde. Hij verblijdt zich over den goeden indruk, dien zijn vorige op Rijk gemaakt heeft en machtigt hem dien ook ter lezing te geven aan Ane, schoon hij aan diens vredelievendheid weinig gelooft. Hij ontkent de schrijver te zijn en zelfs den schrijver te kennen van een onlangs uitgekomen pamflet, waarvan men hem voor auteur houdt. 1 blz. fol.

10 October 1616. 552. Brief van Rijk Jacobs, aan de leeraren der Waterl. gemeente te Amsterdam met verzoek om raad en hulp, hoe zich in dezen twist te gedragen, daar hij beide partijen voor schuldig houdt en tusschen beide niet wil beslissen. 2 blz. fol.

2 December 1616. 553. Antwoord op vorenstaande, door de leeraren der Vereenigde Waterl. gemeente te Amsterdam, waarbij zij verklaren geheel onschuldig te zijn aan de verdeeldheid, en zich gaarne te willen onderwerpen aan de uitspraak van onpartijdige scheidsrechters, terwijl zij hem opwekken, om onder beide partijen den predikdienst te vervullen en leeraars van beide partijen in zijn gemeente toe te laten, gelijk zij tot

Digitized by Google

het waarnemen van zulken dienst bereid zijn. 6 blz. fol.

6 Mei 1616. 554. Brief van Gerrit Jansen (te?), aan Hans de Ries, over het voornemen der Hoogduitschers om den twist tusschen de Waterlanders en de partijen van Leendert Clock en Claes Wolters bij te leggen door het houden van een algemeene verg. van afgevaardigden. 1 blz. 4o.

555. Brief van Hans de Ries, zonder dagt., aan Abraham Rietmaker te Aken: dankbetuiging voor zijn berichten over de Duitsche gemeenten, en mededeeling over den toestand der Hollandsche, hunne betrekking tot de Socinianen in Polen, de vereeniging volgens het concept van Keulen, en de groote moeielijkheden te Haarlem ontstaan tusschen Claas Wouters Kops en Leenaert Clock. 5 blz. fol.

556. Geschrift van Hans de Ries aan de vredelievenden onder de Overlandsche broeders en op hun verzoek gesteld over het twistpunt van de menschwording, tot bevordering van de vereeniging der Waterlandsche en Hoogduitsche Doopsgezinden. 11 blz. fol. (Zie Schijn, II, blz. 492).

3 Juli 1616. 557. Brief van de vereenigde gemeente te Harlingen, onderteekend door Hendrik Aerts, Klaas Augustijns, Hendrik Bentes, Ocke Sypkes, Robbert Jacobs en Jelmer Pieters, aan de gemeente te Franeker en 8 andere, behelzende een nadere verdediging van hunne vereeniging en 't aanbod om nader te bewijzen wat ze onlangs op de pinkstervergadering te Zuidhorn omtrent de verhouding van de Vlamingen tot de Friezen gezegd hebben. 22 blz. fol.

Digitized by Google

558. Bundel waarin met handschrift uit dien tijd opgenomen zijn:

I. Gesprek tusschen Jan Luies oudste bij de Vlamingen en Pieter Jansz. Twisck oudste bij de oude Friezen of het Jan Evertsvolk gehouden te Hoorn 13 April 1622 over de oorzaak der scheiding hunner beide gezindten en maatregelen tot hereeniging.

II. Verantwoording van Jan Luies 27 Juni 1627 over zijn beschuldigingen tegen een geschrift van Klaas Klzn. van Blokzijl.

III. Stukken betreffende den twist van Thomas Byntges en zijne tegenpartij of de Huiskoopers en Contra-Huiskoopers te Franeker.

a. Verslag van de verg. der oudsten aldaar gehouden 11 Januari 1588 en volg. dagen.

b. Brief van Corns. Pieters en Jan Alberts, Claas Ganglofs en Brixius Gerrits uit Amsterdam 3 Nov. 1589 aan de Vlaamsche gemeente te Haarlem over dezelfde zaak en pogingen om den twist bij te leggen.

IV. Verslag eener samenkomst van oudsten uit Amsterdam en Haarlem, 18 Mei 1590 te Franeker gehouden, op verzoek van de gemeente aldaar in de zaak van Th. Byntges.

V. Verslag van een vergadering te Middelstum gehouden 18 Sept.—22 Sept. 1628 over den vrede te Harlingen in 1610 gesloten en het geschil daarover van Claes Claessen van Blokzijl, Pieter Jansen Mooyer van Amsterdam en Joost Hendriks van Harlingen met Jan Luies c. s.

VI. Brief van Jan Peters Haeck c. s. naar aanleiding dier vergadering.

Digitized by Google

NB. De kopieën van I, II, V en VI zijn hier achter gevoegd, die van III en IV liggen op 1588 en 1590.

19 Juni 1622. 559. Brief van de gemeente te Vlissingen, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam. Zij heeft op hare circulaire van 16 Mei 1621 aan al de gemeenten, ook aan die in Duitschland gericht, over een voorgenomen vereeniging met Hans Busschaerts volk, zeer gunstige oordeelen ontvangen, en wenscht nu, ten einde dit goede werk tot stand te brengen, dat de oudsten van Haarlem, Amsterdam, Utrecht en Alkmaar, die zij reeds, bij een brief van 10 Sept. 1621, daartoe hadden uitgenoodigd, ten spoedigste samenkomen.

30 Juli 1623. 560. Kopie-besluit van de broederschap der Vlaamsche gemeente te Amsterdam, omtrent het doel en de strekking eener vergadering van verschillende gemeente-afgevaardigden, die gehouden zal worden 15 Sept. ter zake van drie broeders, die wegens den Harlinger vrede gebannen zijn en van de gemeenten, die hen gebannen hebben. 1 blz. fol.

16 October 1624. 561. Concept-besluit van den Vlaamschen kerkeraad te Amsterdam, om van eenige boden, die zij gehoord hebben dat uit de Groninger gemeente herwaarts gekomen zijn, te vernemen op welken grond hun veroordeeling van den Harlinger vrede en hun ban rust. 1 blz. 8o.

28 Aug. 1626. 562. Kopie-brief van de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, aan de Vlaamsche gemeente te Kloosterburen, Leens en Vliedorp (Groningerland), verlangende dat zij tegen 30 Sept. e. k. afgevaardigden

Digitized by Google

zullen zenden, om zich te verantwoorden over den ban, dien zij uitgesproken hebben over Abel Hendriksz., Jan van Laar, Harmen Hovedijnck en Bartelt Jansen. 1 blz. 4º.

9 Sept. 1626. 563. Antwoord daarop, waarbij zij verklaren bij den ban te volharden en gereed te zijn tot verantwoording, indien die door „bekommerde harten" verlangd wordt (waaruit afgeleid kan worden, dat zij tot *persoonlijke* overkomst ongezind zijn.) 1 blz. fol.

15 Maart 1627. 564. Brief van de oudsten der Vlaamsche gemeente in Groningerland, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam. Zij vernemen dat een of meer broeders te Amsterdam met leden der Hoogduitsche gemeente een huwelijk hebben aangegaan en sommigen schromen den ban op hen toe te passen, maar de zaak willen behandelen in een algemeene vergadering van oudsten. Zij keuren dit voornemen ten strengste af en willen dat de ban als van ouds terstond worde toegepast; zij wijzen op de verderfelijke gevolgen, die de vereeniging met de „bekommerde Friezen" te Harlingen heeft gehad en 't geen te Schiedam gebeurt, waar een bedenkelijke toenadering tusschen de Vlamingen en Hoogduitschers plaats heeft. 2 blz. fol.

26 Sept. 1627. 565. Brief van de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, aan de gemeenten in Groningerland, Oost- en West-Friesland, Overijsel, Utrecht, Holland, Zeeland en Vlaanderen, tot aandrang eener geheele vereeniging op grond der belijdenis van 1626, tot voorbereiding waarvan een algemeene bid- en boetedag op 2 Jan. 1628 bepaald is; uitvoerig gedenken zij aan de vroegere twisten, het misbruik van den ban en

Digitized by Google

de invoering van den wederdoop, hetgeen zij hartelijk betreuren, hopende dat nu een volkomen vrede zal getroffen worden. 3 blz. fol.

17 Nov. 1628. 566. Dry vraeghen aen P. J. Twisck, aen 't vergaderde geselschap t' Sardam voorgestelt. 1 blz. fol. Onderteekend door Tobias Govaerts (van de Wynguert), Abram Dircksz. (Bierens) en Pieter Jansz. (Moyer).

1628. 567. Kopie van seker schrift, bij de Vrienden tot Hamborgh geconcipieert, tot onderwijs van eenighe becommerden over de ceremonie des Doopsels, voetwassching, wederwraak en huwelijk, zijnde tegen de onderdompeling en tegen de voetwassching, ontvangen van dienaren van Hamburg. 13 blz. 4°.

27 Januari 1629. 568. Antwoort van wegen P. J. Twiscks gemeenten uut de mondtlycke verclaringhe van haren gesonden boden opgeteyckent, Amsterdam.

4 Maart 1629. 569. Aanteekening van 't geen door de gemeente van Izaak Hendriks Koninck c. s. te Dordrecht, besloten is ten aanzien van een nadere toetreding tot de gemeente van Adriaan Cornelis aldaar. 1 blz. fol.

8 Mei 1629. 570. Minute van een brief aan P. J. Twisck, bij de landsdienaren opgesteld, onderteekend door Abraham Dirksz. (Bierens) en 4 anderen. 2 blz. fol.

9 Dec. 1629. 571. Besluit van de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, dat zij ter begeerte van de gemeenten te Almeloo en in het Rhenensche Veen bereid zijn, in tegenwoordigheid van Jan Luies of de zijnen de te Harlingen gesloten vereeniging te verdedigen en de

Digitized by Google

wettigheid van den ban, door die van Kloosterburen uitgesproken te weêrleggen; het laatste zelfs in het Rhenensche Veen, schoon zij meenen dat zij recht hadden te eischen, dat die van Kloosterburen ter verantwoording naar Amsterdam overkwamen. ½ blz. fol.

21 Mei 1630. 572. Aanbieding der vereenigde Friezen en Hoogduitschers in Holland en Friesland, aan de Vlaamsche gemeenten, om een gemeenschappelijke samenkomst te houden ten einde een volkomen vrede tot stand te brengen, daar zij het geheel eens zijn met de belijdenis van den „Olyftak", 1629, en de vredesaanbieding der Vlamingen beschouwen als ook tot *hen* gericht. 3 bl. fol.

13 Juni 1630. 573. Brief van Claes Claeszen c. s. te Blokzijl, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, berichtende dat zij de bovenstaande circulaire met groote ingenomenheid ontvingen, en het verzoek ten krachtigste aanbevelen. 2 blz. fol.

15 Aug. 1630. 574. Brief van Wilhelmus Theodory Leureus, licentiaat in de medicijnen, aan Abraham Dirks te Amsterdam en zijn gemeente, uit Enkhuizen zijn vertraagde overkomst verontschuldigende, daar zijn zoontje op reis doodelijk ziek is geworden. 2 blz. fol.

21 Aug. 1630. 575. Brief van de gemeenten in Groningerland, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, waarin zij naar aanleiding van 't ontvangen schrijven (sub n°. 572) ernstig waarschuwen tegen het inwilligen van dat verzoek. Zij zien daaruit nieuwe scheuring tegemoet, wijzen op de mislukte verbroedering met de

Digitized by Google

Waterlanders in 1629, en zouden dan liever vrede sluiten met de gemeente van Jan Luies. 2 blz. fol.

12 Sept. 1630. 576. Brief van Corn. Jansen, oudste in Groningerland, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam. Door verschillende omstandigheden is hij zelf en zijne medeoudsten verhinderd aan hun verzoek van 4 en 7 Sept., om naar Holland gecommitteerden te zenden, te voldoen; hij dringt op de meeste voorzichtigheid bij hunne onderhandelingen aan, opdat er niet nog meer twist ontsta. 1 blz. fol.

26 Mei 1631. 577. Brief van de gemeenten in Groningerland, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam. Op hunne vergadering 18 April gehouden, (die hun door de Amsterdammers ontraden was, maar te laat om die te kunnen afzeggen), is het verhandelde te Amsterdam in Oct. 1630 ter sprake gebracht, maar zij blijven tegen de vereeniging, zij ontraden die en dreigen met afscheiding. 2 blz. fol.

28 Juni 1631. 578. Brief van Hindrick Syckx, Jan Barchman en Hans Amoury te Hamburg, aan Jasper van Tongerlo en Jacob Haesbaert te Amsterdam, over een vredehandel te Friedrichstadt, tusschen de Huiskoopers, P. J. Twisck-volk en anderen, waar Claes Jansen leeraar bij is. 1 blz. fol.

9 Juli 1631. 579. Kopie-brief van de Waterl. gemeente te Amsterdam, aan die te Haarlem, voorstellende te Haarlem een vergadering te houden, tot vereeniging met de Groningers. 1 blz. fol.

17 Juli 1631. 580. Concept-brief aan de gemeente te Vlissingen

Digitized by Google

en te Middelburg, door de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, bij een circulaire van de Haarlemsche gevoegd, over het houden eener algemeene vergadering om de vereeniging met de Hoogduitschers en Friezen te bevorderen, waartoe Haarlem de geschiktste plaats zal zijn, omdat Jacques Outerman daar woont, die wegens zijn hooge jaren niet tot reizen in staat is. 1 blz. fol.

24 Sept. 1631. 581. Brief van de Vlaamsche gemeenten in Zeeland, aan die te Haarlem en te Amsterdam. Zij hebben te Vlissingen een samenkomst gehouden, en daar zoowel hunnen brief van 13 Juli als de aanbieding der Friezen en Hoogduitschers overwogen, maar, schoon zij tot den vrede niet ongeneigd zijn, achten zij wegens de tijdsomstandigheden uitstel noodig en bevelen groote voorzichtigheid aan. 2 blz. fol.

12 Nov. 1631. 582. Brief van den kerkeraad der Vlaamsche gemeente te Haarlem, aan dien te Amsterdam, met verzoek dat zoo spoedig mogelijk twee of drie gecommitteerden overkomen, ten einde met hen en hun oudste Jacques Outerman te overleggen, wat te doen in de zaak van Schiedam, waar de Vlaamsche gemeente zich tegen kersttijd met de Duitsche vereenigen wil. 1 blz. fol.

29 Dec. 1631. 583. Brief van Isaac de Koninck en Jan Rademaker opzieners der Vlaamsche gemeente te Dordrecht, verzoekende afgevaardigden te zenden, tot een algemeene vergadering, 14 Maart 1632, waartoe ook de broederschap van Adriaan Cornelisz. hare oudsten zal zenden om den vrede te treffen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

25 Januari 1632. 584. Dito dito dito, nadere aanschrijving ter vergadering. 1 blz. fol.

25 Jan. 1632. 585. Kopie-brief van de gemeente van Adr. Cornelis te Dordrecht, aan de Vlaamsche gemeente aldaar (naar Amsterdam gezonden) met uitnoodiging om door gecommitt. deel te nemen aan een alg. verg. te Dordrecht te houden 14 Maart 1632, ten einde daar hunne vredespresentaties van 4 Maart 1629 en 16 Dec. 1631, te bespreken en, zoo zij hopen, tot een gewenscht einde te brengen. 1 blz. fol.

2 Februari 1632. 586. Brief van de Vlaamsche gemeente te Haarlem (Pieter Grijspeert en Jan Doom), aan die te Amsterdam. Zij hebben de uitnoodiging van Dordrecht, ook om die aan andere Vlaamsche gemeenten mede te deelen, ontvangen, maar daar hun oudste Jacques Outerman hoog bejaard is, dragen zij het verzoek om verdere mededeeling aan Amsterdam op, hopende dat geen gemeente vergeten zal worden. 1 blz. fol.

13 Febr. 1632. 587. Brief van de gemeente te Hamburg, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam: zij hebben met groote blijdschap de uitnoodiging voor de vergadering te Dordrecht ontvangen en hopen dat deze tot vrede zal leiden, maar hun oudste Hendrik Sikkes moet zich van de reis ontschuldigen, schoon zij zich zeer aanbevolen houden voor nader bericht over den afloop der vergadering. 1 blz. fol.

15 Februari 1632. 588. Brief van Isaac de Koninck c. s. te Dordrecht, berichtende dat de vergadering om bijzondere redenen (niet om eenig misnoegen) is uitgesteld, waarvan zij mededeeling aan de gemeenten verzoeken. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

27 Februari 1632. 589. Brief van Claas Claassen te Blokzijl, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam. Hij is verhinderd de vergadering te Dordrecht op den voorgestelden tijd bij te wonen en zal ook niet naar Danzig kunnen gaan. 1 blz. 4°.

einde Febr. 1632. 590. Brief van de drie oudsten Teunis Gerrits, Cornelis Jans en Jan Thomas, in Groningerland, aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam. Zij hebben met leedwezen de uitnoodiging naar Dordrecht ontvangen, zullen daaraan niet voldoen en hopen, dat ook de Amsterdammers zich daarvan onthouden, terwijl zij op bericht van den afloop der vergadering aandringen en het wenschelijk achten, dat de oudsten uit Amsterdam eens tot hen overkomen, om de oude vriendschap te vernieuwen. 2 blz. fol

26 Maart 1632. 591. Brief van de gemeente te Dordrecht, inhoudende een nieuwe uitschrijving der vergadering tegen 18 April. 1 blz. 4°.

21 April 1632. 592. Derde belijdenis, ingesteld te Dordrecht, in eene vredehandeling, zijnde de belijdenis van Adriaen Cornelisz. te Dordrecht. 15 blz. fol. Bestaat in druk.

8 Mei 1632. 593. Brief van Corn. Bom, leeraar te Schiedam, aan den kerkeraad der Vlaamsche gemeente te Amsterdam, met dringend verzoek (reeds vroeger gedaan, maar onbeantwoord gebleven) om overkomst van een oudste tot bediening van het Avondmaal Pinkster I te Schiedam en Pinkster II te Vlaardingen; voorts met berichten over de toenadering der Huiskoopers te Vlaardingen en den predikdienst aldaar. 1 blz. 4°.

18 Mei 1632. 594. Brief van den kerkeraad der Vlaamsche gemeente

Digitized by Google

te Groningen, aan dien te Amsterdam, met bericht dat in een daartoe beschreven vergadering van gecommitt. uit Friesland en Emden de vredehandel te Dordrecht is medegedeeld en met blijdschap vernomen, zoodat zij nu nog nadere berichten afwachten, in de hoop dat dit tot bevrediging ook van hunne gemeenten leiden zal. 1 blz. fol.

4 Oct. 1632. 595. Brief van de Vlaamsche gemeente te Utrecht, aan die te Amsterdam, met verzoek dat een hunner 27 Oct. tegelijk met afgevaardigden uit Dordrecht, Haarlem en Arnhem hunnen gecommitteerde vergezelle, om naar Blokzijl en de andere Overijselsche gemeenten te gaan, ten einde ook deze over te halen tot de vredehandeling, waartoe zij te Dordrecht 21 April 1632 zijn toegetreden. 1 blz. fol.

596. Lijst van Vlaamsche Doopsg. gemeenten, met aanteekening hoe zij gestemd hebben omtrent den vredehandel waarschijnlijk van 1632. 2 blz. fol.

1633. 597. Kopie-brief van den kerkeraad bij het Lam, aan de Vlaamsche gemeenten te Groningen, Groningerland en Emden, in antwoord op hun aanvrage van 23 Mei, om derwaarts de oudsten uit Amsterdam te zenden, ten einde de oude gemeenschap te onderhouden, en tevens strekkende tot credentiaal van die oudsten, die ingevolge dat verzoek de reis hebben aanvaard. 2 blz. fol.

5 Aug. 1634. 598. Brief van Jan de Haan te Haarlem, aan Tobias Govertsz. om opheldering over enkele artikelen van de belijdenis van Adriaan Cornelis van Dordrecht. 1 blz. fol.

Digitized by Google

599. Brief van denzelfde, zonder datum, aan Abraham Dirks te Amsterdam over hetzelfde onderwerp. 2 blz. fol.

27 Nov. 1635. 600. Brief van N. N. oudste bij de Vlamingen te Amsterdam, aan de oudsten te Groningen. Hij heeft met leedwezen vernomen dat de Groningers een bijeenkomst willen beleggen, om de voorgenomen vereeniging met de Hoogduitschers tegen te gaan en de Oost-Friezen daarvan evenzeer zoeken af te houden. Hij waarschuwt tegen zulk een handelwijze, te ernstiger omdat Hoogduitschers en Friezen vóór 1558 ééne broederschap met hen uitmaakten, de scheuring door Menno Simons zeer betreurd is en allen inderdaad overeenstemmen in de hoofdzaken des geloofs. Onttrekken zij zich aan dit goede werk, het zal een nog treuriger scheuring veroorzaken. 2 blz. fol.

19 Januari 1636. 601. Brief van de Vlaamsche gemeente te Schiedam, aan die te Amsterdam. Met korte woorden berichtende, hoe zij sedert 1625 een voorloopige en gedeeltelijke vereeniging met de Friezen en Hoogduitschers gesloten, die door een eenparige belijdenis in 1627 bevestigd en de geheele vereeniging alléén op aanraden van Amsterdam en Haarlem uitgesteld heeft, vraagt zij of het nu niet tijd en plicht wordt tot vereeniging over te gaan, zonder vernieuwing van den doop der overgekomen Friezen. (Uit de superscriptie blijkt, dat hierop geantwoord is, 10 Maart 1636, hoe eerlang die zaak in 't algemeen ter sociëteitsvergadering besproken en dan waarschijnlijk tot genoegen van Schiedam beslist zal worden waarom tot zoolang uitstel wordt aangeraden). 2 blz. fol.

Digitized by Google

14 Febr. 1636. 602. Brief van de Vlaamsche gemeente te Schiedam, aan die te Amst. tot bevordering van de vereeniging met de Hoogd. en Friesche Doopsg. 1 blz. fol.

23 Maart 1636. 603. Brief van J. J. Glimmer, aan de gemeente te Amsterdam waarin J. Hazebaert lid was, over een vergadering te Groningen te houden, waarin een voorstel tot vereeniging behandeld zal worden. 1 blz. 4°.

17 Febr. 1638. 604. Brief van de vereenigde Hoogduitschers en Friezen te Amsterdam, aan de Vlaamsche gemeente aldaar, waarin zij, met beroep op de overeenstemming tusschen de belijdenis van den Olijftak en de hunne (Jan Cents) er op aandringen dat beide gemeenten, evenals dit in Pruisen en elders heeft plaats gehad, zich eindelijk voor goed vereenigen. 3 blz. fol.

2 Mei 1638. 605. Kopie-brief van de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, aan leeraren en afgevaardigden ter vergadering te Groningen, waarbij zij verklaart dat het vredesaanbod, door haar aan de Hoogd. en Friezen gedaan, 't welk in enkele gemeenten tot vereeniging geleid heeft, echter nooit heeft gestrekt om die vereeniging geheel algemeen te doen invoeren, of zich van hunne Vlaamsche geloofsgenooten eenigermate te verwijderen. 1 bl. fol.

5 Juni 1639. 606. Brief van de Vlaamsche gemeente te Amsterdam, aan de oudsten en landsdienaren in Groningen, in antwoord op hun schrijven van 12 Maart, waarbij deze hun misnoegen over de vereeniging met de Hoogd. en Friezen verklaarden. Zij beklagen zich dat de vroegere vriendschap zoozeer verkoeld is dat

Digitized by Google

zij de diensten, hun in de moeielijke dagen van Jan Luies bewezen, geheel schijnen vergeten te zijn en verlangen dringend zich op een algemeene vergadering van afgevaardigden te verantwoorden, 't geen zonder twijfel de verbroken gemeenschap herstellen zal. 3 blz. fol.

22 April 1643. 607. Brief van Dirck Aettes te Sneek aan de Vlaamsche gemeente te Amsterdam: vermeldt de scheuring die door Feyke Goyes te Dockum ontstaan is, waarover 4 Mei te Sneek een samenkomst zou worden gehouden; verzoekt de stukken door hem aan Feyke Goyes gericht, na te zien of ze ook te scherp zijn; verlangt dat zij gecommitteerden ter vergadering zenden en vraagt raad wat hij, die te Sneek, en Alle Remmerts, die te Bolsward verzocht is, om in den dienst bevestigd te worden, doen moeten. 2 blz. fol.

9 Mei 1643. 608. Concept-antwoord op den vorige: ze keuren het scherpe in de bedoelde stukken streng af, en raden Dirck Aettes aan met het op zich nemen van den dienst te temporiseeren. 1 blz. 4°.

609. Concept-brief van Tobias Govertsz. c. s. zond. datum, aan Feyke Goyes, Siebe Hermansz. en andere oudsten in Friesland, om de twistzaak, die in de gemeente aldaar over den leeraar Dirk Atesz. ontstaan is, zoo mogelijk aan het oordeel van zijne eigene gemeente over te laten, of althans op de zachtste wijze te behandelen, ten einde nieuwe scheuringen te voorkomen. 2 fol. blz.

21 Mei en 24 Juli 1647. 610. Twee brieven van Ucko Walles tot verdedi-

Digitized by Google

ging van zich en de zijnen tegen de predikanten Petrus Daniels Eilshemius en Joannes Waterhusius; de eene aan Arnoldus van Bobart Oost-friesch gegeheimraad en kanselier; de andere aan graaf Ulrich II van Oost-Friesland. 15 blz. fol.

1648. 611. Brief van eene Vlaamsche gemeente (*welke* blijkt niet, omdat het onderschrift ontbreekt) in antwoord op de vredespresentatie der Waterlanders. Zij verklaren geheel en al in te stemmen met hunne geloofsbelijdenis, en enkele punten, zoo als het straffen van den buitentrouw, het luide of stille gebed, de inrichting der godsdienstoefeningen en dergelijke, voor niet zóó gewichtig te houden, dat daarom hun vereeniging zou moeten achterblijven. Alleen zouden zij daarvan teruggehouden worden, indien hunne tegenwoordige geloofsgenooten hun om zulk een vereeniging de gemeenschap opzegden. 5 blz. fol.

8 April 1663. 612. Acte van de disputatie tusschen Ds. Emilius en Tiel. J. v. Braght gehouden te Oud-Beierland 72 blz. 4°. (vroeger in 't bezit van G. Maatschoen, zie Geschiedenis der Menn. II blz. 539 noot.)

12 en 14 Sept. 1660 en 2 Maart 1661. 613. Geloofsbelijdenis opgesteld door gecommitteerden der gemeente Dordrecht, Rotterdam, Leiden en Gouda (waarschijnlijk door T. J. van Braght), door den kerkeraad te Dordrecht aangenomen. Achteraan: Kopie van n°. 612, 32 en 23 blz. fol.

1691. 614. Afschrift van een geloofsbelijdenis der Groninger Oude Vlamingen, met inliggenden brief daarover van J. D. Hesselink, 4 Dec. 1837, aan S. Muller. 4 blz. 4°.

Digitized by Google

615. Formuliervragen onder de Groninger Oude Vlamingen in gebruik,

a. bij de Doopbediening.

b. bij de wederaanneming van gecensureerden.

c. bij de huwelijksinzegening. 7 blz. 8°.

616. Handleiding voor een oudste bij de Gron. Oude Vlamingen waarin

1°. Een tekstenreeks behoorende bij de geloofsbelijdenis.

2°. Vragen ter gelegenheid der doopplechtigheid.

3°. Vermaning om een gebannene weer aan te nemen.

4°. Voor een huwelijksinzegening.

5°. 51 uitvoerige preekschetsen.

Digitized by Google

III. Opstellen van leerstelligen en stichtelijken aard.

a. Over verschillende leerstukken.

18 Mei. 617. Eigenhandige brief van Menno Simons, (zond. jaartal) aan twee of meer zusters. Op folio formaat en beslaat met opschrift en onderschrift 43 regels.

Eerst uitgegeven door P. J. Twisck, Troost-brief der weduwen, 1626, vervolgens in: „Grondighe bekentenisse van de rechtveerdighmakinghe des gheloofs", door Menno Simons, bij Zacharias Cornelis te Hoorn, 1630 en later in de uitgave van Menno's werken 1681, blz. 336. Zie Doopsgezinde Bijdragen, 1865 bl. 117.

1549. 618. Vertoog getiteld: Eene grundighe onderwysinghe daerinne verclaert wert dat onderscheyt tusschen God ende den Vader ende zynen Zoon, ... geschreven wt hertelicke liefde aen eenen liefhebber der Waerheyt J. B. 14 blz. 4°.

9 Sept. 1550. 619. Menno Simons. Een vermaninghe, belijdinghe van der drie eenighen, eeuwighen ende waren God, Vader, Sone ende Heilighen Gheest. 26 blz. 4°. (Kopie uit de 16de eeuw.)

15 Dec. 1558. 620. Dirk Philips, een bekentenis van de afzondering, in 't korte vervat in hoeverre dat men de afvalligen mijden en schuwen zal. 10½ blz. waarachter: Menno Simons, Uittreksel van een brief over echtmijding. Kopie 9 blz. 4°.

621. Een seker stuk smakende na die David

Digitized by Google

Joristerije, getiteld: Prophecye odder Weyssaging. 38 blz. fol.

622. Vertoog van het onderscheid tusschen den eenigen God en den eenigen Zoon Gods, beginnende met een opdracht: Tot alle eenvoudighe godtvreesende Herten. Die ghenade enz. (niet compleet) 50 blz. 4°. (Handschr. 16de eeuw.)

623. Vertoog van 't geloof aan God, — van Gods wezen, of er in God meer personen dan één zij, van Gods wil, van de goddelijke natuur van Christus enz. 35 blz. 4°. (onvolledig) en 28 blz. fol. (H. S. begin 17de eeuw half Hoogduitsch van taal en unitarisch van strekking.)

624. Vertoog van den eenighen onzienlijken God ende zijnen gesalfden Jezus. Voorafgegaan door een voorrede van twee blz., beginnende: Jezus Christus het beldt des onzienlijken Gods, in zijne barmhertigheyt. enz. 26 blz. 4°.

625. Eene belijdenisse van den Sone Gods, unsen Heere Jesu Christo. 23 blz. 8°. (Handschr. uit de 16de eeuw, unitarisch van strekking.)

626. Verdediging der Doopsgezinden tegen vele beschuldigingen van Arianisme, enz. beginnende met: Den godvruchtige menschen, werdden hudens daachs van de vele schlechter menschen gelastert voor Arrianen, enz. 33 blz. 4°.

19 Juli 1587. 627. Beantwordinge eines brieves soe de neye Arianen (soe men se noemet) haer grunt unde leere sij, daer

Digitized by Google

ut se orsake nemen tho verloochenen unde to untkennen die Ewige godtheit in den Heeren Christo. De brief was geschreven door Matthijs Radeken, secretaris van Dantzig en vergezeld met eene van gelijke strekking van Cornelis Damessen te Dantzig. (Plat-Duitsch.) 61 blz. fol.

1592. 628. Extract ende seeckere antwoort van der Switser broederen, ofte hoochduytschen also genoemt, overgegeven aan de Arrianen in Polen betreffende het punct der menschwerdinghe, ende godtheydt Jesu Christij. Gescreven met gemeender verg. der olsten ende dienaren wt vele landen, binnen Stractburgh. 13 blz. 4°.

629. Kleynen handel van der mijdinge. Tot mindering van den snellen ende bederflycken loop des onverstandts in denselven: dat men bij verlies der salicheit met eenen afgesonderde in geenderleye wijse mach copen, handelen, eten noch drinken, ... onder corte verhandelinge der vier hooftspreucken wth Matt. 18, 1 Cor. 5, 2 Thess. 3, Titus 3, nu lange jaren om gedachter mijdinge waer te doen schijnen, grotelick misbruyckt. 16 blz. fol.

630. P(IETER) W(ILLEMSZ. BOGAERT). Brief aan zekere zuster B. J., beginnende: Na alle lange wachten ende vriendelijke groete enz. 13 blz. 4°.

631. P(IETER W(ILLEMSZ.) B(OGAERT). Een corte eenvuldige verclaringhe ... tegen dat Echtmijden, van somige hoochmoodich geleert ende gedreven 58 blz. 4°. Gericht tegen Menno Simons, soortgelijk geschrift als dat van Lubbert Gerrits 1591.

Digitized by Google

632. (Dezelfde.) Betoog dat zij die den kinderdoop voorstaan in nog meerdere secten verdeeld zijn dan zij, die den bejaarden doop belijden; beginnende: Hier worden wt 18, van den bisschop 9 verscheyden sorten van Dopers enz. 6 blz. kl. 8°.

633. (Dezelfde.) Vertoog over de leer van Calvin wegens de toelating of den wil Gods van het verloren gaan der zondaren. 7 blz. kl. 8o. (Van dezelfde hand als het voorafgaande.)

634. (Dezelfde.) Somige vragen over 't punt der Echtmijdinge. Niet voleindigd handschrift van 18 blz. 4°.

635. Dialogus, ofte 't samenspraecke van eenen naesoecker en eenen goetbescheyt, tracteerende het stuk van buytentrouwen, waerin verthoont wort de onvryheyt die een rechtgeloovige daerin heeft, (om met eenen ongeloovigen en ongehoorsamen des Evangeliums een echte opterechten,) tot onderscheyd, leere en waerschouwinge aller godtvreesenden in den Heere. 38 blz. 4°.

636. Voorrede van een geschrift over het Echtmijden tegen Jaques Outerman gericht. Met correctiën van eene andere hand. 12 blz. 4°.

637. P(IETER) W(ILLEMSZ. BOGAERT). Een corte eenvuldige verclaringe... tegen dat Echtmijden... van sommige nu onlancx hoochnoodich geleert ende gedreven. — Dezelfde, Over 't punt des tweeden Doops, soe dat bij somigen (de Vlamingen) int gebruyck ende verstant is. 71 blz. 4°.

Digitized by Google

638. ——————————, hetzelfde geschrift, zonder het tractaat over den tweeden Doop. 70 blz. fol.

639. ——————————, hetzelfde geschrift, doch vermeerderd met eenige artikelen, benevens het tractaat over den tweeden Doop. 84 blz. 4°.

640. W. P(IETERSZ.?), Brief over de zes oorzaken door Menno Simons voortgebracht tot aandrang voor de Echtmijding. 9 blz. fol.

641. Brief aan Lubbert Gerrits van Pieter Willemsz. Bogaert, behandelende dieus strijdschriften met J. van R(eyneghom) en een boekje van Gerrit Jansen. 1 blz. fol.

642. HANS DE RIES, over het ware en valsche geloof. (Eigenhandig.) 28 blz. 4°.

1576. 643. (Dezelfde), Compendium, waarin met aanhalingen uit de geschriften der voornaamste protestantsche theologen hunne gevoelens omtrent verschillende dogmatische punten zijn opgeteekend. een deel 4°.

644. Tegenschrift van Hans de Ries aan een hem geheel onbekende, in antwoord op een brief, dien deze aan zijn broeder gezonden had, waarin hij het leerstuk der drieëenheid loochende. 65 blz. fol. Met eenige klad-aanteekeningen.

645. Christelijke bekentenis van Hans de Ries, aangaande den persoon van Christus, (eigenhandig). 5 blz. fol.

Digitized by Google

646. Vertoog van Hans de Ries over het leerstuk der menschwording, toegezonden aan N. N., die vereeniging wenscht: Uitvoerig verklaart H. de R. waarin hij met Menno Simons overeenstemt en waarin niet. 15 blz. fol.

647. Een clare aenwysinghe ende verclaringhe, waerin vertoont werdt dat der Mennonisten leer van der menswerdinghe Jesu Christi, der waerheyt wederstrijdende ende dat woort Godts enteghen is. Eigenhandig geschrift van Hans de Ries. 48 blz. 4°.

648. (Dezelfde), Betoog voor de algemeenheid der verdiensten van den dood van Christus en der genade van God. Met bedenkingen tegen de leer der Contra-Remonstranten, over de praedestinatie. (Eigenhandig.) 10 blz. fol.

Nov. 1583. 649. (Dezelfde) Vertoog tegen het leerstuk van de erfzonde en 's menschen verdorvenheid. 13 blz. fol.

650. (Dezelfde). Vertoog over de mogelijkheid van 't volkomen onderhouden der geboden van God, tegen de bewering in den catechismus van de kerk te Emden. 9 blz. 4°.

651. Dezelfde, Geschrift aan zijn zwager gericht, in 20 artikelen, ten bewijze dat God niets onmogelijks aan de geloovigen, geboden heeft. (Vergelijk n°. 652). Door H. de R. geteekend. 6 blz. fol.

652. Dezelfde, Brief aan S(imon) (Jacobs) over de mogelijkheid, om Gods geboden volmaakt te

Digitized by Google

houden, in antwoord op een schrijven dienaangaande van laatstgenoemde. 22 blz. fol.

17 April 1576. 653. Dezelfde, Over den doop, in 3 boeken, waarvan het laatste ter weêrlegging van den kinderdoop dient. Ruim 300 blz. fol.

654. Dezelfde, Over ban en mijding, dat men den boetvaardigen zondaar niet bannen, noch den onboetvaardigen afgesnedene mijden zal. Eigenhandig. 86 blz. kl. fol.

655. Dezelfde, Verthoon van verscheyden onwaerheden ende loogen, begrepen in een boeckxken, geintiteleert: Antwoordt-liedt op eens Wederdoopers lasterliedt. 26 blz. 4°.

656. Dezelfde, Verdediging van het voorgaande tractaat, toegezonden aan Simon Janszen. 37 blz. fol.

657. Verantwoording van Hans Ries over onrechtzinnigheid in verschillende leerpunten, tegen hem ingebracht door Laurens Jacobs. (Eigenhandig). 66 blz. fol.

658. Bewijsredenen tegen den kinderdoop, waarschijnlijk door Hans de Ries. 11 bl. 4°.

659. Dry corte tractatiens van 1 die erfsonde, 2 den vryen willen, 3 die praedestinatie 70 blz. 4°.

660. Vertoog over 's menschen val door de zonde en zijn verlossing door Christus, beginnende: „Alzoo God van eeuwigheid naar het welbehagen Zijns

Digitized by Google

willens voorgenomen en besloten had zijn goedheid, wijsheid, mogendheid etc. te vertoonen in het scheppen des menschen", enz. 7 blz. fol.

661. Korte en grondige inleiding tot het recht verstand van de christelijke religie, die den mensch verbindt ter godzaligheid om te bekomen de beloofde zaligheid. 7 blz. fol.

662. Aanteekeningen over de vragen 1°. wat religie is, 2°. waarin ze verschilt van het christendom, 3°. welke beginselen zij heeft, 4°. door wat middel ze ons bevolen wordt en 5°. welke de maat des geloofs is naar welke zij profeteeren moeten aan wie de profetie bevolen is. 5 blz. fol.

23 Mei 1605. 663. Brief van Reynier Wybrands te Workum, aan Hans de Ries, over de beteekenis der uitdrukkingen: kerk, godheid, persoon. 4 blz. fol.

664. DE RIES, HANS (?). Aenhangsel in welcke de tegenworpen Moscorovii des Arianers wederleyt werden. En wort gethoont hoe godtlooslyck hy met syne naevolgeren vande doope gevoelt. 16 blz. fol.

665. Aanteekeningen van J. Pieters, gehouden van 1625—1644, wegens zijn wedervaren over het schrijven en uitgeven van een boekje getiteld: "De Veilige Weg". (Kopie naar zijn handschrift, door M. Schagen bezorgd.) 80 blz. 4°.

27 Mei 1641. 666. J. Pieters, brief aen Corn. Jansen Besiman, over den ban bij buitentrouw. 10 blz. 4°.

Digitized by Google

667. GALENUS ABRAHAMS, Korte aanmerkingen, bij wijze van leeringen, over 't boek genoemt: De handel. of daden der Apostelen. (Niet verder dan het 20ste hoofdstuk). Kopie. 74 blz. 4°.

668. Fragmenten van een concordantie of schriftuurlijke catechismus, blz. 19—38 en blz. 41—64; zonder datum (17e eeuw), of schrijver. Smal 8°.

1721. 669. T. WOPKENS, Opella scholastica; notae in epistolam ad Romanos et oratio de lingua graeca. 1 dl. 8°.

670. J. BREDENBURGH de Jonge, Redevoering over den tempel te Jeruzalem, met een geteekende afbeelding. 53 blz. 4°.

671. Excerpten tegen M. F. Wendelin uit theologische aanteekeningen van Th. Tronchin. Latijn. 7 blz. 4°.

672. Begin van een onvoltooid vertoog, getiteld: De aloude ijver des satans om het licht der goddelijke waarheid te verduisteren. 14 blz. kl. 8°.

8 October 1737. 673. Verhaal van de oprichting en reglement van een gezelschap ingesteld onder leiding van Ds. M. Schagen te Amsterdam, tot het houden van wekelijksche samenkomsten in de kerkekamer, aan de uitlegging en verklaring van het N. Testament gewijd.

674. Vragen en antwoorden ter verklaring van den 1en. brief aan de Korinthiërs, door genoemd gezelschap. 47 stuks fol. en 4°.

675. Verschillende oefeningen en opstellen van leer-

Digitized by Google

redenen door leden van het hetzelfde gezelschap. 7 cahiers, 4°.

a. Toepassing over Matth. V : 27—30.
b. Preek over Matth. V : 45—48.
c. „ „ „ V : 13—16. (2 bewerkingen).
d. „ „ „ VI : 28—34. (2 „).
e. „ „ „ VI : 12.

676. Aanmerkingen over het behoorlijk onthouden eener predicatie met eenige aanwijzingen over de beste verdeeling eener leerrede, door M. Schagen (?). 6 blz 4°.

26 Sept., 21 Nov. 1745 en 19 Juni 1746. 677. Drie brieven gewisseld tusschen Jan Stevensz. van Geuns te Groningen en Arent Mabé te Haarlem, over de twistvraag hoe de dood, waartoe allen veroordeeld zijn, met de rechtvaardigheid van God is overeen te brengen 7 blz. fol. en 4°.

678. Bundel stichtelijke liederen uit Klaas Stapels Lusthof der ziele en andere liedeboeken. 8°. 417 blz.

679. Wagenaar, J. Verhandeling over de echtheid der Openbaring van Johannes. 38 blz. 4°.

680. H. Oosterbaan. Systema theologicum 5 dl. 4°.

30 Maart 1771. 681. Verhandeling van N. N. „van de werking des duivels omtrent het gemoed der christenen". 20 blz. 4°.

682. Verhandeling van N. N., (Hendrik Waerma) over de „wederoprichting aller dingen", met begeleidenden brief. 31 blz. 4°.

683. Verhandeling van N. N., over de leer der

Digitized by Google

R. C. kerk, omtrent de waardigheid en onfeilbaarheid van den Paus, uit de geschriften van hare voorstanders ontwikkeld, waarbij aangetoond wordt, dat de paus de antichrist is. 24 blz. fol.

684. Opmerkingen van een onbekende over een „brief aan den heer...." behelzende een antwoord op drie vragen, door Gerrit Blauw, en zijn brief aan (Ds. v. d. Os). 26 blz. 4°.

5 Augustus 1783. 685. Bedenkingen over Adam. 11 blz. 4°.

686. G. Hesselink. Systema theologicum. 2 deelen 4°. in duplo.

687. Uittreksel uit eene verhandeling van G. Hesselink: vergelijking der leerstelsels van Leibnitz en Kant. 11 blz. 4°.

688. Idem van R. Koopmans: over de beweegredenen der deugd. 16 blz. 4°.

689. R. Koopmans (?), aanteekeningen uit een college van Prof. P. Chevallier over de waarheid van den christelijken godsdienst.

690. Katechisatieopstellen bij de Oude Vlamingen te Groningen.
I van K. G. Bleeker onder Ds. F. v. d. Boogh 1758-1765.
II „ een ongenoemde 1770-1772.

691. Veertig vragen over de bijbelsche geschiedenis, voor eerstbeginnenden, geschreven op perkament, door R. Koopmans, in duplo.

692. Idem over de geloofsleer, als boven dito dito. Op perkament.

Digitized by Google

693. D. Hovens, Lesboek voor de kinderen der christenen, doorschoten met aanteekeningen door R. Koopmans. 36 blz.

694. C. Boers. Systema theologicum. 1 deel 4°.

695. L. Suringar. Systema theologicum. 2 dl. 4°.

696. R. Koopmans. Institutiones theologicae 1816—1819. 1 deel 4°.

14 Juli 1848. 697. Brief van S. Blaupot ten Cate aan Prof. S. Muller, over de oprichting van een Doopsgezind tijdschrift 2 blz. 4°.

3 Nov. 1860. 698. Circulaire van D. Harting en P. Cool, over de oprichting van een nieuw tijdschrift: Doopsgezinde bijdragen.

b. Over 't verbindend gezag van belijdenissen.

699. Aanteekeningen, *a.* uit de ordonnantie van de Burgemeesters, en *b.* uit de zedige overweging off cortelijck bij wyze van deductie voorgesteld tot Haerlem, betreffende het verbindend gezag van belijdenissen. 2 blz. fol.

700. Brief van Corn. Raamburch, zond. pl. of jr., aan Galenus Abrahamsz. Daar noch hij noch iemand van den kerkeraad te Leiden kon komen om te beraadslagen over de moeielijkheden, in N.-Holland ontstaan, heeft hij zich gehaast aan W. van Mourik een mededeeling over het ontstaan en het gezag der

Digitized by Google

belijdenis van Hans de Ries, volgens opgave van Robbert Lam te zenden en verklaart zich nu op diens verzoek bereid, deze mededeeling door een notariëele acte te bevestigen. 1 blz. fol.

701. Verklaring (zond. namen of datum) van Galenus Abrahamsz. c. s., omtrent hunne verhouding tot de belijdenissen en hunne meening dat op den kansel doorgaans worde aangedrongen op de praktijk der godzaligheid en het dogmatisch gevoelen van anderen zorgvuldig worde geëerbiedigd. 1 blz. 4°.

702. Verklaring van zes leden der Vlaamsche gemeente te Amsterdam, dat zij de heilige schrift voor eenigen regel des geloofs houden, zich wat de hoofdzaken betreft vereenigen met de belijdenis van den Olijftak en zich zullen beijveren de rust en den bloei der gemeente te bevorderen. 1 blz. 4°.

703. Verklaring dat H. H. van Warendorp met de belijdenis van den Olijftak heeft ingestemd. 1 blz. 8°.

704. Verklaring omtrent de persoon van Jezus Christus, de vrucht van zijn lijden en de voortdurende noodzakelijkheid van den doop. Zond. datum en niet onderteekend. 1 blz. fol.

13 Sept. 166. ? 705. Verzoek van Adriaan Verwer, lid van de gemeente bij de Waterlanders, naar aanleiding van een ergerlijke twistpreek, dat de kerkeraad voortaan zorg drage zulke twistvragen over drieëenheid, menschwording en voldoening van den preekstoel te weren, opdat alleen woorden der heilige schrift mogen gebruikt worden en het kenmerk van de Waterlandsche gemeente, om alle uitersten te vermijden, behouden blijve. 1 blz. fol.

Digitized by Google

706. Model-verklaring dat de gemeente bij het Lam de rechte vereenigde Vlaamsche, Friesche en Hoogd. gemeente is, zonder daarom die van de Zon uit te sluiten; dat het bestuur der gemeente bij de broederschap staat, zonder gezag van buitenleeraren; dat geloofsbelijdenissen geen verbindend gezag hebben en het *Verbond van Eenigheid* geheel af te keuren is. 2 blz. fol.

707. Dito dito, met verschil van redactie aan het slot. 1 blz. fol.

22 Juni—8 Juli 1677. 708. Twaalf notarieële acten van verklaringen, dat de geloofsbelijdenis van Hans de Ries geenerlei verbindend gezag heeft gehad en geen leeraar of diaken tot onderteekening of aanneming daarvan ooit is gedrongen geweest, afgelegd door de kerkeraden der Waterlandsche gemeenten Zaandam, de Koog, de Rijp, Krommenie, Beverwijk, Monnikendam, Enkhuizen, Amsterdam, Jisp, Leiden, Gouda en Hoorn, (met al de namen der leeraren en diakenen). fol.

1746. 709. Vertoog van N. N. over het onnoodige, onnutte en ongeoorloofde van uitstaande geloofsbelijdenissen. 1 blz. fol.

710. Concept-(schets) eener verhandeling ter verdediging van het gebruik van uitstaande geloofsbelijdenissen. 2 blz. fol.

1766. 711. Aanteekeningen van B. S. Hoekstra, leeraar te Westzanen, over Doopsgezinde belijdenissen en hare verbindende kracht, waarschijnlijk medegedeeld in de Zonsche sociëteits-vergadering. (Onvolledig). 50 blz. 4°.

c. LEERREDENEN.

712. Verzameling van gebeden, van een onbekende hand, 17e. eeuw. 10 blz. fol.

Digitized by Google

713. Twee voor- en nagebeden ten gebruike bij de oefening waarschijnlijk van de Collegianten. 13 beschreven blz.

1684. 714. Doop-predicatie van Jan Jacobs Schuitemaker, leeraar in de Doopsgezinde gemeente te Amsterdam. 32 blz. 4°.

26 Febr. 1690—1 April 1714. 715. Leerredenen van C. van Diepenbroek, leeraar der Doopsgezinden te Haarlem. Met register 7 dln. fol.

31 Aug. 1700. 716. Predicatie over Ezechiel XVI : 49 en 50, door een Doopsgezind leeraar. 16 blz. 8°.

717. Een preek van David van Heyst, leeraar te Rotterdam omstreeks 1720, over Job XXII : 21. 55 blz. 4°.

718. Vijf preeken van een ongenoemde, tusschen 1714 en 1725 gehouden: 1°. Eene over Jo. XIX : 13—16. 39 blz. 4°. 2°. Eene over 1 Petri V : 7. 41 blz. 4°. 3°. Eene over 1 Kor. VIII : 3. 43 blz. 4°. 4°. Eene over 1 Tim. VI : 10. 35 blz. 4°. 5°. Eene over Matth. V : 4. 40 blz. 4°.

719. Een preek van een ongenoemde, (M. Schagen), over Matth. XXII : 31—32. 23 blz. 4°.

720. Leerede door J. Jochems te ?, over Hebr. XIII : 14. Zond. datum. 1 cahier 4°.

721. Eje Claasen, (Schetsen van) leerredenen 110 blz. kl. 4°.

1723—1744. 722. Dirk Cornelisz. Keyser, leeraar te Koe- en

Digitized by Google

Langedijk, 34 leerredenen, met eene lijkrede op hem door Dirk Cornelisz. de Vries.

17 Februari 1760. 723. J. VAN GEUNS, Dooprede over Matth. XXVIII vers 19 gehouden te Groningen.

724. A. HULSHOFF, Twee voorgebeden en zeven nagebeden. 8°.

5 Juli 1767. 725. Leerrede van Klaas v. d. Horst, leeraar te Haarlem over Jo. XV vers 14. 29 blz.

20 Dec. 1767. 726. Dito dito, door Arie Baas, leeraar op Vlieland (later te Hazerswoude), over Micha V : 1. 1 cahier 4o.

19 Nov. 1797. 727. Leerrede van Lieuwe Franses, leeraar te Drachten.

14 Juli 1798. 728. Leerrede door N. N., over Jo. V : 1—9. 1 cahier 4°.

729. Twee uitgebreide schetsen van preeken, eene over Spreuken XXIII : 4, en eene over Genesis XIX : 14, door een onbekende. 22 blz. 4°.

1827 en 1828. 730. Twee preeken van Tjerk Pieters Akkerman, oudste bij de Jan-Jacobs-gezinden op Ameland. 2 deeltjes. 30 blz. 4°.

28 Mei 1842. 731. Afscheidspreek van P. W. Feenstra, gehouden te Sneek, 31 blz. 4o.

Nov. 1854. 732. Leerrede ter herdenking van 25-jarigen evangeliedienst, gehouden door P. Veen, leeraar te Boven-Knijpe. 28 blz.

Digitized by Google

IV. Beoefening van de Geschiedenis der Doopsgezinden.

a. Bibliographie.

733. M. Schagen, Bibliotheca mennonitica 1501—1736. 2 vol. fol. Met 2 bijlagen:

a. Lijst der boeken van B. N. Krohn op de bibl. te Hamburg.

b. Aanteekeningen van titels van Doopsgez. geschriften bij Ottius, Schijn en uit de catalogussen van de Wind en Krighout. 18 en 7 blz.. fol.

734. M. Schagen. Bibl. Mennon. 1501—1625. V. h. autogr. gecop. d. S. Muller. 4°.

20 Nov. 1736. 735. M. Schagen, Sleutel der schrijveren en leeraars zoo der Doopsgezinden in de 16e en 17e eeuw, als dergenen, die tegen hen schreven en met letters of spreuken hun geschriften onderteekend hebben met een gelijkluidend afschrift en met aanteekeningen van Prof. S. Muller. Te zamen 50 blz. 4°. en 15 blz. fol.

736. Catalogus der boekerij van M. Schagen. 72 blz. 4°.

737. Merkwaardige Boeken op de Hamburger bibliotheek. Uit een geschreven lijst geëxcerpeerd door A. M. Cramer. 4 blz. 4°. Hetzelfde kopie van eene andere hand 8 blz. 4°.

Digitized by Google

b. Geschiedenis in 't algemeen.

738. J. J. Schneider, Chronologische aanteekeningen over de geschiedenis der Wederdoopers en Doopsgezinden tot 1628. 4°.

739. Korte beschrijving, hoe 't met de Doopsgezinden gegaan is, van 't begin af (1522) tot op 1647, door een schrijver uit de eerste helft der 17e eeuw, lid der gemeente te Haarlem 31 blz. 4°. Uitgegeven Doopsg. bijdragen jaarg. 1876.

740. 1°. Bundel getiteld: In disem Buechlain seind etliche schöne Tractätl verfast, darneben auch ein Bekantnusz. Sammt etlichen sendtbrieffen von einem Schweitzer Brueder, genant Thomas Truckher begriffen, den frumen tröstlich zu lesen etc. durch Caspar Artlof geschriben MDLXXXI. 8°., 390 alleen r°. genommerde bladzijden. Inhoud:

A. Confessio. Ein schöne Bekantnusz aines frumen und gotliebenden christen, sambt etlichen Sendbrieffen, und cristliche Ermanungen aus heilliger schrifft, seiner Hausfrauen und Bruederen, aus der Gefencknusz geschribenn. Na een voorrede van 9½ blz., tweede titel: Confessio oder Bekantnusz so Thomas von Imbroich — an die Obrigkait — geschriben — hatt. In alles 127½ blz.

B. Ein schön und grundtliche Leer aus des Herren wort — ernstlich vermanende zu der himlischen Gepurt und newer Creatur — anno MDLVII, aus der Nederlendischenn sprach auff Deudtsch über gesetzt etc. durch M(enno) S(imons), bl. 129—176.

C. Abgeschrifft der gegebnen Antwortt von den

Digitized by Google

Bruedern, so man die Hueterischen nennen thuet, auff der Schweitzerischen Brueder in gemain gestellet siben Articl anno 1567 jar. bl. 177—378, waarachter nog volgt bl. 379—389: Vorzaichung eines Streits mit den Schweitzern Bruedern.

2°. Bundel bevat:

A. Beschreibung der geschichten. Mit kurtzem begriff, wie und was Gott met seinen glaubigen, im selbst zum ruem unnd preiss, von anfanng der welt gehandlet hat etc. (Een kronijk, die, beginnende met de paradijsgeschiedenis, een kort overzicht geeft van de dagen des O en N. Testaments en van de geschiedenis der Kerk in de middeleeuwen. bl. 1—17 r°. Daarna wordt uitvoeriger gehandeld over Zwingli en 't ontstaan der Doopsgezinden in Zwitserland, hunne geschiedenis en de scheuring tusschen Gabriël en Philip verhaald, met de opkomst der volgelingen van Jacob Hütter tot bl. 78.)

B. Beschreibung was sich verloffen hatt mit und bey der gmeind des Herren, seit Gott dieselbig in disen letzten Alter der welt wider auffgericht unnd angordnet hat ja aus allen völckern und nazionen versamblet, im sey lob, vom 1524 jar her verzaichnet auffs kürtzest. (Een kronijk, 131 alleen r°. genummerde bladzijden groot, van 1524 tot 1594, behelzende de lotgevallen der Zwitsersche, vooral Huttersche Doopsgezinden. Vooraf gaat een register.)

C. Een lied in 27 coupletten, beginnende: „Wir Christen hie im Jamerthal" enz. en eenige voorschriften tegen ziekten en kwalen.

3°. Bundel getiteld: Geschicht Buech derer marterer Christii, welche zu diserer unserer zeit, an allen

Digitized by Google

orten teitscherer landen umb des glaubens und derer Göttlichen warhait willen durch feuer wasser und schwert hingerichtet worden, was mit inen gehandlet und mancherlay verfuecht ist worden. Wie sie so mandlich, standhafftig und getröst gewessen etc. Auch was schwerer vervolgung und triebsal die gmain in diser lesten zeit erliten hat etc. 4°. 422 blz. ongepagineerd. (Een kronijk van Doopsgezinde martelaren en vervolgden in Duitschland en Zwitserland tot op 1618).

741. Aanteekeningen van JAN BETZ ROODENBURCH en ADRIAEN PAUW omtrent de onlusten te Amsterdam in 1566—69, waarachter afschriften van verschillende missiven, plakkaten enz. tot 1584. 250 blz. fol.

742. Historysche beschryvinghe der stadt van Amstelredamme. Waer inn verhaelt ende beschreven wordt alle die beroerten, troublen enz., zoo van weghen die Anabatisten i. j. 1535, als oock van de jaren 1566—78, beschreven door JAN BETZ ROODENBURCH ende ADRYAEN REYNIERSEN PAU ende STOFFEL JANS. Ende wt der Aucteurs copie bij een ghestelt ende beschreuen door ADRIAEN VALCKENIER. 620 blz. fol.

8 Mei 1534.— 3 Sept. 1572.

743. Kopie der vonnissen door de Schepenbank te Amsterdam geslagen tegen de voorstanders van den bejaarden doop. De kopie is ter legalisatie, den 1sten Jan. 1659, waarschijnlijk ten behoeve van den martelaarsspiegel van T. J. van Braght gereedgemaakt, maar de onderteekening der legalisatie ontbreekt. Het oorspronkelijk register is verloren geraakt.

Digitized by Google

744. Lijst van Melchioriten en Wederdoopers, in Holland woonachtig, naar de alphabetische orde hunner woonplaatsen gerangschikt, die te recht stonden voor het Hof van Holland, tot 1572. 18 blz. fol.

1529—1572. 745. Naamlijst van ter dood veroordeelde Melchioriten en Wederdoopers, geëxtraheerd uit de Sententiën des Hofs van Holland. 3 blz. fol.

1516—1574. 746. Lijst van Anabaptisten en andere ketters, door het Hof van Friesland veroordeeld, opgemaakt uit de crimineele sententieboeken ter griffie van voormeld Hof berustende. 14 blz. fol.

1536—1558. 747. Extracten van vonnissen, door het Hof van Friesland tegen onderscheidene Wederdoopers geslagen. (*Archief Hof van Friesland*) 3 blz. 4°.

1517—1557. 748. Extracten uit het correctieboek der stad Alkmaar, betreffende Melchioriten en Wederdoopers, met andere historische aanteekeningen, deze betreffende, uit het provinciaal archief te Haarlem. 10 blz. fol.

1538 en 1539. 749. Lijst van herdoopten, om hun geloof ter dood gebracht te Delft. (*Delfsch A.*) 3 blz. 4°.

1534—1538. 750. Lijst van geëxecuteerde en gebannen Herdoopers te Haarlem, (*Haarl. A.*) 3 blz. 4°.

751. Aanteekeningen uit de kronijk van Antwerpen, J. Marcus Sententiën, de Vlaamsche kronijk van Ph. de Kempenaere en J. W. te Water Reformatie van Zeeland. Alles betreffende de executie enz. van

Digitized by Google

Doopsgezinden, door J. D. Hesselink. 6 blz. fol., 3 blz. 4°.

752. Lijst van Doopsgez. martelaren die in de liederen-bundels vermeld worden, door J. D. Hesselink. 7 blz. fol.

753. B. N. KROHN, Allgemeine Geschichte der Taufgesinnten od. Mennonisten in Niederlanden..... in einer chronologische Tabelle verfasset. (1750). Naar het autograaf gecopiëerd door A. M. Cramer. 63 blz. fol.

1581, 1609 en 1611. 754. M. SCHAGEN, Aanteekeningen over besluiten, genomen in de vergadering van gemeente-afgevaardigden. 2 blz. fol.

755. Aanteekeningen van Marten Schagen, 1 portef. in 4°.

a. Uittreksels uit de werken van Menno Simons.

b. Chronolog. orde der drukken van M. Simons werken en aanteekeningen daarover.

c. Twee brieven van J. Breemer betreffende de werken van Menno Simons.

d. Verspreide aanteekeningen over een leven van Menno Simons, de oudste geschiedenis der Doopsgez. en hun groot Offerboek.

e. Ontwerp-almanak waarop de sterfdagen der Doopsgezinde martelaren staan aangeteekend.

f. Adversaria tot het opmaken der naamlijst van Doopsgez. gemeenten en bijzonderheden over intreden, enz. harer leeraars.

g. Extracten en kopieën van gedrukte werken, zijnde,

Digitized by Google

contract tusschen Eppo Botteman en de 4 diakens, 1733.
Raeghbesem van Nittert Obbes. 1625.
Philosophische samenspraeck tusschen W. Reinerus en W. K. Loopes, omstreeks 1664.
Plakkaat der stad Bern, tegen de Wederdoopers 20—27 Febr. 1695.

h. Concept, titel en voorrede voor een Doopsgez. tijdschrift 1751.

i. Kort begrip van zijn dogmatisch onderwijs, opgesteld door zijn zoon P. Schagen.

1745. 756. Eigenhandig handschrift der vertaling van Rues, Tegenwoordige staat der Doopsgezinden, door Marten Schagen. 120 blz. 4°.

757. Aanteekeningen van Ds. P. Beets, over de geschiedenis der Doopsgezinden, hunne verwantschap met de Waldenzen en hunne meeningen over de apocryphe boeken, de menschwording, de mijding en den eed. 17 blz. 4°.

25 April 1766. 758. Aanteekeningen van denzelfde, over de geschiedenis der Doopsgezinden:

a. Bericht over Balthazar Hubmeijer, met aant. over Melchior Hofmann. 8 blz. 4°.

b. Idem wegens Hüther en Ludwig Hätzer 9 blz. 4°.

c. Over het verbond der vier steden, het recht van trouwen en de openbare colloquia door Doopsgezinden gehouden. 7 blz. 4°.

d. Brief van P. Beets aan H. van Gelder te Enkhuizen, over bovengen. en verwante onderwerpen. 5 blz. 4°.

759. Aanteekeningen van Ds. H. van Gelder te

Digitized by Google

Ouddorp, later te Enkhuizen, over de geschiedenis der Doopsgezinden:

20 Juni 1765. *a.* Brief van hem aan P. Beets te Almeloo, met aanmerkingen over diens bericht over Balth. Hubmeijer 3 blz. 4°.

b. Overzicht van de twisten der Doopsgezinden over ban en mijding. 2 blz. 4°.

c. Brief aan P. Beets, over Thomas Münzer, de aanstelling tot oudste en de liedeboeken bij de gemeente in gebruik, met bijlage. 10 blz. 4°.

760. Aanteekeningen van J. Cuperus, over de geschiedenis der Doopsgezinden, met een brief van S. Muller, dit boek betreffende. 1 deel 335 blz. 4°.

12 Sept. 1778. 761. Brief van Corn. de Vries, leeraar te Utrecht, aan G. Blaauw te Wormerveer, over eenige Doopsgezinde geschriften, zooals de *Raeghbesem* van *Nittert Obbes*, een katechismus der Dantzigers van 1778, enz.

762. S. Muller, Aanteekeningen betreffende de geschiedenis der Doopsgezinden, tot op 1554, en schets eener verdeeling der latere geschiedenis in tijdperken. 10 blz. 4°. (alles geëxcerpeerd uit n°. 760).

763. A. M. Cramer, Fragment eener verhandeling over den naam Doopsgezinden. 6 blz. 4°.

1838. 764. Dezelfde, Kort verhaal van de opkomst der Doopsgez. hier te lande enz. 61 blz. 4°.

---

c. Geschiedenis van bijzondere personen.

765. B. N. Krohn, Geschichte Menno Simonis

Digitized by Google

(1750). Naar het autogr. gecop. d. A. M. Cramer 1837. 10 blz. 4°. Bijlage van A. M. C. 2 blz. 4°.

766. J. H. HILMERS (praeside J. C. BURGMANN). De Ubbone Philippi cet. Rost. 1733. 4°. Cum notis B. N. Krohnii. Kopie onder opzicht en door A. M. Cramer 1837. 58 blz. 4°.
Bijlage. B. N. KROHN, Entwurf einer geschichte von Ubbo Philipps und der Ubboniten (1750). Kopie van A. M. C. 1837. 16 blz. 4°.

767. Brief van A. M. Cramer, leeraar te Middelburg, zond. dagt., over David Joris, Menno Simons en oude Doopsgezinden, gezangboeken en bijbelvertalingen. 6 blz. 4°.

768. Kladaanteekeningen van A. M. Cramer, leeraar te Middelburg, behoorende bij zijne verhandeling over David Joris, in *Kist en Royaards, Archief van Kerkel. Gesch.*, een bundel in 4°.

769. Lijst van stukken, betrekkelijk David Joris, de Wederdoopers, den Kinderdoop, enz. in het *Archief van de Hervormde Gemeente te Delft.* 3 blz. 8°.

770. F. NIPPOLD, Lijst der werken van David Joris. 3 blz. fol.

1860. 771. STEWART, Lijst van Engelsche vertalingen der werken van Hendrik Niclaes. 5 blz. 4°.

772. Levensbericht van Abraham van der Meersch, geboren 1643 en overleden 14 Sept. 1728, door hem zelven gesteld en vermeerderd met bedenkingen aan-

Digitized by Google

gaande den eed, den doop en de weerloosheid, ten behoeve van zijn kleinzoon Abraham Arends van der Meersch, later hoogleeraar bij het Remonstrantsch seminarie. 45 blz. 4°.

773. Verhaal van de moeielijkheden in Juni 1749 ontstaan ten gevolge van 't houden van oefeningen door J. Deknatel, leeraar te Amsterdam. 3 blz. fol.

Digitized by Google

V. Vereenigingen en Sociëteiten.

1. Zuid-Hollandsche Societeit.

26 Sept. 1647, 24 Sept. 1648 en 22 Sept. 1649. 774. Kerkelijke handelingen gehouden te Amsterdam, in het kerkgebouw bij den Toren, door afgevaardigden van de Waterlandsche gemeenten in Nederland, (die van 1647 met de origineele onderteekeningen. 16 blz. fol. en vier afschriften, waarvan een van 1672).

Juni 1649. 775. Brief van de Vlaamsche gemeente te Haarlem, aan alle gemeenten in Nederland, Duitschland en Vlaanderen, waarbij een algemeene vergadering van oudsten tegen 25 Juni 1649 wordt uitgeschreven, om de onderlinge gemeenschap te versterken en verschillende aangelegenheden te behandelen. 1 blz. fol. (Eene poging tot het oprichten eener algemeene Vlaamsche Sociëteit).

1649—1652. 776. Aanteekeningen over 't beslotene in de sociëteitsvergadering der Waterlandsche gemeenten in Noord- en Zuid-Holland enz. vooral betreffende de quotisatie der gemeenten. 3 blz. fol.

8 Sept. 1654. 777. Repartitie der bijdragen van de gemeenten der Waterlandsche sociëteit voor hare hulpbehoevende gemeenten. 1 blz. fol.

14 en 15 Mei 1660. 778. Brief van de vereenigde Duitsche en Vlaamsche

Digitized by Google

gemeenten, te Dordrecht, Leiden, Gouda en Rotterdam, aan die te Amsterdam, om twee à drie afgevaardigden te zenden naar een vergadering, die 18 Juni te Leiden gehouden zal worden. 1 blz. fol.

22 Januari 1666. 779. Memorie opgemaakt door den kerkeraad der Waterlandsche gemeente te Amsterdam, over de kerkorde, die van 1568 tot 1651 vastgesteld is omtrent het prediken, het bevestigen der leeraren, den doop, het avondmaal en de kerkelijke tucht, en die ook nu nog gehandhaafd wordt. 4 blz. fol.

22 Nov. 1674. 780. Concept-beschrijvingsbrief van de vereenigde gemeente te Amsterdam, voor gecommitteerden uit de Zuid- en Noord-Hollandsche gemeenten, die zich buiten de afgezonderde sociëteit gehouden hebben, om nadere maatregelen te beramen 3 blz. 4°.

27 Nov. 1674. 781. Notulen van de vergadering der vereen. gemeente met afgevaardigden uit die van Gouda, Schiedam, Rotterdam, Leiden en 3 leeraren uit Hoorn te Amsterdam in het Lam gehouden, en door al deze afgevaardigden onderteekend, om te beraadslagen wat te doen na de oprichting der afgezonderde sociëteit. 13 blz. 4°. met afschrift 5 blz. fol. en 4 bijlagen:

a. Kladaanteekeningen der verg. 1 blz. fol.

b. Verontschuldiging van Claes Jans Swaardemaker leeraar te Zaandam wegens zijn afwezigheid.

c. Presentielijst. 2 blz. fol.

d. Concept-circulaire aan de gemeente in deze vergadering opgesteld en door de leden eigenhandig onderteekend. 4 blz. fol.

Digitized by Google

27 Nov. 1674 tot op 1688. 782. Register van 't geen in de jaarvergaderingen der Lamistische sociëteit verhandeld is sedert hare oprichting. 5 blz. fol.

24 Nov. 1675 en 8 April 1676. 783. Notulen van de samenkomst der sociëteit 4 blz. fol. en 2 blz. fol. Met kladnotulen van de eerste.

784. Brieven van de gemeenten te Rotterdam (12 Juni en 4 Sept.), Haarlem (27 Juli en 30 Aug.), betreffende besluiten in de samenkomst van 8 April 1676. 4 stuks.

4 Sept. 1676 en 24 Sept. 1676. 785. Notulen van de samenkomst der sociëteit. In duplo. 2 en 3 blz. fol.

786. Brieven van de gemeenten te Haarlem 11 Sept., Utrecht 20 Sept., Alkmaar, twee van 22 Sept., en Monnikendam 22 Sept. 1676 betreffende besluiten in de sociëteitsvergadering van 4 Sept. of de aanstaande van 23 Sept. 5 stuks.

10 October 1676. 787. Brief van de Waterlandsche gemeenten a/d. Zaan, verklarende voorloopig ongezind te zijn tot het besluit der laatste sociëteitsvergadering. 1 blz. 4°.

10 October 1676. 788. Brief van Jan Andries, leeraar te Utrecht, uit naam zijner gemeente verklarende voorloopig het laatste sociëteitsbesluit niet te ondersteunen. 1 blz. 4°.

20 Oct. 1676. 789. Brief van de gemeente te Muiden, dat ze wegens het kleine getal en de behoeftigheid van hare leden buiten staat is tot het opbrengen van eenige bijdrage. 1 blz. fol.

Digitized by Google

21 October 1676. en 27 Oct. 1677. 790. Notulen van de samenkomst der sociëteit, 2 blz. fol. *In duplo.* 4 blz. fol.

29 Januari 1678. 791. Brief van de Waterl. gemeente te Haarlem, aan Jan ten Cate te Amsterdam verklarende dat de gemeente zich met het besluit der sociëteit heeft vereenigd. 1 blz. 4o.

26 Mei 1678. 792. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 2 blz. fol.

Mei 1678. 793. Brief van de Waterl. gemeente te Haarlem, aan die bij het Lam, noodigende tot de societëitsvergadering op 8 Juni. 1 blz. fol.

8 Juni 1678— 9. Juli 1689. 794. Kasboek en grootboek. 2 dl. fol.

8 Juni 1678. 795. Notulen van den samenkomst der sociëteit. 2 blz. fol.

8 Juni 1678. 796. Brief van de sociëteit, aan den kerkeraad der Waterlandsche gemeente te Groningen, vermanende dat het geschil met haren leeraar Melis Ates Spinniker ten spoedigste bijgelegd en hij naar behooren door haar verzorgd worde, onder mededeeling dat om deze vereffening te bevorderen, Galenus Abrahams hen van sociëteitswege eerlang bezoeken zal. 1 blz. 4°.

11 Juni 1678. 797. Brief van dezelfde aan Galenus Abrahams, thans op zijn terugreis van Hamburg naar Holland, zijn bemiddeling verzoekende in 't geschil tusschen de gemeente te Groningen en haren leeraar M. A. Spinniker. 1 blz. 4o.

Digitized by Google

26 Januari 1679. 798. Brief van de gemeente te Haarlem aan 't sociëteitsbestuur te Amsterdam : wenschen de verhooging van omslag door Amst. voorgesteld, tot de sociëteitsverg. uit te stellen. 1 blz. 4°.

24 Mei 1679. 799. Brief van de gemeente te Leiden aan die bij het Lam: uitschrijving der sociëteitsverg. tegen 7 Juni. 1 blz. fol.

7 Juni 1679. 800. Notulen van de samenkomst der sociëteit, 3 blz. fol. met een bijlage, houdende berekening van kosten.

26 Mei 1680. 801. Brief van de gemeente te Rotterdam, aan die bij het Lam: uitschrijving der sociëteitsverg. tegen 12 Juni. 1 blz. fol.

12 Juni 1680. 802. Notulen van de samenkomst der sociëteit, *in duplo* 4 en 4 blz. fol.

24 Juni 1680. 803. Brief van den kassier der sociëteit te Leiden, aan de gem. bij het Lam, om overmaking van het quotum in de laatste vergadering te Rotterdam bepaald. 1 blz. 4°.

12 Juli 1680. 804. Brief van de gem. te Rotterdam, aan die bij 't Lam: zullen een gecommitteerde op de verg. te Haarlem zenden. 1 blz. 4°.

14 Juli 1680. 805. Brief van Jacob van der Meulen te Leiden, aan Joh. Reyersz te Amst., over een vergadering te Haarlem. 1 blz. 4°.

21 October 1680. 806. Kopie-antwoord van de gem. Amsterdam aan

Digitized by Google

die te Rotterdam, over de vervulling der sociëteits-beurten. 2 blz. 4_0.

26 Januari 1681. 807. Brief van 4 broederen der Rotterd. gemeente, aan de gem. bij het Lam, verzoekende een buitengewone sociëteitsverg. te Haarlem te beleggen wegens den twist te Rotterdam over het beroep van Pieter de Jager ontstaan. 1 blz. fol.

30 Januari 1681. 808. Notulen van de buitengewone samenkomst der sociëteit, in zake Pieter de Jager, vroeger leeraar te Leiden, thans te Rotterdam. 3 blz. fol.

809. Stukken omtrent de bijlegging van 't geschil tusschen de gemeente te Leiden en haren vroegeren leeraar Pieter de Jager.

a. Rapport der sociëteitscommissie te dezer zake benoemd, 3 Febr. 1681. 2 blz. fol.

b. Verklaringen van P. de Jager en van de Leidsche gemeente, 7 Maart 1681. 1 blz. fol.

c. Nadere verklaring der gemeente, 7 Maart 1681. 1 blz. 4^0.

29 Mei 1681. 810. Uitschrijvingsbrief voor de samenkomst der sociëteit. 1 blz. fol.

2 Juni 1681. 811. Brief van de gemeente te Leiden, over voorstellen in de aanstaande sociëteits-vergadering aanhangig. 3 blz. 4^0.

9 Juni 1681. 812. Brief van Urbanus Brondgeest te Delft, tot aanbeveling der belangen van zijne gemeente bij de sociëteit. 1 blz. fol.

Digitized by Google

11 Juni 1681. 813. Notulen van de samenkomst der societeit 3 blz. fol. met een bijlage, houdende berekening van kosten.

30 Juni 1681. 814. Brief van de gemeente te Haarlem, over de laatste societeitsvoorstellen ten aanzien van de uitbreiding der vereeniging ook tot Noord-Holland en van de beroepen te Delft en te Weesp. 2 blz. fol.

2 Jan. 1682. 815. Brief van A. van Meurs c. s. diakenen te Rotterdam, aan de societeit. Zij wraken de bevoegdheid hunner mede-diakenen, om als gemachtigden der *geheele* gemeente, in de societeitsvergadering te stemmen over de vraag, of Pieter de Jager, een jaar in 't predikambt geschorst, het nu weêr mag opvatten. 1 blz. fol.

15 Jan. 1682. 816. Brief van de gemeente Rotterdam, aan die bij bij het Lam, verzoeken den tijd te weten wanneer de societeitsverg. gehouden zal worden, die uitspraak moet doen in de zaak van Pieter de Jager en tevens voorzien kan in de behoeften der weduwe van M. A. Spinniker. 1 blz. fol.

26 Jan. 1682. 817. Concept-uitschrijvingsbrief, tot het houden eener buitengewone samenkomst in zake P. de Jager.

3 Februari 1682. 818. Notulen van de samenkomst der societeit. 3 blz. fol.

15 Mei 1682. 819. Brief van de vereen. gemeente te Haarlem, aan die bij het Lam, noodigende tot de societeitsvergadering aldaar op 27 Mei. 1 blz. 4°.

27 Mei 1682 en 1 Juli 1682. 820. Notulen van de samenkomsten der societeit.

Digitized by Google

3 blz. fol. en 2 blz. fol. met een bijlage van de verg. van 27 Mei 1682, houdende berekening van kosten.

21 Febr. 1683. 821. Brief van de gemeente in den Briel, waarbij zij tot het lidmaatschap der sociëteit toetreedt. 1 blz. fol.

10 Mei 1683. 822. Uitschrijvingsbrief, tot de jaarvergadering der sociëteit. 1 blz. fol.

20 Mei 1683. 823. Credentiaal, voor de afgevaardigden der gemeente bij 't Lam naar de sociëteitsvergadering. 1 blz. fol.

26 Mei 1683. 824. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 2 blz. fol.

10 Mei 1684. 825. Uitschrijvingsbrief, voor de jaarvergadering der sociëteit. 2 blz. 4°.

31 Mei 1684. 826. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 4 blz. fol.

20 Juni 1684. 827. Brief van de gem. te Leiden, aan die bij 't Lam. Wegens het toenemend gebrek aan leeraren, stellen zij voor een vasten hoogleeraar voor 't godgeleerd onderwijs aan te stellen en vier alumniaten uit te loven, terwijl zij meenen dat de onkosten daarvan door omslag over de leden gemakkelijk kunnen gevonden worden. Voorloopig zouden reeds gemachtigden uit Amsterdam, Haarlem, Leiden en Rotterdam zich kunnen vereenigen tot een commissie, om proponenten te examineeren. 5 blz. 4°.

20 Juni 1684. 828. Brief van Haarlem, tot goedkeuring van 't beslotene in de sociëteitsverg. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

30 Juni 1684. 829. Brief van de gemeente bij 't Lam, aan die te Rotterdam als besturende de Lamistische sociëteit, over de laatstgenomen besluiten.

14 Juli 1684. 830. Brief van de gem. te Haarlem, aan die bij 't Lam, advies gevende over het voorstel van Leiden (n°. 827), waarin ze veel bezwaar ziet, daar geleerdheid de predikers tot allerlei spitsvondigheden brengt: 't volgen van een hoogleeraar alle zelfstandigheid opheft en de instelling van examens tot gewetensdwang leidt. 't Geld, dat *vrijwillig* moet opgebracht worden, zal niet gemakkelijk te vinden zijn en de geheele instelling veel meer aan de groote en vermogende, dan aan de kleine gemeenten ten goede komen. 3 blz. fol.

11 October 1684. 831. Uitschrijvingsbrief voor een buitengewone vergadering der sociëteit. 2 blz. 4°.

25 October 1684. 6 Juni 1685. 832. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 5 blz. 4°. en 5 blz. fol.

3 Nov. 1685. 833. Concept-circulaire van den kerkeraad der gemeente bij 't Lam en den Toren, aan de gemeenten der sociëteit over de ondersteuning der nagelaten betrekkingen van wijlen Jan Barents, leeraar te Bunschoten. 1 blz. fol.

834. Notulen van de samenkomsten der sociëteit, gehouden 26 Juni, 7 Aug. en 4 Sept. 1686. 21 blz. fol. Met kladaanteekeningen. 9 blz. fol.

22 Januari 1687. 835. Brief van de gemeente te Rotterdam, aan die bij het Lam, over door Amsterdam gemaakte aanmerkingen op de sociëteits-notulen. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

18 Februari 1687. 836. Kopie-brief der vereen. gem. te Amsterdam aan die te Rotterdam, over rectificatie van de sociëteitsnotulen. 1 blz. 4°.

2 Juli 1687. 837. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 5 blz. fol.

9 Juni 1688. 838. Uitschrijvingsbrief, voor de jaarvergadering der sociëteit. 1 blz. fol. Met voorstel van Rotterdam die samenkomst betreffende, als bijlage.

7 Juli 1688. 839. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 9 blz. fol.

9 Aug. 1688. 840. Kopie-brief van Jacobus van der Meulen te Leiden aan de gem. te Haarlem, berichtende dat de gemeente te Leiden het in de sociëteitsverg. voorgestelde omtrent de wed. Spinniker en omtrent Evert Buys niet kan goedkeuren, te minder, omdat zij zooveel later bericht heeft ontvangen van de intrede van Evert Buys als leeraar in den Briel. 1 blz. fol.

7 April 1689. 841. Besluit van den kerkeraad bij 't Lam, omtrent de contributie tot de lasten der sociëteit, en instructie dienovereenkomstig aan de gecommitteerden der gemeente op de sociëteitsvergadering medegegeven. 2 blz. fol.

12 Mei 1689. 842. Kopie-uitschrijvingsbrief, voor de jaarvergadering der sociëteit. In duplo. 2 blz. fol.

25 Mei 1689. 843. Brieven van de gemeenten te Leiden en te Rotterdam, verzoekende in antwoord op den uitschrijvingsbrief nader bericht over het voorstel, dat Amsterdam

Digitized by Google

wenscht te doen, omtrent een nieuwen overslag van sociëteitslasten. 1 blz. fol.

6 Juli 1689. 844. Notulen van de samenkomst der sociëteit. 4 blz. fol.

1688 en 1689. 845. Lijsten voor waarneming van predikbeurten van wege de sociëteit in vacante gemeenten. 3 stuks.

7 Juli 1689. 846. Besluit door eenige sociëteitsgecommitteerden genomen, omtrent nieuwe regeling der subsidie aan de gemeente te Gouda. 1 blz. fol..

.. Juni 1690. 847. Uitschrijvingsbrief voor de jaarvergadering der sociëteit. 1 blz. 4°.

5 Juli 1690 en 4 Juli 1691. 848. Notulen van de samenkomst der sociëteit, waarin besloten de vergaderingen dan alleen te houden, wanneer opkomende zaken dit wenschelijk doen zijn. 4 en 2 blz. fol.

27 Aug. 1694. 849. Uitschrijvingsbrief, voor een vergadering der sociëteit. 1 blz. 4°.

2 Sept. 1694. 850. Instructie van den kerkeraad bij 't Lam voor gecommitteerden ter sociëteitsvergadering 1 blz. 4°.

15 Sept. 1694. 851. Notulen van de samenkomst der sociëteit. In duplo. 1 blz. fol.

1689—1695. 852. Bescheiden, rekeningen en aanteekeningen betreffende het geldelijk beheer der sociëteit. 12 stuks in fol.

27 Januari 1699. 853. Acht stukken, waarin de verhouding van

Digitized by Google

den kerkeraad bij 't Lam tot gecommitteerden, die met het toezicht op de kweekschool belast zijn, nader geregeld en de daarover ontstane moeielijkheid weggenomen wordt. 16 blz. Gemerkt a-h.

II. Waterlandsche Sociëteit in Noord-Holland.

1670. 854. Lijst der Doopsgezinde gemeenten in Noord-Holland, (waarschijnlijk omstreeks 1670), met opgave van de afdeeling (Vlaamsche, Friesche of Waterlandsche) waartoe zij behooren. 2 blz. fol.

Mei 1730. 855. Circulaire van gecommitteerden, over de invoering van eene nieuwe psalmberijming. (In duplo.) 7 blz. 4°.

Aug. 1745. 856. Aanteekeningen over ingekomen gelden en verstrekte subsidiën op de verg. der Waterlandsche (?) sociëteit in de Rijp. 2 blz. fol.

1767. 857. Protest der gemeente te Westzaandam tegen de vergadering van de Sociëteit in de Rijp. 3 blz. fol.

1782. 1788—90. 1792. 1794. 1800. 1802. 1810. 1811. 1821. 1837. 858. Circulaires tot bijwoning der vergadering van de sociëteit.

2 Aug. 1786. 859. Twee ontwerpen eener bijzondere conventie tusschen de opzieners der gemeenten, die tot de Waterl. sociëteit in Noord-Holland behooren, betrekking hebbende op het beheer van uitstervende of uitgestorven gemeenten.

8 Aug. 1798. 860. Voorstel van de gemeente Monnikendam, om

Digitized by Google

de Waterl. sociëteitsvergadering voor een onbepaald getal jaren op te schorten. Circulaire. 2 blz. 4°.

30 Aug. 1803. 7 Aug. 1803— 1 Mei 1804. 861. Aanteekeningen van de gehouden vergadering, en van ingekomen stukken en genomen besluiten.

III. Friesche Sociëteit in Noord-Holland.

862. Concept-reglement voor de Friesche sociëteit in Noord-Holland, om voortaan behoorlijk in den predikdienst te voorzien. 11 blz. 4°. en fol.

10 Juni 1778. 863. Reglement der Friesche Doopsgezinde sociëteit in Noord-Holland. 4 blz. 4°. druks.

8 Juli 1796. 864. Dito dito dito. 4 blz. druks folio in duplo.

1639 en 1640. 865. Verhaal van 't geen op de vergaderingen voorgevallen is met Jacob Klaasz., oudste te Westzaan, omdat hij de Vlaamsche Doopsgezinden even goed als de Friesche een christelijke gemeente achtte, met haar betrekking onderhield en tegen het besluit der Friesche sociëteit, 13 Juni 1640, tot afwijzing van 't verzoek der Vlamingen, om zich met hen te vereenigen, geprotesteerd had. (niet voleindigd). 16 blz. 4°.

1 Aug. 1725. 866. Aanteekeningen der vergadering. 1 blz. fol.

9 Juni 1790. 867. Aanteekeningen der vergadering. 3 blz. fol.

Digitized by Google

20 April 1791. 868. Kopie-voorstel van de gemeente te Hoorn, om te dienen in de vergadering van dat jaar. 1 blz. 4°.

10 Mei 1791. 869. Beschrijvingsbrief voor de vergadering op 8 Juni daaraanvolgende. 1 blz. fol.

7 Juni 1791. 870. Memorie van P. Ris aan den kerkeraad van Hoorn, over het ingediende voorstel. 3 blz. fol.

871. Twee concepten van instructiën van gecommitteerden uit Hoorn, op de sociëteitsvergadering van 1791. 4 blz. fol.

22 April 1792. 872. Kopie-brief van den kerkeraad te Hoorn, aan den scriba der Friesche sociëteit, over het afwijzen van hun voorstel. 1 blz. 4°.

1792. 873. Aanteekeningen van het verhandelde op de vergadering. 10 blz. fol.

1793. 874. Dito dito dito. 4 blz. fol.

22 April 1801. 875. Circulaire van oproeping tot het houden eener vergadering in de Zon op 10 Juni, die een jaar vervroegd is, omdat de gemeente in de Zon voor 't vervolg, wegens hare vereeniging met de gemeente bij 't Lam, voor haar lidmaatschap bedankt. 2 blz. fol. (gedrukt.)

11 Mei 1802. 876. Beschrijvingsbrief voor de Junivergadering.

1802. 877. Aanteekeningen van een vergadering. 6 blz. fol.

Digitized by Google

17 Aug. 1805. 878. Circulaire, aan de vereenigde gemeente: nadere verklaring over den 10-jarigen borgtocht bij attestatie te verleenen. 2 blz. fol.

14 Mei 1806. 879. Circulaire tot beschrijving der vergadering 1 blz. 4°.

5 Mei 1808. 880. Beschrijvingsbrief voor de vergadering van 8 Juni 1808, met bijlage. 3 blz. 4°.

2 Aug. 1810. 881. Brief van de Friesche sociëteit in Noord-Holland: verzoek om hare belangen ter audiëntie bij den keizer voor te staan, zoowel wat de tiërceering als den vrijdom van eedzwering en wapenhandel betreft.

IV. Rijper Sociëteit.

29 Oct. 1841. 882. Akte van overeenkomst, waarbij de Waterlandsche en de Friesche sociëteit in Noord-Holland zich vereenigen tot de vereen. Waterl. en Friesche Doopsgezinde sociëteit in Noord-Holland.

28 Oct. 1843. 883. Circulaire van het bestuur, omtrent het beleggen der gelden. 2 blz. dr. 4°.

20 Sept. 1849. 884. Circulaire van 't bestuur over de keuze van een voorzitter en onder-voorzitter.

V. Zonsche Sociëteit.

17 Dec. 1664. 885. Kopie-circulaire van de Zonsche gemeente te

Digitized by Google

Rotterdam, tot geleide van exemplaren van het Verbond van Eenigheid. 1 blz. fol.

26 Dec. 1664. 886. Verklaringen van de gemeente te Zwolle en zoo men zegt van die van Kampen, dat zij met de belijdenissen in het *Verbond van Eenigheid* genoemd, zich vereenigen. (Kopie). 1 blz. fol.

8 Februari 1665. 887. Besluit van de gemeente te Middelburg om het *Verbond van Eenigheid*, onlangs door de Zonisten opgesteld, *niet* te onderteekenen, met afzonderlijke verklaring van gelijke strekking door hare vier leeraren. 1 blz. kl. fol.

888. Verklaring van 6 leeraren en diakenen der Waterl. gemeente te Hoorn, zond. datum, waarbij zij het tusschen hen gerezen geschil niet langer ter beslissing van commissarissen en burgemeesters willen laten, maar het opdragen aan de arbitrage hunner sociëteit. (Kopie) 1 blz. 4°.

(1665?) 889. Concept-verklaring van dienaren der buitengemeenten, dat zij èn die bij het Lam èn de afgewekenen voor broeders erkennen, dat het bestuur van elke gemeente bij hare broederschap en niet bij buiten-leeraren berust en dat geene confessie een volstrekt verbindend gezag heeft. 2 blz. fol.

890. Circulaire aan buiten-gemeenten van de Waterlanders, berichtende: 1°. hunne vereeniging met die van het Lam 11 Juni 1668; 2°. het aanbod van gelijken vrede aan de Zon, waarop 11 Mei 1672 eindelijk toestemmend antwoord is ingekomen, maar onder voorwaarde van zekere artikelen die zij niet konden toestaan; dat

Digitized by Google

daarop die van de Zon sommige gemeenten in Noord-Holland tegen hen hebben opgezet en bewogen soortgelijke art. hun voor te stellen, hetgeen hun aanleiding had gegeven tot vriendschappelijk overleg; maar dat de Zonisten in hun opzet voortgaande eene afzonderlijke sociëteit in Noord-Holland hadden opgericht; besluiten met zeer uitvoerige vermaningen tot vrede. (Kopie). 4 blz. fol.

(1669 ?) 891. Concept-brief van die bij het Lam aan de Waterl. gemeente in Noord-Holland, over daar gerezen geschillen en sommige vragen door haar voorgesteld. Niet afgezonden. 5 blz. fol.

Juli 1673. 892. Brief van de gemeenten de Rijp, Noordeind, Schermer, West- en Oost-Graftdijk, Oost-Zaandam, den Ilp, Westzanen, Krommeniedijk, Uitgeest, Knollendam en Marken, aan de beide gemeenten te Amsterdam, zich verbindende tot vier punten 1°. Preeken conform de belijdenis; 2°. Tot het avondmaal noodigen alléén die op belijdenis gedoopt zijn; 3°. Geen vrijheid van spreken in de godsdienstige bijeenkomsten; 4°. De opzieners der gemeenten niet naar Rijnsburg gaan en daar met ongedoopten avondmaal vieren; met uitnoodiging aan dit verbond deel te nemen. (Kopie). 2 blz. fol.

18 Nov. 1673. 893. Antwoord van de vereen. gemeente te Amsterdam op bovengenoemd schrijven, verdedigende haar gedrag tegenover die bij de Zon en aantoonende het onvoldoende en onraadzame der vier gestelde punten, met beroep, wat het eerste betreft, op de scheuring van de Kleine Zon. 9 blz. 4°.

894. Nadere verklaring van de vereen. gemeente

Digitized by Google

te Amsterdam over het antwoord van 18 Nov. 1673, inhoudende de uitnoodiging, die zij bij het avondmaal gewoon is te houden. (Kopie). 4 blz. fol.

17 Mei 1674. 895. Brief van de vereenigde gemeente aan de sociëteitsverg. te Alkmaar, hare handelingen met de Zon sedert 11 Juli 1668, verdedigende en aandringende op vrede. 2 blz. fol.

18 Juli 1674. 896. Besluit van de gemeenten in Noord- en Zuid-Holland (Ilp, Jisp, Wormer, Hoorn, 3 leeraren uit de Rijp, Westzanen, 2 van Zaandam, Krommeniedijk c. a., Graftdijk, Niedorp, Oude Zijpe, Aalsmeer, Alkmaar, Barsingerhorn, Heenvliet, Spijkenisse, Brielle, Oud-Beijerland en die bij de Zon), tot vereeniging op 6 artikelen. 1°. Preeken conform de belijdenis; 2°. Aanneming der belijdenissen eer iemand leeraar of diaken wordt; 3°. Geen ongedoopte tot het avondmaal noodigen; 4°. Geen vrijheid om te Rijnsburg avondmaal te houden; 5°. Geen vrijheid van spreken in de vergadering; 6°. Over toelating van leeraren, die tot het vrede-concept gezind, het echter niet wenschen te teekenen. 2 blz. fol. Extract uit dit stuk. 1 blz. fol.

18 Juli 1674. 897. Brief van de vereen. gemeente aan die bij de Zon en sommigen uit het Noorderkwartier, nogmaals verzoekende dat zij de stichting eener afzonderlijke sociëteit opschorten. (Kopie). 2 blz. fol.

Mei en Juli 1674. 898. Circulaire aan onderscheidene gemeenten in het Noorderkwartier, van wege de vereen. gemeente, ontradende de toetreding tot de afzonderlijke sociëteit en berichtende hare handeling in deze, sedert Juli 1673. (Kopie). 3 bl. fol.

Digitized by Google

899. Brief van Waterl. oudsten en leeraren aan de vereen. gemeente te Amsterdam, verzoekende antwoord op drie vragen aangaande de persoon van J. C., de gehoorzaamheid van J. C. en den heiligen doop, waarvan zij hunne aansluiting bij de vereen. gemeente afhankelijk stellen. (Kopie). 2 blz. fol.

October 1675. 900. Brief van PIETER ADRIAANS HARDLOOP, SYMEN PIETERS SCHILP, PIETER JANS RIS en andere leden der Waterlandsche gemeente te Wormerveer, aan den kerkeraad dier gemeente, aandringende op 't benoemen van een nieuwen kerkeraad en 't vaststellen van de bepaling, dat voortaan geen buitenleeraar zal worden uitgenoodigd, dan die zich aan de leer der Waterlandsche belijdenis houdt. Naar hun oordeel is dit het eenige middel, om den verbroken vrede te herstellen. 2 blz. fol.

25 April 1677. 901. Deductie rakende den tegenwoordigen toestand der Waterlandsche Doopsgezinde gemeente te Wormerveer en de daarin gerezen geschillen, geteekend door den kerkeraad. 10 blz. fol.

27 Juni 1677. 902. Aanteekeningen van hetgeen door commissarissen der Staten van Holland beraadslaagd en besloten is te Wormerveer, in de twistzaak tusschen Gerrit Pieters, Wouter Gerrits, Aris Jans, Corn. Pieters en Corn. Jans, ter eenre (allen leden van de Waterl. gemeente te Wormerveer), en Pieter Ariaens Hardloop en Simon Pieters Schilp ter andere zijde, loopende over de beschuldiging tegen de eersten ingebracht van socinianerij enz. Alle leeraren zullen voortaan verplicht worden de belijdenis van Hans de Ries te onderteekenen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

22 Juni 1677. 903. Aanschrijving van Pieter Jansz. Stapper, Jacob Claessen, Engel Arentsz. van Dooregeest en Jacob Jansz. Mul, op last van gecommitteerden voornoemd, dat de twistenden 24 Juni te Wormerveer in hun kerkgebouw zullen samenkomen, om den twist verder bij te leggen. 1 blz. fol.

24 Juni 1677. 904. Voorstel tot het bijleggen van den twist op 4 voorwaarden, geteekend door P. A. Hardloop te Wormer. 1 blz. fol.

24 Juni 1677. 905. Concept-antwoord, van dienaren en broederen Waterl. gemeente te Wormerveer, op de twee voorg. stukken (903 en 904) verlangende nader bericht of nº. 904 alleen van Hardloop uitgaat dan of het ook door de anderen goedgekeurd wordt (het concept is van de hand van W. van Maurik). 1 blz. fol.

31 Juli 1684. 906. Extract-notulen v. d. kerkeraad bij het Lam, inhoudende als antwoord op een voorstel van E. A. van Dooregeest uit naam der Zonsche sociëteit, tot vereeniging, dat zij een mondeling onderhoud wenschen. 1 blz. fol.

5 Aug. 1684. 907. Uitnoodigings-brief van die bij het Lam, aan Haarlem, Leiden, Rotterdam, Schiedam, den Briel en Gouda, om afgevaardigden te zenden tegen 8 Aug. 1684, ten einde met die van de Zon en hunne sociëteit te confereeren over het voorstel door die sociëteit gedaan tot vereeniging met de Lamisten-gemeenten in Noord-Holland en de Zuid-Holl. sociëteit. 1 blz. fol. (Kopie).

7 Aug. 1684. 908. Antwoord, van de gemeente van Schiedam op

Digitized by Google

de circulaire van 5 Aug. Zij zijn verhinderd te komen, maar bereid zich te onderwerpen aan hetgeen besloten zal worden. 1 blz. 4°.

8 Aug. 1684. 909. Proces-verbaal van het antwoord, door E. A. van Dooregeest gegeven aan die bij het Lam, en eenige leden van hun sociëteit in Zuid-Holland, onder goedkeuring van die bij de Zon en eenige leden der Zonsche sociëteit in Noord-Holland; eischt beperking der leervrijheid, veroordeelt het noodigen van ongedoopten tot het avondmaal en beweert dat het geschil geen ondergeschikte dingen, maar hoofddogmen raakt, met beroep op het gebeurde tusschen Reynier Wybrantsz. en den sociniaan Nittert Obbes. Geteekend door Samuel van Deyl en Dirck Simons Moeriaen. 4 blz. fol.

8 Aug. 1684. 910. Brief van die bij het Lam en hunne geestverwanten, in antwoord op het voorgenoemde procesverbaal, aandringende op vrede, maar zonder onderwerping aan het vredes-concept, en overleggende als grond van vereeniging de vredes-presentatie van 4 Juli 1601, uit naam der Waterl. aan de Hoogd. en Friezen gedaan. 1 blz. fol.

31 Juli en 8 Aug. 1684. 911. Extract van de beide antwoorden, door het Lam c. s. aan de Zonsche sociëteit gegeven. 2 blz. fol.

31 Aug. 1684. 912. Brief van den kerkeraad bij het Lam, aan die bij de Zon, met verzoek van mededeeling aan de Zonsche sociëteit, voorstellende tot voorbereiding van den vrede: 1°. wederzijdsche amnestie, 2°. erkenning van wederzijdsche dienaren, 3°. toelating van wederzijdsche leden, in zooverre niet gecensureerd, tot het

Digitized by Google

avondmaal, 4°. vrijheid voor leeraren om des verzoeht, wederzijdsch te preeken, 5°. verplichting voor leeraren om elken aanstoot in preeken te vermijden, en 6°. dat elke gemeente voorloopig bij haar bijzonder beheer en in 't bezit van hare bijzondere middelen blijve. 2 blz. fol.

31 Oct. 1684. 913. Antwoord van die bij de Zon en hunne sociëteit, op bovenstaand schrijven van 31 Aug., verzoekende nadere verklaring, vooral omtrent art. 3 of daaronder ook ongedoopten begrepen zijn; art. 4 en 5, hoever dat vermijden van aanstoot wordt uitgestrekt, met beroep op het beslotene in de Waterl. sociëteit van Noord-Holland, 22 Mei 1680 en 19 April 1681. 5 blz. fol.

2 April 1685. 914. Antwoord van die bij het Lam, op bovenst. van 31 Oct. 1684, hun voorstel verdedigende en beide punten (onder art. 3—5) nader toelichtende. 5 blz. fol.

20 Juni 1685. 915. Antwoord van de Zonisten-sociëteit aan die bij het Lam c. s., op het schrijven van 2 April 1684, tot nadere toelichting van hun eerste schrijven. 14 blz. fol.

916. Concept-antwoord van die bij het Lam op 't vorig schrijven van 20 Juni, hun voorstel nogmaals aandringende op grond dat het enkel voorloopig is en de zaak ten principale niet wordt gepréjudiciëerd. 2 blz. fol.

7 Juli 1688. 917. Antwoord van die bij de Zon, op een voorstel van die bij het Lam 30 Juni 1688, verklarende ge-

Digitized by Google

neigd te zijn tot nader besprek, maar de tusschenkomst van buiten-leeraren in dezen af te keuren. 1 blz. fol.

26 Juli 1688. 918. Antwoord van die bij het Lam, op het voorg. op de tusschenkomst van buiten-leeraren aandringende en daartoe aanwijzende Jan Jansen Kaaskoper, E. A. van Dooregeest, D. S. Moeriaen en Marten Jansz. Mul. 1 blz. 4°., met concept-aanteekening hoe het bij die van de Zon is ingeleverd en hoe die daarop antwoord hebben ingebracht op 5 Aug. 1 blz. fol.

4 Aug. 1688. 919. Antwoord van die bij de Zon, op het voorg. verklarende wel met de genoemde personen genoegen te nemen, maar hen niet te kunnen erkennen als vertegenwoordigers der sociëteit. 2 blz. fol.

5 Aug. 1688. 920. Besluit van die bij het Lam, in antwoord op het voorg. van 4 Aug., verklarende de gecommitteerden niet aan te merken als arbiters, maar eenvoudig als bemiddelaren. 1 blz. 4°.

11 Aug. 1688. 921. Brief van die bij de Zon, zich refereerende aan hun vorig schrijven. 1 blz. fol.

12 Aug. 1688. 922. Brief van die bij het Lam, in antwoord op bovenst. van 11 Aug., aandringende ter zake te komen zonder over de kwaliteit der 4 buitenmannen langer te twisten. 1 blz. 4°.

18 Aug. 1688. 923. Antwoord van die bij de Zon: zij blijven bij het verklaarde in hun schrijven van 4 Aug., zullen de buitenmannen uitnoodigen en daarna den tijd van samenkomst regelen. 1 blz. fol., met weder ant-

Digitized by Google

woord van die bij 't Lam dat zij daarin genoegen nemen, 26 Aug. 1688. 1 blz. 4°.

6 Oct. 1688. 924. Bericht van die bij de Zon, dat behalve de drie vroeger genoemden (zie n°. 925) door hen tot de conferentie benoemd zijn: Jan Gerrits van Uithoorn en Thomas Snep van Haarlem. Geteekend door de drie eerstgecomm. en antwoord van die bij het Lam op dit bericht. 2 blz. fol. en 4°.

8 Oct. 1688. 925. Bericht van die bij de Zon, aan die bij het Lam, dat de drie gecommitteerden E. A. Dooregeest, D. S. Moeriaen en J. M. Mul tot de conferentie eenige leden uit Zuid-Holland hebben genoodigd, met verzoek dat die bij het Lam ook hunne committenten en tijd en plaats opgeven. 1 blz. fol.

15 en 16 Nov. 1688. 926. Proces-verbaal eener conferentie, gehouden tusschen die bij de Zon met 5 buiten-gecommitteerden en die bij het Lam met 1 dito, tot het sluiten van voorloopigen vrede, waarbij die bij het Lam de 6 punten van 31 Aug., maar geampliëerd, voorstellen en omtrent het 3de art. een formulier-uitnoodiging tot het avondmaal overleggen, waartegen die bij de Zon een dergelijk formulier ontwerpen, dat van weêrszijden eerst goedgekeurd wordt maar later door het stellen eener clausule bij die van de Zon te niet loopt. 8 blz. fol.

30 Juni 1716. 927. Kopie-brief, door vijf gecommitteerden der Zonsche sociëteit over de twistzaak van Harmen Rynskes en David van Heijst. 11 blz. 4°.

26 Juli 1723. 928. Circulaire eener commissie van de Zonsche sociëteit aan eene commissie van de Friesche socië-

Digitized by Google

teit in Noord-Holland, met daarop ingekomen antwoord 11 Aug. 1724 over een voorstel om de leeraren, leden dier sociëteiten, over en weer te laten preeken. 4 blz. 4°. (In duplo).

11 Aug. 1724. 929. Circulaire eener commissie van de Friesche sociëteit (zijnde het antwoord op de vorige circulaire) met wederantwoord der commissie uit de Zonsche sociëteit, 15 Juni 1725. 4 blz. 4°. en 3 blz. fol.

1726—1762. 930. Aanteekeningen omtrent besluiten van de Zonsche sociëteit. 3 blz. 4°.

931. Voorstellen ter sociëteits-vergadering (Zonsche?) ingediend door de gemeenten Medemblik, de Rijp, Noordeind en Knollendam. 2 blz. 4°.

12 Mei 1762. 932. Circulaire inhoudende een concept tot vereeniging van alle Doopsgezinde gemeenten, door die te Hoorn voorgesteld op de vergadering der Zonsche sociëteit. 3 blz. 4°. (gedrukt) in 5 Ex.

26 Maart 1765. 933. Voorstel van Cornelis Ris te Hoorn ingediend ter vergadering, om de door hem opgestelde belijdenis als algemeene belijdenis aan te nemen. 6 blz. 4°. In triplo.

1766—67. 934. Aanteekeningen over de vereeniging met de oude Vlamingen. 1 dl. fol.

24 Maart 1770. 935. Ontwerp van C. Ris, ingediend bij de Zonsche sociëteit, tot verbetering van enkele artikelen in zijn geloofsbelijdenis. 14 blz. druks 4°.

15 April 1771. 936. Circulaire van C. Ris te Hoorn, aan de kerke-

Digitized by Google

raden van de Zonisten-sociëteit tot bespoediging der beslissing over het ontwerp. 1 blz. 4°.

1764—1771. 937. Brieven en opstellen van Ds. Hendrik van Gelder, betreffende verschillende onderwerpen, besluiten en protesten, door de Zonsche sociëteit genomen, in zake Ds. van der Os, de aangelegenheden der gemeenten Barsingerhorn en Kolhorn en het opstellen eener geloofsbelijdenis. 97 blz. 4°.

30 Maart 1772. 938. Verslag der commissis, door de Zonsche sociëteit benoemd, tot beoordeeling van de belijdenis van C. Ris. 4 blz. fol. druks.

4 April 1772. 939. Circulaire van C. Ris te Hoorn, aan de gemeenten der Zonisten, om tot het aannemen en vaststellen der geloofsbelijdenis te besluiten. 4 blz. 4°. druks.

28 Mei 1777. 940. Circulaire, bevattende een voorstel, ingediend ter vergadering van de Zonsche sociëteit, tot vereeniging der Doopsgezinden, door Ds. G. ten Cate Gz. 6 blz. 4°. in duplo.

1675—1797. 941. Notulen van de jaarvergaderingen der Zonsche sociëteit. 2 dln. fol.

1777—1796. 942. Aanteekeningen van vergaderingen. 8 stukken.

1787, 1789, 1791, 1793—1795, 1797. 943. Circulaires tot het bijwonen van de verg. der Zonsche sociëteit.

20 April 1796. 944. Circulaire van den kerkeraad der Doopsgez. gemeente bij de Zon, waarbij zij voor haar lidmaatschap bedankt en het archief der sociëteit ter beschikking van de afgevaardigden stelt. Gedr. 3 blz. fol.

Digitized by Google

VI. Ring der Noord-Hollandsche Gemeenten.

10 Oct. 1843. 945. Circulaire van 4 leeraren in Noord-Holland over de wenschelijkheid om een ringvereeniging voor den predikdienst onder de Doopsg. gemeenten te stichten met begeleidenden brief van een hunner, 19 Dec. 4 blz. 4°.

13 Febr. 1844. 946. Circulaire van dezelfden, met bericht dat hun voornemen algemeene goedkeuring gevonden heeft en met bijvoeging van een concept-reglement. 4 blz. dr. 4°.

Mei 1844. 947. Reglement voor den Ring der Doopsgezinde gemeenten in Noord-Holland.

4 Oct. 1846. 948. Brief van den secretaris van den Ring in Noord-Holland, over te veel gestorte contributie. 1 blz. 4°.

1846—1859. 949. Brieven van den Ring in Noord-Holland tot het bijwonen der jaarl. vergadering. 13 st.

17 Juli 1852. 950. Brief van den Ring in Noord-Holland, over voldoening der jaarcontributie. 1 blz. 4°.

1852—1856. 951. Brieven van den Ring in Noord-Holland over 't vervullen van eene predikbeurt. 15 st.

VII. Doopsgezinde Sociëteit in Friesland.

13 Juni 1776. 952. Brief van de Friesche en Groninger sociëteit, waarbij zij genoegen nemen in 't verlengen der borgtochten van 5 op 10 jaren. 1 blz. 4°.

1845. 953. Liederen, gezongen bij de eeuwfeestviering der Friesche sociëteit. 31 blz. 8°.

Digitized by Google

1849. 954. Reglement voor het proponentsexamen bij de Doopsgez. sociëteit in Friesland. 8 blz. druks.

1 Jan. 1865. 955. Staat der Doopsgez. gemeenten behoorende tot de Friesche sociëteit.

1882. 956. Reglement voor de Friesche Doopsgez. sociëteit en reglementen voor haar emeritaat en weduwenfonds.

1875—1882. 957. Circulaires en verslagen van 't fonds tot opleiding voor het leeraarsambt.

8 Juni 1718—2 Mei 1726. 958. Notulen der vergaderingen van de 4e. classis in Friesland (vereen. Vlamingen en Waterlanders). 1 dl. 4°.

VIII. Sociëteit der Groninger Oude Vlamingen.

959. Bekentenisse des christelijken geloofs van de oude Vlamingen. Zonder jaart. 1 dl. 8°.

Nov. 1748. 960. Kort vertoog over 't verval en de reformatie der zeden behandeld in de vergadering. 8 blz. 4°.

5 Dec. 1749. 961. Ontwerp van eenige artikelen, ten dienste van de sociëteit der Doopsgezinde gemeenten in de provinciën Friesland en Groningen, goedgekeurd en vastgesteld op de vergadering te Hindeloopen. 13 blz. 4°.

962. Uittreksel eener rede bij 't sluiten der vergadering gehouden door A(ldert) S(ierds) D(ijk). Zond. jaart. 8 blz. 4°.

2 Juni—5 Juni 1767. 63. Notulen van de vergadering. 18 blz. 4°.

Digitized by Google

IX. Groninger Sociëteit.

1825. 964. G. Bakker, Iets over de oprichting en het doel van de sociëteit der Doopsgez. gemeenten in de provincie Groningen. Kopie van 1860. Kopie van hetgeen in het notulenboek der genoemde sociëteit, bij wijze van inleiding door den scriba is aangeteekend, thans door hem zelven gekopiëerd. 14 blz. kl. 4°.

Oct. 1837. 965. Circulaire van bestuurders der Doopsg. sociëteit in de provincie Groningen, aan de onder haar ressorteerende gemeenten, om opgave van de statistieke bijzonderheden enz., ten einde daaruit jaarlijks een algemeen overzicht samen te stellen. 3 blz. 4°.

X. Vereeniging van Doopsgezinde Gemeenten in Gelderland, Overijsel enz.

1 Jan. 1871. 966. Staat der Doopsgez. gemeenten behoorende tot deze vereeniging.

XI. Fonds tot ondersteuning van Weduwen en Weezen van Doopsgezinde predikanten in de provinciën Noord- en Zuid-Holland.

Oct. 1803. 967. Circulaire van commissarissen van het fonds voor weduwen van Doopsgez. predikanten in Holland, tot aankondiging eener algemeene vergadering. 2 blz. druks fol.

1 Maart 1804. 968. Circulaire van dezelfden, tot aanschrijving der algemeene vergadering. 1 blz. druks fol.

Digitized by Google

21 Maart 1814. 969. Circulaire van dezelfden, houdende oproeping tot de algemeene vergadering. 2 blz. dr. 4°. met inliggende punten van beschrijving. 4 blz. dr. 8°.

Januari 1824. 970. Circulaire van dezelfden. 2 blz. dr. 4°. met bijgaand concept-reglement. 14 blz. dr. 8°.

1 Febr. 1834. 971. Brief van dezelfden, verzoekende mededeeling van eventueel gewenschte veranderingen in 't reglement. 2 blz. dr. 4°.

1 April 1834. 972. Brief van dezelfden, tot geleide van 't concept-reglement. 2 blz. dr. 4°.

16 Jan. 1844. 973. Circulaire van dezelfden, tot opgave van veranderingen die in 't reglement gewenscht mochten worden. 2 blz. dr. 4°.

18 Maart 1844. 974. Brief van dezelfden, over een voorstel om de gemeente te Utrecht en te Middelburg als deelgenoot in 't fonds op te nemen. 2 blz. 4°.

15 Februari 1854. 975. Circulaire van dezelfden, om eventueele bedenkingen tegen 't reglement tijdig in te zenden ten einde die in 't nieuwe concept-reglement kunnen worden opgenomen met inliggende tabel van deelneming voor de leden. 1 blz. dr. 4°.

1794, 1814, 1834, 1844, 1854, 1864. 976. Reglementen en concept-reglementen.

24 Maart 1854. 977. Circulaire van commissarissen, tot geleide van een concept-reglement. 1 blz. dr. 4°.

1804. 1814. 1864. 978. Tienjarige rekeningen-courant en balans, met jaarlijksche balansen van 1856 en volgende jaren. Elke 1 blz. fol. druks.

Digitized by Google

1804. 1834. 1854. 979. Tienjarige verslagen aangaande den staat van dit fonds.

3 Aug. 1809. 980. Aanschrijving van den boekhouder wegens achterstallige contributie 5 blz. 2 bijlagen.

14 Sept. 1809. 981. Commissie-rapport over dezen brief. 4 blz. fol.

10 Maart 1796. 982. Circulaire van commissarissen tot kennisgeving dat J. J. van Leuvenig als hun boekhouder is opgetreden. 1 blz. 4°.

30 Maart 1818. 983. Circulaire berichtende de benoeming van een nieuwen boekhouder. 1 blz. dr. 4°.

17 Juni 1851. 984. Brief van commissarissen, om een nieuwen commissaris te benoemen. 1 blz. 4°.

10 Jan. 1859. 985. Circulaire van dezelfden, bericht over de benoeming van 2 nieuwe commissarissen. 1 blz. dr. 4°.

XII. Algemeen Emeritaatfonds.

1 Aug. 1848. 986. Brief van eene commissie tot oprichting van een emeritaatfonds: opwekking tot deelneming. 3 blz. dr. 4°.

6 Oct. 1848. 987. Brief van de commissie tot oprichting van een emeritaatfonds onder de Doopsgez. gemeenten: zij betuigt haar spijt dat Amsterdam tot de vereeniging niet toetreedt, betuigt haren dank voor de ontvangen aanmerkingen en hoopt dat Amsterdam later zijne ondersteuning niet weigeren zal. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

17 Dec. 1848. 988. Brief van bestuurders van 't emeritaatfonds van Doopsgez. leeraren: bericht dat het fonds gesticht en het bestuur benoemd is. 2 blz. 4°.

Nov. 1850. 989. Circulaire aan de leden der Amsterdamsche gemeente, tot ondersteuning van het emeritaatfonds voor Doopsgez. leeraren. 2 blz. druks. 4°.

Juni 1851. 990. Rapport eener kerkeraads-commissie, over den uitslag der collecte voor het emeritaatfonds, en voorstellen dienaangaande. 5 blz. fol.

Aug. 1851. 991. Circulaire van bestuurders van 't emeritaatfonds, waarbij van de benoeming van medebestuurders bericht gegeven en op milde bijdragen voor de collecte aangedrongen wordt. 2 blz. dr. 4°.

1851. 992. Reglement.

19 Juni 1854. 993. Reglement.

21 Juni 1854. 994. Handelingen der derde algemeene vergadering van dit fonds.

Oct. 1854. 995. Circulaire van Bestuurders, tot aanbeveling eener jaarlijksche collecte voor dit fonds in de gemeenten. 2 blz. dr. 4°.

1 Juli 1858. 996. Brief van P. Langerhuizen te Amsterdam kennisgevende dat zijn diensttijd als bestuurder van 't emeritaatfonds eindigt en hij voor eene nieuwe benoeming buiten aanmerking wenscht te blijven. 2 blz. 4°.

4 Oct. 1858. 997. Brief van bestuurders in antwoord op de kennisgeving dat M. VAN GEUNS tot bestuurder benoemd is. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

Oct. 1858. 998. Circulaire van dezelfden over reglementsherziening.

999. Jaarrekeningen en balansen, 1868—1872.

Maart 1874. 1000. Bericht wegens den staat van het fonds. 2 blz. dr. 4°.

XIII. Vereeniging te Haarlem voor bedeeling, weezenverzorging enz.

6 Juli 1860. 1001. Circulaire van eenige Doopsgezinden uit verschillende gemeenten, tot het houden eener vergadering van gemeente-afgevaardigden te Haarlem ten einde aldaar te beraadslagen over 't domicilie van onderstand en over de middelen om Doopsgezinde gemeenten op te richten, waar zij nog niet gevestigd zijn en toch reeds vele Doopsgezinden wonen. 4 blz. 4°.

XIV. Tijdelijke vereenigingen.

11 Febr.—14 Juni 1825. 1002. Notulen der vergaderingen van de *commissie voor Doopsgezinde gemeenten en predikanten, die door den jongsten watersnood geleden hebben*, gehouden door S. Muller. 12 blz. 4°.

1850—51. 1003. Papieren en stukken van de *commissie ten behoeve der Doopsgezinde gemeente te Frederikstadt a/d Eider*, 1 portef. 4°.

1°. Circulaire van de commissie 28 Oct. 1850.

2°. Correspondentie van den kerkeraad der gemeente te Frederikstad, van den leeraar C. J van der Smissen en van Ds. B. C. Roosen te Hamburg met prof. S. Muller, 17 Oct. 1850—14 Juli 1851. Een omslag.

30 Oct. 1860. 1004. Brief van de vereeniging van Doopsgezinde

Digitized by Google

gemeenten in Twente, nopens een plan om op 13 Januari 1861 eene algemeene collecte te houden ten behoeve van een fonds, dat men in Duitschland wil stichten tot opleiding van wetenschappelijk gevormde leeraren. 2 blz. 4°.

XV. Commissie voor de buitenlandsche nooden.

a. *Vergaderingen.*

1714—1804. 1005. Resolutie-boeken met gecopiëerde brieven, 6 dl.

11 Mei en 21 Dec. 1705 en 21 Maart 1707. 1006. Drie oproepingbriefjes tot een vergadering, met korte notulen daarvan in dorso. 8°. obl.

22 Febr. 1710. 1007. Brief van Jacob Romkes Braam te Harlingen, aan den kerkeraad bij het Lam te Amsterdam in antwoord op hun brief van 17 Februari: schoon bewogen met den grooten nood daarin vermeld, acht hij den tijd te kort om de afgevaardigden der Friesche en Groningsche gemeenten tegen de vergadering van 24 Februari te Amsterdam te beschrijven; zij verwachten nader bericht van het daar beslotene om zich dan later misschien daarbij te voegen. 1 blz. fol.

22 Februari 1710. 1008. Brief van Koenraad van Diepenbroek, leeraar te Haarlem, aan W. van Maurik te Amsterdam, met bericht dat zijn kerkeraad en die van het Groot-Heiligland *wel* een beschrijvingsbrief tegen 24 Februari ontvangen hebben, maar niet die van den Vlaamschen Blok; zoo dit bij vergissing verzuimd is, acht hij het wenschelijk dit verzuim te herstellen. 2 blz. 4°.

1009. Aanteekeningen over de vervolgingen in Zwitserland en in de Palts, door Hendr. Toren met kopie van D^{s}. van Pesch 2 dln. 4°.

Digitized by Google

24 Febr. 1710 tot 15 Nov. 1713. 1010. Aanteekeningen over gehouden vergaderingen en genomen besluiten in de zaak der Zwitsersche Doopsgezinden en hunne vestiging alhier. 50 blz. 4°.

24 Februari 1710. 1011. Verslag eener vergadering van afgevaardigden van verschillende gemeenten in Holland en van de sociëteit in Friesland, waarin verslag werd gedaan van den nood der Zwitsers, de gemeente opgewekt om een adres aan de staten van Holland tot tusschenkomst in Zwitserland te teekenen en Amsterdam gemachtigd het saldo van vroegere collecten in de Palts te besteden. 2 blz. fol. Met een convocatie-briefje, in 4°. en klad-notulen van die vergadering. 4 blz. fol.

15 en 16 Mei 1710. 1012. Notulen door Aldert Pronk, over het verhandelde in de vergaderingen der hoofd-commissie tot de Zwitsersche en Paltzer zaken. 3 blz. fol.

10 Oct. 1710. 1013. Brief van den kerkeraad bij de Zon, aan dien te Purmerend, tot het bijwonen eener vergadering op 5 Nov. om 't beheer der gelden, voor de Zwitsers ingezameld, te regelen en het koloniseeren der vervolgden te bespreken. 2 blz. fol.

5 Nov. 1710. 1014. Klad-aanteekeningen en presentie-lijst eener verg. van 't fonds voor buitenl. nooden. 3 blz. fol.

26 Nov. 1710, tot 14 Oct. 1711. 1015. Notulen van de verg. der hoofd-commissie, 26 Nov., 12 en 18 Dec. 1710. 4 blz. fol., 18 Maart, 15 Juli, 10 en 11 Aug., 14 Oct. 1711. 21 blz. fol.

15 Febr. 1712. 1016. Aanteekening van Steven Cramer van Deventer, over 't geen de hoofd-commissie in hare vergadering hem heeft opgedragen. 2 blz. 8°.

6 April 1712. 1017. Presentie-lijst en notulen der alg. verg., met 3 bijlagen. 2 blz. fol.

Digitized by Google

a. Staat der kas. 1 blz. 4°.
b. Uitvoerige notulen. 2 blz. fol.
c. Klad-notulen. 4 blz. fol.

29 Maart 1713. 1018. Presentie-lijst en notulen der alg. verg., 3 blz. fol.

11 April 1714. 1019. Klad-notulen door Aldert Pronk van de vergadering, gehouden te Amsterdam, over de noodlijdenden in Polen. 1 blz. 4°.

6 Oct. 1717. 1020. Klad-notulen der algemeene vergadering. 3 blz. fol.

19 April 1726. 1021. Brief van de gemeente te Rotterdam, in antwoord op hare berichten omtrent den nood der naar Poolsch-Pruisen gevluchte Litthauers, d.d. 5 April, en op hare uitschrijving van de sociëteits-vergadering tegen 6 Mei. Eer zij daar hun afgevaardigden zenden, verzoeken zij nadere inlichting omtrent het bedrag van het benoodigde. 1 blz. fol.

6 Mei 1726. 1022. Concept-beschrijvingsbrief van verschillende Doopsgez. gemeenten tot het houden eener algem. vergadering, om te beraadslagen over den nood der vluchtelingen naar Elbing. 2 blz. fol.

6 Mei 1726 en 10 Juli 1726. 1023. Kladnotulen der algemeene vergadering. 1 blz. fol. en 4 blz. fol.

1726—1727. 1024. Notulen van samenkomsten van afgevaardigden der drie gemeenten te Haarlem, met aanteekeningen over de besluiten genomen op de algemeene vergadering van 10 Juli 1726 en 11 Juni 1727.

26 Maart 1727. 1025. Brief van de gemeente te Utrecht, met bericht

Digitized by Google

dat zij aan het bijwonen der vergadering zich onttrekken, omdat zij wegens eigene klimmende behoeften sedert 1715 tot de buitenl. nooden niets heeft kunnen bijdragen. 1 blz. 4°.

Mei 1727. 1026. Concept-beschrijvingsbrief aan verschillende Doopsgezinde gemeenten, voor een algemeene verg. op 11 Juni, om te beraadslagen over de nooden in Poolsch-Pruisen en in de Palts, met bericht dat de meeste collecten zijn ingekomen. 1 blz. fol.

7 Mei 1727. 1027. Verslag van gecommitteerden uit de Zon, in verband met bovenstaande beschrijving. 2 blz. fol.

11 Juni 1727. 1028. Punten van beschrijving van de algemeene vergadering. 1 blz. fol.

19 en 21 Juni 1727. 1029. Concept-brief aan N. Verlaan, met mededeeling van de besluiten der laatste algemeene vergadering en met verzoek om de 45 arme Paltzers, die tegen de waarschuwing der commissie, naar Holland zijn overgekomen, van reisgeld en uitrusting te voorzien en op de keerzijde: concept-brief aan Alle Derks, met verslag van de algemeene vergadering en bericht dat op zijn verzoek daarbij *f* 1000 beschikbaar zijn gesteld ten behoeve van Poolsch-Pruisen. 2 blz. fol.

26 Oct. 1730. 1030. Notulen eener vergadering. 1 blz. fol.

2 Sept. 1732. 1031. Dito, dito. 2 blz. fol.

4 April 1733. 1032. Brief van Simon Joh. Stinstra te Harlingen, met bericht dat hij den beschrijvingsbrief bezorgen zal. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

25 Mei 1734. 1033. Punten van beschrijving der algemeene verg. 1 blz. fol.

29 Maart 1735. 1034. Relaas van de algemeene vergadering. 11 blz. fol., hetzelfde bekort. 3 blz. fol. en extract-resolutie 2 blz. fol.

24 April 1736. 1035. Punten van beschrijving der alg. vergadering. 1 blz. 4°.

24 April 1736. 1036. Relaas van de algemeene vergadering. 12 blz. fol., met extract-resolutiën. 3 blz. fol.

5 Mei 1736. 1037. Brief van gecommitteerden te Haarlem, goedkeurende het besluit der gehouden vergadering met verklaring van voortdurende bereidwilligheid. 1 blz. fol.

23 April 1737. 1038. Beschrijvingsbrief, voor het houden eener algemeene vergadering. 2 blz. fol.

21 Mei 1737. 1039. Punten van beschrijving der algemeene vergadering, met beschrijvingsbrief. 4 blz. 4°. en 1 blz. fol.

21 Mei 1737. 1040. Relaas van de algem. vergadering. 10 blz. fol.

7 Juli 1738. 1041. Concept-beschrijvingsbrief met de punten van beschrijving tot de alg. vergadering, door gecommitteerden aan den kerkeraad van het Lam, met aanmerkingen en bedenkingen daarop, door dien kerkeraad. 4 blz. fol.

12 Aug. 1738. 1042. Beschrijvingsbrief met memorie van 't geen door gecommitteerden op de onderscheidene punten zal bericht of geadviseerd worden. 3 blz. fol.

Digitized by Google

12 Aug. 1738. 1043. Relaas van de algemeene vergadering. 14 blz. fol. Met 4 bijlagen, betreffende het 3e. punt der beschrijving. 4 blz. fol.

1044. Extract-resolutie van die vergad. 4 blz. fol.

7 April 1739. 1045. Beschrijvingsbrief van de algem. vergadering. 3 blz. fol., met punten van beschrijving. 1 blz. fol.

7 April 1739. 1046. Relaas op die vergadering gedaan en verhaal van het daar verhandelde, in duplo met klad. 11 blz. fol., en 8 blz. fol.

5 Mei 1744. 1047. Beschrijvingsbrief met de punten voor de verg. 2 blz. fol., met punten van beschrijving en memorie van 't geen door gecommitteerden in die vergadering zal bericht of geadviseerd worden. 8 blz. fol. en kladnotulen.

15 Mei 1756. 1048. Extract uit het resolutie-boek van den kerkeraad bij de Zon, door Andries Apostool, omtrent de instelling en het mandaat der gecommitteerden voor de buitenl. nooden. 1 blz. fol.

1 Juni—18 Juli 1756. 1049. Brief van de gemeente op het Klein-Heiligland te Haarlem, gecommitteerden der Friesche sociëteit, de gemeente te Leiden en die te Wormerveer op het Zuid, aan de commissie, waarbij zij nogmaals verzoeken dat de commissie hun een kopie van haar mandaat toezende, en bijaldien niet, eene algemeene vergadering in dit jaar belegge, daar zulk eene in geen 12 jaar heeft plaats gehad en deze dan kon beslissen, of de nood der Dantzigers tot de algem. bemoeiingen der commissie behoort, 't geen *zij* wel

Digitized by Google

meenen, maar 't geen de commissie ontkent, terwijl deze de zaak aan de particuliere liefdadigheid der afzonderlijke gemeenten wil hebben opgedragen. 3 blz. fol.

4 Oct. 1756. 1050. Brief van den kerkeraad bij het Lam, tot geleide van een brief der gemeenten te Haarlem en elders, en tot aanbeveling van het uitschrijven eener sociëteitsvergadering. 1 blz. 4°.

Mei 1757. 1051. Brief van de twee gemeenten te Haarlem aan die bij het Lam: zij zijn vooral wegens hunne betrekking tot andere gemeenten, met name tot de Friesche sociëteit, bezwaard dat gecommitteerden de verg. nog een jaar willen uitstellen. 3 blz. 4°.

15 April 1758. 1052. Brief van Robijn Arjensz. te Harlingen: hij heeft den beschrijvingsbrief ontvangen en aan gecommitteerden meêgedeeld. 1 blz. 4°.

23 Mei 1758. 1053. Beschrijvingsbrief met punten van beschrijving voor de vergadering. 2 blz. fol.

1054. *a.* Model-adres, hoofd en onderteekening der sociëteitsbrieven. 1 blz. 4°.
b. Lijst van de Doopsgez. gemeenten, aan wie de circulaire verzonden wordt.

23 Mei 1758. 1055. Resolutiën van de alg. verg. 2 blz. fol.

29 Juli 1758. 1056. Brief van de vereen. Vlaamsche en Waterl. gemeente te Groningen, zich beklagende, dat ter laatste algemeene vergadering de gecommitteerden uit Friesland hunnen gecommitteerde Ds. E. S. Hoekstra

Digitized by Google

hebben willen weren, omdat zij de Groninger gemeente niet als lid der Friesche sociëteit erkennen, en eischende dat zij voortdurend ter vergadering beschreven worden. 3 blz. 4°. Met kopie antwoord 1 blz. 4°.

1057. Brieven van gemeenten of hare afgevaardigden dat zij ter vergadering zullen komen Alkmaar 1744 en 1758; van Groningen 1737 en 1758; van Haarlem 1732, 1735, 1738, 1744, 1758; van Harlingen 1735 en 1739; van Hoorn 1734 (bis) 1738, 1744; van Leiden 1726, 1732, 1733, 1738, 1744, 1758; Middelburg 1758; Molkwerum 1738, 1744; Rotterdam 1758; Zaandam (Oost) 1758; Zaandam (West) 1733, 1734, 1735.

1058. Brieven als voren dat zij verhinderd zijn te komen, van Dordrecht 1736, 1738, 1739, 1744, 1758; van Gouda 1710; van Groningen 1726, 1727, 1735, 1739, 1744; van Hamburg 1735, 1737, 1738, 1744, 1758; Harlingen 1744; van Hoorn 1730, 1734; van Rotterdam 1735, 1736, 1744; van Utrecht 1738, 1744, 1758; Vlissingen 1727, 1732, 1733, 1735 tot 1738, 1744, 1758.

b. *Brieven.*

7 Jan. 1672. 1059. Concept-circulaire van de gemeente bij het Lam, met kopie uit een brief van Valentin Huetwol, 17 December 1671, aan de Doopsgezinde gemeenten in Nederland, waarin de behoeften, die de Paltzer gemeenten hebben, tengevolge van de overkomst van 430 vluchtelingen uit Zwitserland medegedeeld en geldelijke onderstand gevraagd wordt ten einde dien mede te geven aan gecommitteerden die naar de Palts zullen vertrekken. 3 blz. fol. Met 2 andere

Digitized by Google

concepten, en dezelfde circulaire eenigszins gewijzigd zooals die te Amsterdam bij het Lam is afgekondigd, in duplo, beide 3 blz. fol.

24 Jan. 1672. 1060. Kopie-brief van de gemeente te Rotterdam (J. van Ranst) aan die bij het Lam, in antwoord op de circulaire van 7 Januari: zij verlangen een lijst van de Zwitsersche huisgezinnen en achten het het best die hier te lande te kolonisceren. 2 blz. fol.

3 Febr. 1672. 1061. Van de gemeente te Haarlem, (Fermijn van Vliet c. s.) aan die bij het Lam, in antwoord op de circulaire van 7 Januari als boven: zijn tot helpen gezind, maar verlangen dat de hulpbehoevenden zich rechtstreeks tot hen en hun geestverwanten (liberalen) wenden en niet zooals tot nog toe geschied is, alléén tot de "precyse Vlamingen". 1 blz. fol.

12 April 1690. 1062. Kopie-brief van de gemeente bij het Lam aan die te Hamburg en Altona, in antwoord op haar schrijven 21 Januari 1690 aangaande de Paltzer nooden, en berichtende welke maatregelen van hulp men genomen heeft. 2 blz. fol.

9 en 11 Aug. 1690. 1063. Van de gemeente bij de Zon, aan die bij het Lam, tot benoeming van gecommitteerden om met hunne gecommitteerden de Paltzer zaken ten spoedigste te behandelen. Ieder 1 blz. fol.

24 Juli 1694. 1064. Van de gemeente te Rotterdam, met kopie antwoord van die bij het Lam, 29 Juli 1694. Rotterdam verlangt, eer het gevolg geeft aan een circulaire voor uitschrijving eener collecte, rekening en verantwoor-

Digitized by Google

ding van het vroeger gezondene; Amsterdam noodigt hen uit afgevaardigden te zenden, om de rekening op te nemen. 1 blz. 4°. en 3 blz. fol.

1710. 1065. Verzameling van eenige gekopiëerde brieven tusschen de gemeente de Zon te Amsterdam en die te Goeree gewisseld, over den nood der Doopsgez. in Bern, de oprichting van een fonds te hunnen behoeve en de maatregelen, door de commissie genomen, ten deele omtrent het aanbod van den koning van Pruisen, ten deele omtrent het inpolderen van moerassen in Bernerland, en ten deele omtrent hunne vestiging hier te lande. 5 blz. 4°.

30 Nov. 1713. 1066. Van de gemeente te Rotterdam: willen een bepaald antwoord, ten aanzien der hulp in de Palts en te Koningsbergen te verleenen, uitstellen tot na gehouden ruggespraak met de Amsterdamsche gemeente. 1 blz. fol.

30 Sept. 1717. 1067. Van gecommitteerden tot de Zwitsersche zaken in Groningen (Alle Derckx c. s.): zijn bereid tot een collecte, die echter wegens het voor Pruisen verzamelde en wegens ziekte onder het vee niet veel bedragen zal, maar stellen voor de giften aan de Zwitsers als *voorschot* te verstrekken en beloven rekening-courant over te zenden. 2 blz. fol.

5 Oct. 1717. 1068. Van de gemeente te Haarlem (Kl. H. land en Peuzelaarsteeg), aan gecommitteerden voor de buitenlandsche nooden over haar quotum in de toelage. 1 blz. 4°.

30 April 1726. 1069. Van den kerkeraad der Vlaamsche gemeente

Digitized by Google

te Groningen, aan de commissie, in antwoord op haar schrijven van 5 April, en zich verontschuldigende dat zij ter vergadering niet kunnen komen. Schoon de nood in hunne eigene provincie hen onlangs tot een gift van *f* 20,000 gedrongen heeft, willen zij toch, zooveel in hun vermogen is, in de behoeften der Doopsgez. in Poolsch-Pruisen mede helpen voorzien en wachten ze met belangstelling het besluit der vergadering in deze zaak af. 4 blz. 4°., met concept-antwoord 24 Mei 1726, dat hunne hulpvaardigheid groote blijdschap en opgewektheid tot medewerking te weeg gebracht heeft. De berichten uit Litthauen en uit de Palts ontvangen, hebben geleid tot het afzenden eener gift van *f* 4000 naar Dantzig en tot het uitschrijven eener algemeene collecte, in dier voege te verdeelen, dat elke gemeente voor den tegenwoordigen nood eenige percenten van het door haar gecollecteerde zal afstaan en het overige onder haar beheer houden, tot dat nieuwe behoeften het afstaan ook van dit overschot noodig maken. Een bepaald besluit daarover zal genomen worden ter algemeene vergadering van 10 Juli, waarop zij afgevaardigden verwachten. 3 blz. fol.

15 Mei 1726. 1070. Rapport van gecommitteerden uit de Zon, ingebracht ter sociëteitsvergadering te Amsterdam: De Litthauers zijn in het Groot-Warder bij Elbing, en in den omtrek van Thoren opgenomen, maar bij gemis aan gelegenheid om land te huren, meer en meer tot armoede vervallen, zoodat de Doopsgezinden in Poolsch-Pruisen, die hen tot nog toe onderhouden hadden, de hulp der Hollanders hebben ingeroepen; daarop hebben dezen den 6^{en} Mei tot een gift van *f* 4000 besloten. Op de volgende vergadering, die tegen 10 Juli belegd is, zal moeten beslist worden

Digitized by Google

hoe elke gemeente haar quotum in deze gift zal bijdragen en wat te doen in de zaken van de Palts, waaromtrent ongunstige berichten zijn ingekomen. 2 blz. fol.

2 Aug. 1726. 1071. Concept-brief aan de gemeente te Utrecht, met bericht van den gewetensdwang, die de Doopsgezinden in Litthauen naar Poolsch-Pruisen heeft doen verhuizen, en van den nood, waarin zij door dit vertrek geraakt zijn. Eene algemeene vergadering was daarop gehouden door de afgevaardigden van al de gemeenten, die vroeger tot de Zwitsersche nooden hadden bijgedragen; aangezien echter de Utrechtsche daartoe niet behoorde, was zij niet uitgenoodigd om afgevaardigden te zenden. Toch verlangt de commissie dringend dat zij zich aan het houden eener collecte, waartoe de algemeene vergadering besloten heeft, niet onttrekke. Zij sluit daartoe in: eene gedrukte circulaire tot afkondiging dezer collecte en voegt er nog 5 exemplaren bij ter verspreiding te Veenendaal en in naburige gemeenten. Hierbij een dergelijke concept-brief aan de gemeenten in Friesland, tot geleide van 100 exempl. der circulaire, waarvan zij de verspreiding verzoeken, terwijl zij zich verblijden over het voor de noodlijdenden gunstige besluit der Friesche sociëteit d. d. 14 Juni, en mededeelen dat zij gemachtigd zijn *f* 8000 aan de noodlijdenden te besteden. 4 bl. fol.

1072. Aan de gemeente te Middelburg, zonder datum (1726), in antwoord op haar schrijven van 20 Oct. Het smart haar, dat de gemeente zich aan de algemeene collecte onttrekt en aanmerkingen maakt op den uitschrijvingsbrief, die naar hun oor-

Digitized by Google

deel ongegrond zijn; vooreerst omdat Middelburg en Vlissingen altijd tot de gemeenten der 1e klasse (dat is tot die welke hare giften bij *het Lam* storten) gerekend zijn; 2° omdat de provincie Zeeland nooit gelijk Friesland of Groningen een *gezamenlijke* Vereeniging gesticht heeft, die hare afgevaardigden naar Amsterdam zendt, hoe wenschelijk dit ook aan de commissie voorkome, daar het schier ondoenlijk is al de gemeenten afzonderlijk aan te schrijven en 3° omdat de nood in Poolsch-Pruisen onder de Litthausche gezinnen zóó groot is, en de Paltzer zaken zóó ongunstig staan, dat de hulp van de Hollandsche gemeenten alléén niet voldoende is, maar die uit de overige provinciën en zelfs uit het buitenland krachtig moet meêwerken. 1 blz. fol.

1073. Aan de gemeente te Vlissingen, (1726) van gelijken inhoud als de vorige, maar met bijvoeging dat de quotisatie der gemeenten niet alzoo bedoeld is, dat men aan elke gemeente het opbrengen van een zekere som oplegt, maar dat het geheele bedrag der collecte in alle gemeenten wordt opgemaakt en dat van die totale som over zooveel pCt. beschikt wordt, als de nood voor het oogenblik vereischt. 1 blz. fol.

1074. Brief van de Vlaamsche Doopsgez. gemeente te Groningen aan de commissie, zonder datum, (1737) met bericht dat zij verhinderd zijn, de algemeene vergadering van 11 Juni bij te wonen, maar zich gaarne met de meerderheid conformeeren zullen. Zij dringen in het bijzonder de belangen van 12 vervolgde gezinnen in Poolsch-Pruisen aan, waarover

Digitized by Google

zij reeds speciale berichten aan Ds. H. Schijn hebben meêgedeeld. 1 blz. fol.

22 April 1727. 1075. Brief van Alle Derks te Groningen, aan Ds. H. Schijn over den nood van 12 gezinnen in Poolsch-Pruisen, en met verzoek om teruggave van de *f* 1000, welke de Groningers aan het algemeene fonds hadden overgemaakt, om die bepaald ten behoeve van *deze* noodlijdenden te besteden. 1 blz. 4°.

26 April 1727. 1076. Van J. van Anklam te Amsterdam aan Ds. H. Schijn: advies over het voorstel der Groningers omtrent een gift van *f* 1000 aan 12 huisgezinnen, waarbij hij als zijne meening te kennen geeft, dat de *f* 1000 der Groningers tot de algemeene kas behoort en op een andere wijs in den nood moet voorzien worden. 1 blz. fol.

18 Mei 1727. 1077. Van Alle Derks aan Ds. H. Schijn te Amsterdam, waarbij hij zijn overkomst ter algemeene Vergadering twijfelachtig stelt, en den nood der 12 gezinnen bijzonder aanbeveelt, terwijl hij toestemt in antwoord op een brief van 2 Mei, dat de *f* 1000, door de Groningers gegeven, tot de algemeene collecte en niet speciaal tot den nood der 12 gezinnen behooren. Voorts mededeeling over zijn eigene gezondheid en die van de brengster dezes, de vrouw van J. G. Hulshoff. 2 blz. 4°.

28 Juni 1727. 1078. Van denzelfde, met dankzegging voor het besluit der vergadering dat de Groninger collecte voor Poolsch-Pruisen dienen mag. 1 blz. fol.

Digitized by Google

7 Juli 1727. 1079. Van denzelfde, aan de commissie, behelzende goedkeuring van hetgeen de algemeene vergadering besloten heeft en mededeeling omtrent de bijzondere ondersteuning, door haar naar Dantzig overgemaakt. 1 blz. 4°.

7 April 1731. 1080. Circulaire van de commissie, aan 9 gemeenten gezonden, om de 50 pCt. der collecte voor de Litthauers in 1726 gehouden, waarover nog niet beschikt is, aan haar over te maken, ten einde die te beleggen en uit de rente in de loopende uitgaven te voorzien. 2 blz. fol.

24 April 1731. 1081. Van de gemeente te Leiden: kunnen het voorstel om het saldo der collecte in de kas van het fonds te storten ter belegging niet goedkeuren, maar wenschen het in eigen administratie te houden. 3 blz. fol.

31 Mei 1731. 1082. Van de gecommitteerden van de Doopsgez. gemeenten in Friesland: keuren goed dat het saldo der collecte belegd worde, maar wenschen dit zelven te beleggen in oblig. ten laste der prov. Friesland. 2 blz. fol.

1 Juni 1731. 1083. Van gecommitteerden der drie gemeenten te Haarlem: keuren het voorstel, om de helft van het gecollecteerde in fondsen te beleggen, goed. 1 blz. fol.

15 Juni 1731. 1084. Van de gemeente te Koog en Zaandijk, als voren, maar zouden toch liever hun aandeel *zelven* beleggen, dan dit aan gecommitteerden over te laten. 1 blz. fol.

Digitized by Google

20 Dec. 1731. 1085. Circulaire van de commissie, aan de Doopsgezinde gemeenten in Nederland, kennis gevende dat de meerderheid der gemeenten het excedent van de collecte voor de Litthauers niet in de algemeene kas wenscht te storten, maar ieder afzonderlijk te beheeren. Zij melden voorts dat twee gezinnen van de Litthauers zich te Dannenberg gevestigd hebben, waar ook eenige broeders uit de Poolsche Werders zich hebben nedergezet, zoodat de gemeente aldaar met 47 huisgezinnen vermeerderd is en wegens de daardoor ontstane behoefte eenigen onderstand genoten heeft. 2 blz. fol.

3 Juli 1732. 1086. Van den kerkeraad te Utrecht, dank zeggende voor 't schrijven der commissie van 19 Juni, over den stand der zaken in Pruisen en zich onbevoegd verklarende om te beslissen over de wijze van uitdeeling der collecte voor Pruisen, omdat zij tot die collecte niet hebben bijgedragen, maar volgens het goedvinden der leden van het fonds, het door hen verzamelde onder zich hebben gehouden, tot uitdeeling aan Paltzers en andere geloofsgenooten, die op hunne doorreis naar Holland of soms ook naar Amerika hen om een reispenning aanspreken. 2 blz. 4°.

22 Juli 1732. 1087. Van de Sub-commissie te Groningen aan de commissie. Zij hebben met droefheid vernomen dat de tusschenkomst der Staten-Generaal niet meer heeft uitgewerkt, dan dat de Doopsgez. te Koningsbergen oogluikend worden toegelaten, terwijl die op het platte land verdreven worden en te vreezen staat, dat zij eerlang naar Holland zullen overkomen. Op een kennisgeving der commissie, dat de gemeente te Schoonzee hulp verlangt, en de Groningers

Digitized by Google

daar zij tot hunne Sociëteit behoort, het eerst daartoe geroepen zijn, te meer daar die in 1726, voor zulke doeleinden *f* 1000 buiten het algemeene fonds hebben gehouden, antwoorden zij 1°. dat die som reeds lang is uitgeput, en 2°. dat er twee gemeenten te Schoonzee zijn, die te zamen één kerkgebouw hebben en nu ook beide door den bisschop in hare godsdienstoefening worden belemmerd; slechts één van die beide gemeenten behoort tot hunne sociëteit. 3 bl. 4°.

17 Oct. 1732. 1088. Van dezelfde, in antwoord op een brief van 10 October, waarbij hun oordeel over het bedrag der ondersteuning gevraagd werd. Zij meenen dat Hendrik Nickel en Gabriel Franzel te Schoonzee voorloopig *f* 2000 zullen noodig hebben, op grond vooral van een brief van Peter Bekker uit het Mariënburgsche, waarvan zij kopie zenden. Ook voor dezen Bekker en de zijnen vragen zij *f* 300 en vleien zich, dat door deze hulp de overkomst der vervolgden naar Holland zal voorkomen worden, 't geen zij zeer wenschelijk achten. 3 blz. 4°.

10 Nov. 1732. 1089. Van dezelfde, in antwoord op een brief van 25 October, waarin hun de overkomst der Koningsbergers gemeld was. Zij hopen dat hunne vestiging naar wensch zal slagen; zij zijn tevreden met de reductie der voorgestelde *f* 2000 op *f* 500 als voorloopige gift en hopen ook dat deze gift hunne overkomst naar Holland voorkomen zal, ofschoon zij het niet verwachten. Particuliere berichten van daar houden in, dat bij Toorn de avondmaalsbediening onder voorgang van David Schoorder gestoord is geworden, dat de bisschop nu ook andere gemeenten ontrust en dat de armoede zeer toe-

Digitized by Google

neemt, waarom zij de belangen der vervolgden aan de commissie dringend aanbevelen. Als noot wordt bijgevoegd, dat 2 Doopsgezinden uit Polen, van Sincowa zijn overgekomen om ondersteuning, daar zij *f* 2 of *f* 3000 Poolsch behoeven om de 12 landhoeven, die zij gebouwd hebben, geheel in orde te maken. 4 blz. 4°.

15 Nov. 1732. 1090. Van dezelfde, waarin zij nader het verzoek der 12 huisgezinnen van Sincowa uiteenzet. Om het land voor die hoeven te ontginnen, hebben zij achtereenvolgens van 1727 af *f* 2580 Poolsch genoten, maar later bij anderen tegen hooge rente geld opgenomen. Indien men zich aan hen onttrekt, zullen zij zeker te gronde gaan, maar met *f* 1000 of *f* 1200 Holl. zijn ze geholpen, welk verzoek daarom krachtig wordt aangedrongen. 4 blz. 4°.

1091. Van dezelfde (volgens inhoud van 1732), dat zij verhinderd zijn den 17 Maart de vergadering bij te wonen: zij berichten in November j.l. *f* 500 te hebben overgemaakt naar hun geloofsgenooten, die in het Culmsche door den bisschop vervolgd worden en hebben, door het bezoek van twee broeders uit Polen, vernomen dat zich 12 huisgezinnen te Kleinzee hebben gevestigd, op wier ondersteuning zij zeer krachtig aandringen. 6 blz. 4°.

4 Maart 1733. 1092. Van Utrecht: zijn bereid te collecteeren voor de Dantzigers, maar vragen nadere inlichting. 2 blz. 4°.

7 April 1733. 1093. Van de sub-commissie te Groningen, goedkeurende de besluiten der algemeene Vergadering van 17 Maart en berichtende dat de Poolsche

Digitized by Google

vrienden weêr vertrokken zijn, maar dat zij voor de gemeente te Sincowa een gift van *f* 1200 bestemd hebben, die zij wenschen dat Jan van Hoek op verzoek der commissie zal uitbetalen. 2 blz. 4°.

25 April 1733. 1094. Van dezelfde met bericht van den dood van Alle Derksz op den 24n en dankbetuiging dat de commissie aan hun verzoek omtrent de remise der gelden voldaan heeft. 2 blz. 4°.

3 Juli 1733. 1095. Van de gemeente te Norden: wegens misgewas zijn zij, hoe welgezind ook, niet in staat een collecte voor de Dantzigers te houden. 3 blz. 4°.

23 Februari 1734. 1096. Van de sub-commissie te Groningen, met verantwoording van eenige nagekomen collecte-gelden, die zij met hunne toelagen aan Jacob Isaks wenschen te verrekenen. Zij vreezen dat de uitgebroken oorlog nieuwe ondersteuningen zal noodig maken. 2 blz. 4°.

15 Mei 1734. 1097. Van dezelfde. De oorlog heeft in Poolsch-Pruisen den nood zoo zeer doen toenemen, dat zij het beleggen eener algemeene vergadering tegen 25 Mei ten volle goedkeuren en daarheen als afgevaardigden zullen zenden, Derk Jansz. Bakker en den leeraar Alle Petersz. Meedendorp, die hun tevens mededeelingen zullen doen omtrent twee landhoeven der Zwitsers bij Hoogkerk. 2 blz. 4°.

12 April 1735. 1098. Van dezelfde. Goedkeuring van het beslotene ter algemeene vergadering, vooral van de gift van *f* 10,000 Poolsch, aan de Dantzigers over te maken en van de uitnoodiging tot een collecte. Het voorstel om jaarlijks een collecte te houden en daardoor

Digitized by Google

de buitengewone te voorkomen, wenschen zij in overweging te nemen. Voorts zenden ze kopie van een schrijven uit Pruisen, waaruit blijkt dat de bisschop met zijn vervolging voortgaat en den armen, die alles door den oorlog verloren hebben, nog weder geld zoekt af te persen; zij stellen daarom voor dat hun vergund worde aan Jacob Isaks *f* 500 over te maken, en dat de commissie *f* 3 à *f* 400 daarbij voege, alles behoudens haar beter oordeel. 2 blz. fol.

4 Juli 1735. 1099. Van de gemeente te Aardenburg: beklaagt zich dat ze wel gedurig om collecte gevraagd wordt, maar nooit om een afgevaardigde ter vergadering te zenden en verklaart, dat een collecte weinig zou opbrengen, omdat de gemeente dit verzuim kwalijk neemt. 2 blz. 4°.

19 April 1736. 1100. Van Utrecht: laten de bezorging der zaken geheel aan gecommitteerden over. 1 blz. 4°.

27 Juli 1736. 1101. Van Othmar Gerdes te Hamm, met dankzegging voor de hem gezonden hulp. 3 blz. 4°.

27 Juli, 31 Aug. 1736. 1102. Twee van denzelfde, voor een ontvangen en geïncasseerden wissel 3 blz. 4°.

30 Januari 1737. 1103. Van S. J. Stinstra: de Friesche gecommitt. keuren de toelage aan de broeders in Poolsch-Pruisen goed. 1 blz. 4°.

7 Mei 1737. 1104. Van de gemeente te Utrecht: laten het beheer der zaken aan de commissie over. 1 blz. 4°.

9 Aug. 1738. 1105. Van Groningen: zijn belet ter vergadering

Digitized by Google

te komen en sluiten een brief in van Jacob Isaks in Polen, om hulp. 1 blz. fol.

21 Aug. 1738. 1106. Van dezelfden, tot geleide van een brief van Jacob Isaks, dien zij verzuimd hadden bij den vorigen in te sluiten. 1 blz. 4°.

7 Maart 1740. 1107. Van Haarlem: wenschen de voldoening van hun quotum, waartoe zij bereid zijn, tot na de verg. uit te stellen. 1 blz. fol.

27 Sept. 1748. 1108. Van de gemeente te Hamburg, met berichten over zekeren Hans Nebel en zijn terugkeer naar Dantzig, waarvoor de commissie *f* 150 beloofd heeft bij te dragen. 2 blz. 4°.

17 Juni 1755. 1109. Van gecommitt. boekhouders der Friesche sociëteit, met verzoek om mededeeling van de grondbepalingen van het fonds voor buitenl. nooden. 3 blz. 4°.

29 April, 23 Juni, 5 Aug. en 12 Sept. 1756. 1110. Vier van de twee gemeenten te Haarlem op het Klein Heiligland en in de Peuzelaarsteeg, aan die van het Lam, over een verschil met de gecommitteerden voor de buitenlandsche nooden, die subsidie uit de sociëteitskas voor herstelling van een kerkgebouw te Slada bij Dantzig weigeren, op grond dat de kas niet voor dat doel bestemd is. 11 blz. 4°.

23 Aug. 1766. 1111. Van Harmen Scholtens, Berend Hulshoff en Pieter Volmer te Groningen, aan de commissie, met bericht dat zij *f* 1400. naar Polen hebben overgemaakt, voor de gemeente te Brinckenhofswal in de Neumark en met aandrang de medehulp der com-

Digitized by Google

missie verzoekende, waarop zij na de ontvangen beloften wel durven rekenen. 2 blz. 4°.

25 October 1766. 1112. Van Harmen Scholtens, Frederik van der Boogh en Andries Wouters, uit Sneek, aan de commissie, tot nadere verklaring van den voorgaande, daar het antwoord den 1^en^ Sept. daarop afgezonden, bewijst, dat die gedeeltelijk misverstaan is en tot nieuwen aandrang van het verzoek om hulp. 3 blz. 4°.

3 Dec. 1766. 1113. Kopie-brief van de commissie aan N. N. met bericht dat zij alleen tot ondersteuning van buitenlandsche Doopsgez. gemeenten en niet van bijzondere personen werkzaam is, waarom zij het verzoek van de hand wijst. 1 blz. 4°.

6 Dec. 1766. 1114. Van de Groninger gecommitt., uit Sneek, aan de commissie, zich beklagende dat men weigert de *f* 1400. door hen aan de Doopsgezinden te Neumark verstrekt, te restituëeren, alsof deze hulp ten laste alléén der Groningers komen moest, geheel in strijd met vroegere besluiten en afspraken in deze zaak genomen. Zij zijn echter desverkiezende bereid in het vervolg voor deze geloofsgenooten op eigen kosten te zorgen en verblijden zich over de ruime gift, welke de commissie en de gemeente te Hamburg nu voor hen heeft afgezonderd, te meer omdat de leeraar Ernst Voet deze hulp alleszins waardig is. 2 blz. 4°.

6 Nov. 1770. 1115. Van Utrecht, tot aanbeveling om den brenger, Johannes Lichte, van Goch, eenigen onderstand te verstrekken. 1 blz. fol. Met 2 bijlagen:

Digitized by Google

27 October 1770. *a.* Getuigschrift ten behoeve van Joh. Lichte, door de gemeente te Goch. 1 blz. fol.

b. Kopie-antwoord aan den kerkeraad te Utrecht, met afwijzende beschikking. 3 blz. 4°.

c. *Collecten.*

20 Januari 1672. 1116. Nota van de gelden ten behoeve der verdreven Zwitsersche broeders, gecollecteerd bij de Toren en het Lam. (*f* 15466 : 17 : 8.) 2 blz. fol.

30 Januari 1672. 1117. Brief van de gemeente te Zwolle aan die bij het Lam, met bericht dat de collecte voor de Zwitsers bij haar heeft opgebracht *f* 414:12. waarvan zij de helft ter dispositie van het Lam en de wederhelft voor de Zon beschikbaar stelt. Met scherpe afkeuring van de voortdurende verdeeldheid dier gemeenten. 2 blz. fol.

3 Februari 1672. 1118. Circulaire van de gemeente bij het Lam aan de overige gemeenten, berichtende de door haar gehouden collecte op 20 Januari en vragende wat de overige gemeenten in deze gedaan hebben ten gevolge hunner circulaire van 7 Juni en op welke wijze zij de verzamelde gelden willen besteed zien. 1 blz. fol.

6 Febr. 1672. 1119. Brief van de gemeente te Alkmaar, (van Bouwe Maertsz.), in antwoord op de circulaire van 3 Feb. van die bij het Lam; berichtende dat de collecte heeft opgebracht *f* 650:14 1 blz. fol.

20 Febr. 1672. 1120. Van Claas Claasz. te Harlingen, (?) aan Jacob Abrams van Vleuten en Johan de Bakker te

Digitized by Google

Amsterdam, berichtende hoe zij hun collecte zullen inrichten en overmaken. 1 blz. fol.

16 Januari 1680. 1121. Van de gemeente Rotterdam, aan die bij het Lam, verzoekende nader bericht hoe groot hunne bijdrage zal moeten zijn voor den nood der Dantzigers. Met kopie-antwoord. 1 blz. fol.

19 Febr. 1680. 1122. Van dezelfde, aan dezelfde verzoekende bericht of ook de Apostoolschen en de Huiskoopers om hulp zijn aangeschreven, daar dit van invloed zal zijn op de wijze hunner collecte. 1 blz. fol.

April 1680. 1123. Van dezelfde aan dezelfde: de collecte heeft opgebracht *f* 1330; zij vragen opgaaf van de collecte der andere gemeenten en of men terstond over de geheele som zal beschikken. 1 blz. fol.

7 April 1680. 1124. Afkondiging aan de gemeente te Amsterdam, omtrent eene collecte te houden op Zondag, ten behoeve van de noodlijdende Doopsgez. te Groot-Warder bij Dantzig. 2 blz. fol.

23 April 1680. 1125. Brief van de Waterl. gemeente te Haarlem, aan die bij het Lam, met bericht dat de collecte voor Groot-Warder opgebracht heeft *f* 1885. 1 blz. fol.

30 Juli 1680. 1126. Van den kassier der sociëteit te Leiden, aan de gemeente bij het Lam, berichtende dat de collecte voor de Dantzigers te Leiden *f* 1039 heeft opgebracht. 1 blz. 4°.

12 April 1690. 1127. Concept-circulaire van de gemeente bij het Lam, aan 32 gemeenten, aandringende op hun medehulp ten behoeve der Paltzers. 2 blz. fol.

Digitized by Google

24 April en 28 April 1690. 1128. Brieven van de gemeente Brielle en Beverwijk: zij zijn bereid tot het houden eener collecte. 1 blz. 4°.

5 Juni 1690. 1129. Van de gemeente te Franeker, in antwoord op een circulaire van 12 April 1690 (n°. 1127) en een lateren brief van 26 Mei: verklaren zich bereid, maar verlangen nog nadere inlichtingen omtrent het bedrag van het benoodigde enz. 1 blz. fol.

15 Juli 1690. 1130. Concept-circulaire van de gemeente bij het Lam, aan 50 gemeenten, behelzende nadere inlichtingen omtrent den toestand in de Palts en vernieuwden aandrang om medehulp. 2 blz. fol.

(vóór 20 Juli 1690). 1131. Concept-brief van de gemeente bij het Lam aan de Friesche gemeente te Middelie: maken den nood in de Palts bekend en bevelen een collecte aan (gelijke brieven zijn verzonden naar de Friesche gemeenten te Alkmaar, Oosthuizen, Lange- en Koedijk en Oude-Niedorp). 2 blz. fol. Met inliggende kopie van den geloofsbrief door de Paltzer gemeente aan hare afgevaardigden naar Amsterdam medegegeven, 18 Juni 1690. 1 blz. fol.

26 Juli 1690. 1132. Brief van de gemeente bij het Lam, aan de Friesche gemeente te Zaandam, van gelijke strekking als de voorgaande maar eenigszins gewijzigd van vorm, met inliggenden geloofsbrief als voren. 3 blz. fol.

3 Aug. 1690. 1133. Van de gemeente te Rotterdam aan die bij het Lam, met bericht dat zij voor de Paltzers gecollecteerd hebben. 1 blz. fol.

20 Aug. 1690. 1134. Concept-toespraak tot de gemeente (waarschijn-

Digitized by Google

lijk de Friesche te Zaandam) ter aanbeveling van de collecte voor de Paltzers, te houden op 20 Aug. 1690, in duplo elk 2 blz. fol.

9 Sept. 1690. 1135. Brief van Corn. Willemsz. te Alkmaar aan Corn. Willemsz. te Wormerveer, berichtende dat de collecte voor de Paltzers te Alkmaar, Oude-Niedorp, Langedijk, Oosthuizen en Barsingerhorn heeft opgebracht *f* 636:4:10. 1 blz. 4°.

14 Sept. 1690. 1136. Van Volkert Arentsz. Akersloot te Hoorn, aan Corn. Willemsz. te Wormerveer, berichtende dat de collecte voor de Paltzers te Hoorn, Medemblik, Edam en Twisk te zamen heeft opgebracht *f* 1413:16. 1 blz. 4°.

30 Sept. 1690. 1137. Aanteekening van hetgeen de Friesche gemeenten in Noord-Holland voor de Palts gecollecteerd hebben, zijnde *f* 4445:7:10. 1 blz. 4°.

1138. Dito aanteekening met bijgevoegde opgaven der collecte van de gemeenten bij de Zon en het Lam, totaal *f* 5600:10. 1 blz. 4°.

1690—1714. 1139. Aanteekening van gecollecteerde gelden voor de Paltzers, Dantzigers en Poolsche broeders. 1 blz. 4°.

1690—1758. 1140. Dito, dito. 1 blz. 4°.

1690—1735. 1141. Dito, dito, over de verschillende gemeenten, ten behoeve van de Zwitsers, Paltzers, Gulickers, Litthauers, Pruisen en verdere buitenlandsche nooden. 22 blz. fol.

Digitized by Google

1142. Aanteekenboekje van C. A. Pronk, over collecten in 1690, 1695 en 1710, met presentielijst der vergadering, gehouden 5 Nov. 1710, en opgave van 't geen in 1711 en 12 aan de Zwitsers is uitgekeerd en door hen uit hun vaderland is medegebracht. 28 blz. kl. 8°.

27 Aug. 1693. 1143. Brief van Volkert Arentsz. Akersloot te Hoorn aan Corn. Willemsz. te Wormerveer, waarbij hij de helft der onder hem berustende Paltzer-collecte overmaakt ten bedrage van *f* 1706:18.

28 October 1693. 1144. Brief van Mijndert Arents te Zaandam aan Corn. Willemsz. te Wormerveer, opgevende de quota waarvoor de gemeenten ten behoeve der Paltzers worden aangeslagen. 1 blz. 4°.

17 Juni 1694. 1045. Circulaire van de gecommitteerden tot de Paltzer zaken aan de Friesche gemeente te Wormerveer, om vernieuwde bijdragen en hulp, (annex een schrijven van David Rutgers aan Corn. Willemsz. aldaar.) 3 blz. fol.

24 Juni 1694. 1146. Concept-circulaire tot aanbeveling eener collecte ten behoeve der Paltzers, die naar Neuwied en Crefeld gevlucht zijn of zich over Holland en Groningen naar Holstein begeven hebben. 3 blz. fol.

2 Aug. 1694. 1147. Brief van de gemeente te Harlingen aan Hendrick ten Cate, in antwoord op n°. 1146, berichtende dat de gecommitteerden der gemeenten in Friesland, Groningerland en Norden op de alg. landsvergadering in Leeuwarden, den 6 Juni, besloten hebben tot een collecte, waarvan de opbrengst te Harlingen zal blijven berusten om daaruit een

Digitized by Google

gelijk deel te voldoen als de Hollandsche gemeenten van hare collecte aan de Paltzers zullen overmaken. 2 blz. fol.

26 Aug. 1694. 1148. Brief van de gemeente te Delft aan die bij het Lam, met bericht dat de collecte bedragen heeft *f* 71:16 en met beklag over den broeder Abraham van Oorde, die in 1690 ruim had bijgedragen, maar nu niets anders gegeven had dan een afdrijvend poeder. (rhabarber?) 1 blz. fol.

23 Juni 1699. 1149. Brief van de gemeente te Enkhuizen aan die bij het Lam, met gunstig antwoord op hun circulaire voor de Paltzers. 1 blz. fol.

1150. Lijst van bijdragen van verschillende gemeenten in 1705 aan 't fonds voor buitenlandsche nooden. 1 blz. fol.

Aug. 1710. 1151. Circulaire van de Amst. gemeenten tot het houden eener collecte voor de Zwitsers, met uitvoerige beschrijving van hunnen nood. (Gedrukt, in duplo.) 2 blz. fol.

Oct. 1710. 1152. Van de gemeente te Zutfen: berichten dat de collecte bedragen heeft *f* 130. 1 blz. fol.

5 Nov. 1710. 1153. Lijst van de opbrengst der collecte. 2 blz. fol.

30 April 1712. 1154. Brief van Corn. Pijper te Hoorn, aan de commissie, tot geleide eener assignatie (*f* 1651:11), zijnde het bedrag der collecte voor de Zwitsers. 1 blz. 4°.

26 April 1712. 1155. Brief van de gemeente te Hamburg en

Digitized by Google

Altona aan de Commissie, als boven, groot ƒ 631:11. 1 blz. 4°.

20 Nov. 1713. 1156. Brief van Aldert Pronk, uit naam der commissie, aan Corn. Adrz. Loosjes te Zaandam, en aan Claas Groot te Wormerveer, met verzoek dat hun gemeenten haar quotum zullen voldoen in een som van ƒ 5000, die men besloten heeft te besteden aan honderd huisgezinnen in de Palts, die door den oorlog van alles beroofd zijn. Ieder 1 blz. fol.

15 April 1714. 1157. Brief van Aldert Pronk te Amsterdam aan Claas Cornsz. Groot te Wormerveer, om in de gemeenten de noodige maatregelen te nemen tot het voorzien in den nood der Poolsche Doopsgezinden, ten gevolge van oorlog, overstrooming en runderpest. 1 blz. fol.

7 Februari 1715. 1158. Brief van de gemeente te Groede aan 't Lam, ten geleide van de ƒ 800:6:8 collecte voor Poolsch-Pruisen. 1 blz. fol.

4 October 1717. 1159. Van de Vlaamsche gemeente te Haarlem in de Kruisstraat: beklagen zich over de handelwijze der beide andere Haarlemsche gemeenten (Peuzelaarsteeg en Klein-Heiligland) die te weeg brengt, dat zij nu eerst haar quotum kan overzenden. 1 blz. 4°.

24 Mei 1726. 1160. Concept-circulaire van de commissie aan verschillende Doopsgezinde gemeenten, met bericht dat zij naar aanleiding van het verhandelde op de vergadering van 6 Mei, elk in zijn gemeente, besloten hebben, tot het houden eener algemeene

Digitized by Google

collecte, welk besluit zij hopen dat ook de andere gemeenten zullen nemen, ten einde nadere besluiten te kunnen vaststellen op de aanst. alg. verg. van 10 Juli. 1 blz. fol.

14 Juni 1726. 1161. Van Simon Johannis Stinstra te Harlingen en van Daniel Hoovens te Amsterdam, houdende extract van het besluit der Friesche Sociëteit op haar vergadering genomen, om ten behoeve der Doopsgezinden in Poolsch-Pruisen een collecte te houden. 2 blz. 4°.

7 Juli 1726. 1162. Van Johannes J. van der Veen, leeraar te Hinloopen, met bericht dat zij, hoezeer gereed tot een collecte voor de Dantzigers, die moeten uitstellen tot den winter wegens de afwezigheid hunner meeste leden op zee. 2 blz. 4°.

10 Juli 1726. 1163. Circulaire van het fonds voor buitenlandsche nooden, uitschrijvende een collecte ten behoeve der Doopsgezinden, die uit Litthauen naar Poolsch-Pruisen gevlucht zijn. 4 blz. fol. schrift in duplo en 2 blz. fol. druk in quadruplo.

1726. 1164. Brieven van, tot het houden eener collecte aangeschreven, gemeenten, met opgave van het door haar gecollecteerde bedrag, als:

Alkmaar.	Emmerik.
Almeloo.	Enkhuizen.
Blokzijl.	Enschedé.
Campen.	Graftdijk.
Cleve.	Groningen.
Crefeld.	Haarlem.
Edam.	Hazerswoude.

Digitized by Google

Knollendam.	Norden.
Koog en Zaandijk.	Rotterdam.
Marken-binnen.	Rijp.
Medemblik.	Vlissingen.
Middelburg.	West-Zanen.
Middelharnis.	Wormerveer.
Monnikendam.	Oost-Zaandam.
Nes op Ameland.	Zieriksee.

34 blz. 8°., 4°. en fol.

1726. 1165. Lijst der collecte voor de Litthausche broeders en andere buitenlandsche nooden. 2 blz. fol. groot *f* 30,258:8:10, met korter maar vollediger opgaven en 4 bijlagen kladaanteek. over hetzelfde onderwerp. 5 blz. 4°. en 1 blz. fol.

30 Maart 1727. 1166. Brief van den kerkeraad der gemeente Nieuwvliet op Cadzand, aan dien van de Zon, met bericht dat de collecte voor Poolsch-Pruisen heeft opgebracht *f* 24 en met verontschuldiging over het kleine bedrag, daar de gemeente door oorlog veel geleden heeft, en niet in staat is in hare eigene behoeften te voorzien. 2 blz. fol.

2 Mei 1727. 1167. Van de gemeente te Vlissingen: bericht van de collecte, die bedragen heeft *f* 216:17. 1 blz. fol.

13 Mei 1727. 1168. Van de gemeente te Middelburg, berichtende dat de collecte bedragen heeft *f* 255:14:8. 1 blz. 4°.

21 Mei 1727. 1169. Van de gemeente te Rotterdam: vragende opgaaf van het bedrag der collecte, ten einde daarnaar haar quotum te regelen. 1 blz. fol.

16 April 1731. 1170. Van dezelfde, in antwoord op een circulaire

Digitized by Google

van 7 April, omtrent het overmaken van het saldo der collecte, berichtende dat zij dit liever onder zich houden om er nu en dan passanten meê te helpen. 1 blz. fol.

24 Juni 1731. 1171. Van de gemeente te Oost-Zaandam, in antwoord op de circulaire van 7 April, berichtende dat zij het saldo onder zich wenschen te houden totdat nieuwe behoefte de beschikking daarover vordert. 1 blz. fol.

16 Aug. 1731. 1172. Van West-Zaandam, als boven, van gelijken inhoud. 1 blz. 4.

17 Maart 1733. 1173. Circulaire van gecommitteerden der algemeene vergadering van Doopsg. gemeenten te Amsterdam aan de Doopsg. gemeenten: uitschrijving eener collecte ten behoeve van Doopsgez., uit Dannenburg in Pruisen wegens verplichten krijgsdienst gevlucht en in Zeeland en Wageningen gecoloniseerd. De collecte zal tevens dienen voor andere buitenlandsche nooden. (gedrukt stuk.) 2 blz. fol. in triplo.

26 April 1733 en 28 Aug. 1735. 1174. Aanteekening van twee collecten voor de Litthauers gehouden, waarschijnlijk bij de Friesche gemeente te Amsterdam. 1 blz. fol.

4 Mei 1733. 1175. Brief van de gemeente te Zieriksee, met bericht dat de collecte bedraagt *f* 142:15. 1 blz. fol.

6 Mei 1733. 1176. Van den kerkeraad te Goes, (leeraar: Pieter Affet), aan de commissie, tot geleide eener bij hen gehouden collecte voor de Pruisische vluchtelingen, ad *f* 115.50, waarvan zij het geringe bedrag met

Digitized by Google

de kleinheid en het onvermogen hunner gemeente verontschuldigen. Zij dringen er zeer sterk op aan dat, indien nog meerdere vluchtelingen hier te lande gecoloniseerd worden, de commissie daartoe Zuid-Beveland kieze, wegens de bijzondere toegenegenheid hunner overheid voor de Doopsgezinden en wegens de groote vruchtbaarheid van het land, terwijl daardoor tevens hunne kleine gemeente zich aanmerkelijk zou kunnen uitbreiden. Omtrent een en ander beroepen zij zich op het advies van den secretaris van Zeeland D. Ketelaar en den Middelb. leeraar G. de Wind. 1 blz. fol.

9 Juni 1733. 1177. Van de gemeente te Hamburg en Altona, met bericht van collecte, die bedragen heeft *f* 1770:7. 1 blz. 4°.

11 Juni 1733. 1178. Van de gecommitteerden der 3 gemeenten te Haarlem, opgaaf der collecte (*f* 6600). 1 blz. fol.

21 Juli 1733. 1179. Van Simon Schaap te Axwijk, met bericht dat de collecte te Axwijk en Middelie *f* 164 heeft opgebracht. 1 blz. 4°.

1733 en 1734. 1180. Brieven van, tot het houden eener collecte, aangeschreven gemeenten, met opgaven van het bedrag; als van:

Aalsmeer.	Burg op Tessel.
Almeloo.	Dordrecht.
Ameland (2).	Durgerdam.
Balk.	Emden.
Barsingerhorn.	Enkhuizen.
Beerta.	Frederikstad.
Blokzijl (2).	Goes.

Digitized by Google

Gouda.
Groningen.
Haarlem.
Harlingen.
Heenvliet.
Hinloopen en omlig. (2).
Hoorn.
Ilp.
Kampen.
Krommenie.
Krommeniedijk.
Leer.
Leeuwarden.
Leiden.
Marken-binnen.
Medemblik.
Middelharnis.
Monnikendam.
Niedorp.
Noordeind van Graft en de Rijp.
Purmerend.
Rotterdam.
Schiedam.
Terschelling.
Utrecht.
Venhuizen.
Vlissingen.
Westzanen.
Wieringen.
Winterswijk.
Wormerveer.
Zaandam. Westzijde.
Zieriksee.
Zutfen.
Zwartsluis.
Zwolle.
De gezamenl. gemeenten der Groninger Vlamingen.

62 stuks in verschillend formaat.

9 April 1734. 1181. Van S. J. Stinstra, hoopt eerlang een lijst der collecten in Friesland te kunnen zenden, waarvoor hij narichten inwint. 2 blz. 4°.

18 Maart 1735. 1182. Van Utrecht, kunnen wegens eigen behoefte geen collecte houden. 2 blz. 4°.

29 Maart 1735. 1183. Circulaire, tot eene collecte ten behoeve der Doopsgezinden te Dantzig. 2 blz. fol. in quadr. met begeleidende missive. In triplo. 1 blz. fol.

Digitized by Google

1735. 1184. Specificatie der collecten volgens laatstgenoemde circulaire gehouden, tot een gezamenlijk bedrag van *f* 47,472:16:8. 3 blz. fol.

14 Aug. 1735. 1185. Brief van Dordrecht: kunnen geen collecte houden wegen de behoeften hunner eigene armen. 1 blz. 4°.

16 Aug. 1735. 1186. Van Hamburg: zeggen dank voor het verslag der vergadering en hebben gecollecteerd tot een bedrag van *f* 1582:15, met inbegrip van de giften voor één huisgezin te Gluckstadt en 2 à 3 te Lübeck, de eenig overgeblevenen der gemeenten aldaar. 3 blz. 4°.

17 Aug. 1735. 1187. Van de gemeente van de Zijpe bij Petten: kunnen wegens eigen behoeften geen collecte houden. 2 blz. fol..

21 Nov. 1735. 1188. Van Rotterdam: moeten in weerwil van het herhaalde verzoek tot een collecte, bij hunne weigering blijven. 1 blz. fol.

19 en 29 Maart 1737. 1189. Van gecommitteerden te Groningen, over tien last zomergarst, die zij ten behoeve van noodlijdenden naar Dantzig willen zenden. 2 stuks. 2 blz. fol.

8 Sept. 1739. 1190. Van de gecommitteerden der 3 gemeenten te Haarlem, over het deel door haar te dragen in de algemeene kas der commissie. 1 blz. 4°.

5 Aug. 1740. 1191. Van dezelfde, over hetzelfde. Met kopieantwoord. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

d. *Financiën.*

1693—1802. 1192. Administratie-boeken van de commissie voor de buitenlandsche nooden. 4 dln.

1655—1662. 1193. Kwitantiën, betaalde wissels en nota's, ten behoeve der Bergsche en Zwitsersche nooden. Chronol. gerangschikt. 41 stuks in verschillende formaten.

1660—1661. 1194. Rekening-courant over 1660—1661, van Hans Vlaming (diaken bij de Vlaamsche gemeente (het Lam) te Amsterdam), over de gelden, door hem ontvangen en verstrekt, voor de noodlijdenden in Zwitserland en Bergsland. Met bijlage: specificatie van uitgaven, 1659—61. 6 blz. fol.

1669—1707. 1195. Klad-aanteekeningen, verantwoord-rekeningen, opgaaf van verpleegkosten in het weeshuis, kladbalansen, met justificatoire bescheiden enz. betrekkelijk de Paltzer en Guliker nooden, door de verschillende boekhouders der commissie (chronologisch gerangschikt). 50 stuks in versch. formaat.

6 April 1672. 1196. Specificatie van uitgaven ten behoeve der Zwitsersche broeders, naar de Palts gevlucht, door de vier afgevaardigden van Amsterdam. Met kopie van twee brieven daartoe behoorende. 30 blz. 4°.

25 Mei 1695. 1197. Rekening van de algemeene gerepartiëerde gelden door David Rutgers. 1 blz. fol.

1198. Gespecificeerde rekening van de uitdeeling, op last der commissie aan de Zwitsers bij hunne vestiging in de Beneden-Palts, tot een bedrag van *f* 11,290:9, ingeleverd door Jacob Eberling, Johan

Digitized by Google

Kramer, Valentin Huthwohl en Heinrich Kosel. Zond. datum. 16 blz. 4°.

1199. Twee dito, dito bij hunne vestiging *a.* boven Heidelberg en *b.* op den grooten Ibersheimerhof, tot een gezamenlijk bedrag van *f* 7585:1, ingeleverd door dezelfden. Zond. datum. 12 blz. 4°.

12 Juli 1696 tot 11 Dec. 1698. 1200. Rekening-courant van David Rutgers over de administratie der gelden voor de Paltzer en de Guliksche broeders te zamen gebracht, met 12 bijlagen, 1693 tot 99. fol. en 4°.

1698. 1201. Rekening van de algemeene gerepartiëerde gelden en van de uitgaven voor de Paltzer en de Guliksche broederen. 1 blz. fol.

12 Juli 1704. 1202. Rekening van de algemeene gerepartiëerde gelden, opgemaakt en geteekend door Corn. Willems te Wormerveer. 1 blz. fol. Met 2 kwitantiën.

15 Dec. 1705, 11 Mei 1706 en 11 Jan. 1707. 1203. Drie brieven van David Rutgers aan Aldert Pronk, leeraar bij de Friesche gemeente te Amsterdam, om met de gecommitteerden der Friesche gemeenten in Noord-Holland ter kerkekamer van *den Toren* te komen tot het opnemen van rekening en verantwoording der Paltzische gelden. 3 stuks 4°. en 8°.

13 Jan.—28 Febr. 1707. 1204. Vier kwitantiën en décharges voor David Rutgers in zake de Paltzergelden.

1°. van de gemeente bij de Zon met 2 bijlagen en een supplet. kwitantie van 9 Maart 1707. 3 blz. fol. 2 blz. 8°. 4 stuks.

Digitized by Google

2°. Van de Friesche Doopsg. gem. in N.-Holland. 3 blz. fol.

3°. Van de gemeenten West-Zaandam, Koog en Zaandijk, Westzaan, Wormerveer, Monnikendam, Oost-Zaandam en de overige Waterlandsche gemeenten in N.-Holland. 2 blz. fol.

4°. Door de gemeenten in Friesland. 1 blz. fol., waarbij nog een concept-kwitantie en décharge. 2 blz. fol.

21 Maart 1707. 1205. Rekening van de gerepartiëerde gelden en van de uitgaaf voor de Paltzer en Gulikssche broeders. 1 blz. fol.

1206. Kopie-acte van kwitantie en décharge voor David Rutgers, door de gecommitt. tot de buitenl. nooden, wegens de voorgaande rekening. 2 blz. fol.

1706—Juli 1710. 1207. Rekening van voorschotten door den kerkeraad te Groningen gedaan voor eenige aldaar gevestigde Paltzers. 1 blz. fol.

9 Juli 1710. 1208. Rekening en verantwoording van Alle Derks te Groningen, over gecollecteerde gelden, door de commissie ten behoeve der Zwitsers besteed. 1 blz. 4°.

1209. Brief van Alle Derks te Groningen, zonder datum, aan de commissie, verrekening der hem toegestane gelden, en verzoek om meerdere remises wegens den aankoop van landerijen en vee, wegens het onderhoud der armen enzv. alles ten behoeve der Zwitsers. 1 blz. fol.

5 Nov. 1710. 1210. Nota der collecten in de Friesche gemeenten in N.-Holland gehouden, voor de Zwitsers. 1 blz. fol.

Digitized by Google

1710—1713. 1211. Vier rekeningen-courant van Jacob Vorsterman en Jan Honnoré te Amsterdam, over de gelden, voor de Zwitsersche Doopsgez. enz. gecollecteerd en onder hunne berusting. 8 blz. fol.

21 Aug. 1711 tot 10 April 1714. 1212. Drie rekeningen van verschotten door Steven Cremer voor de Zwitsers te Kampen gedaan. 15 blz. 8°.

1711—1715. 1213. Zes kwitantiën van de commissie, voor ontvangen collecten uit de Friesche gemeenten in Noord- en Zuid-Holland, met een klad-nota dier collecten.

1711. 1214. Klad-rekening over de uitgaven ten behoeve der Zwitsers gedaan, en de gelden, uit de opbrengst hunner goederen door Runckel ontvangen. 2 blz. fol.

3 Sept. 1711—29 Maart 1712. 1215. Generale rekening over dito dito, door den boekhouder Jan A. Torringa te Groningen. 6 blz. fol.

15 Oct. 1711. 1216. Nota's over de verschillende quota, die aan de naar Deventer, Kampen, Harlingen en Groningen vertrokken Doopsgezinden (allen met name genoemd) toekomen, in de wissels uit Nieuwenburg door Runckel overgemaakt. Opgemaakt door Steven Cremer, 3 blz. 4°. en 1 in 8°.

1 Dec. 1711. 1217. Rekening-courant bij de commissie ingeleverd door J. L. Runckel te Schaffhausen, over verschillende ontvangsten en uitgaven voor de Zwitsersche Doopsgezinden. Met een specificatie der uitgaven. 6 blz. fol.

28 April 1711—11 Juli 1711. 1218. Kwitantiën van J. L. Runckel te Bern, voor

Digitized by Google

ontvangen gelden van de Zwitsersche uitgewekenen met belofte van restitutie, zoodra zij in Holland zullen gekomen zijn. 28 stuks fol. en 4°.

30 Nov. 1711. 1219. Gespecifieerde rekening, ingeleverd door J. L. Runckel te Schaffhausen, aan de commissie, wegens uitgaven ten behoeve der Doopsg. in het algemeen en der gevangenen in 't bijzonder gedaan, met 8 bijlagen, gemerkt A.-H. 17 blz. fol. en 4°.

1 Dec. 1711. 1220. Rekening-courant van denzelfde over dezelfde zaak. Met 3 bijlagen. 2 blz. fol. 3 blz. 8°. en 4°.

12 Jan. 1712. 1221. Brief van Alle Derks te Groningen, met bericht dat hij een wissel op de commissie heeft afgegeven wegens voorschotten en den aankoop eener boerenplaats. 1 blz. fol.

25 Maart 1712. 1222. Rekening van Albert Lubberts en Isaak Freriks te Groningen, van versch. uitgaven ten behoeve der Zwitsers gedaan en met *f* 500. verhoogd voor nog te maken kleine onkosten. 3 blz. fol.

10 Mei en 7 Juni 1712. 1223. Twee brieven van Alle Derks. Advies van twee traites. Elk 1 blz. 4°.

20 Mei 1712. 1224. Kwitantie van Steven Cremer te Deventer, groot *f* 32,684:13:0 voor van de commissie ontvangen en aan de Zwitsers uit te deelen gelden. 1 bl. 4°.

1713—1723. 1225. Nota van onkosten der boerderijen te Kampen, aan de Zwitsersche Doopsgez. afgestaan. 1 bl. 8°.

25 Maart 1714. 1226. Brief van Jacob Philippe d' Orville te

Digitized by Google

Frankfort, aan A. J. Fries, lid der commissie te Amsterdam, over verschillende traites ten behoeve van Doopsg. te Schwarzenau. 1 blz. 4°.

16 Mei 1714. 1227. Kwitantie voor contributie der Friesche sociëteit in de collecte ten behoeve van de Pruisen. 1 blz. 4°.

Oct. 1715 tot Mei 1721. 1228. Extract rekening-courant van Daniël Hoovens, over gelden van de commissie, door hem beheerd. 2 blz. fol.

1726. 1229. Rekening van ontvang en uitgaaf wegens de noodlijdenden in Poolsch-Pruisen en de Palts. 2 blz. fol.

1726. 1230. Raming van onkosten wegens de noodlijdenden in Poolsch-Pruisen, de transport-kosten van eenige Paltzers naar Pennsylvanië enz., opgemaakt door J. v. Anklam, lid der commissie. 1 blz. fol. obl.

22 April 1727 en 28 April 1743. 1231. Rekeningen-courant, over uitgaven ten behoeve van de Litthausche en Poolsch-Pruisische Doopsg. gedaan, door Lodewijk Rump te Elbing. Met naamlijst der ondersteunden en begeleidende missive. 11 blz. fol. en 4°.

1732—1733. 1232. Verschillende klad-aanteekeningen, zijnde opgaven van collecten, kopieën van kwitantiën, conceptbalansen enz. 28 blz. fol. en 4°.

1732—1735. 1233. Kwitantiën van verschillende betalingen, gedaan door de commissie voor de buitenlandsche nooden, 211 stuks in verschillend formaat.

Digitized by Google

1 Maart 1733—24 Juni 1746. 1234. Rekeningen-courant, advies-brieven, enz. van Jan van Hoek en zonen en anderen te Dantzig met de commissie, wegens uitkeeringen aan de noodlijdende Doopsg. in Poolsch-Pruisen, met kwitantiën van ontvangen giften of voorschotten, specifieke lijsten van ondersteunde personen en gezinnen, en verdere justificatoire bescheiden. 97 stukken in versch. formaat.

30 Dec. 1732. 1235. Brief van Corn. de Vogel Leonardz. te Dantzig, waarbij hij zich beklaagt dat de commissie sedert den dood van zijn schoonvader Jan van Hoek, uitsluitend met zijn zwager Jan van Hoek te rade gaat en zaken doet, hem geheel en al voorbijgaande. Hij is tot allen dienst aan de commissie bereid ofschoon hij, nu de zaken eenmaal zoo geregeld zijn, geen verandering daarin verlangt. 2 blz. 4°.

17 April 1733. 1236. Rekening van ondersteuningen aan verschillenden, door J. Bruinvis te Koningsbergen. 1 blz. 4°.

1733—1744. 1237. Kwitantiën van voorschotten, door J. van Anklam gedaan, wegens het overbrengen van Poolsche huisgezinnen, en wegens uitgaven te Wageningen. 76 stuks in versch. formaten.

1733—1758. 1238. Rekeningen-courant over ontvang en uitgaven wegens gecollecteerde gelden, met daarbij behoorende balansen. 79 blz. fol.

1 Maart 1735—Dec. 1740. 1239. Kasboek rakende de buitenl. nooden, gehouden door Herm. ten Kate. 1 cahier 4°.

Digitized by Google

1 Febr. 1748. 1240. Kopie finale décharge van de erven H. ten Kate, over het door hun vader gevoerde beheer van de sociëteitskas. 1 blz. fol.

1736—44. 1241. Diverse kwitantiën van Bast. Klinkert en W. Esveld, benevens nota's van giften aan passanten enz. 44 stuks in 8°. oblong.

21 Maart 1736—5 Mei 1745. 1242. Wissels, afgegeven op de comm. door verschillenden. 64 stuks in 8°. oblong.

Jan. 1737—Dec. 1740. 1243. Kwitantiën van renten en aflossingen, door diakenen bij *het Lam*, aan de commissie voldaan. 9 blz. 8°.

3 Juli, 25 Dec. 1737 en 12 Maart 1738. 1244. Drie huurceelen, van woningen op het Jan Hansenpad buiten Amsterdam, ten behoeve van Poolsch-Pruisische Doopsgez. gehuurd. 3 blz. fol.

Dec. 1740. 1245. Brief van Groningen, over afrekening van een crediet door de sociëteit aan Corn. Alles verleend. 1 blz. fol.

21 Mei 1737—23 Mei 1758. 1246. Rekeningen van de sociëteits-verg. en maaltijden, 17 stuks; en van den laatsten maaltijd Juli 1804, door de gecommitteerden gehouden bij de ontbinding van het fonds. 2 stuks in versch. formaat.

11 Sept. 1738—1804. 1247. Gekwiteerde rekeningen van verschillende leveranciers van kleeding enz. der Poolsch-Pruisische Doopsgezinden, overgekomen naar Amsterdam. 24 st. in verschillend formaat.

Digitized by Google

e. *Ondersteuning.*

I. Zwitserland.

19 Dec. 1671. 1248. Brief van de gemeente te Crefeld, aan die te Rotterdam met verzoek van mededeeling aan die te Dordrecht en te Gouda: hulp verzoekende voor de honderd Doopsgezinde huisgezinnen, die uit Zwitserland naar de Palts zijn gevlucht en daar in jammerlijken toestand verkeeren. Hierbij is gevoegd een brief van Valentijn Huthwohl en Johann Clemeints te Griesheim 1 Januari 1672 aan Hans Vlamingh met bericht, dat hij (Valentijn) met Jurriaan Lichte leeraar der Zwitsersche broeders de vluchtelingen in de Palts opgezocht en daarvan een lijst gemaakt heeft, die hij bij zijn schrijven voegt. Zij dringen aan op spoedige hulp, om in tijds boerderijen voor de vluchtelingen te kunnen huren. Gedrukt 8 blz. fol.

1 Januari 1672. 1249. Brief van Jacob Everlin te Ober-Schulzheim, met nadere inlichtingen over de Zwitsersche vluchtelingen aldaar, waaraan als bijlagen zijn toegevoegd:

1°. Uitnoodiging tot het houden eener collecte door den kerkeraad te Griesheim 11 Januari 1672.

2°. Verzoek om hulp door de Zwitsers zelven 1 Januari 1672.

3°. Naamlijst der vluchtelingen in 't Darmsteinerambt. 4 blz. dr. fol.

23 Sept. 1672. 1250. Uittreksel uit een brief van Mr. Druyvensteyn uit Venetië, aan Mr. Bartelotti Rikel, berichtende dat de galei, waarop de veroordeelde Doopsgezinden zich bevinden, te Corfu is en dat het hoogst be-

Digitized by Google

zwaarlijk zal zijn iets te: hunner gunste te doen. 1 blz. 4°.

21 Oct. 1687. 1251 Brief van de Doopsgez. gemeenten in Zwitserland (op het Berner gebied), aan Jochem Wertmul te Amsterdam, met het bericht dat de vier broeders, die 4 jaren geleden gevangen gezet werden, nu ontslagen zijn en met dankzegging voor hetgeen in Nederland ten behoeve dier gevangenen geschied is. (Hoogduitsch) 1 blz. kl. 4°. Met vertaling. 1 blz. fol.

15 Nov. 1687. 1252. Brief van David Holzhalb te Zürich, envoyé van de Hervormde Zwitsersche cantons, aan David Rutgers te Amsterdam, den toestand der Doopsgezinden in Zwitserland berichtende (Fransch) 2 blz. 4°. met vertaling van David Rutgers, 27 Januari 1688. 1 blz. fol.

12 Maart 1688. 1253. Brief van David Rutgers te Amsterdam, aan David Holzhalb, met dankbetuiging voor zijne bemoeiingen en berichten in zake der Zwitsersche Doopsgezinden. (Fransch.) 2 blz. 4°. Met vertaling. 2 blz. fol.

6 Jan. 1708. 1254. *a.* Brief van Jan Frerichs te Deventer, aan Hermannus Schijn, met uitvoerige berichten over de vervolging in Zwitserland, de oorzaken daarvan, de diensten door Nic. Corn. Kalff van Zaandam bewezen aan degenen, die tot de galeien veroordeeld waren, enz.

b. Brief van de gemeenten uit de Palts aan H. Schijn en W. van Maurik uit Mannheim geschreven, met uitvoerige berichten over de vervolging en een naamlijst

Digitized by Google

der gevangenen in Zwitserland. Kopieën. 4 blz. fol.

22 Juli 1709. 1255. *a.* Translaat-brief van den oudste en 2 leeraren der Zwitsersche Doopsg. aan de gemeenten in Holland, met uitvoerig bericht over de vervolging, en den wensch dat er door een alg. samenkomst zooals vroeger te Straatsburg een einde kwame aan de twisten der Zwitsersche en Duitsche gemeenten, en met dankzegging voor de hulp aan de Paltzers.

2 Januari 1710. *b.* Brief van Runckel te Bern aan J. Beets te Hoorn, over den toestand der Doopsg. in Zwitserland. (Translaat.)

c. Bijlage bij den eerstgenoemden over den twist der Amischen. Alles op 4 blz. fol. bij één.

25 Dec. 1709. 1256. Kopie-brief van N. N. te Zürich, aan N. N. bericht over het getal Doopsgezinden in het Bernsche, de verhouding der overheid en de redenen waarom zij vervolgd worden, met beroep op een Bernsch plakkaat en een boek door een nu overleden theoloog te Bern geschreven, welke beide stukken hij belooft over te zenden. 2 blz. fol.

15 Maart 1710. 1257. Brief van Jonas, leeraar te Offstein in de Palts, aan Thiellmann Rupp te Neuwied, bevattende een kopie van een brief door de Doopsg. in den Elzas 6 Maart 1710 aan hem gericht, over de gedeporteerden uit Zwitserland, met het verzoek dat de Paltzers of Hollanders zich hun lot aantrekken. Naar aanleiding van dit schrijven verzoekt hij Rupps voorspraak bij de Hollanders ten behoeve

Digitized by Google

dezer ongelukkigen en zegt dat de Paltzers te arm zijn om hen op te nemen. 5 blz. 4°.

30 Maart 1710. 1258. Brief van denzelfde, aan Henrich Freydt en anderen: bericht dat 56 gevangen Zwitsers den 29 Maart te Mannheim zijn aangekomen, waarvan er 28 wegens ziekte achtergebleven en de overigen verder gereisd zijn. 1 blz. 4°.

3 April 1710. 1259. Brief van Thiellmann Rupp c. s. te Neuwied, aan Jasper Tellefort te Amsterdam, tot geleide van n°. 1257. Twee broeders uit de Palts hebben hen bezocht om het verzoek van Jonas nader aan te dringen; de Zwitsersche gevangenen zijn Neuwied onder bedekking voorbij gevaren, waarschijnlijk met bestemming naar Rotterdam; zij dringen bij de Hollanders aan om hen vrij te koopen. 1 blz. fol.

26 en 28 April 1710. 1260. Vragen en antwoorden, den Zwitserschen broeders voorgesteld en door hen gedaan, in de kerkekamer bij den Toren, door de Amst. gecommitteerden tot de Paltzer en Berner zaken. 2 blz. fol.

Mei 1710. 1261. Vertaling van een eigenhandig bericht van Melchert Zähler, van Fridiger, over zijn gevangenschap in Zwitserland en zijne deportatie met 57 geloofsgenooten naar Amerika, door de in vrijheidstelling te Nijmegen, 9 April 1710, verijdeld. 3 blz. fol.

Mei 1710. 1262. Vertaling van een bericht van Hans Burchie en van Benedikt Brechtbul. 1 blz. fol.

1 Mei 1710. 1263. Verklaring van Hans Burchie c. s., over de

Digitized by Google

beschuldigingen hun door de overheid van Bern te laste gelegd, ten aanzien van het overheidsambt, het eedzweren en de weerloosheid. Kopie-translaat. 1 blz. 4°.

11 Mei 1710. 1264. Brief van J. L. Runckel, vertegenwoordiger der alg. staten te Bern, aan gecomm. over de Zwitsersche zaken, waarbij hij de kopie van het antwoord der Bernsche overheid aan de staten-generaal d.d. 26 April 1710 insluit en van den toestand der vervolgden kennis geeft. 3 blz. fol.

12 Juli 1710. 1265. Van denzelfde, (uit Bern), geeft bericht van den staat der zaken, verklaart de oorzaak der verbittering uit onkunde, raadt het vertalen van een Doopsg. belijdenis in het Hoogduitsch en het drukken en verspreiden daarvan aan, om die onkunde weg te nemen en zendt een lijst van de namen der gevangenen over. (De lijst ontbreekt.) Met translaat. 8 blz. fol.

18 Juli 1710. 1266. Brief van gecommitteerden aan Benedict Brechtbul c. s. thans te Mannheim, onder toezending van verschillende bescheiden, waarbij de koning van Pruisen aanbiedt, de Zwitsersche vluchtelingen in zijn rijk te coloniseeren, met krachtige opwekking om aan die noodiging gehoor te geven en als gehoorzame onderdanen het bevel der overheid, om het land te ontruimen, op te volgen. 2 blz. fol.

1267. Ruwe schets van voorwaarden waarop de vervolgde Zwitsersche Doopsg. zich in 't koninkrijk Pruisen zullen kunnen vestigen. 6 blz. 4°.

Digitized by Google

15 Aug. 1710. 1268. Brief der commissie aan Runkel, met bericht hoe zij de Zwitsers door tusschenkomst van Brechtbul c. s. te Mannheim tot het vertrek naar Pruisen hebben zoeken te bewegen, met dankzegging voor zijn ijver en toezending van geld om dit vertrek te bevorderen. Voorts tot geleide van eenige Doopsg. belijdenissen in het Hoogduitsch vertaald en gedrukt, waarbij een kopie der verklaring van Brechtbul c. s. van Burg. van Amst. is gevoegd, ten einde die in Zwitserland te verspreiden. Eindelijk met verzoek om zijne tusschenkomst dat de termijn van realisatie hunner goederen voor de Doopsgezinden verlengd moge worden. 2 blz. fol.

27 Juli 1710. 1269. Lijst van 23 broeders en 7 zusters, gevangen te Bern, met een schrijven uit Lunenheim, in den Elzas, door 4 oudsten aldaar aan Tielemann Kolb en Hans Jacob Schnebeli, oudsten in de Palts, verzoekende dat zij acht zullen geven, of de gevangenen ook langs den Rijn worden weggevoerd, en berichtende dat zij van hunnen kant te Breisach met gelijk doel eenigen hebben aangesteld, terwijl zij de Paltzers raden van een en ander ook aan de Hollanders kennis te geven. Volgt nog een schrijven van gelijke strekking door 3 andere oudsten in den Elzas, 28 Juli 1710. 2 blz. fol.

27 Aug. 1710. 1270. Brief van Benedict Brechtbul en medeoudsten te Mannheim, tot geleide van den vorige en met voorspraak van de gevangenen. Hij heeft uit Zwitserland geen nadere berichten en wacht antwoord op het voorstel hun gedaan, omtrent de kolonisatie naar Pruisen. Den Zwitsers te Mannheim bevalt het daar te goed om daaraan te denken.

Digitized by Google

Zoodra de gevangenen aankomen zendt hij bericht. 1 blz. fol.

30 Aug. 1710. 1271. Antwoord van Runckel op nº. 1268; de staat van zaken is niet veranderd, dezelfden zijn nog gevangen, de anderen verstrooid, zoodat aan het verzoek van den koning van Pruisen om een lijst niet is kunnen voldaan worden. Door mededeeling der belijdenissen zijn sommigen gunstiger gestemd, het is echter noodig dat er meerdere en met spoed gezonden worden. Ten slotte stelt hij voor, om voor de Doopsg. onder belofte van godsdienstvrijheid van de Berner regeering te vragen twee moerassen ter inpoldering, waarvoor echter veel geld zal noodig zijn, dat hij van de Holl. en Hamb. Doopsg. hoopt te ontvangen. 3 blz. fol.

3 Sept. 1710. 1272. Brief van Jacob Philippe d'Orville te Frankfort, aan Jacob Vorsterman te Amsterdam, tot geleide van de beide vorige en bericht dat hij den brief van 11 Juli aan 't adres heeft bezorgd.

20 Sept. 1710. 1273. Translaat-brief van Runckel: verlangt dat men de gelden overmake eer hij bij de regeering aanvrage om die moerassen doet en vreest dat de godsdienstvrijheid niet dan met beperking zal worden toegestaan. 1 blz. fol.

22 Sept. 1710. 1274. Brief van gecommitteerden aan J. L. Runckel: dankzegging voor zijn ijver en zijn advies in zake het aanbod van Pruisen; hun besluit zal afhangen van eene alg. vergadering der gemeenten tegen 5 November beschreven; zij vreezen echter dat de in Pruisen heerschende pest, de gehechtheid der Zwit-

Digitized by Google

sers aan hun vaderland, hunne huwelijken met Hervormden, de zucht om zich schuil te houden, enz., het voorstel van Pruisen zal doen mislukken. Deelen voorts mede, dat sommigen het beter achten de vluchtelingen in Groningerland te koloniseeren. 2 bl. fol.

22 Sept. 1710. 1275. Van Benedict Brechtbul te Mannheim aan Jacob Vorsterman te Amsterdam, in antwoord op diens brief van 16 Sept., waarin hij inlichting vraagt omtrent twee moerassen. Hij hoopt hem daaromtrent nader van advies te dienen, maar, daar hij sedert lang van vrouw en kinderen in Zwitserland niets gehoord heeft, verlangt hij vergunning van hen om naar Zwitserland terug te keeren, wanneer hij ook op zijn onlangs gezonden brief geen antwoord ontvangt, terwijl hij bovendien voornemens is, verlof daartoe aan te vragen bij de overheid te Bern. 1 blz. fol.

23 Sept. 1710. 1276. Van de commissie aan J. L. Runckel, over diens voorstel om de vluchtelingen te koloniseeren bij twee groote droog te maken moerassen, op het Berner gebied, waarin zij groot bezwaar vinden, tenzij hun bij solemneel tractaat volle vrijheid van godsdienst verzekerd werd; tevens tot geleide van 100 ex. der vertaalde geloofsbelijdenis, tot verspreiding. 2 blz. fol.

23 Sept. 1710. 1277. Van de commissie aan Benedict Brechtbul om advies over het voorstel der droog te maken moerassen, onder mededeeling van hun schrijven aan Runckel. Antwoord van dezen 4 Oct. 1710: hij heeft omtrent het voorstel van Pruisen nog geen advies uit Zwitserland ontvangen en acht het voorstel der moerassen volstrekt onaannemelijk. 2 blz. fol.

Digitized by Google

27 Sept. 1710. 1278. Van Runckel, waarschijnlijk aan Fagel, over de beraadslagingen in den grooten raad gevoerd omtrent de voorstellen van den koning van Pruisen aangaande de Doopsg. met translaat. Met extract ausz dem groszen Rathsprotokoll 26 Sept. 1710, als bijlage. 3 stuks, 6 blz.

1 Oct. 1710. 1279. Van Runckel aan de gecomm: hij vraagt antwoord op zijn schrijven van 30 Aug., deelt het besluit van den grooten raad over het voorstel van den koning van Pruisen mede, toont bij al het schijnbaar goede het gevaarlijke er van aan, raadt hun de overkomst van 2 of meer afgevaardigden uit de Zwitsersche gemeenten, om eerst het door Pruisen aangeboden land te gaan bezichtigen, krachtig te bevorderen en verhaalt omstandig, hoe hij de verschillende gevangenen gevonden heeft en bij hen grooten tegenzin tegen de kolonisatie naar Pruisen ducht. 11 blz. fol. met translaat 4 blz. fol.

4 Oct. 1710. 1280. Van denzelfde, in antwoord op n°. 1276: bedankt voor het geld en de toegezegde belijdenissen, zal een ingenieur over de moerassen raadplegen, maar wenscht dat eerst de onderhandeling met den koning van Pruisen haar volle beslag krijge, ten einde de regeering van Bern, ziende hoeveel prijs op de overkomst hunner Doopsg. onderdanen naar Pruisen gesteld wordt, gezind worde hen in haar eigen land te behouden en wanneer dan het plan over de moerassen haar wordt voorgesteld, er volgaarne in bewillige, hetgeen hij nog altijd boven eene kolonisatie naar Pruisen verkieselijk acht. 5 blz. fol.

5 Oct. 1710. 1281. Van J. Phil. d'Orville aan Herman Schijn

Digitized by Google

en Abr. Jacobsz. Fries: berichtende de goede ontvangst van een pak boeken, brief enz. en tot geleide van twee brieven uit Mannheim. 1 blz. 4°.

14 Oct. 1710. 1282. Kopie-rescript van den koning van Pruisen aan zijn gezant Baron von Bondeli te Bern, bevattende de voorwaarden, waarop hij met Bern de kolonisatie der verdrevenen wil regelen. 1 blz. fol.

21 Oct. 1710. 1283. Brief van Baron de Smettau, gezant van Pruisen in den Haag, aan Corn. Michielsz. Kalf te Zaandam, over de kolonisatie der Zwitsers in Pruisen, en voorstellende dat Kalf als gedeputeerde van Nederland en met hem een gedeputeerde uit Hamburg, de noodige voorbereidende maatregelen tot kolonisatie treffen met een gedeputeerde van Zwitserland. 2 blz. fol.

25 October 1710. 1284. Van Runckel aan de commissie: de ingenieur Bodmar heeft ongunstig omtrent de moerassen geadviseerd, zoodat dit geheel moet opgegeven worden, maar medegedeeld dat er tusschen Romainmoutié en Romont, op de grenzen van Bourgondië een groote streek onbebouwd land aan Bern in eigendom toekomt, zoodat men dit voor de Doopsg. ter bewoning zou kunnen aanvragen; hij hoopt eerlang een kaart en raming van kosten over te zenden, bericht dat er weder eenigen zijn gevangen genomen, en verwacht dat de 100 ex. geloofsbelijdenis binnen weinige dagen zullen overkomen, daar zij Stuttgart reeds gepasseerd zijn. 7 blz. fol. Met translaat. 4 blz. fol.

8 November 1710. 1285. Van Runckel, in antwoord op n°. 1276: bij

Digitized by Google

de onzekerheid of Bern de bedoelde landstreek bij Bourgondië zal afstaan en bij het dralen van den koning van Pruisen, verheugt hij zich, dat sommigen er over denken om de Zwitsers in Nederland te koloniseeren, hoopt dat de sociëteitsvergadering daartoe besluite en raadt dit ten allersterkste aan. 5 blz. fol. Met translaat 3 blz. fol.

15 Nov. 1710. 1286. Van denzelfde, dat van den koning van Pruisen een nieuwe aanbieding is ingekomen, die echter, daar Bern op de oude voorwaarden blijft staan, zeker tot niets zal leiden, waarom hij nogmaals de kolonisatie naar Nederland krachtig aanbeveelt. 4 blz. fol. en 3 blz. fol. translaat.

19 Nov. 1710. 1287. Van denzelfde, herhaalt zijn wensch dat de Doopsgez. niet in Pruisen maar in Nederland gekoloniseerd zullen worden, en is eindelijk door persoonlijk bezoek bij de gevangenen met veel moeite het getal der Doopsg., die zich schuil houden, te weten gekomen, waarvan hij een gespecif. lijst overzendt. 7 blz. fol. Met translaat der lijst 2 blz. fol.

21 Nov. 1710. 1288. Van gecomm. aan J. L. Runckel: als uitkomst der sociëteitsvergadering van 5 November deelen zij mede dat zij blijven bezwaar vinden in het voorstel der moerassen maar evenzeer in dat van Pruisen wegens het 3e. art. waarbij de vluchtelingen als gekochte lijfeigenen zouden worden vervoerd. Voorts dat zij meest geraden vinden dat de regeering van Bern alle Doopsg. oproepe en hun tijd tot realisatie geve om dan later te beslissen waarheen zij zullen vertrekken, waarschijnlijk naar Holland, waar

Digitized by Google

reeds de noodige toebereidselen tot hun ontvangst gemaakt worden. 2 blz. fol. In dorso staat de klad van n°. 1274.

21 Nov. 1710. 1289. Van den Haarl. kerkeraad, (Pieter Huffnagel), tot goedkeuring van het genomen besluit om aan Runckel te Bern eenige gelden voor de Doopsg. te remitteeren. 1 blz. 4°.

3 Dec. 1710. 1290. Van Runckel: hij dankt voor hun schrijven van 21 November, en verheugt zich over het daarbij berichte besluit, om de Doopsgezinden in Nederland te koloniseeren. Hij hoopt bij de overheid van Bern het noodige verlof daartoe te krijgen, raadt hen aan om door tusschenkomst der Staten-Generaal den koning van Pruisen tevreden te stellen en verzoekt een schriftelijke volmacht om uit hunnen naam bij de overheid van Bern op te treden; nog vermeldt hij dat de schout Willading te Bern, vroeger een hevig tegenstander der Doopsg., thans het vertrek met allen ijver bevorderen wil. 5 blz. fol.

10 Dec. 1710. 1291. Van denzelfde tot geleide van een memoriaal door hem bij de overheid van Bern ingediend en, zooals hij schrijft, reeds in behandeling genomen; met verzoek om spoedig bericht, wanneer zij nog ergens zijn tusschenkomst in verlangen ten behoeve der Doopsgezinden, omdat hij spoedig naar zijn gewoon verblijf te Schaffhausen terugkeert. 3 blz. met bijlage.

a. Memoriaal, vermeldt de aanbiedingen van den koning van Pruisen en van de Nederl. Doopsgez., ten behoeve der Zwitsers, verzoekt 1°. uit naam der Ned. Doopsgez. dat aan de Zwitsers de vrije keus tusschen beide aanbiedingen zal worden gelaten. 2°. dat bij publicatie een algemeene amnestie zal worden

Digitized by Google

verzekerd, opdat alle Doopsgez. die zich nu schuil houden, te voorschijn mogen komen en hunne goederen te gelde maken. 3°. dat aan een door hen gecommitteerde vergund worde hunne zaken ook na hun vertrek te likwideeren. 4°. dat de nu in hechtenis zijnden terstond ontslagen worden. 5°. dat aan de Hervormden, die met Doopsgez. gehuwd zijn, vergund worde met hunne echtgenooten mede te gaan en hunne kinderen mede te nemen. 6°. dat zij vrijgesteld worden van het exuegeld. 8 blz. fol.

10 Dec. 1710. 1292. Van denzelfde aan den griffier der Staten-Generaal Fagel, tot geleide eener kopie van het memoriaal, met mededeeling van hetgeen hij in deze zaak heeft verricht en het verzoek om naar Schaffhausen te mogen terug keeren. (Fransche en Hollandsche kopie.) 4 blz. fol.

13 Dec. 1710. 1293. Van denzelfde aan de gecommitteerden: hij heeft hun brief van 2 December met een wissel van 300 Rth. en een troostbrief voor de gevangenen in orde ontvangen. De door den raad benoemde commissie heeft het memoriaal in overweging genomen, maar heeft twee bezwaren, vooreerst de reeds begonnen onderhandeling met den koning van Pruisen, en 2°. dat het verzoek niet van de Staten-Generaal, maar van de Doopsg. gemeenten in Nederland is uitgegaan, waarmede zij niet kunnen onderhandelen, tenzij er nader order kome. Waartegen wel is ingebracht dat het voorstel het plan van den koning van Pruisen niet verijdelt, omdat de Zwitsers ook uit Holland derwaarts kunnen trekken en dat de Doopsg. in Nederland wel niet zouden gewaagd hebben zulk een voorstel te doen zonder voorkennis

Digitized by Google

der Staten-Generaal, maar waarom hij toch raadzaam acht dat zij zelven zich tot de overheid van Bern richten. Hij geeft nog eenige aanwijzingen omtrent de regeling van hunne overkomst en de noodzakelijkheid, om in Frankrijk en te Weenen paspoorten voor hen aan te vragen. 8 blz. fol.

15 Dec. 1710. 1294. Van Jan Jansz. Willink en Corn. Beets uit 's Gravenhage, aan Jacob Vorsterman te Amst., met uitvoerig bericht van hun wedervaren bij den griffier Fagel en den heer Smettau, gezant van den Pruisischen koning, waarbij zij het besluit der sociëteitsverg. van 5 December hebben medegedeeld, om de Zwitsers op sociëteitskosten herwaarts te voeren en hen na hunne aankomst met het voorstel van den koning bekend te maken. 3 blz. fol.

17 Dec. 1710. 1295. Van Runckel: de raad heeft tegen zijn verwachting dezelfde bezwaren als de commissie, hij dringt dus aan op onverwijld schrijven, dat voornamelijk een volstrekte volmacht op hem moet bevatten; over het andere bezwaar heeft hij den Pruisischen gezant Bondeli gesproken, die echter eerst schrijven van zijn koning afwacht. Met verontwaardiging deelt hij wijdloopig mede, hoe de overheid, bemerkende dat het met het vertrek der Doopsg. ernst is, hare afpersingen, boeten en straffen verdubbelt, om daarmede de vacatie der rechters en het loon der opspoorders goed te maken. 1 blz. fol.

31 Dec. 1710. 1296. Van denzelfde: het dagelijksch bestuur, in overeenstemming met de commissie, heeft besloten de zaak der Doopsg. niet voor den grooten raad te brengen, eer een officiëel schrijven van de Nederl.

Digitized by Google

Doopsg. is ingekomen, maar tegelijker tijd aan den Pruis. gezant bericht, dat, indien vóór dien tijd geen brief van den koning van Pruisen is ingekomen, een finaal besluit in dezen zal worden genomen. Hij dringt dus nog eens op hun schrijven aan. 3 blz. fol.

... 1710. 1297. Concept-verklaring, van de uit Zwitserland uitgeweken Doopsgezinden, dat zij nooit dan met bepaalde goedkeuring der commissie te Amsterdam naar Zwitserland zullen terugkeeren; bestemd om door hen geteekend te worden. 1 blz. 4°.

1298. Vragen door de commissie gericht aan twee Zwitsers, over het voorstel van Runckel, omtrent de moerassen, met hun antwoord en advies daarop. 2 blz. fol.

4 Jan. 1711. 1299. Brief van Benedict Brechtbühl te Mannheim, ontraadt de inpoldering der moerassen om de hooge kosten en heeft bericht uit Zwitserland ontvangen, dat de Doopsgez. nooit vrijwillig naar Pruisen zullen uitwijken; hij vraagt ontheffing van zijn belofte dat hij nooit naar Zwitserland zou terugkeeren, zegt reeds een paspoort te Bern te hebben aangevraagd en wil vrouw en kinderen afhalen, zonder nog te weten waar hij zich vestigen zal. Vraagt nog naar drie martelaarsboeken, hem door Steven Cremer te Deventer toegezegd, maar tot heden niet ontvangen. 2 blz. fol.

10 Jan. 1711. 1300. Van Runckel aan de commissie, in antwoord op hun brief van 23 Dec.: hij verheugt zich over hetgeen hunne gedeputeerden bij de gezanten

Digitized by Google

in Nederland en bij de Staten-Generaal hebben uitgewerkt en dringt nogmaals op hun schrijven aan omdat zonder dit de zaak niet kan vorderen. 4 blz. fol.

17 Jan. 1711. 1301. Van denzelfde: bericht den stand der zaak vooral nadat hij het besluit der Staten-Generaal van 30 Dec. ontvangen en ingediend heeft, hoopt dat men de zaak niet zal uitstellen tot na ontvangst van een brief uit Pruisen en bericht dat het gedrag van Samuel Räber, een Doopsgez. van 75 jaren, die zijn gegeven woord om nooit in het Bernsche terug te keeren, gebroken had, een zeer ongunstigen invloed heeft gehad; alleen door zijn tusschenkomst is de over hem beraamde doodstraf in levenslange gevangenis veranderd, maar het geeft velen aanleiding tot den wensch dat niet één Doopsgez. uit de gevangenis ontslagen worde, eer zij allen te gelijk het land verlaten. 5 blz. fol. Met 2 bijlagen.

a. Brief van Runckel aan de overheid te Bern, tot geleide der missive van de Staten-Generaal, 30 Dec. 1710, waarbij dezen het verzoek der Nederl. Doopsg. ondersteunen. Hij verwijst tevens naar zijn vroeger Memoriaal. 3 blz. fol.

b. Brief aan den griffier Fagel, 17 Jan. 1711: hij heeft den brief der Staten-Generaal overhandigd, maar de commissie, die aanvankelijk de zaak met ijver had aangevat, zoekt nu uitstel door eerst een mondgesprek van hem te eischen, eer zij die in den grooten raad inbrengt. 3 blz. fol.

24 Jan. 1711. 1302. Van denzelfde: kort bericht van het raadsbesluit van 23 Januari en herhaalde klacht dat het terugkomen van enkele Doopsg. ballingen, onder anderen

Digitized by Google

nu van Hans Burcky, de gemoederen zeer verbittert. 2 blz. fol.

27 Jan. 1711. 1303. Van den koning van Pruisen aan zijn minister te Bern: verklaart zich nogmaals bereid de vluchtelingen te koloniseeren, belooft hun grooter voordeelen dan zij ooit in Holland genieten zullen, maar vreest dat men de gegoeden in Holland zal houden en hem de armen op den hals schuiven. 3 bl. fol. Met translaat. 1 blz. fol.

24 en 28 Jan. 1711. 1304. Van Runckel aan den griffier Fagel, met uitvoerig rapport hoe hij in twee conferentiën met de commissie al hare bedenkingen weêrlegd en gezorgd heeft dat de zaak, die men onder allerlei voorwendsels vertraagde, den 23 Januari in den grooten raad behandeld en nagenoeg geheel naar wensch afgedaan is. (Fransch). 11 blz. fol.

Dito dito aan de commissie, tot aanmaning om nu ook van de zijde van Nederland allen voortgang te maken, en tot geleide van den vorige en den volgende. 1 blz. fol.

Van denzelfde aan Fagel: hem is door de commissie het besluit van 23 Januari schriftelijk medegedeeld, men zocht echter nog allerlei exceptiën ten aanzien van den verkoop der goederen, het beperken der amnestie tot degenen die nu gevangen zijn of eerlang te voorschijn zullen komen, met uitsluiting der vroeger gebannenen en van de vergunning aan de Herv. betrekkingen om mede weg te reizen. Hij heeft daarop zijne tegenbedenkingen gemaakt, die in den raad gewogen zullen worden. (Fransch). 4 blz. fol.

30 Januari 1711. 1305. Van Jan Helgers te Bortschet, aan Abr.

Digitized by Google

Jacobz. Fries te Amsterdam; advies van een wissel op de commissie getrokken ten behoeve der verdrevenen uit Monjou, die met het voorjaar naar Zuid-Holland zullen gaan waar zich hun leeraar Jan Pluys reeds gevestigd heeft; zij hopen daar akkerbouw te beginnen en zullen zoowel daarvoor als voor kleine schulden nog *f* 1000 behoeven. 2 blz. 4°.

2 Febr. 1711. 1306. Van de gecommitteerde aan B. Brechtbul, met bericht hoe zij nu over het Pruisisch voorstel en over de moerassen denken en aandringende op de overkomst van allen naar Holland, waar over hun lot verder beslist zal worden. Zij weten dat Melchior Sahler te Neuchatel maar niet, waar Hans Burcki is; de gevraagde martelaarsboeken zullen zij niet zenden, eer hun woonplaats nader bepaald is. 2 blz. 4°.

3 Februari 1711. 1307. Extract-rescript van den koning van Pruisen, waarbij hij groote voorrechten aan de Doopsgez. vluchtelingen uit Zwitserland toezegt, zich over eenige beschuldigingen te dien aanzien verdedigt en alleen bepaalt dat *allen*, niet enkel de armen naar Pruisen zullen overkomen. 2 blz. fol.

9 Februari 1711. 1308. Dito dito, aan zijn minister te Bern, en een dito aan den Baron van Schmettau van denz. datum, van gelijken inhoud als boven. 1 blz. fol.

1309. Dito dito, van denz. inhoud als dat aan den Baron van Schmettau. 1 blz. fol.

1310. Kopie-schrijven van Runckel aan den koning

Digitized by Google

van Pruisen, zond. datum, in 13 artt. verdeeld, betreffende den armoedigen staat der Doopsgezinden, de redenen van hun afkeer om naar Pruisen te gaan, namelijk de besmetting en de lijfeigenschap, de middelen om die weg te nemen en het besluit van den grooten raad dat de vertrekkenden hunne bezittingen specifiek moeten opgeven, waaruit de koning het nadere zien kan. 3 blz. fol. Met translaat 2 blz. fol.

1311. Voorstellen der gedep. uit Zwitserland naar Holland overgekomen, op welke voorwaarden zij eenige dorpen en landerijen van den koning van Pruisen ter kolonisatie in erfpacht willen nemen, in 14 artikelen met uitvoerige berekening van de waarde dier landen. (De art. zijn meerendeels gesteld in overeenstemming met een bijlage *a*, houdende advies daarover). 6 blz. fol.

7 Februari 1711. 1312. Brief van Runckel aan Fagel, zich beklagende over vertraging der zaak, vooral door invloed der baljuwen, die niet gaarne de voordeelen missen hun in de vervolging der Doopsgez. verzekerd. (Fransch). 2 blz. fol. Met 2 bijlagen:

a. Besluit van den grooten raad der stad Bern, 28 Jan. 1711, regelende het vertrek enz. der Doopsgezinden, in 7 artt. 4 blz. fol.

b. Memorie door Runckel tegen dit besluit ingegediend, 6 Febr. 1711, waarbij hij weigert het aan de Staten-Generaal ter kennisneming over te zenden, ten zij het overeenkomstig zijn bedenkingen gewijzigd wordt. 2 blz. fol.

9 Febr. 1711. 1313. Van den koning van Pruisen aan zijn minister te Bern, tot geleide eener kopie van zijn

Digitized by Google

schrijven aan den Baron von Schmettau, 9 Febr. 1711, waarbij hij in de besluiten ten aanzien van de reis der vluchtelingen naar Holland berust, maar nog eens zijn vroegere bedenking herhaalt. 3 blz. fol.

11 Febr. 1711. 1314. Van Runckel aan de commissie, tot geleide van een brief met 2 bijlagen, met betuiging zijner tevredenheid, dat ook zij het binnen sluipen der vroeger gebannenen ernstig afkeuren en daarover aan de Zwitsers schrijven zullen. 3 blz. fol.

14 Febr. 1711. 1315. Van denzelfde tot geleide van:

a. Een brief aan Fagel, 14 Februari 1711, met bericht dat de raad het vroeger besluit heeft ingetrokken en het opstellen eener nieuwe verordening heeft gelast.

b. De nieuwe verordening door de commissie vastgesteld, 11 Febr. 1711. Te zamen 8 blz. fol.

18 Febr. 1711. 1316. Van denzelfde aan Fagel, verhaalt hoe den 14e j.l. 18 mannen en 3 vrouwen wier borgen voldoende waren bevonden, na een toespraak van den voorzitter der commissie en onder belofte van geen godsdienstoefeningen te houden, ontslagen zijn, terwijl de vrijlating van 30 anderen is toegezegd. Omtrent de amnestie moet nog de groote raad beslissen. (Fransch). 4 blz. fol.

21 Febr. 1711. 1317. Van denzelfde aan de commissie, zich zeer beklagende over het gedrag van den leeraar Peter Gärber die in weerwil zijner hem gedane beloften zwarigheid maakte om de door de commissie gevorderde belofte af te leggen, waardoor hij zich zelven en de anderen in groot gevaar heeft gebracht. Hij verzoekt dat

Digitized by Google

een bestraffende brief daarover aan Peter gericht worde. Wederom zijn 15 gevangenen op gelijke voorwaarde losgelaten, zoodat er nu nog 15 benevens den vroeger gebannen Samuel Räber in hechtenis zijn; hij vreest dat ook de vroeger gebannen leeraars Daniël Grimm en Schlimann heimelijk zijn teruggekeerd. Hij denkt eerlang naar Schaffhausen terug te keeren, maar zal zorgen te Bern te zijn tegen het vertrek van de vluchtelingen, blijft de geheele correspondentie in deze zaak op zich nemen, daar er onder de Doopsg. nauwelijks iemand behalve Daniël Richen daartoe in staat is en geeft eenigen raad omtrent de inrichting en verspreiding eener circulaire, die de commissie aan de Zwitsersche Doopsg. voornemens is te zenden. 7 blz. fol.

25 Febr. 1711. 1318. Van denzelfde tot geleide van eenige gedrukte ex. van het plakkaat, waarbij amnestie aan de Doopsg. verzekerd wordt, en van n°. 1303 en 1313, met bericht dat hij door middel der ambassade den koning van Pruisen van zijn meening terug zal trachten te brengen, als of er vermogenden onder hen waren. Hij vraagt tevens vergunning om ten behoeve van 10 der 15 gevangenen de 25 Rth. hoofdgeld, van ieder gevangene geëischt, uit de remises der commissie te mogen voldoen. De gedrukte plakkaten ontbreken. 3 blz. fol.

11 Maart 1711. 1319. Van denzelfde: de amnestie is door geheel Zwitserland en ten gevolge zijner bemoeiing ook in de Palts en aangrenzende landen afgekondigd, hij heeft voor 6 personen het hoofdgeld betaald, daar de 4 anderen het reeds voldaan hadden; er zijn nu nog 4 gevangenen, wier borgen men afwacht, met

Digitized by Google

Samuël Räber in hechtenis, die eerst na het vertrek van allen, ontslagen kan worden. De Pruisische minister heeft van hem verlangd dat hij door zijn invloed de vluchtelingen tot de reis naar Pruisen zou overhalen en na zijn weigering pogingen bij de commissie van den raad aangewend. De koning van Pruisen wacht de gedeputeerden van de Nederl. en Hamburger Doopsg., om over de vestiging te raadplegen. Runckel is besloten te Bern te blijven wegens de vele moeielijkheden die de Doopsg. ondervinden, hij meldt dat er zich 20 of 30 Doopsg. in het kanton Solothurn bevinden, echter zoo nabij het Bernsche gebied, dat het hoogst wenschelijk is dat ook zij tot de reis besluiten. Ten slotte bericht hij dat nu ook de 3 laatste gevangenen zijn los gelaten, vraagt hij ondersteuning van zijn verzoek bij de St. Gen. om nog langer te blijven en vermeldt de gemoedsbezwaren van Daniël Ricken en anderen uit de Ammanische gemeenten tegen de belofte bij hun vertrek af te leggen, waarop de commissie wel zal doen in de circulaire te letten. 8 blz. fol.

13 Maart 1711. 1320. Van Jan Beets te Hamburg, aan zijn broeder Corn. Beets te Amsterdam, tot geleide van een concept-contract door Jan Elias Munster opgesteld, dat dienen moet als verbintenis tusschen den koning van Pruisen en de Zwitsersche Doopsgez., wier kolonisatie naar Pruisen hij krachtig aanbeveelt. Hij dringt er op aan dat de vorm van *contract* vooral behouden worde en alle schijn vermeden worde dat het van 's konings zijde *genade* of *gunst* is. 2 blz. 4°.

18 Maart 1711. 1321. Van Runckel aan de commissie, stelt voor dat hij zelf of een vertrouwd persoon het platte

Digitized by Google

land rondreize om de Doopsg. die zich, in weerwil der amnestie, nog niet aanmelden, op te sporen en tot de afreis te bewegen; voorts dat George Ritter, kruidenier te Bern, die de reis naar Holland ten vorigen jare gedaan heeft en bij de commissie wel bekend is, de vluchtelingen naar Holland geleide, alles op kosten der commissie. 1 blz. 4°. Met bijlage, zijnde een berekening van vermoedelijke onkosten voor den overtocht van 500 Doopsgezinden, met raadgevingen omtrent de aanstelling van een hoofdgeleider en omtrent het nemen van paspoorten, tolbrieven enz., onder aanwijzing waarom het ongeraden is met eenigen schipper een vast accoord voor den overtocht bij wijze van aanneming te sluiten. 5 blz. fol.

28 Maart 1711. 1322. Van denzelfde: hij heeft hun brief aan Peter Gärber overhandigd, hij verwondert zich dat niet meer Doopsg. zich tot nog toe aanmelden en dringt daarom aan op een bespoediging van de circulaire. Zendt nog 2 ex. van de amnestie. 4 blz. fol.

2 April 1711. 1323. Van Steven Abrahamsz. Cremer te Deventer: voorstellen tot bezuiniging van den overtocht der Zwitsers en bericht dat Hans Rupp en Peter Teune op zijn aandrang naar Laupen (4 á 5 uren van Bern) zijn vertrokken, om daar met Runckel te spreken en hem 800 Rthaler ter hand te stellen. 1 blz. fol.

4 April 1711. 1324. Van Benedict Brechtbull aan Abr. Jbz. Fries te Amsterdam. Hij heeft een schrijven van Runckel ontvangen, dat zijn verzoek, om naar Bern terug te keeren, hem streng geweigerd is, waarom

Digitized by Google

hij van de reis afziet. Omtrent Hans Burcky kan hij geen inlichting geven; onlangs is hij te Worms ontboden, waar aan hem en zijne geloofsgenooten, uit naam van den Deenschen koning, is voorgesteld, naar diens rijk te verhuizen, hetwelk hij voorloopig geweigerd heeft, omdat hij dat land niet kent, schoon de Palts overbevolkt is en vergunning om zich daar te vestigen van de overheid moet gevraagd worden. 1 blz. fol.

19 April 1711. 1325. Memorie van Runckel aan den raad van Bern, waarbij hij in 11 art. aanwijst, welke bezwaren er bestaan, waardoor de Doopsg. zich nog niet aanmelden en tegen hun vertrek opzien, met name: dat de leeraren en diakenen van de amnestie zijn uitgesloten, dat het banvonnis tegen Daniël Ricken niet is opgeschort, dat de verdeeling van goederen en eventueele erfrechten tusschen de vertrekkenden en hen die in het land blijven, niet zijn geregeld, dat ten aanzien der kinderen, of zij bij vertrek der ouders kunnen meêgaan of moeten achterblijven, niets is bepaald, enz. Kopie-Duitsch. 4 blz. fol. met besluit van den raad van Bern, 19 April en 13 Mei 1711, artikelsgewijs beantwoord, meerendeels in gunstigen zin. Kopie-Duitsch. 4 blz. fol. en extract daarvan, 13 Mei 1711, bevattende de bepalingen omtrent het 6e en 9e artikel (erfrecht en bepaling over het medegaan der kinderen.) 2 blz. fol. (Duitsche kopie.)

25 April 1711. 1326. Brief van Runckel tot geleide van een memorie die als bijlage volgt: berust in hun besluit omtrent de Buckenberger Doopsgezinden, acht het beter dat verzachting van de beloften, die de vertrekkenden moeten afleggen, na hunne aankomst

Digitized by Google

in Holland door de diplomatie worde bewerkt; heeft de circulaire ontvangen en vertaald, maar acht het beter met den druk nog een weinig te wachten; berust in hun afwijzend besluit op zijn aanbod om zelf het land af te reizen en meldt dat George Ritter het hoofdgeleiderschap aanvaard en reeds 5 schepen besteld heeft, mits hem twee onderdirecteuren en de bekwaamste uit de Doopsgez. zelven bijstaan. Geeft nog eenig naricht over Daniël Ricken en de paspoorten, vooral ook over zijn onderhandelingen zoowel met de Doopsg. zelven als met den raad van Bern, ten gevolge zijner memorie. 8 blz. fol.

7 Mei 1711. 1327. Van Benedict Brechtbull aan Jan Willink Jz.: zijn 3 kinderen zijn uit Zwitserland behouden overgekomen, maar berichten dat de gemeenten aldaar met zóó groot verlangen zijn overkomst begeeren, dat hij besloten heeft daaraan te voldoen, en ten spoedigste ontheffing van zijn belofte vraagt. Zie nº. 1299. 1 blz. fol.

8 Mei 1711. 1328. Van den kerkeraad te Hamburg, waarbij het bezwaar dat de kolonisten in lijfeigenschap konden geraken, weêrlegd, maar de meening dat zij, op de grenzen van Pruisen wonende, bij oorlog licht in ongelegenheid konden geraken, toegestemd wordt, waarom een plaatsing nabij Berlijn wordt aanbevolen. Zij spotten met een kolonisatie in Holland, op de "afgeturfde landen en de dorre heiden der Veluwe". 3 blz. 4º.

11 Mei 1711. 1329. Kopie-brief van Daniël Ricken, uit Neuchatel, aan Steven Kremer, Alle Dercx en Jan Freriks.

Digitized by Google

Verslag van zijn wedervaren in Zwitserland bij het opeischen der achtergelatene goederen van de Doopsg., met grooten lof over den ijver van Runckel en met beklag over de bedriegelijke handelwijs der Bernsche overheid, die meer dan 10,000 Rthlr. heeft ingehouden en wat erger is, de kinderen, die eenige goederen hebben, niet mede wil laten reizen. De schepen liggen gereed, maar het Hans-Reyst-volk komt tot zijn spijt nog niet op, om den tocht meê te maken. Hij zelf hoopt zich met de zijnen die uit 12 gezinnen bestaan bij Groningen neêr te zetten, om als weiboeren den kost te verdienen. 3 blz. fol.

16 Mei 1711. 1330. Brief van Runckel tot geleide van de extract-memorie, zie n°. 1325 en van 6 ex. der circulaire door de commissie opgesteld om de Zwitsers tot overkomst te bewegen (in het Hoogduitsch vertaald.) Hij beklaagt zich over de veelvuldige en langdurige samenkomsten, die hij met de Raadscommissie heeft en de moeielijkheden die zij in den weg legt, maar niet minder over de Doopsg. zelven, die zich nog altijd blijven schuil houden. 7 blz. fol.

23 Mei 1711. 1331. Van denzelfde, tot geleide van n°. 1325; terwijl nu de Ammannische gemeenten in het Oberlandsche zich meerendeels aanmelden, blijven de Reystischen in het Unterland zich schuil houden en weigeren halsstarrig elke opgave. Hij raadt aan den gezant von St. Saphorin, die eerstdaags naar den Haag terugkeert, te verwelkomen en zich zijn gunst te verzekeren; meldt iets gehoord te hebben van een plan van den koning van Denemarken, om eenigen der Zwitsers te koloniseeren, beveelt de zorg voor de

Digitized by Google

paspoorten aan en geeft eenig verslag van het besteden der remisen. 3 blz. fol.

1 Juni 1711. 1332. Van Benedict Brechtbul c. s., aan Abr. Jacobs Fries, in antwoord op diens schrijven van 19 Mei. Het spijt hem de commissie bedroefd te hebben; hij is echter op haar voorstel gereed om met twee broeders over te komen, ten einde de zaken in Pruisen te onderzoeken. 1 blz. fol.

2 Juni 1711. 1333. Kopie-brief van N. N. te Keulen, aan N. N. over de aanvrage der Zwitsersche Doopsgez. herwaarts op reis om vrijdom van tol te Kaiserswerth. 1 blz. 4°.

13 Juni 1711. 1334. Brief van Runckel, tot geleide van een lijst der vertrekkende Doopsg., meerendeels uit de Ammannische gemeenten; handelt uitvoerig over de paspoorten; wegens het hooge water zullen er ten minste op ieder schip 5 gezellen noodig zijn, wier dagloon vroeger te laag berekend werd; de drie schepen met 500 personen zullen de reiskosten in alles brengen op 3215 Rth., verzoekt daarom nieuwe remisen. Hij beklaagt zich bitter over de Reystische gemeenten, waarvan niemand zich aanmelden wil, vooral door de hardnekkigheid van haren oudste Peter Habhegger en hare leeraren Peter Spaar, Hans Gärber, Ulrich Säger, Peter Oberley en Christen Jacob, gesterkt door den invloed van Daniël Grimm en Benedict Brechtbul, die vroeger gebannen, heimelijk weêr in het land zijn gekomen; om de anderen te redden heeft hij in de gevangenneming van deze twee toegestemd, maar hunne opruiing heeft reeds zooveel kwaad gesticht, dat hij geen anderen raad meer weet

Digitized by Google

dan de Reystischen aan hun lot over te laten. 8 blz. fol.

17 Juni 1711. 1335. Van denzelfde: bericht dat Daniël Grimm zijn vervolgers ontkomen is, dat Benedict Brechtbul gebleken is niet in het land te zijn, maar dat bij deze opsporing Hans Burcky, vroeger gebannen, in hechtenis is geraakt en door den gewapenden tegenstand zijner verwanten zijn zaak zeer verergerd heeft. Terwijl hij vroeger ongetwijfeld zou zijn veroordeeld, bestaat er nu echter eenige hoop, dat hem vergund zal worden met de overigen mede te trekken. 2 blz. fol.

23 Juni 1711. 1336. Van H. Saldenus te 's Gravenhage, aan Corn. Beets, tot geleiden eener dépêche aan Runckel. 1 blz. 4°.

24 Juni 1711. 1337. Van Runckel, over de paspoorten; en over de hardnekkigheid der Reystische gemeenten; de meening der Amst. commissie, dat zij bevreesd zijn voor kwade trouw bij de regeering heeft geen grond; hij is aan sommigen hunner te wille geweest, om zekeren Bernhard Wagner in plaats van Ritter tot hun geleider aan te stellen, maar zij zoeken nu weder nieuwe voorwendsels; bijzonderheden over de inrichting van de reis. Hans Burcky is verhoord maar nog niet gevonnisd; 12 vertrekkende gezinnen hebben 7939 Rthr. gestort, zoodat nieuwe remisen overbodig zijn; hij vraagt alleen voor onkosten door hem zelven gemaakt een wissel op Bern. Ten slotte mededeeling omtrent de conditiën, waarop sommigen, die van de reisgelegenheid der Doopsg. wenschen

Digitized by Google

gebruik te maken, met hen à 5 Rths. per hoofd worden meêgenomen. 7 blz. fol.

1 Juli 1711. 1338. Van denzelfde: dankt voor de ontvangen paspoorten en betreurt het dat nog niet alle zijn ingekomen, toch *moeten* nu wegens het verstrijken van den termijn en het contract met de schippers de Doopsg. eerlang vertrekken. De Reystischen zijn zeer ontsteld door de gevangenneming van Hans Burcky, maar schijnen toch liever uit het land weg te sluipen, dan openlijk met de anderen te vertrekken. Een nieuw bezwaar door het intrekken van de vroegere vrijstelling van het vertrekgeld ontstaan, heeft hij door scherpe bedreigingen weten weg te ruimen. 4 blz. fol.

8 Juli 1711. 1339. Van denzelfde: de laatste paspoorten zijn ontvangen; den 13^{en} zullen zij uit Bern en Norenburg vertrekken, om den 17^{en} te Bazel te zijn en uiterlijk den 20^{en} verder te gaan. Hij zal tegen den 15^{en} over land naar Bazel gaan; op het oogenblik der afvaart zullen Hans Burcky en Samuel Räber in vrijheid gesteld worden mits zij zich inschepen. Aan Benedict Leemann en Christen Dubach is wegens hunne hooge jaren vergund in het land te blijven. Over de remise en wissels; prijst den ijver van Ritter en raadt aan, hem wegens de groote besparing van kosten door hem bewerkt, bij aankomst in Nederland, met een mild geschenk te vereeren. 4 blz. fol.

15 Juli 1711. 1340. Van denzelfde: tot geleide van een wissel, groot 11,400 Rthlr., zijnde het bedrag dat de Doopsgez. gestort hebben. Zij hebben 13 Juli Bern en Norenburg verlaten, zijn 's avonds te Wanger ingescheept en worden den 17^{en} te Bazel verwacht. 2 blz. fol.

Digitized by Google

18 Juli 1711. 1341. Van denzelfde uit Bazel: de Doopsg. zijn den 16^en^ Juli 's middags van Bazel in 4 schepen allen vertrokken, met uitzondering van Heinrich Schilt, van Schangnauw, die zijn woord gebroken heeft en weggeloopen is. Geen der Reystische gemeenten heeft zich aangemeld; met Hans Burcky en Samuel Räber heeft hij nog vóór hun vertrek scherpe woorden gehad, daar zij ook nu nog aan de anderen de reis ontraden wilden en, meenende dat zij nu geheel vrij waren, alleen tot de reis konden gedwongen worden door de bedreiging van Runckel dat hij, bij langer verzet, de tusschenkomst der Bazelsche overheid zou inroepen om hen geboeid naar Holland te vervoeren. 4 blz. fol.

23 Juli 1711. 1342. Van denzelfde uit Schaffhausen met een lijst der ingescheepten tot contrôle, daar hij verneemt dat behalve Schilt, 4 anderen zijn weggeloopen en misschien meerderen te Mannheim dit voorbeeld zullen volgen. Een lijst van directeuren enz. hierbij gevoegd. Vermeldt een moeielijkheid met de Bazeler schippers ontstaan omdat hunne schippers Berners waren en vreest voor gelijke moeielijkheden te Breysach en Straatsburg. 5 blz. fol.

26 Juli 1711. 1343. Lijst van de gelden, die, aan de naar Holland vertrokken Doopsg. toebehoorende, te Bern, na hun vertrek zijn ontvangen, ten bedrage van 14,453½ Rthr. geteekend en gezegeld door Runckel. 14 blz. fol.

26 Juli 1711. 1344. Brief van Runckel, met de gespecificeerde lijst van de door de vertrokkenen te gelde gemaakte goederen, ten bedrage van 14,453½ Rthlr. Bovendien hebben zij zelven 6 à 7000 Rthlr. in wissels en

Digitized by Google

contanten bij zich; dit laatste is in het geheim geschied, maar door hem begunstigd, om hun genoegen te geven en den koning van Pruisen onkundig te laten van het juiste bedrag. Eene erfenis van Melchior Zahler hoopt hij nog te innen; de som zou veel belangrijker zijn, indien ook de Reystischen het voorbeeld der Oberlanders volgden. Regeling der remisen, enz. 3 blz. fol.

2 Aug. 1711. 1345. Van denzelfde, om hun voorspraak tot ondersteuning van zijn verzoek bij de Staten-Generaal ingediend, om hooger traktement, vooral nu hun commissaris Daniël Reboulet te Bazel gestorven is. 4 blz. fol.

4 Aug. 1711. 1346. Memorie van hetgeen op de door de Zwitsersche vluchtelingen gestelde voorwaarden door gecommitt. van den koning van Pruisen besloten is. 3 blz. fol.

12 Aug. 1711. 1347. Brief van Benedict Brechtbul c. s. uit Dantzig, met een uitvoerige beschrijving van zijn wedervaren in Lithauen, de uitnemende vruchtbaarheid van het land, de gunstige voorwaarden van den Koning en de groote liefde, hun door de geloofsgenooten te Dantzig en Elbing bewezen, alles met het doel om de kolonisatie ten sterkste aan te raden. Daarbij eene nota als bijlage, omtrent hetgeen er voor den bouw van nieuwe woningen zal noodig zijn. 2 blz. fol. en 1 in 4°.

4 Sept. 1711. 1348. Van Daniël Ricken, nu te Deventer, aan Vorsterman te Amsterdam, over verrekening der in Zwitserland ontvangene gelden met verschillende Doopsgezinden. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

13 Sept. 1711. 1349. Van Runckel, in antwoord op hun schrijven dat Ritter met de zijnen in Holland is aangekomen; voor de verdere incasseering der gelden, die de vertrokkenen in Zwitserland hebben achter gelaten, is vooral noodig dat zij overzenden een officiëele verklaring der overheid van de plaats, waar zij voor goed gevestigd zijn, 't geen met name voor Melchior Zahler geldt; hij hoopt eerlang zijn rekening op te zenden, maar is met sommige posten verlegen of zij komen ten laste van de commissie, dan van de Staten-Generaal. 5 blz. fol.

20 Sept. 1711. 1350. Van B. Brechtbul c. s. uit Deventer. Zij zijn te Kampen geweest en hebben hun geloofsgenooten aldaar de reis naar Pruisen voorgesteld, maar deze wenschen liever hier te lande te blijven. 1 blz. 4°.

22 Sept. 1711. 1351. Van Michel Reuszer, Hans Ancken, Daniël Ricken, Christen Steiner en Melcker Zaller. Zij verlangen hier te lande te blijven en niet naar Pruisen te gaan, meenen spoedig hier hun brood te kunnen verdienen, zonder langer ten laste der commissie te zijn, en bedanken herhaaldelijk voor den genoten onderstand. 2 blz. fol.

11 Oct. 1711. 1352. Van Runckel: herhaalt in het kort zijne missiven van 26 Juli en 2 Augustus 1711. Bericht voorts dat de diaken Hans Gerber, die zoo sterk geijverd heeft tegen het vertrek der Doopsgezinden, gevangen genomen is en òf ter dood, òf tot levenslange gevangenis, òf tot de galeien veroordeeld zal worden; dat de overheid onderscheidenen, die op den tocht naar Holland ontvlucht en terug-

Digitized by Google

gekeerd zijn, op het spoor is; dat Daniël Ricken tot zijn verwondering niets van zich laat hooren en dat de bitterste vijand der Doopsg. von Graftenried plotseling dood gevallen is. 3 blz. fol.

25 October 1711. 1353. Van denzelfde: dringt zijn vroeger verzoek aan; bericht dat omtrent Hans Gerber nog niets beslist is; hoopt dat diens halsstarrigheid in ware standvastigheid mag veranderen en tot voorbeeld zijner geloofsgenooten strekken; en zendt voorts kopie van zijn schrijven aan de Staten van Groningen en Ommelanden dat hij hun verzoekt door hun schrijven te ondersteunen. 1 blz. fol. met bijlage:

Kopie van een brief van Runckel aan de Staten van Groningen in antwoord op hun informatie dat de Doopsg. uit Bern alleen zijn verdreven wegens hunne gevoelens omtrent den eed en het wapendragen, maar dat zij een voorbeeldig leven geleid hebben en in hun overtuiging geheel overeenstemmen met de Nederl. Doopsgez., terwijl zij van de Bernsche overheid veel hebben moeten verduren. 4 blz. fol.

8 Nov. 1711. 1354. Van denzelfde: dankt voor hunne voorspraak en hoopt dat de nadere opgave, voor wiens rekening sommige uitschotten komen, hem in staat zal stellen zijne declaratie in te leveren. Behalve Hans Gerber, wiens proces nog niet beslist is, zijn 3 mannen en eene vrouw gevangen geraakt, die zich door de afgekondigde amnestie hadden laten verleiden om uit Lotharingen, waar zij voor zes jaren zich gevestigd hadden, terug te keeren. Hij acht het daarom goed dat Benedict Brechtbul, de overigen, die zich nog in Zwitserland schuil houden, waar-

Digitized by Google

schuwe en opwekke om zich naar Pruisen te begeven, en alzoo het gevaar te ontkomen, te meer daar zich onlangs zekere Hans Stauffer heimelijk bij hem vervoegd heeft, wien hij den raad gaf voorloopig naar Mannheim te gaan. 4 blz. fol.

30 Nov. 1711. 1355. Van de gemeente te Hamburg. Schoon zij in het besluit der Zwitsers, om in Holland te blijven, berusten, betreuren zij het echter dat deze weigering een zeer ongunstigen indruk op den koning van Pruisen zal maken. Voorts verrekening van eenige voorschotten, doorhen gedaan, met het quotum, waarop zij voor de Zwitsersche nooden zijn aangeslagen. 3 blz. fol.

3 Dec. 1711. 1356. Van Runckel, tot geleide zijner rekeningen en met verzoek, dat de commissie met de uitbetaling van het saldo, haar nog toekomende, gelieve te wachten tot na zijn bevordering. Nog eenige Doopsgezinden met name genoemd zijn gevangen geraakt, maar hun vonnis is nog niet uitgesproken. 5 blz. fol.

17 Dec. 1711. 1357. Van Runckel: bericht de ontvangst van 25 exemplaren van een traktaatje en van 5 exemplaren van het boekje van Gerhard Roosen, uit Amsterdam gezonden, die hij met uitnemend genoegen gelezen heeft, terwijl hij eene Hoogd. vertaling van het eerste dringend noodig acht vooral ten behoeve der jeugd. Van de gevangenen weet hij niets naders; Hans Stauffer heeft Mannheim bereikt, voor al de anderen acht hij de vlucht geraden. 4 blz. fol.

3 Januari 1712. 1358. Van denzelfde: de raad heeft beslist dat alle ballingen, die heimelijk terugkeeren of anderen daartoe

Digitized by Google

verleiden, tot de galeien, en alle overige Doopsgez. tot levenslange gevangenis moeten veroordeeld worden. Het eerste vonnis is op Hans Gerber toegepast, het tweede op de andere gevangenen, wier getal met nog 6 vermeerderd is, terwijl het geheele getal dergenen, die zich nog in het land ophouden, op 52 begroot wordt. 3 blz. fol.

31 Januari 1712. 1359. Van denzelfde, daar hij wegens zijne zaken zich niet te Bern kan ophouden, heeft hij Bernhard Wagner tot zijn gevolmachtigde aangesteld en bij de overheid geaccrediteerd; hij vreest dat het verlangen van Melchior Zahlig, om zijne kinderen en zijne goederen te krijgen, niet zal worden ingewilligd, omdat zijn kinderen meer dan eens hebben verklaard, niet naar hunnen vader te willen vertrekken. Het verheugt hem dat de rekening accoord bevonden is, maar verzoekt uitstel met het saldo. Het schip dat de Doopsg. naar Nederland heeft overgebracht, ligt nog te Bazel, maar zal bij verkoop weinig opbrengen, liever wenscht hij het beschikbaar te houden om de Doopsg. over te voeren, die nu te Bern in gevangenis zijn, maar die misschien over eenigen tijd door Bern gaarne zullen losgelaten worden, om van hun onderhoud verder bevrijd te wezen. Hans Gerber is van de galeien ontsnapt; anderen zijn weêr gevangen geraakt, zoodat het getal gevangenen nu weder 14 beloopt. 5 blz. fol.

7 Maart 1712. 1360. Brief van Daniël Rijcken te Kampen (?) aan Jacob Vorsterman en Jan Honoré, met verzoek om voor zich en de overige Doopsg. aldaar (die het stuk mede onderteekenen) te ontvangen de gelden, hun uit Zwitserland toekomende en door den gezant Runckel ontvangen. 2 blz. fol.

Digitized by Google

10 Maart 1712. 1361. Vertaling van een bericht der Doopers-kamer te Bern, over het moederlijk erfdeel van Melchior Zaller van Rütingen. 2 blz. fol.

7 April 1712. 1362. Aanmerkingen op het voorgaande door Melchior Zaller, 3 blz. 4°.

20 Maart 1712. 1363. Brief van Runckel, met uitvoerig bericht van hetgeen Bernhard Wagner, in de zaak van Melchior Zahlig en anderen gedaan heeft; hij acht het wenschelijk met de maatregelen ter bevrijding der gevangenen te temporiseeren en verklaart het voor onmogelijk hen van beter spijs of drank te voorzien, daar zij uiterst scherp bewaakt worden; hun getal is tot 22 geklommen. 7 blz. fol. Met 2 bijlagen:

a. Brief van Runckel aan den raad van Bern 13 Febr. 1712: met beroep op het vroeger genomen besluit van den raad, verzoekt hij dat de zaken der vertrokken Doopsg. vereffend, hunne goederen te gelde gemaakt en die gelden hun toegezonden mogen worden, alles door tusschenkomst van Bernhard Wagner, dien hij tot zijn gemachtigde aanstelt met Ulrich Bärger en Christian Gerber als medehelpers. 4 blz. fol.

b. Antwoord op boveng. 2 Maart 1712 met bericht dat de raad bij het vroeger besluit volhardt en met den gevolmachtigde genoegen neemt, schoon een uitzondering makende voor Melchior Zahlig. 2 blz. fol.

2 Juli 1712. 1364. Van Benedict Brechtbul te Weiler bij Stansberg aan Jacob Vorsterman te Amsterdam. Hij is zeer verlegen om 14 Rthlr. die hem toege-

Digitized by Google

zegd, maar niet door hem ontvangen zijn. Door een brief van Hans Jacob Schnebeli heeft hij vernomen dat de Zwitsers van hun voornemen, om verder te trekken, teruggekomen zijn en zich in Holland vestigen, dat hem zeer verheugt. 1 blz. 4°.

18 Juli 1712. 1365. Assignatie van Uli Uli Schuurs te Kampen, aan de orde van Steven Cremer. 1 blz. 8°.

16 Aug. 1712. 1366. Van Daniël Ricken te Kampen, aan Jacob Vorsterman te Amsterdam, over de 14 Rthlr. die Ben. Brechtbul te onrechte meent van hem te moeten hebben, verzoekt die zaak in orde te brengen en betuigt dat hij en de andere Zwitsers hoogst tevreden zijn met hun vestiging te Kampen. 1 blz. 4°.

21 Maart 1713. 1367. Voorwaarden, waarop de Doopsg. uit het bisdom Culm verschillende bouwhoeven in Kükernehse enz. ter kolonisatie ontvangen hebben, vastgesteld door een daartoe benoemde commissie, en bekrachtigd door een rescript van Friedrich Wilhelm koning van Pruisen, 8 Mei 1713. Hoogd. kopie. 4 blz. fol.

1368. Van Alle Dercks te Groningen, zonder datum (volgens inhoud Mei 1713,) met bericht over de bij Runckel ingekomen gelden volgens afzonderlijke nota, en de mededeeling dat hij, die een man, als kind bij de Hervormden gedoopt, maar geen lidmaat geworden, voor eenigen tijd gedoopt heeft, daarover waarschijnlijk in rechten betrokken zal worden door den heer Alberda van Nijestein. Hij verzoekt mededeeling hoe de overheid in andere provinciën met dergelijke gevallen gehandeld heeft

Digitized by Google

en vleit zich dat de kennisgeving daarvan de Groningers tot het verleenen van meer vrijheid zal stemmen.

25 Febr. 1713 en 3 Juni 1713. 1369. Extracten uit de brieven van B. Wagner aan den resident Runckel, handelende over versch. uitstaande pretentiën, meerendeels van geen waarde, en over opengevallen erfenissen, voor de vertrokken Doopsgezinden. (Translaat). 2 blz. fol.

22 Juli 1713. 1370. Nota van gelden aan versch. Zwitsersche Doopsg., nu in Holland, toekomende, opgemaakt uit een brief van den resident Runckel. 1 blz. 4°.

26 Nov. 1714. 1371. *a.* Translaat-brief van B. Brechtbul te Weiler, aan A. J. Fries te Amsterdam: bericht dat in Bern 14 Doopsg., die hij met name noemt, gevangen genomen en naar Savoye weggevoerd zijn.

b. Translaat-brief van Hans Jacob Schnebeli te Mannheim, 1 Dec. 1714, aan denzelfde tot geleide van den vorige, tevens met bericht dat de bedoelde gevangenen te Turin met 40 galeiboeven zijn opgesloten en ze in het voorjaar, zooals hij vreest, naar de galeien zullen gezonden worden. Op één blad. 2 blz. fol.

29 Januari 1715. 1372. Brief van Goossen Goijen te Crefeld, aan Paulus van Voorst: hij heeft de gelden ten behoeve der gevangenen ontvangen en naar Turijn overgemaakt, 't geen hij hoopt dat tot verlichting der gevangenen zal strekken, omdat hun cipier ook de cantine houdt. 2 blz. fol.

Digitized by Google

Maart 1715. 1373. Kopie-brief van Runckel, vermeldt den allertreurigsten toestand der gevangenen en der overige Doopers, wier hardnekkigheid, om in het land te blijven en zich tegen de overheid te verzetten, hem bijna hopeloos maakt; hunne bitterste vijanden klimmen dagelijks in waardigheid op, hunne vrienden, b. v. B. Wagner, raken in het ongeluk; bovendien staat hij in twijfel, of wel alle Doopsg. de hulp der Nederlanders waardig zijn, vooral sedert hem een meisje bezocht heeft, die vroeger Doopsg. thans tot de Hervormden is overgegaan, wegens het allerontuchtigst gedrag, zooals zij zegt, van sommigen harer geloofsgenooten, met wie zij op reis was. Hierbij brief van R. aan den raad van Bern, om verzachting van het lot der gevangenen. (Translaat.) 9 blz. fol.

9 Maart 1715. 1374. Translaat-brief van H. J. Schnäbeli c. s. te Mannheim over een belasting van 2000 Rthlr. hun door den keurvorst opgelegd, die zij beweren niet schuldig te zijn en waarover ook de regeering der Nederlanden op aandrang der commissie zich bij den keurvorst beklaagd heeft. 4 blz. fol.

1375. Brief zonder datum van Samuël de Traytorrans aan de overheid van Bern (?): hij zegt dank voor hunne tusschenkomst bij den koning van Sicilië, ten behoeve van Christian Liebe, uit de Palts, die tot de galeien veroordeeld is en stelt hun voor bij het bewerken van zijne loslating tevens de loslating te vragen van twee Doopsg. Zwitsers, die vroeger tot de galeistraf veroordeeld zijn. 2 blz. 4°.

Oct. 1715. 1376. Translaat-brief van denzelfde te Bern, aan

Digitized by Google

Goss. Goyen: bericht de vrijstelling van de Zwitsersche Doopsgezinden van de galeien, onder voorwaarde dat zij nooit weder te Bern zullen komen en raadt aan gelijke pogingen in 't werk te stellen voor 40 andere gevangenen, die op dezelfde voorwaarde wel zullen ontslagen worden, te meer daar, indien dit geld mocht vereischen, een zekere Engelsche aartsbisschop daarvoor reeds een groote som beschikbaar heeft. 5 blz. fol.

16 Nov. 1715. 1377. Brief van Christian Liebe en zijn beide medegevangenen, van de galeien te Palermo, aan de vrienden te Amsterdam: zij hebben bericht ontvangen dat men zich in Nederland hunner aantrekt en deelen mede, dat alle pogingen daartoe niet bij den koning van Sicilië, maar eerst en vooral te Bern moeten beproefd worden. 2 blz. 4°.

20 Nov. 1715. 1378. Kopie-brief van N. Sam. de Traytorrans te Neuchatel, aan Goss. Goyen. Hij verhaalt hoe voor 2 of 3 maanden vrouw Liebe in de Palts aan de overheid te Bern een verzoekschrift inleverde om vrijstelling van haren zoon die zich op de galeien bevond. Op dit request was haar gunstig geantwoord en haar aangeboden dat, zoo zij naar Bern overkwam, men haar brieven van aanbeveling bij den koning van Sicilië zou meêgeven. Op raad van anderen had zij de uitvoering dezer zaak aan Traytorrans opgedragen, die aanvankelijk vriendelijk door den raad ontvangen, later toen hij deze gelegenheid aangreep om ook voor 2 andere Bernsche Doopsg., die op de galeien waren, dezelfde vrijlating te bewerken, den raad zoó vertoornde, dat hij in de gevangenis geworpen, van ketterij verdacht en

Digitized by Google

eerst na ettelijke dagen, toen hij zich voor de religions-kammer verantwoord had, tegen betaling van zware onkosten ontslagen, maar levenslang uit Bern verbannen werd. Toch heeft hij uitzicht dat de aanbevelingsbrieven voor al de drie gevangenen hem uit Bern zullen worden nagezonden en hoopt dat de koning van Sicilië een niet al te zwaren losprijs verlangen zal. De gevangenen te Bern, die hij bezocht heeft (ca. 40) zijn goedsmoeds. Bij postscriptum van 7 December bericht hij, de bedoelde brieven ontvangen te hebben. 4 blz. 4°.

14 Dec. 1715. 1379. Brief van Daniël Knopf te Bern, aan Pieter Apostool te Amsterdam: vermeldt de pogingen door Traytorrans te Bern aangewend, biedt zijn diensten aan en stelt de noodige schikkingen voor wegens het overmaken van geld voor de gevangenen op de galeien. De overheid is wel gezind de overige gevangenen te ontslaan, mits zij beloven nooit in Bern te zullen terugkeeren. Met 2 bijlagen.

a. Brief van de Dooperskamer te Bern, 1 Nov. 1715, aan den Obrist Hackbrett, om uit naam der Bernsche Overheid op de loslating der gevangenen bij den koning aan te dringen.

b. Brief van schout en raden van Bern aan denzelfde, 3 Dec. 1715, met gelijken last. Te zamen 6 blz. 4°.

24 Dec. 1715. 1380. Van Willem van der Leijen te Crefeld aan Paulus van Voorst te Amsterdam, tot geleide van N°. 1375 en van een Hoogduitsche kopie. 2 blz. 4°.

1381. Bericht van N. N. te Palermo, omtrent de

Digitized by Google

Zwitsers op de galeien, die hij bezocht en van geld voorzien heeft; over meerdere toelage nadere orders verwachtende. 1 blz. 4o.

10 Jan. 1716. 1382. *a.* Kopie-brief van Lanfranqui, staatsraad van den koning van Sicilië, aan den kolonel Hackbrett te Bern: de vijf Zwitsersche galeislaven zijn terstond vrijgelaten en worden kosteloos tot aan de grenzen van Savoye gebracht, zonder dat de koning daar eenige vergoeding voor eischt, evenals hij in der tijd hen op verzoek van Bern op zijn galeien heeft opgenomen.

b. Kopie-brief van S. de Traytorrans, 13 Jan. aan kol. Hackbrett te Bern tot geleide van het voorgaande nummer met dankzegging voor zijn voorspraak bij den koning in deze zaak en met bericht dat hij daarvan aan de Doopsgez. in Holland terstond zal kennis geven. 4 blz. 4.

29 Jan. 1716. 1383. Brief van Dan. Knopf te Bern, aan Pieter Apostool tot geleide van n°. 1382 a en b. 2 blz. 4°.

25 April 1716. 1384. Van denzelfde te Bern, aan P. Apostool: hij heeft den 15^{en} Febr. van Traytorrans bericht ontvangen, dat deze te Nice gekomen is en daar de ontslagen gevangenen afwacht, maar den 17^{en} April een 2^{en} brief ontving, dat zij nog niet zijn aangekomen. 2 blz. 4°.

20 Mei 1716. 1385. Van denzelfde aan P. Apostool, met bericht dat de gevangenen den 8^{en} te Turijn aangekomen en ontslagen zijn, met wie hij naar Duitsch-

Digitized by Google

land denkt voort te reizen; herhaalt ten aanzien der Bernsche gevangenen zijn schrijven in n°. 1379. 2 blz. 4°.

1386. Kopie-brief van den advocaat Rudolf Haller te Bern, zond. datum aan Runckel, met bericht dat de twist over de nalatenschap van Wagner eindelijk bijgelegd is. 2 blz. 4°.

19 Januari 1717. 1387. Van Runckel te Schaffhausen, in antwoord op den voorgaande met aanwijzing hoe de gelden der nalatenschap moeten uitbetaald worden, ten einde door middel der commissie in Holland in handen der gerechtigden te komen. 4 blz. 4°.

24 Januari 1717. 1388. Brief van denzelfde: op hun herhaald schrijven om afrekening verklaart hij, dat jammerlijke achteruitgang zijner zaken het hem voorshands onmogelijk maakt het saldo te voldoen en dat hij door den dood van Bernhard Wagner en bij den onwil van diens erfgenamen gedwongen is geweest hen in rechten aan te spreken, voor hetgeen Wagner ten behoeve der vertrokken Doopsg. geïncasseerd had. 8 blz. 4°.

4 Maart 1717. 1389. Van denzelfde tot geleide van een brief aan Hans Ancken te Groningen en tot bericht dat de zaak met de erven Wagner vereffend en het saldo daarvan spoedig disponibel is. 3 blz. 4°.

11 Juli 1717. 1390. Van denzelfde tot geleide eener assignatie voor het bedrag van het door de erven Wagner betaalde 3 blz. 4°.

Febr. 1724. 1391. Van Lukas Schmidt, vroeger te Bazel,

Digitized by Google

thans te Leipzig, hij heeft met zijn gezin (vrouw en zes kinderen) de gezindte zijner voorouders verlaten en is Doopsgezind geworden, maar deswegens uit Zwitserland verdreven, zoodat hij nu in grooten kommer verkeert en geldelijke hulp inroept. 2 blz. 4°.

1710—1713. 1392. Jacob Vorsterman; Relaas wegens het afvoeren der Doopsgezinden uit Zwitserland en het overbrengen van velen hunner in Nederland. 1 deel fol.

1393. Lijst van gevangen Doopsg. te Bern, volgens de plaats hunner herkomst. Holl. zonder datum 2 blz. 4°.

29 Sept. 1710. 1394. Lijst van Doopsg. broeders en zusters, die te Bern gevangen zijn, door Runckel opgemaakt. Met Holl. kopie. 2 blz. fol.

14 en 19 Febr. en 5 Maart (1711?). 1395. Dito dito, die ontslagen zijn. 2 blz. fol.

23 Juli 1711. 1396. Lijst, door Runckel opgemaakt, van de Doopsg. in de vier vaartuigen te Bazel ingescheept, 340 personen; van degenen die te Bazel ontsnapt zijn, van degenen die met bewilliging der overheid zijn achtergebleven en van hen die, schoon zij zich hadden aangegeven weggebleven zijn. 12 blz. fol. met translaat. 14 blz. fol. Transl. van een gedeelte van dit nommer en van n°. 1397 met aanteekeningen over de datums der reis. 4 blz. fol.

1397. Lijst van 307 Doopsg., die zich hebben aangegeven om mede naar Holland te reizen. 4 blz. fol. met translaat. 4 blz. fol.

Digitized by Google

1398. Lijst van de hoofden en bestuurders, die de leiding der Doopsg. gedurende de reis op zich genomen hebben. Idem van verschillende personen, die als passagiers van deze reisgelegenheid tegen betaling gebruik gemaakt hebben. 2 blz. fol.

1399. Lijst van de verschillende Doopsgezinden naar Groningen, Deventer, Kampen en Harlingen vertrokken. 4 blz. kl. 8°.

II. Palts, Gulik en Beneden-Rijn.

7 Oct. 1644. 1400. Kopie-brief van den kerkeraad der Vlaamsche gemeente te Amsterdam aan Pieter Göbels te Dusseldorf (?), waarbij hem 30 Rthr. voor proceskosten worden gezonden, met waarschuwing dat hij voor dit doel geen meerdere gelden te wachten heeft. 2 blz. 4°.

30 Juni 1648. 1401. Verzoek van Guert Lemme aan den kerkeraad te Amsterdam, om ondersteuning onder behoorlijken waarborg. 2 blz. fol.

3 en 7 Juli 1648. 1402. Brieven van de Vlaamsche gemeenten te Haarlem en te Leiden aan die te Amsterdam, met krachtige aanbeveling, om Guert Lemme, broeder te Crefeld, te ondersteunen, gelijk zij reeds gedaan hebben. 2 blz. fol.

8 Juli 1648. 1403. Brief van Guert Lemme, aan den kerkeraad der Vlaamsche gemeente te Amst., met verzoek om ondersteuning en aanbod van restitutie binnen 18 maanden en inlichting omtrent enkele punten. die

Digitized by Google

den kerkeraad niet duidelijk waren. Annex extract-notulen te Amst. 9 Juli 1648, waarbij dit verzoek van gemeentewege geweigerd, maar hij aanbevolen wordt aan de particuliere weldadigheid der kerkeraadsleden. 2 blz. fol en 1 blz. 8°.

3 Dec. 1648. 1404. Van Hendrik Hex te Aken aan de Vlaamsche gemeente te Amst., met verzoek om hulp bij de moeielijkheden, waarin hij geraakt is door het ondersteunen van de vluchtelingen uit Gulik en Bergsland, met name van Peter Göbels. 2 blz. fol.

2 Nov. 1671. 1405. Van Jacob Everlinck te Ober-Sulzheim, aan Hans Vlamingh, de overkomst der Zwitsers berichtende. Met afzonderlijk postscriptum. 1 blz. fol. en 4°.

17 Dec. 1671. 1406. Kopie-uittreksel (in duplo) uit een brief van Valentijn Hutwohl, over den toestand van omstreeks 450 Doopsgezinden die uit Zwitserland naar de Palts gevlucht zijn. 2 blz. fol.

1 Jan. 1672. 1407. Brief van Ully Seyler en Jorge Liechte te Obersulzheim, oudsten der gevluchte Zwitsers, aan de Doopsgez. in Holland en elders, om ondersteuning. (Vertaling in het Hollandsch.) 1 blz. fol.

Deze vertaling bestaat ook in druk in de verzameling van brieven betrekkelijk de verdreven Zwitsers.

7 Jan. 1672. 1408. Van eenige Doopsgezinden te Amsterdam, aan de Waterl. gemeente te Hoorn, tot geleide van n°. 1406, en met verzoek om hunne hulp. 3 blz. fol.

11 Jan. 1672. 1409. Van de gemeenten in de Palts, geschreven

Digitized by Google

uit Kriegsheim, aan de Doopsgez. in Nederland, aandringende op onderstand voor de bij hen gevluchte Zwitsers. Kopie; bestaat in druk.

2—25 Febr. 1672. 1410. Klad-notulen van de gemeente bij het Lam waarin benoeming der gecommitteerden naar de Palts, hun instructie enz. 3 blz. fol.

12 Februari 1672. 1411. Brief van de gevluchte Zwitsers aan de gemeente bij het Lam, door 5 leeraren en 5 diakenen onderteekend; zeggen dank voor de genotene hulp, berichten rondom Heidelberg gevestigd te zijn en dringen aan op meerderen onderstand. (Vertaling). 2 blz. fol.

28 Februari 1672. 1412. Instructie voor de 4 gecommitteerden naar de Palts (8 artt.) met regeling van de wijze waarop zij hunne wissels zullen trekken, onderteekend door den kerkeraad bij het Lam. 2 blz. fol.

Maart 1672. 1413. Kopie van den gelei-brief aan de gecommitteerden naar de Palts door de gemeente van het Lam gegeven en aan de gemeenten in de Palts gericht. 1 blz. fol. met vertaling in het Hoogduitsch. 1 blz. fol.

25 Maart 1672. 1414. Brief van Joh. de Bakker, gecommitteerde naar de Zwitzers, uit Frankenthal, aan Jan van Steyn te Amsterdam, naricht gevende over zijn reis van Amsterdam derwaarts. 2 blz. fol.

April 1672. 1415. Concept-circulaire van de gemeente bij het Lam, aan die te Groningen, Emden, Leiden en Hoorn, berichtende dat hun 4 gecommitteerden in de Palts

Digitized by Google

zijn aangekomen, en advies vragende, of het ook raadzaam is de vervolgde Zwitsersche broeders herwaarts te doen overkomen. 1 blz. fol.

29 April 1672. 1416. Brief van Valentin Huetwol te Kriegsheim aan Dr. J. Backer, tot geleide van twee brieven voor Frans Beuns. 1 blz. fol.

12 Mei 1672. 1417. Van Jacob Eberlinck te Ober-Sulzheim, aan Frans Beuns te Amsterdam, over nagelaten kinderen van Filip Scharff, het aanschaffen van bedden, enz. ten behoeve der Zwitsers en tot geleide van een brief van N. N. in de Palts, waarschijnlijk aan de gemeente bij de Zon, zonder datum, waarin bericht dat bij hem gekomen zijn de 4 afgevaardigden van het Lam en dat hij met hen de verdreven Zwitsers bezocht en ondersteund heeft. Voorts dat hij op hun vraag, waarom hij hen niet voor broeders erkende, heeft geantwoord, dat zij in drie punten van de leer waren afgeweken (rechtvaardigmaking, toelating tot het avondmaal van ongedoopten en ongestraft laten van buitentrouw); omtrent de twee eerste punten was hij volkomen door hen tevreden gesteld, maar het laatste hadden zij erkend, onder bijvoeging dat de Zonisten evenzoo deden. Daaromtrent vraagt hij opheldering. Met kopie van den schrijver zelven in het Hollandsch. 2 blz. fol.

21 Mei 1672. 1418. Van Joh. Andriessen, leeraar bij de gemeente te Utrecht, aan Frans Beuns: geeft voorloopig zijn advies over het schrijven van Jacob Eberlinck en hoopt zelf over te komen. 1 blz. 4°.

12 Juli 1678. 1419. Bericht omtrent den toevloed van Doopsgez.

Digitized by Google

vooral uit Gulik, te Crefeld: extract uit de Haarlemsche courant. 1 blz. 4°.

28 Sept. 1689. 1420. Van Hendrik Caasel, leeraar te Lamersheim aan Joannes Lindt: breedvoerig verslag van de gruwelen door de Franschen in de Palts aangericht en de ellende daaruit ontstaan onder de Doopsgez. met inliggende naamlijst hunner leeraren. 3 blz. fol.

9 Dec. 1689. 1421. Concept-brief van de gemeente bij het Lam aan die in de Palts. Op het vernemen van den nood aldaar bieden zij hunne hulp aan en hebben reeds gelden beschikbaar gesteld bij P. d'Orville te Frankfort en Paulus Prijer te Crefeld, voorts vermaning, vertroosting, enz. 3 blz. fol.

26 Dec. 1689. 1422. Kopie-brief van Hendrik Caasel te Gerolsheim aan G. Roosen te Hamburg, de ellende in de Palts beschrijvende. 1 blz. fol.

21 Januari 1690. 1423. Brief van de gemeente te Hamburg, aan die bij het Lam, tot geleide van den voorgaande, vragen advies en hulp voor de Paltzers. 1 blz. fol.

3 Maart 1690. 1424. Van Hendrik van Voorst uit Emmerik, aan de gemeente bij het Lam, berichtende de overkomst van vluchtelingen uit de Palts, vraagt hoe daarmede te handelen en raadt de hulp der Twentsche gemeenten in te roepen, waar zij beter gekoloniseerd kunnen worden dan in Holland. 1 blz. fol.

9 April 1690. 1425. Van Pieter d'Orville te Frankfort aan David Rutgers te Amsterdam, tot geleide van een antwoord op diens schrijven naar de Palts, 31 Maart 1690. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

18 Juni 1690. 1426. Van de gemeenten in de Palts aan die in Nederland, medegegeven aan drie afgevaardigden, die naar Nederland vertrekken, om met de broeders aldaar te bespreken waarheen de Paltzers, die hun kost niet meer kunnen verdienen, emigreeren zullen. (Vertaling) 1 blz. fol.

... 1695. 1427. Van de gemeente te Crefeld aan die te Amsterdam, met uitvoerig verslag van de vervolging die de Doopsgez. in het graafschap Reyd in Gulikerland sedert 16 Juli 1694 geleden hebben en van het rantsoengeld à 10,000 Rthlr. betaald voor de 40 huisgezinnen, die nu te Crefeld in groote armoede zijn aangekomen, met dringend verzoek om hulp. 4 blz. fol.

25 Jan. 1698. 1428. Van Christiaan Phlein, oudste, uit naam der Paltzer gemeenten aan David Rutgers en zijne medebroeders te Amsterdam, met berichten over den toestand der gemeenten, het voornemen tot landverhuizing bij sommigen en de verklaring dat zij, van alle verdeeldheid afkeerig, in vrede met elkander leven. 2 blz. 4°.

1429. Nota over de aanstelling der commissie tot de Paltzer nooden, hare ontbinding in 1699 en hare vernieuwing in 1703. 1 blz. 4°.

3 Maart 1709. 1430. Kopie-brief van de Paltzische gemeente te Immelheimer-Hof, aan die in Holland, tot uitgeleide van de door hen afgevaardigde Petter Kolb en Hans Bechtel, die met hen spreken zullen over de onnauwkeurigheden in de rekening van wijlen Christiaan Phlein, over de uit Holland ontvangen gelden en

Digitized by Google

over de daardoor gerezen moeielijkheden in de gemeente. 2 blz. fol.

1431. Aanteekening dat de Graaf von Wied aan de Doopsgezinden die uit Bern verdreven worden, te Neuwied het burgerrecht wil toekennen. 2 blz. kl. 4°.

29 Juni 1710. 1432. Brief van Rupp te Neuwied, aan Jacob Vorsterman te Amsterdam. De vervolgde Zwitsers zijn bij hem gekomen en hebben de gelegenheid te Neuwied gezien, maar verlangen eer zij zich dáár vestigen vooraf te onderzoeken, of zij niet in de Palts beter kunnen slagen. 1 blz. 4°.

6 Februari 1714. 1433. Van Benedict Brechtbul c. s. te Mannheim, in antwoord op een schrijven van 9 Januari. In de Palts is het door den oorlog der Franschen allertreurigst gesteld; met blijdschap is de gift van *f* 400 ontvangen; in Zwitserland geraken weder velen in hechtenis en zijn anderen naar den Elzas of van daar naar Tweebrugge gevlucht; hij hoopt eerlang nauwkeurige berichten te kunnen zenden. 1 blz. fol.

12 Febr. 1714. 1434. Van de leeraren in de Palts, met dankzegging voor een gift van 400 Rthlr., die uitvoerig verantwoord wordt en met bericht van de groote armoê, die er ten gevolge van misgewas heerscht. 1 blz. 4°.

3 April 1714. 1435. Kopie door Jonas, leeraar te Offstein, gemaakt, van een verklaring door 3 personen afgegeven, omtrent een schuldvordering van Jacob Gutt, die, in plaats van *f* 1000 te zijn, niet meer dan *f* 493 bedraagt. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

1 Maart 1714. 1436. Brief van Jonas, leeraar te Offstein in de Palts, met dankzegging voor de ontvangene gift; hij schroomt echter hun het geheele cijfer van het benoodigde bekend te maken, omdat de som al te groot zou zijn, maar houdt zich voor verdere hulp aanbevolen. 1 blz. 4°.

10 Aug. 1715. 1437. Attestatie door de leeraren van de Palts te Offstein en Kriegsheim, afgegeven aan Maria Geber. 1 blz. 4°.

17 Dec. 1715. 1438. Brief van de leeraren uit de Palts: daar gedurig uit Zwitserland en nu ook van Tweebrugge Doopsg. in de Palts komen vluchten, die daar echter geen onderhoud kunnen vinden, geven zij in bedenking, of men niet door middel der Staten-Generaal bij den hertog van Orleans vergunning voor hen zou kunnen verkrijgen, om zich in den Elzas neder te zetten, waar vroeger de Doopsg. vrijheid van godsdienst genoten en verschillende grondeigenaars wel gezind zijn, om hen op hun landhoeven te plaatsen. 1 blz. 4°.

9 Mei 1716. 1439. Van Peter Kolb c. s. te Kriegsheim, reden gevende waarom zij aan Hans Harms, die uit Frankenthal naar Holland metterwoon gaat, geen attestatie kunnen meêgeven. 1 blz. 4°.

2 Juni 1716. 1440. Attestatie voor Oswald Sigfried en zijn gezin naar Amsterdam, afgegeven, door Jacob Meijer, leeraar te Juchhausen (?) in de Palts, nader bevestigd door een getuigenis van Hans Jacob Schnäbeli c. s. leeraren te Mannheim, 10 Juni 1716. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

10 Juni 1716. 1441. Attestatie van den kerkeraad te Epstein, ten behoeve van de huisvrouw van Hans Harms; in dorso voorzien van een aanbevelend schrijven van Hans Jacob Schnäbeli en anderen. 2 blz. 4°.

8 Oct. 1717. 1442. Attestatie van de leeraren in de Palts, ten behoeve van Maria Lindt, die, reeds 16 jaar in Amsterdam gewoond hebbende, zich nu voor een korten tijd in de Palts heeft opgehouden met aanbeveling in haar hulpbehoevende omstandigheden. 1 blz. fol.

26 Juni 1718. 1443. Brief van Joh. Kassel te Amsterdam, aan Hans Borkholder, Peter Kolb c. s. in de Palts, op last van de commissie, over de ondersteuning van Ulrich Krebiel, die in het voorjaar te Amst. is gekomen en in groote armoede verkeert. 2 blz. fol.

Aug. 1718. 1444. Van de leeraren in de Palts, bevattende mededeelingen omtrent zekeren Ulrich Kreijbeijll, die van hen een attestatie gevraagd heeft om naar Holland te reizen, ten einde daar giften te bekomen en, hoewel dit verzoek door hen geweigerd is, toch naar Holland is vertrokken. 1 blz. fol.

30 Sept. 1719. 1445. Van den kerkeraad te Epstein, ter verklaring waarom zij geen attestatie gegeven hebben aan Hans Harm Leers, die vroeger door hen wegens wangedrag was gebannen, maar van wien zij nu hopen dat hij zich gebeterd zal hebben. 3 blz. 4°.

4 Juni 1726. 1446. Van de wed. Pieter Andriessen te Duisburg, verzoek om een ondersteuning van *f* 200. 1 blz. fol.

Digitized by Google

1447. Kopie-brief van de Doopsg. in de Palts, zonder datum, waarbij zij berichten dat de keurvorst den 18 Jan. 1726 bij bevelschrift bepaald heeft, dat zij alleen *geduld* worden, als niet behoorende tot de drie erkende godsdiensten en derhalve bij koop en verkoop van alle rechten tegenover belijders van een der drie godsdiensten zijn uitgesloten. Voorts dat op hun verzoekschrift van 25 April 1727 op den 16 Mei door den Keurvorst bepaald is, den genoemden maatregel alleen toe te passen, op goederen die zij later verkrijgen zullen, niet op degene die zij nu 40 jaar of langer in bezit hebben. Met 3 bijlagen. 4 blz. fol.

25 October 1728. 1448. Getuigschrift van den kerkeraad te Hohenwettersbach, voor den leeraar Rudolf Egli op zijn reis naar Holland, om aldaar eenigen onderstand te vinden. In dorso: verklaring der commissie, 22 Nov. 1728, dat hem in wissel *f* 300 en in geld 10 Rijksdaalders ter hand zijn gesteld, om naar huis terug te reizen. (Translaat). 2 blz. fol.

27 October 1728. 1449. Getuigschrift van den secretaris van Carel Markgraaf te Baden, heer van Hohenwettersbach, enz. voor den wederdooper Rudolf Egli, dat zijn verzoek om onderstand alle aanbeveling verdient en hij geheel vrij is van besmettelijke ziekten. 2 blz. fol.

29 Dec. 1728. 1450. Brief van den kerkeraad te Hohenwettersbach, met bericht van Eglis terugkomst, bevestiging van 't geen hij omtrent zijn zaken heeft medegedeeld, dankzegging voor den hem verstrekten onderstand en verzoek om nog *f* 100, waardoor hij geheel uit zijn nood geholpen zal zijn. 2 blz. 4°. Met translaat. 2 blz. fol.

Digitized by Google

25 Juni 1729. 1451. Brief van denzelfde aan de commissie en aan Rudolf Egli, die zich te Amsterdam bevindt, bevattende als opheldering, dat het te kort van Egli niet *f* 100 maar *f* 200 bedraagt, dat ook de nood van anderen in de gemeente zeer groot is en zij, indien de hulp afdoende zou zijn, *f* 1500 zouden noodig hebben. 3 bl. 4°. Met translaat. 3 blz. fol.

19 Juli 1729. 1452. Concept-antwoord van de commissie op n°. 1450 en 1451, waarbij het eerste verzoek om *f* 100 toegestaan, maar al het overige scherp geweigerd wordt. 2 blz. fol., met eenen kopie-wisselbrief. 4°.

12 Sept. 1729. 1453. Van den kerkeraad te Hohenwettersbach met dankzegging voor een ontvangen gift van *f* 100 en waarschuwing tegen Rudolf Egli, die een bedrieger en doorbrenger is, valschelijk voorgeeft door hen aanbevolen te zijn en wegens de groote ergernis die hij door zijn schulden maken veroorzaakt heeft, van leeraarambt en broederschap door hen ontzet is. 5 blz. fol. met translaat 4 blz. fol.

1 Oct. 1730. 1454. Van Hans Burckholder, leeraar der Doopsg. te Gerolzheim (sedert 1702), aan de commissie, om *f* 100 in zijn armoedige omstandigheden. Met translaat. 4 blz. fol.

(Oct. 1730.) 1455. Van denzelfde, met verzoek om *f* 500 voor het gezin van Christiaan Wenger, dat door veeziekte tot armoede vervallen is. 3 blz. 4°. Met translaat. 3 blz. fol.

3 Nov. 1730. 1456. Concept-brief van de commissie (in antwoord

Digitized by Google

op n°. 1455 met toezending van *f* 300 en belofte van meer, zoo dit noodig is. Holl. en Hoogd. 4 blz. fol.

3 Nov. 1730. 1457. Van dezelfde, antwoord op n°. 1454, met toezending van *f* 100. Holl. en Hoogd. 1 blz. fol. en 2 blz. 4°.

12 Dec. 1730. 1458. Van Hans Burckholder en Jacob Hirschler, te Gerolzheim, ten behoeve hunner gemeente, die behalve het gewone hoofdgeld nu bij de kroning van den nieuwen keurvorst gedwongen wordt, bovendien *f* 1500 te betalen. Met translaat. 3 blz. fol.

12 Dec. 1730. 1459. Van denzelfde, met dank voor de ontvangst van *f* 100 op zijn brief van 1 Oct. 1730, en van *f* 300 voor Christiaan Wänger, en met verzoek om eenige ondersteuning voor het aanschaffen van een paard. 3 blz. 4°. met translaat 4 blz. fol.

12 Dec. 1730. 1460. Van denzelfde met dankzegging voor de gift aan Christiaan Wänger en kopie van diens eigene dankbetuiging. 3 blz. 4°. Met translaat. 4 blz. fol.

16 Febr. 1731. 1461. Van denzelfde: dankzegging voor *f* 50 ten behoeve der weduwe Wänger ontvangen en herhaling van zijn eigen verzoek, terwijl hij uitvoerig den inhoud zijner drie brieven van 12 Dec. 1730, waarop hij geen antwoord ontving, nogmaals mededeelt. 3 blz. 4°., met translaat. 4 blz. fol.

13 Maart 1731. 1462. Van de commissie, aan Hans Burckholder, in antwoord op zijn brieven van 12 Dec. 1730 en 16 Febr. 1731, en met toezending van *f* 100 tot aankoop van een paard. 1 bl. fol.

Digitized by Google

13 Maart 1731. 1463. Van dezelfde aan Hans Burckholder en Jacob Hirschler, in antwoord op een brief van 12 Dec. 1730, met toezending van *f* 200 tot uitdeeling onder de armen. 1 blz. fol.

10 April 1731. 1464. Van Hans Burckholder, inhoudende de attestatie van Anna Destenig uit Gerolzheim naar Amsterdam. 1 blz. 4°.

14 April 1731. 1465. Van denzelfde met dankzegging voor een gift van *f* 100 voor hem zelven, en van *f* 200 voor de armen ontvangen, en met nadere berichten over de onlangs vertrokkene zuster Anna Destenig. 4 blz. 4°. en extract translaat. 2 blz. fol.

1 Mei 1731. 1466. Van denzelfde met vernieuwde dankbetuiging, verantwoording van de uitdeeling der gift onder de armen en waarschuwing tegen zekeren Daniël Landis, die een collectereis in Holland gaat ondernemen. (Translaat). 2 blz. fol.

28 Juli 1731. 1467. Van denzelfde, geheel als voren, maar met insluiting van een brief van Michel Christoffel te Ruchheim, 27 Maart 1731, die, in het bezit van geheime middelen tegen allerlei kwalen, aanbiedt ze uit dankbaarheid mede te deelen. Translaat van beiden op 1 blz. fol.

26 Febr. 1732. 1468. Van den kerkeraad der Doopsg. gemeente te Maastricht, met verzoek om onderstand voor twee leden der gemeente, Gulikers van afkomst, die door brand alles verloren hebben. 3 blz. 4°.

25 April 1732. 1469. Van Joannes Helgers, leeraar te Maastricht, met dankzegging voor een gift van *f* 250 ten behoeve van genoemde ongelukkigen. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

1470. Concept-brief aan Petrus Kolb, zond. datum (1731) verzoekende opgaven: 1°. van het getal der gemeenten in de Palts, van hare leeraars, diakenen enz., 2°. welke gemeenten de meest noodlijdende zijn; 3°. welke hulp het meest afdoende zou wezen, en 4°. hoe de gelden best over te maken zonder dat de overheid het bemerkt, daar deze anders het hoofdgeld misschien verzwaren zou, hetgeen hun reeds nu in zoo grooten nood heeft gebracht. 1 blz. fol.

1 Nov. 1731. 1471. Naamlijst van de huisvaders, leeraren en diakenen der 13 Doopsgez. gemeenten in de Opper-Palts boven Mannheim (te zamen 160 huisgezinnen.) 4 blz. fol.

Jan. 1732. 1472. Dito dito dito, der 14 gemeenten in de Palts onder Mannheim (458 gezinnen.) 2 blz. fol.

9 Oct. 1734. 1473. Concept-brief aan de gemeenten in de Palts, haar geluk wenschende met de verkregen vrijheid van godsdienst en met toezending van *f* 600, als bijdrage in de daarvoor gemaakte onkosten. Zij dringen er op aan dat het incasseeren van den wissel zoo geheim mogelijk geschiede, om niet aanleiding te geven tot nieuwe geldafpersingen. 1 blz. fol.

8 Mei 1738. 1474. Van Hans Burckholder, leeraar te Gerolzheim: bericht dat veel leden der gemeente ten gevolge van nachtvorsten alle uitzicht op een gunstigen oogst en een goed wijnjaar verloren hebben, zoodat er groote nood te vreezen is. 3 blz. 4°.

10 Dec. 1739. 1475. Van denzelfde: bij Kaiserlautern is een zware hagelslag gevallen en te Ruchheim bij Mannheim is

Digitized by Google

een boerderij afgebrand, waarvoor hij geldelijke hulp inroept, daar de Paltzers niet in staat zijn geheel in dien nood te voorzien. 3 blz. 4°.

5 Mei 1740. 1476. Verzoekschrift van Doopsgez. in de Palts aan den keurvorst om het hoofdgeld op *f* 6 te laten, met beroep op de vijf keurvorstelijke mandaten en de laatste bekrachtiging daarvan die in 6 bijlagen volgen. Hoogd. kopiën. 15 blz. fol.

19 Mei 1740. 1477. Dito dito aan den stadsraad te Mannheim, kennis gevende van hun verzoekschrift aan den keurvorst, met de 6 bijlagen in kopie en verzoekende zoowel om hunne ondersteuning van dit request als om meerdere dergelijke mandaten te bekomen, die op het stadsarchief waarschijnlijk geregistreerd zijn. 13 blz. fol. Hoogd. kopiën.

30 Juni 1740. 1478. Dito dito aan den keurvorst, dat de invordering van het verhoogde hoofdgeld opgeschort blijve, tot dat de zaak ten principale beslist zal zijn. 3 blz. fol. Hoogd. kopie.

4 Juli 1740. 1479. Dito dito, dito, om het hoofdgeld op *f* 6 te laten, met wederlegging van verschillende redenen die voor de verhooging worden aangevoerd. 3 blz. fol. Hoogd. kopie.

7 Juli 1740. 1480. Dito dito dito, om het mandaat van 3 Febr. 1740 buiten werking te laten. 3 blz. fol. Hoogd. kopie.

18 Juli 1740. 1481. Keurvorstelijk mandaat, met kennisgeving aan de Oberambten van 22 Juli, waarbij aan de Doopsgez.

Digitized by Google

wordt toegestaan dat de *f* 12 per hoofd op te brengen veranderd worden in *f* 12 per huisgezin. 2 blz. fol. Hoogd. kopie.

1482. Lijst van de 6 voorafgaande stukken. 3 blz. fol.

Aug. 1740. 1483. Brief van de gemeenten in de Palts, geschreven uit Gerolzheim aan de commissie, haar voorspraak vragende om van 't verhoogde hoofdgeld vrij te komen of anders om hulp, ten einde naar Holland als kolonisten over te komen. Translaat. 3 blz. fol. Met een gedrukt besluit van de keurvorstelijke hofkamer 3 Febr. 1740 met translaat.

7 Januari 1741. 1484. Van Hans Burckholder te Gerolzheim: met blijdschap heeft hij vernomen dat men dezerzijds gelden voor hen samenbrengt 't geen te meer noodig is wegens de zware overstrooming van den Rijn. 2 blz. 4°.

8 April 1741. 1485. Van denzelfde en Jacob Hirschler, ook leeraar, in de Paltzische gemeenten, met dringende bede om ondersteuning. 2 blz. 4°.

9 Dec. 1741. 1486. Van denzelfde en Christian Staufer te Gerolzheim, over de groote armoede en den zwaren nood, waarin zij verkeeren, nu de keurvorst een dubbel hoofdgeld geëischt heeft, waarvoor zij dringend om ondersteuning vragen. 2 blz. 4°.

27 Jan. 1742. 1487. Van denzelfde, met dankzegging voor hetgeen zij van de commissie op hun vorig schrijven ontvangen hebben. 2 blz. 4°.

27 Febr. 1742. 1488. Van denzelfde met bericht dat hij de toelage

Digitized by Google

voor de armen ontvangen, maar aangezien hij te oud is om ze zelf uit te deelen, die overhandigd heeft aan de leeraren en diakenen der Paltzer gemeenten, wier namen hij opgeeft; voorts deelt hij mede dat hij wegens zwakte en ziekte zijn bedrijf aan zijn zoon zal overdoen. 3 blz. 4°.

5 Mei 1742. 1489. Van denzelfde tot naricht dat eenige gezinnen uit Heilbrunn tegen zijn raad en zonder eenig reisgeld te hebben naar Pennsylvanië op reis zijn gegaan en dat vele der Amisch-mennoniten in Westrig hetzelfde voornemen hebben, daartoe uitgelokt omdat men hun uit Friesland zou geschreven hebben, dat de commissie hen wel van reisgeld zou voorzien, hetgeen hij niet gelooven kan. Hij beklaagt zich over de onverdraagzaamheid dier Amischen en hun roem op hun fijnheid, terwijl zij tamelijk grof zijn. Eindelijk bericht hij dat door het verdubbelde hoofdgeld en den eisch dat ieder man, die zich bij hun gemeente voegt, *f* 50 moet storten, de gemeentezaken gedurig meer achteruit gaan. 3 blz. 4°.

14 Nov. 1742. 1490. Van denzelfde in antwoord op een brief van 5 Juni, waarin de commissie verklaard had, dat zij geen reisgeld verstrekte, 't geen hij zeer goedkeurt en overal heeft bekend gemaakt. Voorts bericht over toenemende armoede wegens mislukten wijnoogst. 2 blz. 4°.

15 Dec. 1742. 1491. Van denzelfde in antwoord op een brief van 9 Nov., met dankzegging voor de daarin geslotene gift, ten behoeve der armen. Hij vraagt vergunning *f* 50 daarvan te besteden aan den leeraar Heinrich

Digitized by Google

Friedt te Obersülze; *f* 50 aan zijn neef Ulrich, en *f* 100 voor hem zelven. 2 blz. 4°.

22 April 1743. 1492. Van denzelfde, waarbij hij den dank van Ulrich Burckholder en Heinrich Friedt overbrengt, en bericht geeft van het overlijden zijner huisvrouw, 't geen hem nieuwe geldelijke zorgen geeft, waarvoor hij hulp inroept. 3 blz. 4°.

24 Juni 1743. 1493. Van denzelfde met dankzegging voor hun hartelijken condoleantie-brief van 7 Mei, maar tevens met dringende vernieuwing van zijn verzoek om hulp. 2 blz. 4°.

3 Aug. 1743. 1494. Van denzelfde met dankzegging voor de ontvangen ondersteuning. 2 blz. 4°.

4 Jan. 1744. 1495. Van denzelfde, uit naam der overige leeraren, met bericht dat zij door inkwartiering, eerst van Fransche, vervolgens van Engelsche en eindelijk van Oostenr. troepen, in den zomer van 1743 onbeschrijfelijk veel geleden hebben; dat aan de veeziekte duizenden runderen gestorven zijn, waardoor enkele broeders al hun vee verloren hebben en dat de nieuwe keurvorst tot nog toe geen antwoord op hun verzoekschrift om voordurende bescherming heeft gegeven, ja zelfs dreigt hun het begraven op de kerkhoven te verbieden, zoodat het schijnt dat zij eerlang allen uit de Palts verdreven zullen worden. 3 blz. 4°.

17 Februari 1744. 1496. Van denzelfde: er is nog geen antwoord op het request gekomen, maar zij hebben aan de ministers reeds zóóveel moeten beloven, dat zij niet

Digitized by Google

weten hoe zij het zullen opbrengen; er zijn daarom velen die naar Pennsylvanië willen vertrekken, waaromtrent zij het oordeel der commissie vragen. Nog melden zij, dat er bij 3 of 4 gezinnen oogenblikkelijke nood is. 3 blz. 4°.

10 April 1744. 1497. Van denzelfde tot dankzegging voor de gezonden ondersteuning en met bericht dat zij op hun verzoekschrift nog geen antwoord hebben bekomen, maar zijdelings vernomen hebben, dat het gunstig zal luiden, indien zij daarvoor een goede som storten, waartoe zij echter wegens den oorlog en de veeziekte aan de overheid verklaard hebben, niet in staat te zijn. 2 blz. 4°.

27 April 1744. 1498. Besluit van den Keurvorst van de Palts, dat de Doopsg. jaarlijks *f* 6 hoofdgeld moeten opbrengen en hun getal dat nu 1370 zielen bedraagt over 244 gezinnen verdeeld op 200 gezinnen moet verminderd worden door alle zonen, die trouwen gaan, uit het land te verwijderen en alle vreemde Doopsg. zorgvuldig te weren. Gedr. 1 blz. fol.

6 Mei 1744. 1499. Brief van Hans Burckholder, aandringende op antwoord op den vorigen, daar velen, die naar Pennsylvanië willen vertrekken, hunne goederen reeds te gelde gemaakt hebben, maar toch in het land zullen blijven, wanneer de commissie het afraadt. 2 blz. 4°.

12 Nov. 1744. 1500. Van denzelfde. Hij is met twee mededienaren den 26^{en} Sept. te Mannheim bij den eersten minister geweest, die hem gezegd heeft dat waarschijnlijk het getal Doopsgez., die men in het land zal dulden, op

Digitized by Google

200 gezinnen zal bepaald worden, zoodat er 44 gezinnen en in 't vervolg ook alle jongelieden, die een huwelijk aangaan, het land zullen moeten ruimen. Gerolzheim, een leen van de Palts, is aan den heer von Dallberg toegewezen, wiens barmhartigheid hij te vergeefs heeft ingeroepen. 3 blz. 4°.

8 Dec. 1744. 1501. Van denzelfde. Bij den vroegeren nood is nu nog de inkwartiering der Franschen (5 à 7 man per gezin) en ziekte onder het rundvee gekomen. Verder berichten over zekeren Jacob Wäber te Müntzheim. 3 blz. 4°.

20 Juni 1745. 1502. Van denzelfde. De last van het Fransche leger duurt voort en de wijnoogst zal wel mislukt zijn, maar tot nog toe is de bedreiging der overheid, om hen te verjagen niet vervuld, schoon het verlof tot een huwelijk tusschen jongelieden zeer bezwaarlijk te verkrijgen is, zooals hem bleek in zijn eigen familie. 3 blz. 4°.

26 Aug. 1745. 1503. Van denzelfde. Schets van de geweldenarijen der Franschen en bericht over zijn vier zonen, waarvan twee leeraars zijn en een diaken is. 3 blz. 4°.

10 Dec. 1745. 1504. Van denzelfde. Het spijt hem dat zij geen raad weten om gemakkelijker de vergunning tot trouwen te krijgen. De last van de Franschen duurt altijd voort. 3 blz. 4°.

24 Mei 1746. 1505. Van denzelfde. Klaagt over toenemenden ouderdom en over een ongeval, hem op reis naar de gemeente in Westrig overkomen. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

28 Mei 1746. 1506. Van denzelfde. Dankzegging voor ontvangen gift en herhaling van het vroeger geschrevene. 3 blz. 4°.

7 Aug. 1746. 1507. Van denzelfde over zekere Elizabeth Harnist, uit de Boven-Palts, aan wie hij de reis naar Amsterdam ontraden heeft, maar voor wie hij eenigen bijstand verzoekt. 2 blz. 4°.

7 November 1746. 1508. Van denzelfde aan Tobias Lieuwenhuys (sic) te Amsterdam, met dankzegging voor 't geen door hem gedaan is, om ondersteuning voor Elizabeth Harnist, die te Amsterdam is aangekomen, van den kerkeraad te verkrijgen. 2 blz. 4°.

7 Nov. 1746. 1509. Van denzelfde aan den kerkeraad te Amsterdam, met dankzegging voor de hulp aan Elizabeth Harnist en het dringend verzoek die hulp haar niet in eens, maar bij kleine payementen door een der diakenen te verstrekken. 2 blz. 4°.

16 Mei 1747. 1510. Van denzelfde. De vergunning tot begraven wordt hun voortdurend geweigerd, zoodat zij dit nu maar in stilte op eigen grond doen; die tot het sluiten van huwelijken is hoogst moeielijk en met veel kosten te verkrijgen, alléén dan wanneer een der oudere gezinnen uitgestorven of opgebroken is, waarom hij in dezen raad en hulp vraagt. Eenige uit de Boven-Palts willen naar Pennsylvanië verhuizen. 3 blz. 4°.

12 Juni 1748. 1511. Van denzelfde. Zegt dank voor de door hem aangebodene tusschenkomst van de Staten-Generaal bij den keurvorst in zake het toestaan der huwelijken en acht het beter eerst den vrede af te wachten. De keurvorst wil het getal gezinnen niet boven 245 laten

Digitized by Google

klimmen, maar nu en dan koopen zij huizen aan, waarin twee of meer gezinnen te zamen kunnen wonen, die dan voor één gezin gerekend worden. Voor hulp tot zoodanige aankoopen houdt hij zich aanbevolen. 3 blz. 4°.

19 Mei 1749. 1512. Van denzelfde met dankzegging voor een gift van *f* 50 en bericht dat hij zijn vorig schrijven aan Joreli heeft meêgegeven. 2 blz. 4°.

6 Dec. 1749. 1513. Van denzelfde om hulp wegens misgewas en toenemende armoede. 3 blz. 4°.

8 Februari 1750. 1514. Van denzelfde met dankzegging voor de ontvangene gave. 2 blz. 4°.

8 Sept. 1750. 1515. Van denzelfde: één zijner vrienden had een landhoeve gehuurd, maar de regeering heeft niet toegelaten dat hij ze betrok, zoodat bij zulke maatregelen de toestand der gemeente gedurig hachelijker wordt; hij zelf vraagt geldelijke hulp, daar hij na 45-jarigen evangeliedienst geheel afgeleefd is en aan beenwonden lijdt. 3 blz. 4°.

31 October 1750. 1516. Van denzelfde met dank voor *f* 50 te zijnen behoeve ontvangen. 2 blz. 4°.

28 Maart 1751. 1517. Van denzelfde: de keurvorst heeft een besluit genomen, dat het getal gezinnen niet vermeerderen mag en alleen tegen betaling van hooge rechten een zoon na den dood zijns vaders op diens plaats mag blijven wonen. Hun blijft derhalve niets anders over dan in naburige graafschappen, heerlijkheden enz. een onderkomen te zoeken. Hij vraagt voorts

Digitized by Google

hulp voor zes weeskinderen en bericht dat zijn toestand gedurig verergert. 3 blz. 4°.

31 Mei 1751. 1518. Van denzelfde: hij verwondert zich nog geen antwoord gekregen te hebben en is in zijn nood ten einde raad. 2 blz. 4°.

29 Juni 1751. 1519. Van denzelfde met bericht dat twee ouderlingen van de Herv. Gemeente te Worms bij hem zijn geweest om een brief van voorschrijving aan de Doopsg. in Holland te bekomen, daar hun derwaarts vertrokken leeraar, die er gelden voor kerk en school wilde inzamelen, geschreven had dat de Doopsg. in Holland wel geneigd waren hen te ondersteunen, indien hij zich door een brief van Burckholder legitimeeren kon. Burckholder heeft echter gemeend het verzoek dier ouderlingen te moeten weigeren en waarschuwt de commissie geen brief als van hem afkomstig te beschouwen, tenzij die door hem geteekend is. Voorts evenals de vorige. 3 blz. 4°.

4 Aug. 1751. 1520. Van denzelfde met dankzegging voor *f* 50 door hem ontvangen. 2 blz. 4°.

4 April 1752. 1521. Van Christian Burckholder te Gerolzheim met dankzegging voor hetgeen de commissie in haar brief van 3 Febr. over zijn vader geschreven heeft. Hij vraagt raad wat met velen te doen, die naar Nieuw-Schotland en Pennsylvanië verhuizen willen, belooft aan geen anderen attestatiën meê te geven dan aan hen, die ondersteuning waardig zijn en vraagt hulp voor de 6 weeskinderen. 2 blz. 4°.

20 Maart 1753. 1522. Van denzelfde, Heinrich Fried en Ulrich

Digitized by Google

Burckholder, met dankzegging voor hun raad omtrent de landverhuizing naar Nieuw-Schotland, waardoor de meesten daarvan nu hebben afgezien en met verontschuldiging over hun verzoek om hulp, dat alléén uit grooten nood is geschied, terwijl zij ten volle moeten toestemmen dat elke gemeente zooveel zij kan, voor zich zelve moet zorgen, hoewel dit in hunne omstandigheden onmogelijk is. Christiaan dankt nogmaals voor de ondersteuning door zijn vader genoten en wil voor zich zelven daarop geen aanspraak maken, schoon hij ook met hard werken nauwelijks zijn brood kan verdienen. 2 blz. 4°.

4 Dec. 1753. 1523. Van denzelfde over zekere Anna Dester, die te Amsterdam onderstand heeft genoten en wier broeder Jacob Dester dit aan hunne gemeente vergoed heeft, voor welke gift zij de commissie dank zeggen. 3 blz. 4°.

1 Jan. 1755. 1524. Van denzelfde en Christian Stauffer: berichtende den dood van drie leeraars in den loop van 1754. 3 blz. 4°.

15 Juni 1755. 1525. Van denzelfde en Heinrich Fried: verlangen te weten hoe de commissie toch vaart. De ingevallen nachtvorsten doen vreezen dat de wijnoogst mislukken zal. 2 blz. 4°.

28 Juni 1760. 1526. Van denzelfde en anderen aan den kerkeraad van *het Lam*, met dringend verzoek om eenig bericht daar zij sedert den dood van J. Deknatel, lid der commissie, geen brief ontvangen hebben en niet weten bij wien zich te adresseeren. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

15 Febr. 1761. 1527. Van denzelfde met bericht over het afsterven van Heinrich Fried te Obersülze en Joannes Siekrist te Rodenbach. 3 blz. 4°.

31 Maart 1761. 1528. Van denzelfde met dankzegging voor haar deelneming in den dood van een der leeraren en voor een gift van *f* 50 voor de armen. 3 blz. 4°.

6 Jan. 1762. 1529. Van denzelfde en Jacob Hirschler, (nu oudste geworden): heilwenschen voor het ingetreden jaar. 3 blz. 4°.

14 Febr. 1762. 1530. Van denzelfde en Ulrich Burckholder, met dankzegging voor een gift van *f* 50, die hen te meer verblijdt omdat zij haar niet aangevraagd, maar toch zeer noodig hebben. 2 blz. 4°.

8 Dec. 1762. 1531. Van denzelfde. Schoon zij van de inkwartiering der Franschen weinig geleden hebben, is echter door den hoogen prijs der levensmiddelen de diakoniekas nagenoeg uitgeput, waarom zij eenige ondersteuning vragen; zij hebben van 3 Zwitsersche broeders uit naam der gemeente aldaar een zeer aangenaam bezoek gehad. 3 blz. 4°.

13 Febr. 1763. 1532. Van denzelfde met dankzegging voor de ontvangen gift. Zij hebben veel last van inkwartiering gehad, die echter nu heeft opgehouden. 2 blz. 4°.

19 Dec. 1763. 1533. Van Jacob Hirschler met den wensch dat de oude betrekking tusschen Hans Burckholder en de commissie haar dringen moge tot eenig schrijven aan hem. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

28 April 1764. 1534. Van denzelfde, met bericht dat Christian Burckholder, die reeds eenigen tijd van ontrouw in het beheer der diakonie-penningen verdacht was, thans daarvan overtuigd, afgezet en gebannen is. Het blijkt dat hij de giften der commissie in 1762 en 1763 voor zich heeft behouden; alléén op aandrang der gemeente en om verder bedrog te voorkomen deelt Hirschler dit mede en vraagt geen vergoeding voor het geleden verlies, daar de gemeente zich tot nog toe zelve kan redden, schoon een gift met dankbaarheid zal worden aangenomen. 3 blz. 4°.

30 Nov. 1764. 1535. Van denzelfde. Dankzegging voor ontvangen giften. 1 blz. 4°.

27 Febr. 1765. 1536. Van Christian Burckholder te Gerolzheim, met betuiging van zijn diep berouw, bede om vergiffenis en verzoek dat zij zijner in het gebed gedenken. 3 blz. 4°.

13 Aug. 1766. 1537. Van Jacob Hirschler: verzoekende om hulp voor den herdruk van het bij hen gebruikte vragenboek, die in 500 Ex. niet meer dan *f* 150 zal kosten. 2 blz. 4°.

18 Sept. 1768. 1538. Van Johannes Blum te Goch: bede om ondersteuning voor zich en zijn vrouw daar hij tot nog toe als wever geen werk heeft kunnen vinden. 2 blz. fol.

7 Oct. 1776. 1539. Van Jacob Hirschler: verzoek om hulp, 1°. tot het voldoen van *f* 600 die het intrekken van het keurvorstelijk besluit tot verhooging

Digitized by Google

der hoofdgelden gekost heeft, en 2°. daar, ten gevolge van een storm hun kerkgebouw, dat ruim een eeuw geleden gesticht was, onbruikbaar geworden is, en een nieuw, dat ruim genoeg is voor hunne gemeente, die in 32 gezinnen 100 leden telt, ten minste 400 Rthlr. zal kosten. 2 blz. 4°.

9 Nov. 1776. 1540. Van denzelfde, met dankzegging voor het ontvangene en bericht, dat de bouwmaterialen voor de nieuwe kerk reeds aangeschaft zijn. 1 blz. 4°.

16 Januari 1777. 1541. Van denzelfde, met dankzegging voor het gezondene en bericht dat hij, nadat zijn medeoudsten Daniël Stauffer te Altzheim, Heinrich Stauffer te Ibersheim en Johannes Möllinger te Friesenheim het wenschelijke betoogd hadden, om de nieuwe kerk niet, zooals de oude, op een gehuurden, maar op een eigen grond te bouwen, voor een nieuwjaarsgeschenk en tot aandenken een gedeelte van zijn eigen landhoeve, aan de gemeente gegeven had. Zij hopen dat de bouw in het voorjaar voltooid zal zijn en het nog bestaande te-kort zal gedekt worden. 1 blz. 4°.

1542. Van Johannes Rop, leeraar te Mülheim, zonder datum en zonder adres, over een reis naar het Zeven-gebergte, om met hen aan wie de brief gericht is, te spreken, en over de kosten daaraan verbonden.

17 Januari 1778. 1543. Van den kerkeraad te Sembach, met bericht dat de nieuwe kerk den 1ea Januari door Jacob Galle, leeraar te Erbesbittisheim met een preek over II Cor. V : 17 ingewijd is en zij derhalve over de

Digitized by Google

vroegere beloofde *f* 200 gift bij Lorentz Friedenreich te Neuwied gedisponeerd hebben. Tevens deelen zij het bedrag der giften uit de Palts, Crefeld, Utrecht en Rotterdam mede. 3 blz. 4°.

26 Januari 1778. 1544. Van Lorentz Friedenreich, leeraar te Neuwied, berichtende dat hij eerlang over *f* 200 zal disponeeren, die de commissie voor den kerkbouw te Sembach had toegestaan en die hij, daar de kerk nu voltooid is, aan deze gemeente reeds heeft uitbetaald. 2 blz. 4°.

5 Sept. 1781. 1545. Van leeraren te Epstein, door 4 andere leeraren in de Palts bevestigd. Om onderstand vragende: 1°. omdat de uitgaven, die zij hebben moeten doen, ten einde de heer van Epstein zijn besluit om hun een dubbel hoofdgeld op te leggen, zou intrekken *f* 300 beloopen; en 2°. omdat zij in 1779 een nieuw kerkgebouw hebben moeten stichten, dat den 5^{en} September voor het eerst in gebruik genomen, 120 personen bevatten kan. 2 blz. 4°.

24 October 1781. 1546. Van de gemeente te Epstein: onder dankbetuiging beschikken zij over een hun toegezegde gift van *f* 200. 2 blz. 4°.

19 April 1783. 1547. Van den kerkeraad te Heppenheim, met verzoek om ondersteuning tot het bouwen van een kerk, daar de oude reeds in 1779 is ingevallen en Gerhard Hüthwohl de gemeente niet langer te zijnen huize ontvangen kan, terwijl Geroltzheim en Obersülze te ver afliggen voor geregeld kerkbezoek. Zij hebben reeds een stuk gronds gekocht. Hij geeft een sterktestaat der gemeente te Heppenheim, Geroltzheim en Obersülze op. 2 blz. 4°. Met translaat. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

9 Mei 1783. 1548. Van denzelfde, in antwoord op hun vraag naar de vermoedelijke kosten van opbouw, bericht hij dat zij *f* 800 zullen bedragen, waarvoor hij een gift van *f* 500 vraagt. 2 blz. 4°.

16 Mei 1783. 1549. Van de gemeente te Epstein, aan de Zonsche gemeente: zij hebben veel van hun landsheer te lijden gehad, maar een nieuw kerkgebouw gesticht, waarin 5 Sept. 1779 de eerste godsdienstoefening gehouden is. Zij verzoeken hulp tot het aflossen van de daarvoor opgenomen gelden, zooals zij reeds hulp van 't Lam genoten hebben. 3 blz. 4°.

12 Juli 1783. 1550. Van den kerkeraad te Heppenheim: zeggen dank voor de aangeboden hulp, maar vreezen dat hun laatste schrijven niet ontvangen is, terwijl zij opgeven hoe het geld kan worden overgemaakt. 1 blz. 4°.

1 Dec. 1784. 1551. Van denzelfde, met dankzegging voor het ontvangene en bericht dat zij hun nieuw kerkgebouw 21 Nov. voor het eerst in gebruik genomen hebben. Met inliggend biljet van den leeraar Gerhard Hüthwohl over den toestand daar te lande. 2 blz. 4°.

III. Pruisisch Litthauen.

2 Maart 1677. 1552. Van de gemeente in het Groot-Mariënburgsche Warder bij Dantzig, aan die te Amsterdam, verzoekende om vernieuwden onderstand tot aankoop van zaaikoren enz., daar de hulp in 1675 verleend alleen heeft kunnen strekken tot leniging van den nood

Digitized by Google

bij de overstrooming en de dijken nu hersteld en de landen droog zijn. 1 blz. fol.

9 Maart 1677. 1553. Van Dantzig aan de gemeente bij het Lam te Amsterdam, tot geleide van den voorgaande en het verzoek daarin voorkomende aandringende. 1 blz. fol.

24 Nov. 1677. 1554. Van de gemeente in het Groot-Warder bij Dantzig aan die te Amsterdam, om onderstand en antwoord op hun vorigen. 1 blz. fol.

1 Dec. 1677. 1555. Van Dantzig aan denzelfde, tot geleide van den voorgaanden. 1 blz. 4°.

1556. Van de gemeente in het Groot-Warder aan dezelfde, zonder datum, in antwoord op een brief uit Amsterdam, 13 Jan. 1678, met dankzegging voor het genotene en dringende bede om nieuwe hulp. Annex de vertaling. 2 stukken van 2 blz. fol.

23 April 1678. 1557. Van Dantzig aan dezelfde, tot geleide van den voorgaanden. 1 blz. 4°.

1558. Van het Groot-Warder aan dezelfde, tot mededeeling aan al de gemeenten in Nederland, ontvangen Aug. 1678, om naderen onderstand. Met translaat. 5 blz. fol.

2 Sept. 1678. 1559. Van dezelfde aan die te Amsterdam, in antwoord op de hun gestelde vraag berichtende dat 60 huisgezinnen noodlijdende zijn, maar het bedrag van den onderstand aan hun goedvinden overlatende. Met translaat. 2 stukken van 1 blz. fol.

Digitized by Google

24 Nov. 1678. 1560. Circulaire van de gemeente bij het Lam aan de vereen. Doopsgez. gemeenten in Nederland, tot geleide eener kopie van een vertaalden brief uit Groot-Warder, met aanbeveling van het verzoek daarin gedaan. 2 blz. 4°.

23 April 1679. 1561. Van Marten Tordenier, vroeger te Amsterdam, thans te Dantzig, aan Gerrit Koek, diaken bij het Lam, om ondersteuning. 1 blz. fol.

11 Jan. 1680. 1562. Circulaire van de gemeente bij het Lam aan die van de Lamsche sociëteit, verzonden met afschrift van een brief uit het Groot-Warder van 7 Nov. 1679, en aandringende op collecte, onder herinnering dat de gemeenten aan de vorige circulaire van 24 Nov. 1678, geen gevolg hebben gegeven, daar zij nader informatie verlangden. 1 blz. fol.

7 Nov. 1679. 1563. Van de gemeente in 't Groot-Warder om hulp wegens de overstroomingen van de Weichsel. 1 blz. fol. Met translaat. 2 blz. fol.

1564. Van Muntau, zond. dagt. en zond. adres, den nood berichtende waarin zij in naburige gemeenten verkeeren ten gevolge van misgewas. ½ blz. fol.

16 Jan. 1680. 1565. Van Leiden, aan die bij het Lam, over den nood der Dantzigers. Met kopie-antwoord. 2 blz. fol.

30 Jan. 1680. 1566. Van den kerkeraad bij het Lam aan Isaac Rutgers, berichtende dat de brief sub n. 1564, ook aan de gemeente bij de Zon is medegedeeld. 1 blz. 4°.

22 Mei 1680. 1567. Extract-brief van Isaac Rutgers te Dantzig,

Digitized by Google

waarin deze zijn genoegen betuigt, dat de brief sub n°. 1564, aan die bij de Zon is medegedeeld en verklaart voor de goede besteding van het gecollecteerde te zullen zorg dragen. 1 blz. fol.

19 Juni 1680. 1568. Van denzelfde en van Dirk van Hoeck te Dantzig, aan Abr. Jacobs Fries te Amsterdam, omtrent de besteding van de ontvangen gelden. 1 blz. 4°.

26 Mei 1709. 1569. Attestatie voor Pieter van Rickstel uit Elbing naar Amsterdam, met bijgaand bericht over den nood der gemeente ten gevolge van oorlog en overstrooming. 2 blz. fol.

1570. Brief aan de Doopsgez. gemeente te Orloff, zond. datum, met *f* 700 6 Februari door haar aangevraagd, tot tegemoetkoming bij de overstrooming. 1 blz. fol.

23 Febr. 1726. 1571. Van David Penner, oudste van de verhuisde Litthauers, thans te Marcxhoff gehuisvest, Jacob Bestevader, in het Groot-Warder, Jan van Hoeck te Dantzig en Lodewijk Rump te Elbing. De Litthauers, wegens het koninklijk rescript van Mei 1724, vertrokken, waren van zins geweest naar Poolsch-Pruisen te gaan, maar op aandrang hunner geloofsgenooten te Elbing, Groot-Warder, Dantzig en Thoren, in den omtrek gebleven en meestal bij de broederen gehuisvest. Op den duur valt dit echter te zwaar, zelfs na de hulp uit Holland genoten; zij geven daarom bij benadering op, wat het kosten zou al de gezinnen behoorlijk in den omtrek te koloniseeren, doch ver-

Digitized by Google

zoeken de geheele zaak zeer geheim te behandelen, daar het anders moeielijk zal zijn tegen billijke prijzen land te bekomen en elk der noodlijdenden de eerste zal willen geholpen worden. 3 blz. fol.

24 Mei 1726. 1572. Kopie-brief van de commissie aan David Penner, Jacob Bestevader, Jan van Hoek en Lodewijk Rump te Dantzig; antwoord op den vorige, met toezegging van 300 pond Vlaamsch, tot geheime ondersteuning der gevluchten uit Pruis. Litthauen zijnde dit een voorloopige gift voor de *meest* hulpbehoevenden, terwijl de algemeene vergadering, op 10 Juli te houden, nadere besluiten daarover zal nemen. 3 blz. fol.

22 Juni 1726. 1573. Brief van Jan van Hoek e. a., in antwoord op n°. 1572 en op het daarin gedane verzoek om inlichting tegen de societeitsvergadering van 10 Juli: berichten dat van de verhuisde Litthauers door aankoop van land, enz. tegen *f* 4000, meer dan 30 gezinnen reeds gevestigd zijn, maar dat het meerendeel nog uitziet naar gelegenheid om land te koopen en naar bericht uit Holland, tot welk bedrag men hen zal willen ondersteunen. De collecte te Dantzig heeft *f* 1100 Poolsch, die te Hamburg *f* 1500 opgebracht. 4 blz. 4°.

30 Juli 1726. 1574. Van de commissie aan David Penner, J. C. Bestevader, J. van Hoek en Lodewijk Rump te Dantzig: antwoord op hun schrijven van 22 Juni, waarbij eene nota omtrent het getal huisgezinnen. Zij zeggen dank voor de verdeeling van het toegezondene en de moeite in het vestigen van enkele gezinnen aangewend; vooral ook voor het voorschot van *f* 4000 door Jan

Digitized by Google

van Hoek verstrekt; zij zenden nogmaals 300 pond Vlaamsch en vragen een berekening van 't geen er nu nog verder noodig zal wezen, 't geen zij hopen dat niet te veel zal bedragen, omdat ook de Paltzer broeders ondersteuning noodig hebben. Zij geven in bedenking om aan enkelen, bij wie het geschieden kan, de verplichting tot restitutie op te leggen, wanneer hun omstandigheden zullen verbeterd zijn. Nog berichten zij een bezoek gehad te hebben van twee leeraren uit het Culmsche gebied, aan wie Alle Derks 200 testamenten met gezangboeken ter uitdeeling heeft meêgegeven. 3 blz. fol.

30 Oct. 1726. 1575. Van David Penner, Jan van Hoek en Lodewijk Rump te Elbing, met bericht dat volgens onderzoek van vijf gecommitteerden de ontvangen collecten uit Dantzig en Hamburg niet toereikende zijn om in den nood der 120 Litthausche gezinnen en in den bouw eener kerk, waartoe de bischop van Culm hun vergunning gegeven heeft, te voorzien, waarom zij op nieuw ondersteuning vragen, verzekerende dat zij bij de uitdeeling nauw toezien en sommige giften bij wijze van voorschot en tegen kwitantie (waarvan model bijgevoegd is) uitreiken. De 200 testamenten en liedeboeken, door Alle Derks van Groningen hun beloofd en toegezonden, zijn nog niet ontvangen. 3 blz. fol. en 1 blz. 4°. druks.

19 Nov. 1726. 1576. Van de commissie, antwoord op n°. 1575 en op een brief van de gemeente te Thinsdorf van 29 Sept., die gunstige berichten inhielden. Daar de bewezene hulp nog niet toereikende is, openen zij een crediet van 200 pond Vlaamsch en vragen een specifieke opgave der uitdeelingen, om die in

Digitized by Google

de alg. verg. van Januari in te dienen. Zij keuren het voorgestelde formulier van schuldbekentenis goed, en zullen bij Alle Derks over de gezangboeken, enz. nadere informatie nemen. 3 blz. fol.

10 Dec. 1726. 1577. Lijst der 120 Litthausche Doopsg. familiën, en de giften, aan haar verstrekt. 2 blz. fol.

10 Dec. 1726. 1578. Brief van David Penner c. s. te Elbing, tot dankzegging voor een gift van 200 pond Vlaamsch, tot geleide van voorn. lijst en tot verklaring hoe de onderscheidene giften aan de behoeftigen gedaan, onderling zooveel verschillen. 2 blz. fol.

22 April 1727. 1579. Van David Penner c. s. te Elbing: dankzegging voor de rijke toelage hun geworden, die zij vooral tot aankoop van zomerzaad enz. willen besteden, daar door het misgewas van het vorige jaar velen tot dien koop niet in staat zijn, schoon bij hen de nood niet zoo hoog is geklommen als in Brandenburg. Zij zenden voorloopige verantwoording (welke ontbreekt) en beloven nadere opgave. 2 blz. fol.

20 Juni 1727. 1580. Van Jan van Hoek te Dantzig aan Alle Derks te Groningen, over den toestand van 12 huisgezinnen der Groninger Vlamingen, die onlangs 12 hoeven in pacht hebben genomen, maar zoowel door verrekening, in de opbrengst van 't hout, als door misgewas, in grooten nood verkeeren. Hij raadt aan het hun verleende voorschot, waardoor zij zich hebben kunnen vestigen, hun te schenken en hun bovendien nu een voorschot tegen matige rente te geven, terwijl hij hoopt dat zij tot het

Digitized by Google

voldoen van rente en kapitaal later wel in staat zullen zijn. Voorts geeft hij den raad om ten behoeve dezer kolonisten ten spoedigste de noodige privilegiën aan te vragen bij den landheer op wiens goederen de hoeven liggen. 3 blz. fol.. Met kopie. 5 blz. 4°.

6 en 19 Maart 1727. 1581. Kopie-brief van Peter Bekker te Schighofken (Schoonsee), aan Alle Derks. Terwijl hij in Nederland was, hebben 12 gezinnen, die eerst naar Litthauen hadden willen trekken, hetgeen hun door Alle Derks zelven bij zijn bezoek ontraden was, een woeste plaats aangekocht om te ontginnen. De oudsten hadden 't niet kunnen tegengaan, omdat er gebrek aan woning was, maar komen nu in ongelegenheid, daar zij hun reeds geld hebben moeten voorschieten en hen nog meer zullen moeten ondersteunen, waarom hij dan ook de hulp der Holl. gemeenten inroept, waarachter: Kopie-brief van Derk Wiechert, leeraar bij de Waterl. gemeente te Schoonsee (die met de Vlaamsche aldaar dezelfde kerk gemeenschappelijk gebruikt heeft), aan Alle Derks, met dankzegging voor de gezonden boeken en brieven en tot bevestiging van den vorigen, terwijl hij bovendien bericht dat eenigen naar Litthauen getrokken zijn, om zich daar op 30 hoeven te vestigen. Op één blad. 2 blz. fol.

12 Sept. 1731. 1582. Brief van den kerkeraad der Friesche, Vlaamsche en Hoogduitsche gemeente te Dannenberg, aan de kerkeraden der Doopsgezinden gemeenten te Amsterdam, met verzoek om hulp, daar zij, die in 1724 Litthauen hadden moeten verlaten, maar nu onder bescherming van den graaf

Digitized by Google

Trucks op diens gebied aldaar teruggekeerd zijn, ook omdat zij in de Werders geen land konden bekomen, bijzonder groote onkosten met de eerste landontginning hebben: zij tellen 47 huisgezinnen. 3 blz 4°.

12 Sept. 1731. 1583. Van de leeraars Hans Jantzen en Thies Ewerdt te Dannenberg, aan dezelfden, tot geleide en nader aandrang van den vorigen. 1 blz. 4°.

12 Oct. 1731. 1584. Concept-brief van de commissie, aan de gemeenten in Litthauen, met een ondersteuning van *f* 600, 12 Sept. door haar aangevraagd. 3 blz. 4°.

17 Nov. 1731. 1585. Van Jacob van Hoek te Dantzig, met bericht dat hij de gunstige beschikking voor de Dannenbergers met groot genoegen vernomen en hun daarvan kennis gegeven heeft, schoon hij, daar zij 't geld nog niet hebben afgehaald, vermoedt, dat die tijding hun niet geworden is; hij heeft hun andermaal geschreven en verwacht hen nu eerstdaags. De oudste Jacob Denner is bij hen gekomen en zal tot blijdschap van velen en in spijt van het misnoegen van hun oudste Hendrik van Duuren, den winter bij hen doorbrengen. 2 blz. 4°.

17 Dec. 1731. 1586. Van de gemeente te Dannenberg: dankbetuiging voor een gift van 100 pond Vlaamsch (*f* 600) 3 blz. 4°.

Juni 1732. 1587. Specificatie der schulden te Dannenberg, en hoeveel daarop betaald en te pand gelaten is, (betrekking hebbende op de verdreven Litthauers). 2 blz. fol.

Digitized by Google

Juni 1732. 1588. Dito der schaden, geleden bij de verkooping der huizen te Dannenberg. 2 blz. fol.

1589. Dito der landerijen in Litthauen door hen achtergelaten. 1 blz. fol.

1590. Verzoekschriften der commissie aan gecomm. raden ter admiraliteit te Amsterdam, alle gefiatteerd, om na behoorlijke visitatie te mogen ontschepen de reis bagaadje

1°.	21	Oct.	1732	van	13	gezinnen	(56	zielen)	die allen op bevel van den koning v. Pruisen het land hebben moeten ruimen en herwaarts gevlucht zijn.
2°.	30	"	"	"	2	"	(13	")	
3°.	"	"	"	"	2	"	(13	")	
4°.	"	"	"	"	1	"	(5	")	
5°.	11	Nov.	"	"	2	"	(12	")	
6°.	13	Mei	1733	"	2	"	(11	")	
7°.	"	"	"	"	1	"	(6	")	
8°.	11	Aug.	"	"	1	"	(4	")	

te zamen 9 blz. fol.

3 Dec. 1732. 1591. Verzoekschrift van dezelfde aan burgem. van Amsterdam, dat 12 der gevluchte huisgezinnen zich naar Zeeland mogen begeven. 1 blz. fol.

1592. Geviseerde tolbrieven voor de uit Pruisen gevluchte Doopsgezinden:

1°.	4	Dec.	1732	12	gezinnen	naar Middelburg.
2°.	16	"	"	?	"	" Wageningen.
3°.	16	Mei	1733	1	"	" Middelburg.
4°.	22	"	"	2	"	" "

te zamen 4 blz. fol.

6 Aug. 1732—10 April 1733. 1593. Lijsten der gezinnen die van Koningsbergen naar Holland scheep zijn gegaan, door J. Bruinvis. 2 blz. fol. en 1 in 4°.

Digitized by Google

13 Juni 1733. 1594. Brief van Jacob Isaks, (kopie), over den grooten nood der Culmsche gemeenten. 2 blz. 4o.

1595. Lijst (Hoogd.) van de eigendommen, schulden, enz. der verdrevene Litthausche Doopsgez. Zie ook nº. 1587—89. 5 blz. fol.

9 Sept. 1732. 1596. Brief van Jacob Izaaks en Hans Voet te Dorpost (in Polen), aan de Doopsg. in Nederland; met uitvoerig bericht over de afpersingen, die zij van de bischoppen te lijden hebben en met verzoek om hulp ten einde daarin te voorzien. 6 blz. 4º. Translaat.

13 Sept. 1732. 1597. Van Gabriël Frantz en Heinrich Nickel, leeraren bij de Waterlandsche gemeente te Schönsee, en verdere kerkeraadsleden, met bericht omtrent de instelling eener commissie, de onderling beraamde maatregelen der drie bisschoppen in Kroon-Polen, op wier gebied Doopsgez. wonen en het vermoedelijk besluit, dat hun in weerwil hunner privilegiën en zware opbrengsten, het verblijf voortaan zal ontzegd worden. 3 blz. fol.

24 Sept. 1732. 1598. Van Peter Bekker, leeraar te Eigenfuss, met uitvoerig bericht (op verzoek der commissie dato 25 Aug.) over de gedragingen van den Culmschen bisschop en over den toestand zijner eigene gemeente die wel gewent aan de nieuwe plaats van haar vestiging, maar het toch zeer kommerlijk heeft. 6 blz. 4º. Translaat.

27 Sept. 1732. 1599. Van de sub-commissie te Groningen, tot geleide van een brief uit Schoonsee (welke ont-

Digitized by Google

breekt) waaruit blijkt dat de Doopsg. aldaar aan allerlei geldafpersingen van de R. C. geestelijkheid blootstaan; zij zijn van meening dat zij in dezen nood geholpen moeten worden, maar vreezen dat ook elders in de nabuurschap gelijke afpersingen zullen plaats grijpen en dat zelfs de voorspraak van den koning daartegen niet baten zal, omdat de bisschop geheel souverein schijnt te wezen. 3 blz. 4°.

30 Maart 1733. 1600. Van Gabr. Frantz en Heinrich Nickel, met dankzegging voor de ontvangen 200 ducaten, waarmeê zij hopen hunne vrijheid te zullen koopen, schoon een bod van *f* 4000 aan den bisschop gedaan, door hem beantwoord werd met de verklaring dat het hem niet om hun geld, maar om hunne zielen te doen was, waaruit zij opmaken dat hij een nog hooger aanbieding verwacht; zij hebben in een twistgesprek met een kanunnik en een domheer niets toegegeven; zij vreezen echter dat in het pactum, hetwelk de nieuw te kiezen koning zal moeten bezweren, door invloed van de bisschoppen zal voorkomen, dat de koning bezweren moet alle kinderen in zijn rijk te laten doopen; van de bedreiging, dat een priester met militairen hunne kinderen zou komen doopen, is niets gekomen. Omtrent den druk der gezangboeken verontschuldigen zij zich dat de bezwarende conditiën daaromtrent buiten hun weten, maar te goeder trouw door iemand gemaakt zijn, die zelf niet in staat is, de kosten daarvan te dragen. 3 blz. 4°.

13 April 1733. 1601. Van Jan van Hoek te Dantzig: hij heeft aan de drie leeraren Gabriël Frantz, Pieter Derks en Hendrick Nickel, die eindelijk gekomen zijn

Digitized by Google

om de hun toegezegde gift af te halen, 200 nieuwe ducaten uitbetaald, 't geen iets meer is dan het beloofde, maar wel goedgevonden zal worden, daar hun nood inderdaad groot is, en hunne opgaven volkomen juist zijn. Hij heeft de zaak zoo stil mogelijk behandeld, om niet de hebzucht der Cathol. priesters op te wekken, die hen toch al gedurig lastig vallen met te zeggen, dat zij het geld maar uit Holland moeten ontbieden. Hij hoopt maar dat de keuze van den nieuwen koning zonder twist zal uitvallen, ofschoon een nieuwe koning altijd veel geld kost. Aan de gemeente te Klein-see, die uit 12 gezinnen van Groninger Vlamingen bestaat, en op zeer schraal land gevestigd is, zal hij volgens order *f* 700 uitbetalen, 't geen hem echter met de *f* 500 hun op verzoek der Groningers Joris Symons en Pieter Volkerts uitbetaald, nu ook voldoende voorkomt. 2 blz. fol.

1602. Van Jacob Isaaks, zonder datum, aan de gemeente te Amsterdam, waarbij hij, zich beroepende op zijn kennismaking met hen, toen hij elf jaar geleden Holland bezocht en bij H. Schijn ontvangen werd, die nu reeds overleden is, zijn nood hun te kennen geeft, daar hij met zijn medeoudsten borg is gebleven voor een voorschot aan de Doopsg. die uit Litthauen waren overgekomen, verstrekt, van welk voorschot nog *f* 1000 onvoldaan is gebleven en wegens armoede niet voldaan kan worden, waarvoor hij nu wordt aangesproken. 2 blz. 4°.

21 April 1733. 1603. Van denzelfde en Hans Voet te Dorpost,

Digitized by Google

aan de gemeenten te Groningen en elders, met bericht, hoe zij, eerst door geweld, later met zachtheid tot het doopen van kinderen aangezocht, dit volstandig geweigerd hebben en eindelijk met veel geld een nieuwe privilegie hebben bekomen, maar voor de uitbetaling daarvan dringend hulp verlangen. 2 blz. fol. Translaat.

20 April 1733. 1604. Van Gabr. Frantz en Heinrich Nickel, met bericht dat zij ten gevolge eener audiëntie bij den bisschop, de bevestiging van hunne vroegere privilegiën verkregen hebben, van welk latijnsch stuk (dat zij niet verstaan) zij een afschrift overzenden. Zij dringen aan op hulp, daar zij, behalve de *f* 10,000 aan den bisschop te voldoen, nog zeer groote uitgaven aan zijn verschillende ambtenaren hebben gehad, om de nu ontvangen gunst te verkrijgen. 3 blz. 4°.

28 April 1733. 1605. Van Jan van Hoek, over de gift van Alle Derksz. en kleine ondersteuningen; voorts tot geleide van een brief van Gabriël Frantz en Nickel Dirks, leeraren te Schoonsee, met het door hen bekomen privilegie van den Culmschen bisschop. Daar dit in het Latijn is gesteld, verzoekt hij dat het in het Hoogd. en Holl. vertaald en hem daarvan eene afschrift toegezonden worde. Aan het verzoek der Schoonseeërs, om zijne voorspraak, voldoet hij zeer gaarne. Ten slotte deelt hij meê hoe het gerucht loopt, dat de bisschop van Culm overleden zou zijn. 2 blz. fol.

7 Mei 1733. 1606. Van Jacob Isaaks, en Thomas Voet te Dantzig, met dankbetuiging voor de ontvangen

Digitized by Google

ondersteuning en voor al de vriendschap bij hun bezoek in Holland genoten. (De ondersteuning betreft de gezinnen op de 12 hoeven gevestigd). 2 blz. 4°.

9 Mei 1734. 1607. Van Jan van Hoek aan Paul van Voorst te Amsterdam, over den stand der granen; hij heeft de ondersteuning aan de 12 huisgezinnen uitgekeerd en hoopt dat de 300 pond, die de Culmschen nog aan den bisschop schuldig zijn, daar deze nu dood is, wel bespaard kunnen worden, en dit te meer, omdat zulk een besparing ten goede zou komen voor de nieuwe lasten, welke zijn opvolger zonder twijfel van hen eischen zal. 1 blz. 4°.

19 Mei 1733. 1608. Van de sub-commissie te Groningen, tot geleide eener kopie van een brief van Jacob Isaks te Schoonsee omtrent moeielijkheden over den doop, hun door den bisschop aangedaan, en tot advies van eenige traites. 1 blz. fol.

31 Mei 1733. 1609. Van Hans Ecker te Muntau, met verzoek om hulp in zijn benarde omstandigheden en met bericht dat de bisschop van Culm het verlangde privilegie verleend heeft, maar nu gestorven is. 2 blz. fol.

6 Juni 1733. 1610. Van de sub-commissie te Groningen. Zij hebben van Pieter Bekker bericht ontvangen, dat bij hem te Sygenfuts 10 huisgezinnen zich sedert twee jaren neêrgezet hebben op uitnemend goed land, maar door de kosten van vestiging enz. in schulden zijn geraakt; dat zij, aangemoedigd door het voorbeeld van Teunis Voet en Jan Jansz, vroeger naar Holland gereisd en met ondersteuning van daar teruggekeerd

Digitized by Google

almede met gelijk doel naar Holland wilden gaan en met moeite door Bekker zijn tegengehouden; dat zij echter stellig zullen komen, indien hun niet vóór den vervaldag hunner pacht een gift van *f* 1500 geschonken wordt. Wegens hun onvermogen en de goede kans dat zij met deze gift voor altijd geholpen zijn, maar vooral ook uit vrees voor hunne overkomst, dringt de sub-commissie dit verzoek ernstig aan. 2 blz. fol.

27 Juni 1733. 1611. Van Jan van Hoek te Dantzig. Hij heeft de ondersteuning aan Gabriël Frans en Hendrik Nickel uitgekeerd, zendt rekening-courant over en geeft verslag van zijne bemoeiingen, zoowel in het ondersteunen van sommige vluchtelingen, als in het zoeken van scheepsgelegenheid voor hen. 2 blz. fol.

29 en 30 Juli 1733. 1612. Van Jacob Isaks en Hans Voet te Schoonsee, aan de gemeenten in Nederland om hulp tot het opbrengen van het geld aan den bisschop toegezegd, dat zij wegens de ongunstige omstandigheden der gemeente en den toevloed van vluchtelingen niet uit eigen middelen kunnen voldoen. Transl. 2 blz. fol.

12 Sept. 1733. 1613. Van Jan van Hoek; over de ondersteuning aan Isaak Sperlinck verleend en over de beste wijze om zekeren Hans Ecker, die van de Roomsche geestelijkheid veel geleden heeft, te helpen, waartoe hij den aankoop eener kleine boerderij voorstelt, daar de man wegens ziekte zijner vrouw niet wel in staat is dit bijeen te brengen. 2 blz. fol.

26 Sept. 1733. 1614. Van Peter Derksz., Heinrich Nieckel en Gabriël Frans te Schoonsee, met dankzegging voor

Digitized by Google

een gift van 100 dukaten en het bericht dat de bisschop den 22 April gestorven is, maar nog 6 dagen vóór zijn dood het privilegie heeft verleend. 3 blz. 4°.

26 Oct. 1734. 1615. Van den kerkeraad der Doopsgez. gemeente in Schladal te Dantzig, aan de Doopsgez. gemeente te Amsterdam, met verzoek om ondersteuning in hun grooten nood, daar, ten gevolge van den oorlog de geheele oogst is verloren gegaan en al hunne huizen verbrand en verwoest zijn. 2 blz. fol.

30 October 1734. 1616. Van Anna Vossu, wed. Johannes Utesch te Dantzig, met dankbetuiging voor de genoten ondersteuning en aanvraag om nieuwe hulp, daar zij wegens het beleg niets heeft kunnen verdienen. 2 blz. 4°.

9 Dec. 1734. 1617. Van de gemeenten te Hamburg en Altona: berichten den nood der Dantzigers, verzoeken hulp en vragen of het fonds voor buitenlandsche nooden daarin niet zou kunnen voorzien. 2 blz. 4°.

14 Dec. 1734. 1618. Van Jan van Hoek te Dantzig, dankzeggende voor het vertrouwen dat men hem de verdeeling der gift van *f* 3000 of meer onder de verschillende gemeenten overlaat, schoon hij voorziet dat daaruit vrij wat moeielijkheid zal ontstaan. Hij acht vereeniging der gemeenten waarvan de commissie had gesproken, en die hij hartelijk zou wenschen, niet wel mogelijk en deelt ten bewijze daarvan eenige redenen mede, waarom onderscheidene naburige gemeenten zich hebben afgescheiden of ook nu het vieren van het avondmaal gedurig uitstellen. 2 blz. fol.

Digitized by Google

21 Februari 1735. 1619. Van den kerkeraad der Vereenigde Vlaamsche Friesche en Hoogduitsche gemeenten in het Schladal te Dantzig, aan de gemeente te Amsterdam, met uitvoerige beschrijving van de ellende door het beleg veroorzaakt, waardoor zij acht maanden lang van hun godsdienst-oefeningen verstoken zijn geweest, en met dankzegging voor de gift van *f* 3000 door Jan van Hoek ten behoeve van al de Doopgez. te Dantzig uit Holland ontvangen, waarvan zij *f* 1300 voor zich gehouden, *f* 1300 aan de gemeente op Schotland, en *f* 400 aan de Groningers uitgedeeld hebben. De behoefte is echter zóó groot, dat zij te Hamburg een collecte hebben aangevraagd en ook nog aan de Hollandsche gemeenten nu een dergelijke uitnoodiging richten. 3 blz. 4°.

2 Maart 1735. 1620. Van Jan van Hoek te Dantzig, met bericht hoe hij de gift in dier voege verdeeld heeft dat aan de gemeente op Schladal (zijn woonplaats) *f* 1300 en die op Schotland (de Clerksche) *f* 1300 en aan de enkele verstrooide Groningers te Dantzig *f* 400 is uitbetaald, alles in tegenwoordigheid en tegen kwitantie van de kerkeraden. Voorts heeft de leeraar Hendrik van Dieren *f* 300 en Roots *f* 150 schadevergoeding ontvangen. Hij sluit hierbij in een brief van zijn kerkeraad, waarin het verzoek, dat hij ondersteunt, om gelden ter leen te verstrekken aan leden zijner gemeente, ten einde die in staat mogen zijn om de afgebrande huizen te herbouwen, daar de ontvangen gift alleen in den eersten nood voorziet. 2 blz. fol.

16 Maart 1735. 1621. Kopie-brief van Jacob Isaaks, Hans Voet en anderen uit het Culmsche gebied, aan de gemeente

Digitized by Google

te Groningen, met een uitvoerig bericht van den jammer, waarin zij door plundering en inkwartiering verkeerd hebben en met dringende bede om hulp, vooral ter afdoening van schuld aan den bisschop, die op betaling aandringt, terwijl zij nu, wegens de doorgestane ellende, tot geen aflossing in staat zijn. 2 blz. 4°.

23 April 1735. 1622. Van Jan van Hoek te Dantzig, aan Paulus van Voorst te Amsterdam, over den stand der granen, en verantwoording eener uitdeeling van *f* 10,000 Poolsch, waarvan *f* 300 aan Johan Pieter Spronck leeraar bij de Clerckschen. 2 blz. 4°.

6 Juni 1735. 1623. Van Isaak Stob te Dantzig, met dringend verzoek om een voorschot van *f* 600 Poolsch, tot aanbouw van een huis, daar zijn huis, zijn voorraad leêr en schoenen in de voorstad afgebrand is en hem geweigerd wordt in de stad zich te vestigen, terwijl hij in de voorsteden geen huis kan bekomen, daar alles opgebrand is. 4 blz. fol.

24 Juni 1735. 1624. Van Jan van Hoek en van Corn. de Vogel Lzn., met uitvoerig bericht hoe en op welke voorwaarden de gift van *f* 10,000 aan de drie gemeenten te Dantzig en de gemeente in het Culmsche verdeeld is geworden. Zij beklagen zich verder over de heerschzucht van den oudste Hendrik van Duren, die Corn. de Vogel niet als lid wil erkennen, omdat hij een pruik draagt, en die zijn beide zonen tot diakenen wil doen benoemen. 2 blz. fol.

25 Juni 1735. 1625. Van Isaak de Veer, Dirk Jansen en anderen uitmakende den kerkeraad van de Groninger

Digitized by Google

Vlamingen te Dantzig, aan Gerrit Jonkheer en Symon Eduards, oudsten der gemeente te Haarlem, met dankbetuiging voor 't geen hun de commissie in hun nooden heeft toebedacht, maar tevens met beklag dat de verdeeling der uit Holland geremitteerde *f* 10,000 Poolsch, die aan Jan van Hoek was opgedragen, al te partijdig in het voordeel zijner gemeente heeft plaats gehad, zoodat nog ruim 30 van hunne huisgezinnen zonder hulp zijn gebleven, wier nood zij krachtig aanbevelen. Daaronder volgt: een uittreksel uit een brief van Dirk Jansen, 29 Juni 1735 aan Pieter Boudewijns te Groningen, van gelijke strekking. 6 blz. 4°. Translaat.

28 Aug. 1735. 1626. Van de vereen. Vl. Friesche en Hoogd. gemeente te Dantzig (Slagdael), aan de gemeente te Amsterdam, met dank voor de genoten hulp, schoon met beklag dat de geheele som aan Jan van Hoek is ter hand gesteld, over wiens verdeeling zij weinig tevreden zijn. In de zaak van Corn. de Vogel Leonardsz. smeeken zij te mogen handelen volgens hunne oude gebruiken, terwijl zij bereid zijn ieder, die met *voldoende* attestatie overkomt, aan te nemen. 3 blz. 4°.

3 Sept. 1735. 1627. Van de sub-commissie te Groningen, omtrent den verkoop van 3 landhoeven aan de daarop wonende Zwitsers: zij adviseeren tot het aannemen van den geboden prijs. Voorts berichten zij dat uit Poolsch-Pruisen zijn overgekomen Isaak Sparling en Hendrik Tesmer, waarschijnlijk om onderstand, en dat tien huisgezinnen te Sygenfuts vertrokken zijn, omdat zij de pacht niet langer konden voldoen: zij

Digitized by Google

wenschen daarom te meer, dat aan de overigen te hulp kan gekomen worden. 2 blz. fol.

22 Nov. 1735. 1628. Van Jan van Hoek, tot geleide der kwitantiën van de verschillende kerkeraden in de gift van *f* 10,000 en van een brief van Hendrik van Duren. Van laatstgemeld schrijven vreest hij dat het zeer ongegronde klachten over de uitdeeling bevat en tot voorspraak moet strekken van enkelen, die wel het vlugst met hun dankbetuiging, maar inderdaad zeer ondankbaar zijn. Bij zijn aanstaande overkomst zal de Vogel omtrent dit een en ander nadere inlichting kunnen geven. 2 blz. fol.

26 Mei 1736. 1629. Van Jacob van der Vinne, diaken bij de gemeente in de Peuzelaarsteeg te Haarlem, om een gift van *f* 25 ten behoeve van Isac Karme uit Muntau in Pruisen, die zich hier te lande had willen vestigen, maar nu uit gebrek aan werk naar Pruisen wil terugkeeren. 1 blz. 4°.

22 Aug. 1736. 1630. Van Jan van Hoek te Dantzig aan Joachim van Anklam te Amsterdam. Hij heeft de circulaire der commissie van 3 Aug. aan de drie gemeenten bezorgd en hoopt dat zij zich naar hun inhoud gedragen zullen, om namelijk te voorkomen dat sommigen niet wegens geloofsvervolging, maar uit ijdele veranderlijkheid zich naar Holland inschepen en daar de gemeente tot last zijn. Hij beklaagt zich over de stijfhoofdigheid van Hendrik van Duren, die met zijn zoon het aanstellen van nieuwe leeraren verhindert en nog altijd belet dat Corn. de Vogel zich bij de gemeente voegt. 2 blz. fol.

28 Sept. 1736. 1631. Van den kerkeraad op de Zwijnsgroeve (in de

Digitized by Google

Niederungen), aan den kerkeraad bij het Lam, om ondersteuning in den nood, waarin zij ten gevolge der overstrooming verkeeren. 3 blz. 4°.

17 October 1736. 1632. Van Jan van Hoek te Dantzig aan Corn. de Vogel: overstrooming, misgewas, en daaruit volgende hongersnood hebben vooral aan de Litthausche gemeente in de Zwijnsgroef, de Clercken en de gemeente op Schotland, groote verliezen doen ondergaan. Volgens bekomen informatie hebben zij vooral zaaikoren noodig, dat echter duur te staan komt, waarom de hulp der commissie wordt ingeroepen, zoowel voor dezen algemeenen nood, als voor de behoeften van vier bijzondere gezinnen, met name genoemd, die vooral ondersteuning noodig hebben. 2 blz. fol.

27 Oct. 1736. 1633. Van denzelfde aan J. van Anklam te Amsterdam. Over stand van granen en verschepingen enz. De ellende der noodlijdenden duurt voort, van wie zij eenig linnen, dat deze te gelde zoeken te maken duur hebben afgekocht; maar om in hun behoeften te voorzien, is het noodig graan aan te koopen en onder hen uit te deelen, dat al vast zal gedaan worden in het vertrouwen, dat de commissie dit wel zal goedkeuren en vergoeden, terwijl ook zij zich niet zullen onttrekken. 2 blz. 4°.

10 Nov. 1736. 1634. Van denzelfde aan Herman ten Kate, met handelsberichten en advies van een afgegeven wissel van *f* 2500 door de commissie voor de vier huisgezinnen toegestaan, met verzoek dat zij den nood der gemeente bij Toorn ter harte nemen, waaraan hij reeds, hopende op de goedkeuring der commissie, een last rogge heeft uitgedeeld. 1 blz. fol.

Digitized by Google

4 Nov. 1736. 1635. Van Pieter Bekker te .... geschreven uit Dantzig, aan de oudsten Pieter Folkerts en Hendrik Berends te (Groningen?) over den grooten nood, waarin hij en de gemeente ten gevolge van overstrooming, misgewas en oorlog verkeert, met dankbetuiging voor 't geen Jan van Hoek hem voorloopig uit naam der sociëteit heeft ter hand gesteld. 2 blz. fol. Translaat.

10 Nov. 1736. 1636. Van Jan van Hoek te Dantzig, aan Pieter Derks en Alle Pietersz. Medendorp te Groningen, over den nood door overstrooming, waarin de Gron. Vlamingen verkeeren; hij heeft aan twee hunner, de gebr. Bekker en nu ook aan Jacob Isaaks, voor zijn gemeente, voorschotten gedaan, waarop hij hunne goedkeuring vraagt. Translaat. 2 blz. fol.

Nov. 1736. 1637. Van Jacob Isaaks, Hans Voet e. a. te Dantzig, aan de oudsten te Groningen, met beschrijving der groote ellende, waarin zij verkeeren en met bericht, dat zij bij Jan van Hoek geld hebben opgenomen. Zij hebben doop, voetwassching en avondmaal gevierd, daarin gelukkiger dan de andere Doopsg. wier oudste door ziekte in het bedienen dezer drie plechtigheden verhinderd werd. 2 blz. fol.

3 Dec. 1736. 1638. Van de sub-commissie te Groningen, tot geleide van eenige kopieën van brieven uit Polen, waaruit de hongersnood aldaar blijkt, die dringend voorziening vereischt. 1 blz. fol.

5 Dec. 1736. 1639. Van Jan van Hoek en C. de Vogel Lzn. te Dantzig, met verantwoording van de gift ad *f* 1200 voor de gemeente te Zwijnsgroeve en

Digitized by Google

van de ondersteuning aan de vier gezinnen, die onlangs uit Holland zijn teruggekomen en nog altijd hulp noodig hebben. De ellende op het platte land is nog altijd groot en veel aan de noodlijdenden op hoop van medewerking der commissie reeds uitgereikt. Zij verlangen vooral te hunnen behoeve voorschotten om zaaikoren te koopen. 2 blz. fol.

16 Dec. 1736. 1640. Van de Doopsg. gemeente te Neyschifsky, aan de gemeenten in Holland, om hulp in den grooten nood wegens overstrooming: er zijn 60 hulpbehoevenden, in 26 gezinnen verdeeld. 1 blz. 4°.

20 Dec. 1736. 1641. Van Gabriël Frantz, Peter Dircksz. en Dirck Pätker, met dank voor een gift van *f* 1000 te Dantzig voor hen beschikbaar gesteld, die zij wel niet gevraagd hebben, noch ook hadden durven vragen, hopende zich zelven bij dezen watersnood te kunnen redden, maar die zij toch gaarne aannemen en voorloopig te Dantzig laten, omdat zij hun bij de verkiezing van een nieuwen bisschop en bij het onderhoud hunner armen in dezen buitengewonen nood wel zal te pas komen. 3 blz. 4°.

26 Dec. 1736. 1642. Van Jan van Hoek en C. de Vogel Lz., over de voortdurende hulp aan de vier uit Holland teruggekeerde gezinnen en voorts berichten omtrent twee verschillende gemeenten: 1°. die van Gabriël Frans, Peter Dirksz en Dirk Potker, waar vroeger wijlen Nickel stond; zij is aanvankelijk geholpen met de *f* 1000 die haar in 1735 werd toegelegd doch waarover zij nu eerst beschikt heeft, toch zullen ze nog nader hulp behoeven, omdat de Poolsche landheeren hun de pacht wel niet zullen schenken en hun land

Digitized by Google

door de overstrooming niets heeft opgebracht. 2°. die te Nieuw-Sefky of Schoonsee, nabij de Zwijnsgroeve, maar over den Weichsel, waar Jacob Adriaan, vader en zoon, Pieter Guhr en Andries Imtou opzieners zijn; deze zijn na de Zwijnsgroevers de meest noodlijdenden en hebben vooral zaaikoren noodig, welke hulp de kracht der Dantzigers, die hen nu van brood voorzien hebben, ver te boven gaat. Zij verwachten ook van andere gemeenten nog aanvragen, maar denken toch dat de geloofsgenooten in de Warder, als meer bemiddeld en vooral meer kredietbebbende, zich zelven wel zullen kunnen redden. 2 blz. fol.

8 Jan. 1737. 1643. Kopie-brief van Pieter Bekker te Dantzig, aan Pieter Folkertsz., Teunis Frerixs, Hendrik Berends te Groningen, met dringende bede om hulp bij den ontzettenden hongersnood, waarin zij verkeeren. 2 blz. 4°.

12 Jan. 1737. 1644. Extract uit een brief van Jan van Hoek te Dantzig, aan N. N. over den daar heerschenden hongersnood. 1 blz. 4°.

29 Jan. 1737. 1645. Van de sub-commissie te Groningen, tot geleide van een brief van Pieter Bekker, die de vorige berichten omtrent de heerschende ellende bevestigt en tot dankzegging voor den maatregel der commissie om zaaikoren over te zenden, waarbij zij voor het vervolg hun tusschenkomst aanbieden. 2 blz. fol.

9 Februari 1737. 1646. Van Jan van Hoek, met bericht dat zij op het schrijven der commissie terstond eenige afgevaardigden naar de vijf gemeenten hebben gezonden

Digitized by Google

om den nood op te nemen, die echter nog niet zijn teruggekeerd. Voorts hebben nu door de dijkbreuk ook de Wardersche gemeenten met name de Clerckschen, zeer veel geleden, in wier nood aanvankelijk voorzien is door een ruime toezending van brood uit de Schotlandsche gemeente te Dantzig. 2 blz. 4°.

22 Febr. 1737. 1647. Van Hinrich Roth, leeraar en Hans von Steen te Dantzig, waarvan de eerstgenoemde met het gemeentelid Konnert Bartel, op aanraden van Jan van Hoek en Corn. de Vogel, de vijf door den hongersnood het zwaarst getroffene gemeenten bezocht heeft namelijk die bij Thoren op Nischofske, te Culm op Schoonsee en de Gron. gemeente aldaar, de Muntausche gemeente bij Graudentz, en de gemeente bij Stum op de Schweinsgrube. Zij hebben den toestand allertreurigst gevonden, aanvankelijk eenigen onderstand verstrekt, maar dringen er sterk op aan, dat de commissie spoedige en krachtige hulp bewijze. 2 blz. 4°.

23 Febr. 1737. 1648. Van Jan van Hoek en C. de Vogel Lzn. te Dantzig. De afgevaardigden zijn teruggekeerd en hebben nauwkeurig de behoefte van zaaikoren opgenomen in de vijf gemeenten: de Zwijnsgroeve, de Groningers, Nieuw-Syfki (Schoonzee), de Muntausche en de Culmsche, waarvoor de medehulp der commissie dringend gevraagd wordt. De overstrooming in de Warders duurt voort. Om al dezen nood verlangt de gemeente te Muntau een voorschot van *f* 2000 tegen matige rente om in 2 jaar af te lossen: van Hoek zelf, daartoe anders welgezind, is er nu niet toe bij machte, omdat de vestiging van twee zijner kinderen bijzonder groote uitgaven hebben

Digitized by Google

geëischt. Voorts bijzonderheden over de vier gezinnen uit Holland en de moeielijkheid om die aan 't werk te krijgen. 2 blz. fol. en 2 blz. 4°.

11 Maart 1737. 1649. Van de gemeente te Markushoff bij Elbing, aan de gemeente te Amsterdam, om ondersteuning wegens overstrooming. 2 blz. fol.

13 Maart 1737. 1650. Van Jan van Hoek en C. de Vogel Lzn. te Dantzig, tot geleide van een rekening-courant (welke ontbreekt), waarin de giften der commissie (met groote dankbaarheid ontvangen) verantwoord worden, en met bericht dat het vroeg invallende lenteweder veel verademing en goede verwachting voor den oogst geeft. 1 blz. fol.

28 Maart 1737. 1651. Van Jacob Abrahams, Hans Krijgeer, Simon Krijgeer en Isaak Abrahams te Dantzig. Zij hebben na hun terugkomst uit Holland land gepacht en het noodige zich aangeschaft, waarvan zij rekenschap doen met dankbetuiging. Zij verzoeken tevens om attestatie. 1 blz. fol.

2 April 1737. 1652. Van Jan van Hoek, met dankzegging voor de giften, en tot verklaring van het opschrift van een Hoogd. brief van dankbetuiging, luidende: van de gemeente in het Mariënburgsche en Elbingsche kleine Warder, waaruit de commissie te onrechte had opgemaakt, dat aldaar twee verschillende gemeenten waren. Volgens machtiging der commissie is aan de gemeente te Muntau onder behoorlijke garantie een voorschot verstrekt van *f* 1200 à 3 pct.; op gelijke voorwaarden wenscht nu de gemeente in het kleine Elbingsche Warder *f* 1500 à *f* 2000 te

Digitized by Google

ontvangen, welk verzoek hij ondersteunt. De vier gezinnen zijn eindelijk geplaatst, doch op zijns inziens zeer nadeelige voorwaarden. 2 blz. fol.

6 April 1737. 1653. Van denzelfde, over den aankoop en uitdeeling van het zaaikoren tot een bedrag van *f* 2400. Voorts dankbetuiging voor het gunstig besluit op het verzoek der Elbingsche gemeente. Op het bericht van Bruinvisch, dat sommige vroeger gevluchte Litthauers heimelijk weer naar Litthauen zijn teruggekeerd heeft hij geantwoord dat deze, indien zij weer in ongelegenheid komen, wegens hun onberaden handelwijze noch op hulp, noch op zijn voorspraak kunnen rekenen. Voorts bericht hij dat aan de noodlijdenden zonder onderscheid van gezindte *f* 1500 zijn uitgedeeld. 2 blz.

18 April 1737. 1654. Van denzelfde. Zij beklagen zich dat door tegenwind de aanvoer van granen en boonen uit Holland vertraagd wordt, herhalen met een enkel woord den inhoud van den vorige, en berichten dat de Clerckschen in de Warder, die zich niet om ondersteuning hebben aangemeld, wegens de hooge ligging hunner landerijen minder geleden hebben en ten deele ook reeds door de Schotlandsche gemeenten te Dantzig ondersteund zijn. 2 blz. fol.

1655. Lijst van de leden der Doopsgez. gemeente te Zwijnsgroeve in het Sturmsche gebied, in 't Hoogduitsch en met translaat. (85 leden, 147 kinderen). 2 blz. fol.

1 Mei 1737. 1656. Van Jan van Hoek aan D. van Oosterwijk te Amsterdam, met handelsberichten en de mededeeling

Digitized by Google

dat eindelijk het schip uit Holland met het zaaikoren gekomen is, 't geen hem te meer verblijdt, omdat het gebrek nog altijd groot is en hier en daar veel ziekten uit hun hongersnood ontstaan zijn. 2 blz. 4°.

7 Mei 1737. 1657. Van den kerkeraad te Orloff, aan de gemeenten in Holland, om hulp in den nood, die eerst door oorlog en nu door overstrooming ontstaan is, waarbij zij zich beklagen dat Johan van Hoek te Dantzig met zijn uitdeelingen uit Holland hen geheel is voorbijgegaan. 2 blz. fol.

5 Juni 1737. 1658. Van Berend de Veer te Dantzig, advies van een wissel door hem afgegeven tot gedeeltelijke dekking van 't geen hij aan de noodlijdende Doopsg. heeft uitbetaald. 1 blz. 4°.

8 Juli 1737. 1659. Van denzelfde als voren, voor 't restant. 1 blz. 4°.

17 Juni 1737. 1660. Van Jan Cima Koscielmy en andere oudsten der Doopsgez. in Groot-Falkenau (Polen), met dankbetuiging voor ondersteuning in den hongersnood. (Kopie-translaat.) 3 blz. fol.

18 Juni 1737. 1661. Van Jacob Isaaks en Hans Voet, leeraars bij de gemeente in het Culmsche, met dankbetuiging voor het hun gezonden koren, maar tevens met bericht dat door misgewas, al het zaaikoren is verloren gegaan, dat het ook zeer partijdig en onregelmatig was verdeeld geworden en dat er een groote sterfte heerscht, zoodat de schrijver zelf (Jacob Isaaks) uiterst krank zijn dood aanstaande rekent en van hen afscheid neemt. 3 blz. 4°. Translaat.

Digitized by Google

20 Juni 1737. 1662. Van Pieter Becker te Dantzig, aan de gemeente te Groningen, met bericht van de groote sterfte aldaar. Jan van Hoek is overleden, maar zijn zoon en naamgenoot zal gaarne aan de commissie de verlangde diensten bewijzen. Jacob Isaaks ligt op het uiterste; hij betuigt grooten dank voor de ruime gift uit Holland ontvangen, die volgens de daarbij gestelde voorwaarde aan alle armen zonder onderscheid van gezindte, is uitgedeeld, waarvoor de Roomschen en Lutherschen op aandoenlijke wijze hunne erkentelijkheid betoond en den naam der Doopsg. boven mate geprezen hebben. Hij zendt hierbij den brief van dankzegging van den pastoor van zijn kerspel en een brief van den voornaamsten R. C. geestelijke te Groningen. (welke ontbreken). Ten slotte betuigt hij zijn voornemen om zich in de gemeente van Jacob Isaaks in het Culmsche te vestigen. 4 blz. 4°. Translaat.

1663. Nota van Teunis Freriks te Groningen waarbij hij verklaart, dat noch hij, noch zijn vrienden iets weten van de gift aan de R. C. verstrekt. 1 blz. 8°.

26 Juli 1737. 1664. Van Teunis Freriksen en Alle Pietersz. Medendorp te Groningen, tot geleide van 1°. een rekening van ontvangst en uitgaaf, in de zaak der Zwitsers, en 2°. van twee brieven, uit Dantzig aan hen geschreven, over den nood waarin de Doopsg. aldaar ten gevolge van overstrooming verkeeren, waaromtrent zij nog eenige bijzonderheden bijvoegen, met opwekking tot hulp. 1 blz. fol. en 1 blz. 8°. Met 3 bijlagen.

20 Dec. 1737. 1665. Van Jan Bruinvisch te Koningsbergen, tot

Digitized by Google

geleide van een wissel en dankbetuiging voor hetgeen hij aan eenige behoeftige gezinnen in het Litthausche, die zich nog altijd daar ophouden, heeft kunnen verstrekken. 4 blz. 4°.

30 Maart 1738. 1666. Van den kerkeraad te Markushoff, aan de gemeente te Amsterdam, om uitstel van den eersten termijn van aflossing van een hun in 1737 verstrekt voorschot, groot *f* 1200 in 4 jaren met gelijke termijnen af te doen. 2 blz. 4°.

19 April 1738. 1667. Van denzelfde te Muntau, met verzoek om den eersten termijn van aflossing van een voorschot, groot *f* 1000 Poolsch, (af te doen binnen twee jaar in twee termijnen) tot het najaar te mogen uitstellen. 1 blz. 4°.

30 April 1738. 1668. Van Jan van Hoek Jr. met bericht dat hij zonder vrucht de gemeente te Elbing en te Muntau om aflossing van het haar voorgeschotene heeft aangemaand, maar van laatstgemelde *f* 36 aan intrest ontvangen heeft. Hij verzoekt met de gemeenten nog wat geduld te oefenen, daar haar behoeften nog velen zijn. 1 blz. fol.

9 Dec. 1738. 1669. Van Abraham Gertz te Dantzig, met bericht dat hij behouden overgekomen, maar zeer teleurgesteld is dat Jan van Hoek hem uit naam der commissie, niet meer dan *f* 500 heeft willen uitbetalen, daar hij voor zijn allereerste behoeften ten minste *f* 900 noodig heeft, waarom hij dringend vraagt. 1 blz. fol.

30 Jan. 1739. 1670. Kopie-brief van vier Doopsg. in de "Boonsakse

Digitized by Google

Weyde" bij Dantzig, die onlangs uit Holland zijn teruggekeerd, om eenige ondersteuning. 1 blz. fol. Met translaat. 1 blz. fol.

19 Maart 1739. 1671. Brief van Marie Schumannin te Koningsbergen, berichtende haar goede overkomst uit Holland en hulp verzoekende. 2 blz. 4o.

20 Maart 1739. 1672. Van Jan Bruinvisch, tot geleide en aandrang van den vorige en tevens om eenige tegemoetkoming bij de vele ondersteuningen, die hij voortdurend aan 4 gezinnen verstrekken moet. 1 blz. 4°.

30 Juni 1739. 1673. Van Jonas Nachtegaal te Dantzig met bericht dat hij te Dantzig behouden is aangekomen, aldaar in dank een gift van *f* 500 ontvangen heeft, maar nog *f* 100 te kort komt om een huis en 6 morgen land te koopen, waar hij het oog op heeft om zich te vestigen. 1 blz. fol.

29 Juli 1739. 1674. Van Dirk Jansen, in het Bergerwold bij Dantzig, die uit Holland is teruggekeerd, wegens zijn behouden aankomst te Dantzig. 2 blz. 4°.

14 Aug. 1739. 1675. Van Giels Everts te Dantzig, met dankbetuiging voor een gift van *f* 500 en het bericht dat hij daaruit en uit het overschot eener erfenis een huis met 16 morgen in het Mariënb. Werder gekocht heeft, waar hij zich denkt te vestigen. 2 blz. 4°.

2 Sept. 1739. 1676. Van Jan van Hoek te Dantzig, over de aankomst van verschillende uit Holland teruggekeerde Doopsgez. en over den hun verstrekten onderstand, met 2 bijlagen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

a. Kwitantie van Jacob Wedler, ad *f* 500 voor verleenden onderstand. 1 blz. 8°.

b. Dito, dito, van Daniël Wedler, à *f* 500. 1 blz. 8°.

23 Februari 1740. 1677. Van Daniël Wedler te Petershagen. Hij zegt dank voor de genoten hulp, maar is door langdurige ziekte en de hevige koude geheel uitgeput en vraagt *f* 100 ter leen om een kostwinning te beginnen. 1 blz. fol.

13 Maart 1740. 1678. Van Christoph Block, Giels Voet, David Unrau, Hinrich Voet en Martin Eckert te Dantzig, met bericht van hun behouden overkomst uit Holland en voorloopige vestiging, terwijl zij voor al het genotene hun dank betuigen. 1 blz. 4°.

25 Maart 1741. 1679. Van Jan van Hoek, tot geleide van zijn rekening-courant en tot voorspraak der gemeente te Markushoff, die nog niet tot afdoening in staat is. 1 blz. 4°.

25 Maart 1741. 1680. Van denzelfde te Dantzig, tot geleide van zijn rekening-courant en ter ontschuldiging van de Markushofsche gemeente, dat zij nog niets van haar voorschot kan afdoen. Voorts bericht hij dat Ds. Ouwejans in de gemeente zeer goed voldoet en met den oudste van Duuren goed weet om te gaan, zoodat er hoop bestaat dat daardoor alle twisten zullen bijgelegd worden. 2 blz. 4°.

2 Februari 1742. 1681. Van Lodewijk Rump te Mariënhof bij Dantzig, tot voorspraak van eenige Doopsgezinden aldaar, om vermindering of kwijtschelding van een voorschot à *f* 1200, hun in 1737 verstrekt, op grond van hun

Digitized by Google

armoede en van de groote onkosten, waarin hen een proces met de Luthersche gemeente aldaar, gewikkeld heeft. 5 blz. 4°.

14 Febr. 1742. 1682. Van Jan van Hoek te Dantzig, over hunne loopende rekening en met bericht dat hij den brief der commissie van 2 Febr., waarin de gemeente van Markushoff om afdoening gemaand wordt, behoorlijk heeft opgezonden. 1 blz. 4°.

20 Febr. 1742. 1683. Van de gemeente te Marcushoff, in antwoord op het schrijven van de commissie van 2 Febr., waarbij zij de teruggave verlangde van *fl.* 749:6 gr. zijnde het restant eener oblig. van *fl.* 1200. Daar de leden, aan wie zij het geleend hebben, zeer behoeftig zijn, verklaren zij dat dit groote moeite zal inhebben, maar hopen toch vóór den zomer ten minste de helft af te doen. 1 blz. fol.

26 Maart 1742. 1684. Van Margaretha Kriegeer, mede uit naam van haar man, te Dantzig, om onderstand tot het koopen van land. 1 blz. fol.

23 Mei en 20 Juni 1742. 1685. Van Jan van Hoek te Dantzig, over de aankomst van eenige uit Holland teruggekeerde Doopgez. en de hulp hun door hem verstrekt. 1 blz. 4°.

16 Nov. 1742. 1686. Van Jan Bruinvisch te Koningsbergen, tot verrekening van passagegelden enz. voor een uit Holland teruggekeerd gezin. De vestiging der nieuw aangekomenen gaat goed vooruit en de gemeente is reeds tamelijk groot. 2 blz. 4°.

11 Febr. 1743. 1687. Van Abraham Gerritsen te Koningsbergen,

Digitized by Google

over den verkoop van zijn goederen, in Zeeland achtergelaten. 1 blz. 4o.

20 April 1743. 1688. Van de gemeente te Marcushoff, met dankzegging dat op verzoek der behoeftigen in hun gemeente, de resteerende fl. 300 die zij schuldig waren, hun geschonken zijn. 1 blz. 4°.

23 April 1743. 1689. Van de wed. Lodewijk Rump te Elbing, tot geleide van een laatste aflossing op een obligatie van *f* 1200 Poolsch, met betuiging harer blijdschap dat het door haar afgeloste tot hulp van anderen heeft mogen strekken. 1 blz. 4°.

18 Febr. 1744. 1690. Van dezelfde met een verzoek om ondersteuning der Doopsg., die onder het gebied van den koning van Pruisen staan, in grooten nood verkeeren om door hem verdreven te worden en aanvankelijk wel door de commissie met fl. 2100 ondersteund zijn, maar nog meer hulp behoeven. 3 blz. 4o.

2 Juni 1744. 1691. Van Willem en Neeltje van Steen, op Beyerhorst in het Dantziger Werder, met bericht van hun behouden overkomst uit Holland en met dankbetuiging voor een ondersteuning van *f* 400. 1 blz. fol.

21 Febr. 1744. 1692. Van Jan Bruinvisch: krachtige aanbeveling van een verzoek der gemeente in den Elbinger Warder, om voor de nieuw-aangekomenen een ondersteunning van *f* 6000 te bekomen, vooreerst omdat onder hen zeer veel oprechte christenen zijn, en ten andere, omdat hunne vestiging de goede gezindheden van den koning aan den dag heeft gebracht en daardoor de kwade behandeling, vroeger van de Roomschen

Digitized by Google

te Toorn en Elbing ondervonden, zeer beteugeld heeft. 3 blz. 4°.

20 Maart 1744. 1693. Kopie-brief van gecommitteerden aan de gemeenten in Poolsch-Pruisen, in antwoord op hun verzoek om fl. 6000, welk verzoek zij aan de aanst. vergadering zullen voordragen. 2 blz. fol.

15 Juni 1744. 1694. Van den kerkeraad der gemeente te Orlofferfeld, mede uit naam der gemeente in het Grootwarder, aan den kerkeraad te Amsterdam, met bericht dat zij de brieven der commissie, met haar weigerend antwoord ontvangen hebben, maar nogmaals aandringen op een spoedige hulp, die, hoewel zij wegens het gedrag van sommigen waarover de commissie zich beklaagt, niet verdiend is, toch afdoende zal zijn, omdat zij het uitzicht hebben dat de zware pachten, die hen in dezen nood gebracht hebben, eerlang verminderd zullen worden. 2 blz. fol.

17 Juni 1744. 1695. Van de wed. Rump te Elbing, met herhaling van het verzoek in haar vorige, uit naam van al de gemeenten en vooral op grond der gunstige gezindheid door de commissie in hare brieven van 20 Maart en 15 Mei aan den dag gelegd. 1 blz. 4°.

23 Juni 1744. 1696. Van Jan Bruinvisch: zeer teleurgesteld dat de commissie het verzoek van Elbing geweigerd heeft, zendt hij haar een brief van Marcushoff en een van een Doopsgez. zuster te Elbing, herhaalt nog eens zijn verzoek, vleit zich dat het nu benoodigde later zal kunnen teruggegeven worden en verklaart dat hij zelf in den nood niet voorzien kan, daar hij zich reeds voor een jaar groote offers te hunnen behoeve getroost heeft. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

25 Juli 1744. 1697. Nota der commissie, van Jan van Hoek te Dantzig, tot uitbetaling van passagegelden ten behoeve van Hendrik Lugt en zijn gezin. 1 blz. 4°.

18 Sept. 1744. 1698. Van Hendrik Lucht te Seckenburg (Litthauen), met bericht dat hij de reis gelukkig volbracht heeft en 29 Aug. hier aangekomen is, en met dankzegging voor de hem verleende passage en andere hulp. Hij heeft hier een oude schuldvordering te innen, maar vreest dat er niets van komen zal, omdat er ten gevolge der zware regens, groot gebrek heerscht. Hij roept daarom ook verdere hulp in. 1 blz. 4°.

12 Mei 1744. 1699. Van Jan van Hoek Jr., over verschillende ondersteuningen uit naam der commissie verstrekt, met name aan de onlangs overledene wed. Crijgeer en aan Willem van Steen. 2 blz. 4°.

21 Mei 1744. 1700. Van Hendr. Lucht te Seckenburg, met vernieuwd verzoek om hulp, daar de pretentie niet is ingekomen en de nood hier ten gevolge van dijkbreuken en overstrooming zeer groot is. 1 blz. 4°.

30 Juli 1748. 1701. Van den kerkeraad der gemeente te Hamburg om Hans Nevel met zijn gezin, (die evenals 48 andere gezinnen door den koning van Pruisen op een woeste plaats gekoloniseerd was, maar na de ontginning niet in staat was geweest de pacht te betalen en naar Hamburg de wijk had genomen), in staat te stellen om zich in den omtrek van Dantzig te vestigen, of hem op een andere wijze te helpen, daar zijn onderhoud aan de gemeente te Dantzig te bezwaarlijk valt. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

Maart 1765. 1702. Circulaire met begeleidenden brief van Harm Scholtens, leeraar bij de Vlaamsche gemeente te Groningen, tot geleide van een brief uit de gemeenten te Przechowka, Kleinsee en Culm met verzoek om geldelijke hulp bij de verdrukking, die ze van overheidswege te lijden hebben. 8 blz. druks 4°.

3 Mei 1767. 1703. Van de gemeente te Tiensdorff, om ondersteuning wegens de rampen der laatste jaren en de nu plaats gehad hebbende overstrooming. 2 blz. 4°. Met translaat 2 blz. 4°.

19 Mei 1767. 1704. Van de gemeente te Dantzig, tot geleide van den vorige en tot ondersteuning van het verzoek daar die gemeente meer dan 1000 leden telt, voor het meerendeel zeer behoeftig. 1 blz. 4°.

2 Aug. 1767. 1705. Van de gemeente te Tiensdorff, met dankbetuiging voor de deelneming der commissie en op haar verzoek om nadere inlichtingen berichtende, dat hun nood niet overdreven is, dat de gemeente 1200 avondmaalgangers en ruim 2000 zielen telt, meest allen hulpbehoevend, terwijl zij de wijze van hulp aan de commissie overlaten, maar die 't liefst in geld zullen ontvangen. 3 blz. 4°. Met translaat 4 blz. 4°. Als bijlage is hierbij gevoegd:

a. Verklaring omtrent de waarheid van dat bericht door de kerkeraden der Stumsche en der Muntausche gemeenten, 26 Juli en der Schönseesche gemeente, 29 Juli 1767. 1 blz. 4°.

b. Dito, dito, 3 Aug. 1767 te Tiegenhoff, van die op het Orlofferveld. 3 blz. 4°.

8 Aug. 1767. 1706. Van de gemeente te Dantzig, tot geleide

Digitized by Google

van den vorige en ondersteuning van het verzoek 1 blz. 4°.

19 Sept. 1767. 1707. Van Isaak Rutgers te Dantzig, met bericht dat hij *f* 3000 voor den nood der Klein-Werdersche gemeenten disponibel houdt en daarvoor een wissel op A. Apostool heeft afgegeven. 3 blz. 4°.

19 Sept. 1767. 1708. Van denzelfde: advies van de afgifte van den wissel. 1 blz. 4°.

22 October 1767. 1709. Van de gemeente te Dantzig, met bericht dat de gecommitt. van Tiensdorp onder grooten dank het geld bij Isaak Rutgers hebben ontvangen tegen kwitantie, waarvan kopie en als bijlage een translaat er van hierbij gaat. 2 blz. 4°.

21 Sept. 1767. 1710. Kwitantie der gemeente te Tiensdorp, voor de *f* 3000 als gift van de commissie ontvangen. 1 blz. 4°.

24 Oct. 1767. 1711. Van Isaak Rutgers te Dantzig, tot geleide van genoemde kwitantie, en het lang uitblijven daarvan verontschuldigende door de omstandigheid, dat deze kwitantie op zeer verschillende plaatsen is moeten geteekend worden. 2 blz. 4°.

1 Nov. 1767. 1712. Van de gemeente te Tiensdorp, met dankbetuiging voor de ontvangen gift. 2 blz. 4°. Met translaat. 2 blz. 4°.

23 Maart 1776. 1713. Van Peter Bekker, uit naam der gemeente te Jeziorky of Kleinsee, om *f* 4800 tot aflossing van cijnsen en van een termijn eener schuldbe-

Digitized by Google

kentenis, die zij in 1767 hebben aangegaan door den aankoop van het dorp Jeziorky, waar zij zich in dat jaar gevestigd hebben, dewijl zij door den oorlog en herhaalde uitplunderingen buiten staat zijn aan hun gegeven beloften te voldoen. 1 blz. 4°.

11 April 1776. 1714. Van Andries Wouters te Sneek, tot geleide van n°. 1713 en met dringend verzoek om hulp, daar de waarheid dier opgaven hem ook uit een brief van Benjamin Wedel gebleken is. 2 blz. 4°.

19 April 1776. 1715. Kopie-brief van F. van Halmael te Amsterdam, aan Isaak Rutgers te Dantzig, tot geleide van n°. 1713, met verzoek om naar de waarheid er van onderzoek te doen en met last, om, indien het waarheid blijkt te zijn, *f* 2000 aan de belanghebbenden uit te keeren. 1 blz. 4°.

30 April 1776. 1716. Brief van Isaak Rutgers te Dantzig, aan F. van Halmael te Amsterdam, de ontvangst berichtende van n°. 1715, terwijl hij een nauwkeurig onderzoek op zich neemt door den oudste Jacob Stobbe te doen, daar de vorige oudste, Jacob Kliever gestorven is. 1 blz. 4°.

20 Mei 1776. 1717. Eigenhandig uittreksel van Isaak Stobbe te Dantzig, van zijn brief aan den leeraar George Knoop, over de wijze, waarop de gemeente te Klein-see de *f* 2000 bij Isaak Rutgers ontvangen kan. 1 blz. 4°.

18 Juni 1776. 1718. Kwitantie van leeraars en diakenen der gemeente te Klein-see voor *f* 2000 te Dantzig. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

21 Juni 1776. 1719. Brief van Isaak Rutgers te Dantzig, aan Andries Apostool te Amsterdam, tot geleide en verrekening der vorige, waarbij hij verklaart niets voor zijn moeite te verlangen, maar in bedenking geeft aan Jacob Stobbe een kleine gift te vereeren. 2 blz. 4°.

24 Juni 1776. 1720. Van de leeraren en diakenen te Klein-see, tot dankbetuiging. 1 blz. 4°.

13 Juli 1776. 1721. Van dezelfden, mede uit naam der geheele sociëteit, door den oudste Benjamin Wedel geteekend. Zij verzoeken met veel verontschuldiging over hunne schijnbare onbescheidenheid, om nog meer hulp, daar het ontvangene nog niet toereikend is om hen uit den nood te redden. 2 blz. 4°.

30 Sept. 1776. 1722. Van Andries Wouters te Sneek aan Pieter Kops te Amsterdam. De gemeente te Klein-see heeft zich op nieuw tot hem gewend om hulp, door middel eener collecte; hij vermeent echter dat zij ook een dergelijk verzoek bij de Commissie heeft ingediend. Hij verlangt daaromtrent opheldering, ten einde alle verwarring te voorkomen en de gewenschte medewerking te bevorderen. 1 blz. 4°.

1 April 1777. 1723. Van een ongenoemde te Neuhausen bij Klein-see aan Johannes Jantzen en J. P. S.. Hij verklaart in geenerlei betrekking te staan tot de Doopsg. in Klein-see, daar hij zelf tot eene andere gezindte behoort, maar hen jaren lang, van hunne vestiging af, te hebben gekend en te weten, hoe zij aanvankelijk nog al bemiddeld, buiten hun schuld door oorlog en watersnood dood arm zijn geworden,

Digitized by Google

waarom hij het hoogst wenschelijk acht, dat zij uit Holland geholpen worden, schoon zij de hoop daarop na de laatst ontvangene weigering hebben opgegeven. Het blijkt uit dit schrijven, dat de Commissie hun 2e verzoek had geweigerd op grond dat zij, niet wegens geloofsdwang, maar uit eigen verkiezing zich te Klein-see hadden gevestigd en dat zulk een gift haar al te groot voorkwam, om aan niet meer dan 19 gezinnen te besteden. 4 blz. fol., met translaat 4 blz. 4°.

29 April 1777. 1724. Van de geheele gemeente te Klein-see, met dringend verzoek om hulp, wederlegging der bedenkingen hun in het afwijzend antwoord van 23 Aug. 1776 gemaakt en mededeeling dat, zoo zij op 24 Juni 1777 niet *f* 3000 aan den landheer voldoen, al hunne goederen zullen verkocht en zij zelven, van alles beroofd, verjaagd worden. 4 blz. 4°.

9 Mei 1777. 1725. Van Jan de Jager te Hamburg, aan Pieter Kops te Amsterdam, tot geleide van den vorige, met krachtigen aandrang van het verzoek, aanbod van zijn tusschenkomst en het voorstel, om hun de verlangde som te verstrekken als voorschot tegen matige rente en hypothecair verband hunner landhoeven, voor twee à drie jaren. 2 blz. 4°.

3 Juni 1777. 1726. Van denzelfde in antwoord op het schrijven der commissie van 7 Mei, dat zijn brief gekruist heeft, waaruit hem bleek de gunstige beschikking voor de gemeente te Klein-see op voorstel van Johannes Jantzen te Neuhaus in April. Hij komt nog eens terug op zijn voorstel over een hypothecair verband, dat hij echter meer beschouwt als een

Digitized by Google

drangreden voor hen om zich te benaarstigen, dan als een waarborg van aflossing. Hij verklaart zich bereid de gift van *f* 1000 aan hen over te zenden maar meent dat de wijze waarop in 1776 aan hen geremitteerd is, de voorkeur verdient. 2 blz. 4°.

1 Juni 1779. 1727. Van de gemeente te Kleinsee, met dringend verzoek om hulp voor de betaling van den nu verschenen termijn aan hun landheer, die, in Dec. 1778 op verzoek van den oudste, Benj. Wedel, uitstel verleend had, maar nu niet langer geduld heeft en hen aanmaant naar Holland om hulp te schrijven. Zij hebben *f* 1000 in de naburige gemeenten gecollecteerd en zouden met nog een gift van *f* 1000 nu uit den nood geholpen zijn, terwijl zij zich beroepen op een vroegere belofte der commissie, dat indien hun verzoek die som niet overschreed, het nog eens in overweging zou worden genomen. 5 blz. 4°. Met translaat 4 blz. fol.

8 Oct. 1779. 1728. Van Izaak Rutgers te Dantzig, met bericht dat hij in persoon aan Benj. Wedel de *f* 1000 heeft uitbetaald en uit zijn naam daarvoor dank zegt. 2 blz. 4°.

8 Oct. 1779. 1729. Van denzelfde, advies eener traite van *f* 593:19 zijnde het bedrag der *f* 1000, Dantziger Court., aan de gemeente te Kleinsee uitbetaald. 1 blz. 4°.

20 Mei 1782. 1730. Van eenige Doopsgezinden te Kleinsee, aan Roelof H(euning), commissaris van de sociëteit der Groninger Oude-Vlamingen, met uitvoerig bericht van de groote ellende, waarin zij ten gevolge van het misgewas des vorigen jaars verkeeren en met ver-

Digitized by Google

zoek om geldelijke hulp tot aankoop van zaaikoren, enz. 10 blz. fol. Translaat.

1731. Bijlage tot den vorige, behelzende het verzoek om dien te zenden aan Benjamin Wedel te Przechowka bij Schwätz in West-Pruisen, ten einde die den brief naar Holland opzende. 2 blz. fol. Translaat.

22 Mei 1782. 1732. Brief van Benjamin Wedel, Heinrich Unrau en Jacob Wedel te Przechowka, aan Fr. van der Boogh en Roelof Heuning met hunne gemeente te Groningen, tot toelichting en aandrang van n°. 1730. 8 blz. fol. Translaat.

22 Juni 1782. 1733. Van de Groninger gecommitt., tot geleide van twee brieven: een van Benjamin Wedel, oudste in West-Pruisen te Przechowka en een van de Doopsg. gemeente in Kleinsee (welke ontbreken), berichtende den hoog geklommen nood aldaar, ten gevolge van misgewas. Zij dringen dit verzoek aan met verwijzing naar art. 6 en 7 van de sociëteitsnotulen, d.d. 25 Mei 1734, en met de opmerking dat deze gemeenten in de laatste 25 jaar geen onderstand hebben genoten. 1 blz. fol.

20 Juli 1782. 1734. Van dezelfden in antwoord op een brief van 6 Juli ll. waarin het verzoek der Poolsche gemeenten werd afgewezen en hare ondersteuning aan de particuliere liefdadigheid der Groningers overgelaten. Zij hebben met verbazing en spijt dit bericht ontvangen: 1°. omdat bij de besluiten der sociëteit van 1734 en 1737 bepaald is, dat de ondersteuning der buitenlanders altijd een *gemeenschappelijke* zaak moet zijn; 2°. omdat de aanvragers geheel en al in de

Digitized by Google

termen vallen om door de commissie geholpen te worden; 3°. omdat de Groninger sociëteit hare gelden niet anders besteden mag dan ten behoeve der gemeenten hier te lande. Zij erkennen nu wel dat de gemeente te Kleinsee nog in 1776 onderstand heeft genoten, maar achten hare aanspraak op hulp zóó gegrond, dat zij garantie hunner sociëteit aanbieden voor een gift door de commissie derwaarts te zenden, indien later een algemeene vergadering, die over deze vraag zou kunnen belegd worden, hen in het ongelijk mocht stellen. 3 blz. fol.

10 Aug. 1782. 1735. Van dezelfden in antwoord op een brief van 30 Juli. Zij zijn niet in staat nadere tijdingen omtrent Kleinsee mede te deelen en houden zich liefst verontschuldigd van het inwinnen van nadere berichten, die de waarheid van het vroeger gemelde zouden bevestigen, daar zij toch niet kunnen onderstellen, dat hier bedrog zou gepleegd zijn. De aanmerking der commissie, dat het bedrag der gevraagde som zoo uiterst gering is, stemmen zij toe, maar verklaren dit daaruit, dat Kleinsee reeds van de andere gemeenten in West-Pruisen hulp heeft genoten. 2 blz. fol.

3 Sept. 1782. 1736. Van dezelfden, tot geleide van een brief van de Poolsche gemeenten, haar verzoek nader aandringende. 1 blz. 4°.

27 Aug. en 5 Nov. 1782. 1737. Twee brieven van J. G. van der Smissen te Altona, tot geleide van een inliggend bericht uit Dantzig, 22 Oct., omtrent den nood waarin sommige Doopsgez. uit den omtrek door herhaalde misgewassen sedert 1780 verkeeren. 1 blz. 4°.

1 Febr. 1788. 1738. Brief van Dirk Bestvader te Dantzig. Goede

Digitized by Google

ontvangst eener remise voor de gemeente te Orloff meldende. 1 blz. 4°.

6 Februari 1788. 1739. Translaat van een brief van den kerkeraad te Orloff, waarin op verzoek van de commissie nadere mededeelingen worden gedaan over hun nood, die vooral ontstaan is door de scherpe invordering van het hoofdgeld, dat de vorige koning van Pruisen Frederik II hun had kwijtgescholden. Zij durven echter uit vrees van onbescheiden te zijn, het geheele bedrag van het benoodigde niet noemen. Als bijlage volgt een schrijven van Donner over zijn particuliere omstandigheden, met verzoek om hulp. 3 blz. fol.

14 Maart 1788. 1740. Van de commissie, tot geleide van een brief aan de gemeente te Orloff, en met machtiging om haar *f* 700 Holl. uit te betalen. 1 blz. 4°.

3 April 1788. 1741. Van de gemeente te Orloff, met dankzegging voor een gift van *f* 700, waarvoor eene met het zegel dier gemeente voorziene kwitantie, als bijlage toegevoegd is. 2 blz. 4°., met translaat 1 blz. 4°.

4 April 1788. 1742. Van Heinrich Donner aan de commissie, om hulp voor hem zelven, daar zijne goederen door de overstrooming veel geleden hebben. 1 blz. fol. met translaat 2 blz. 4°.

8 April 1788. 1743. Twee brieven van Dirk Bestvader te Dantzig over een traite, ten behoeve der gemeente te Orloff, met inliggende afgeteekende wissels en kwitantie. In alles 5 stuks. 6 blz. 4°. en 8°.

6 Mei 1788. 1744. Van de commissie aan Hendrik Donner, leeraar

Digitized by Google

en oudste te Orloff, met bericht dat de commissie altijd gereed om behoeftige gemeenten te ondersteunen, gelijk ze ook nu aan zijn gemeente betoont, geen vrijheid vindt particuliere personen te helpen en daarom zijn verzoek van de hand wijst. 1 blz. 4°.

6 Mei 1788. 1745. Van dezelfde aan Dirk Bestvader te Dantzig met dankbetuiging voor de bezorging der gelden aan de gemeente te Orloff. 1 blz. 4°.

---

f. Voorspraak bij de Overheid.

19 Febr. 1660. 1746. Brief der regeering te Rotterdam, aan die te Bern, op verzoek van de Doopsg. te Rotterdam, ter gunste van die in Zwitserland. (Latijn) Gelegaliseerde kopie op zegel, 1 April 1669. 2 blz. fol.

1747. Request van de gemeente bij het Lam aan de regeering te Amsterdam, om hun voorspraak ten behoeve der vervolgde Doopsgez. in Zwitserland bij den Zwitserschen gezant David Holzhalb, thans te 's Gravenhage, met apostille 23 Sept. 1687, waarbij de Amst. regeering deze zaak opdraagt aan hare gedeputeerden in den Haag.

Bij het stuk zijn gevoegd drie bijlagen: *a.* Brief van de Staten van Holland en West-Friesland aan de stad Bern, tot voorspraak van de Doopsg. in Zwitserland. *b.* Gelei-brief van de Staten-Generaal voor Adolf de Vreede, als gezant naar Zwitserland afgevaardigd. *c.* Brief van de regeering van Rotterdam aan die van Bern, tot voorspraak als boven. verg. n°. 1746. 16 blz. fol.

Digitized by Google

13 Febr. 1688. 1748. Concept-brief van gecommitteerden der vereen. Doopsg. sociëteit (Galenus Abrahams, c. s.), aan Valkenier, resident der alg. staten te Regensburg, met dankzegging voor de betoonde hulp in de zaak van de Zwitsers en verdere aanbeveling. 2 blz. fol.

11 Aug. 1694. 1749. Brief van koning Willem III aan den keurvorst van de Palts, tot voorspraak van de vervolgde Doopsg. in Gulikerland. (kopie-vertaling.) 1 blz. fol.

1750. Request van Isaak Kops c. s. aan de Staten van Holland, om hun tusschenkomst bij den keurvorst van de Palts, ten behoeve der door hem vervolgde Doopsg., ten einde deze de *f* 24,258:13 die zij aan Kops c. s. verschuldigd zijn, kunnen betalen. Met de gunstige resolutie daarop genomen door de Staten. 22 Januari 1695. 3 blz. fol.

24 Maart 1695. 1751. Brief van de Staten-Generaal aan den keurvorst van de Palts, aandringende op schadeloosstelling van de Nederlanders, wier goederen door den keurvorst bij de vervolging tegen de Doopsg. geconfiskeerd zijn. 3 blz. fol.

1752. Request van Adriaan van Diephout en Coenraad van Aken, uit naam der Doopsg. in de vereen. provinciën, aan de Staten-Generaal, onder overlegging van twee besluiten dd. 12 April 1695 van den keurvorst Johan Wilhelm, strekkende tot het verzoeken om voorspraak en hulp voor de Paltzer broeders in Gulik, met de resolutie der Staten-Generaal, 24 Juni 1695, waarbij deze zaak wordt opgedragen aan gedeputeerden tot de buitenlandsche zaken, ten fine van rapport en advies. 5 blz. fol.

Digitized by Google

29 April 1695. 1753. Antwoord van den keurvorst Johan Wilhelm aan de Staten-Generaal, uit Dantzig, waarbij hij verklaart dat hij door verlenging van den termijn waarop de vaste goederen der Doopsgez. zullen moeten verkocht wezen, aan het verzoek der Staten-Generaal zooveel mogelijk voldoen zal. 3 blz. 4°.

1695—1710. 1754. Verzameling van verschillende staats-stukken betreffende de Doopsgez. te Bern en gedeeltelijk tusschen de regeering dier stad en de Staten van Holland gewisseld, geschreven door Aldert Pronk. 35 blz. 4°.

14 Juli 1697. 1755. Brief van koning Willem III aan den Palts-graaf Johan Wilhelm, ter gunste van de Mennonieten onder diens gebied. (Latijn, kopie). 1 blz. fol.

24 Febr. 1710. 1756. Kopie-adres aan de Staten van Holland door gecommitteerden van de Doopsgez. gemeenten.

13 Maart 1710. 1757. Brief van den burgemeester der stad Amsterdam, aan N. de Vicq, als gecommitteerde ter generaliteit, ter aanbeveling van het verzoek der Doopsgez. gecommitteerden, om voorspraak voor hun geloofsgenooten te Bern, waaromtrent de regeering van Amsterdan, requestranten verwezen heeft naar de Staten-Generaal. 2 blz. fol.

15 Maart 1710. 1758. Brief van de Staten-Generaal, aan de regeering te Bern, tot voorspraak van de daar vervolgde Doopsgez. Kopie. 3 blz. fol.

15 Maart 1710. 1759. Extract uit het reg. der resol. Staten-Generaal,

Digitized by Google

op een adres der Doopsgezinden hier te lande om hunne tusschenkomst te Bern, ten behoeve der Doopsgezinden aldaar, met een kopie-brief van voorschrijving door genoemde Staten aan de overheid van Bern, van denzelfden datum. 5 blz. fol.

15 Maart 1710. 1760. Memorie van gecommitteerden ter beoordeeling van het antwoord door de regeering van Bern aan de Staten-Generaal geschreven. 4 blz. fol.

21 Maart 1710. 1761. Brief van gecommitt. aan den secretaris Louis Runckel te Schaffhausen, tot aanbeveling van hetgeen hem door de Staten-Generaal is opgedragen en met volledige naamlijst van de gevangene Doopsg. te Bern. 3 blz. fol.

21 Maart 1710. 1762. Van dezelfden aan de Doopsgezinde gemeente te Bern, betuigen hun droefheid over de vervolging en deelen de gunstige tusschenkomst mede van de Staten-Generaal, en hun voorschrijving aan Runckel, die beloofd heeft hun bij elke gelegenheid van den gang der zaken kennis te geven. 1 blz. fol.

22 Maart 1710. 1763. Extract-resolutie van de Staten-Generaal, waarbij op een verzoekschrift van St. Saphorin, afgezant van het kanton Bern, om een paspoort voor den heer Ritters, met 50 Anabaptisten die naar Amerika getransporteerd worden, besloten wordt te antwoorden dat de Staten-Generaal het verzoek weigeren en niets willen doen, dat eenigszins kon aangemerkt worden als goedkeuring van de handelwijze der regeering van Bern; met mededeeling van voorgaanden brief van 15 Maart. 2 blz. fol.

Digitized by Google

22 Maart 1710. 1764. Brief van Hendrik Saldenus te 's Gravenhage, aan Corn. Beets te Amsterdam, met bericht dat de griffier Fagel de dankbetuiging der gecommitteerden voor de bevordering van hun request bij de Staten-Generaal gunstig heeft aangenomen, maar het drukken van den brief van voorspraak der Staten-Generaal, om dien onder de gemeente te verspreiden, niet gepast acht, eer men van Runckel bericht heeft ontvangen, hoe de brief te Bern is opgenomen. 2 blz. 4°.

24 Maart 1710. 1765. Van denzelfde aan denz., met opgave van expeditiekosten van het request, bericht dat de Staten-Generaal de aanvragen van Bern en 50 Doopsgez. naar Amerika op Holl. schepen te mogen vervoeren geweigerd en dat de prov. staten van Utrecht de zaak der Doopsgezinden bij de Staten-Generaal door een bepaald voorstel ondersteund hebben. 2 blz. 4°.

28 Maart 1710. 1766. Van denzelfde aan denzelfde, tot geleide van een kopie-resolutie der Staten-Generaal. 1 blz. 4°.

1 April 1710. 1767. Van de commissie, aan Louis Runckel met bericht van 't geen de Staten-Generaal besloten hebben (22 Maart 1710) en de vraag werwaarts 100 andere Doopsgez. vervoerd zijn. 2 blz. fol.

1768. Request van de Doopsgez. aan de Staten-Generaal, zond. datum, met dankbetuiging voor hunne voorschrijving, en verzoekende dat de Bernsche Doopsgezinden, die naar Amerika verbannen worden, op hunne doorreis door Holland, als geheel vrije personen zullen worden aangemerkt. Met extract-besluit der Staten-Generaal op dit request, 3 April 1710, waarbij

Digitized by Google

het advies in handen gesteld wordt van Gedeputeerden tot de buitenl. zaken. 2 blz. fol.

9 April 1710. 1769. Brief van Runckel aan de regeering te Bern, waarbij hij zijn vroeger ingediende voorspraak van de Staten-Generaal ten behoeve der vervolgden versterkt, door nu ook op verzoek der Doopsg. in Nederland een krachtige voorspraak daar bij te voegen. Kopie-Hoogduitsch. 4 blz. fol.

24 April 1710. 1770. Concept-adres van de Doopsgezinden aan de koningin van Groot-Brittannië, om hare voorspraak bij de Zwitsers. 1 blz. fol.

26 April 1710. 1771. Brief van de regeering van Bern aan de Staten-Generaal. Hoogd. 4 blz. fol. Met translaat. 2 blz. fol.

22 Mei 1710. 1772. Kopie eener offic. verklaring voor burg. en raad van Amsterdam, (geïnsereerd onder zegel in het Groot Memoriaal, Dl. IX fol. 106 verso) door Benedict Brechtbul, Hans Burckie en Melchior Saler, de eerste leeraar, de beide anderen ouderlingen bij de Doopsg. te Bern, omtrent hun transport over Mannheim naar Nijmegen, hunne invrijheidstelling aldaar volgens besluit der Staten-Generaal van 22 Maart, en hunne gevoelens, waarom zij vervolgd zijn, aangaande het overheidsambt, den eed en het wapendragen. 2 blz. fol. (Fransch).

26 Sept. 1710. 1773. Extract uit het protocol van den grooten raad te Bern, in antwoord op het voorstel van den koning van Pruisen om de Bernsche Doopsg. als kolonisten in de nabijheid van Hamburg te plaatsen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

30 Dec. 1710. 1774. Extract-resol. Staten-Generaal, waarbij aan den secretaris Runckel te Bern geschreven wordt, dat hij aandringe op de uitvoering der Bernsche publicatie van 26 Sept. en allen ijver aanwende ten nutte der Doopsg. aldaar. 2 blz. fol.

1775. Concept-adres van de Doopsg. aan de Staten van Holland, zond. datum, om bij den keizer of diens rijkskamer een publicatie uit te lokken, waarbij de vroegere tegen de Doopsg. uitgevaardigde plakkaten herroepen worden. 3 blz. fol.

11 Febr. 1711. 1776. Translaat van het plakkaat der Bernsche overheid tegen de Doopsgez. 6 blz. fol.

19 Mei 1711. 1777. Extract-resolutie van de Staten-Generaal, waarbij aan de Doopsgez. gecommitteerden gezonden wordt een paspoort door den keurvorst van de Palts, ten behoeve der Zwitsersche Doopsgez. bij hun doortocht gegeven en door de Staten-Generaal ontvangen. 1 blz. fol.

18 Juni 1711. 1778. Dito dito: op verzoek der Doopsgez. gecommitteerden besloten den secretaris van legatie Runckel te Bern op te dragen de vertrekkende Doopsg. in alles te helpen, tot Bazel uitgeleide te doen en hem een brief van gelijke strekking aan de regeering van Bazel gericht, toe te zenden. Authent. kopie. Met den brief als bijlage. 2 blz. fol.

24 Mei 1714. 1779. Translaat-plakkaat, der Bernsche overheid tegen de Doopsgez. 5 blz. fol.

22 Juni 1715. 1780. Kopie-brief van voorspraak van de Staten-

Digitized by Google

Generaal, aan het kanton van Bern, ten behoeve der gevangene en als galeislaven verkochte Doopsgez. 2 blz. fol. In triplo.

22 Januari 1715. 1781. Extract uit het register der resolutiën van de Staten-Generaal. Op een ingekomen request van de Doopsgez. hier te lande wordt besloten tot het verzenden van een brief van voorspraak. (Zie vorig n°.) 2 blz. fol.

27 Maart 1715. 1782. Kopie-antwoord van de regeering te Bern, aan de Staten-Generaal, (ontv. 13 April), waarbij zij zich verantwoorden en beloven dat zoo iemand naar Turijn wil gaan om de vrijheid van de derwaarts uitgeleverde gevangenen te verzoeken, zij brieven van voorspraak willen medegeven, mits borg blijvende dat zij niet in Zwitserland terugkeeren. 3 blz. fol.

4 April 1715. 1783. Dito dito als voren; andere vertaling, waarachter: kopie-brief der regeering van Bern aan Runckel dato als voren, tot geleide van een afschrift van een brief aan de Staten-Generaal, en een brief van Runckel te Schaffhausen, aan gecommitteerden. (Zie n°. 1782). 5 blz. fol.

15 April 1732. 1784. Brief van de gemeente te Leiden, tot geleide van een memorie aan de Staten-Generaal, die zij op raad hunner burgem. (tot wie zij zich hadden gewend wegens den nood in Pruisen, naar aanleiding van een brief der commissie d.d. 12 April) hadden opgesteld en ter onderteekening wenschen aangeboden te zien aan al de gemeenten. Elk stuk 1 blz. fol.

16 April 1732. 1785. Van Isaak Francken te Utrecht, aan Herman

Digitized by Google

ten Kate te Amsterdam, verslag gevende hoe hij met een zijner diakens bij verschillende leden der provinciale staten geweest is en zich verzekerd heeft dat de zaak der Pruis. Doopsgez. niet alleen in de a. s. staten-vergadering, maar ook door gedeputeerden ter generaliteit ernstig zal worden ter harte genomen, terwijl hij op bekomen advies van burgemeester Quint den dringenden raad geeft, om den pensionaris La Bassecour op zijn doorreis naar den Haag, te Amsterdam in het belang dezer zaak te gaan spreken. 3 blz. 4°.

18 April 1732. 1786. Van gecommitteerden der gemeente te Haarlem, aan de commissie. Zij hebben zich op haar verzoek tot den magistraat gewend om voorspraak voor de noodlijdenden in Pruisen en welwillend gehoor gevonden, schoon zij tot hun spijt niet in staat waren des gevraagd te zeggen, of deze voorspraak door de noodlijdenden zelven verlangd, dan of zij alleen door de commissie bedacht was, en hoe groot het getal der noodlijdenden was. 3 blz. fol.

19 April 1732. 1787. Van Pieter Adriaansz. Houttuyn te Hoorn aan Teunis Blok te Amsterdam, berichtende dat 4 leeraren uit de beide gemeenten te Hoorn de voorspraak van burgemeesters in de Pruisische zaken verzocht en gekregen hebben; dat zij echter later, in overleg met deze beter geoordeeld hebben de zaak terstond bij de Staten-Generaal te brengen door tusschenkomst van den secretaris en den raadpensionaris. Ook die te Enkhuizen hebben zich de tusschenkomst der overheid verzekerd; die der andere N. Holl. steden zijn nog in onderhandeling. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

20 April 1732. 1788. Van den kerkeraad der vereen. gemeente te Rotterdam, met bericht dat zij de burgemeesters en den pensionaris hunner stad over de zaak der Pruis. Doopsgezinden gesproken, die bij schriftelijk request aangedrongen en hunne krachtige medewerking zich verzekerd hebben. 1 blz. fol.

21 April 1732. 1789. *a.* Kopie-request van den kerkeraad der gemeente te Middelburg aan de staten van Zeeland om door hunne gedeputeerden bij de Staten-Generaal te doen ondersteunen een verzoek om voorschrijving bij den koning van Pruisen ten behoeve der Doopsgez. aldaar, die hij verdrijven wil.

b. Extract uit de resolutie der staten van Zeeland, waarbij gunstig beschikt en de uitvoering er van aan gedep. opgedragen wordt. 2 blz. fol.

24 April 1732. 1790. Van den kerkeraad te Utrecht. Zij vinden bezwaar in het zenden van een gecommitteerde naar den Haag, eer de prov. staten een besluit op hun request genomen hebben, maar twijfelen niet aan de voor hen gunstige beschikking der staten, die hun gedeputeerden reeds hebben verwittigd dat eerlang door hen op de tusschenkomst der Staten-Generaal bij den koning van Pruisen zal worden aangedrongen. Ook de vroedschap heeft hun request gunstig opgenomen, maar eenige inlichtingen gevraagd, waar omtrent zij nu de commissie raadplegen. 3 blz. 4°.

25 April 1732. 1791. Authentiek-extract uit de resolutie der Staten-Generaal, waarbij op het request der commissie besloten wordt, dit ten fine van onderzoek in handen

Digitized by Google

te stellen van gedeputeerden tot de buitenlandsche zaken. 2 blz. fol.

(1732.) 1792. Concept-request, zond. datum, van de commissie aan burg. van Amsterdam om door hunne gedeput. ter vergadering van de Staten-Generaal, de tusschenkomst der Staten-Generaal bij den koning van Pruisen te bewerken, dat hij zijn besluit intrekke, waarbij hij gelast heeft dat de Doopsg. het land moeten ruimen. 1 blz. fol.

(1732.) 1793. Brief van gecommitt. der Doopgez. gemeenten te Alkmaar, met bericht dat de president van burgemeesteren op hun verzoek de zaak der Pruisische Doopsg. te 's Gravenhage en bij de Staten-Generaal krachtig ondersteunen zal. 2 blz. fol.

30 April 1732. 1794. Authentiek-extract uit de resol. der Staten-Generaal, waarbij op voorstel der gedep. tot de buitenl. zaken besloten wordt, het request in handen te stellen van den gezant van Ginkel, met aanbeveling van krachtige voorspraak der Doopsg., vooral op grond der vrijheid van godsdienst en geweten, en om alle voorwendsels aan de vijanden en vervolgers der Protest. religie te ontnemen. 3 blz. fol. in duplo.

1795. Kopie-request van de commissie, boven bedoeld. 2 blz. fol.

6 Mei 1732. 1796. Kopie-brief van de gedep. staten van Friesland, tot ondersteuning van het verzoek der Doopsgez. in Friesland om voorspraak hunner geloofsgenooten bij den koning van Pruisen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

6 Mei 1732. 1797. Van van Ginkel, aan den griffier in antwoord op de lastgeving der Staten-Generaal van 25 April, met bericht dat de koning, ook door anderen overtuigd van de groote schade, die het verdrijven der Doopsg. aan den handel zou toebrengen, besloten heeft de Doopsg. te Koningsbergen connivendo ongemoeid te laten en voorloopig geene uitvoering te geven aan zijn besluit van 22 Februari, zonder dit nogtans in te trekken. 1 blz. fol.

7 Mei 1732. 1798. Van de gemeente te Leiden, tot dankbetuiging voor het uitvoerig verslag der commissie van haar wedervaren bij de Staten-Generaal en voor al haar verrichtingen in deze, met de beste wenschen voor het welslagen dezer pogingen. 1 blz. fol.

10 Mei 1732. 1799. Extract-kopiebrief van van Ginkel aan de Staten-Generaal, van gelijken inhoud als n°. 1797. 1 blz. fol.

20 Mei 1732. 1800. Van van Ginkel aan de commissie, van gelijken inhoud als n°. 1797 en 1799. 3 blz. 4°.

26 Mei 1732. 1801. Van denzelfde, aan den griffier Fagel, met bericht dat hij sedert zijn schrijven van den 6^{en} in de zaak niets heeft kunnen vorderen, en de Doopsg. alle particële toezeggingen mistrouwen, zoolang het besluit van 22 Febr. niet is ingetrokken. 2 blz. fol.

15 Juni 1732. 1802. Brief van C. van Gemert te Gravenhage, waarbij hij op grond van eenige brieven, onlangs uit Pruisen ontvangen, tot een herhaling van het vroeger request aan de Staten-Generaal aanraadt, tevens tot geleide van het volg. nummer. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

16 Juni 1732. 1803. Kopie-request van de commissie aan de Staten-Generaal, (opgesteld door van Gemert) waarbij zij, onder opgave van 't geen vroeger door de Staten-Generaal besloten en ten gevolge daarvan door van Ginkel bewerkt is (onder anderen de voorloopige schorsing van 's konings besluit), zich beklagen dat de Pruisische burggraaf van Dannenberg dit besluit nu op zijn onderhoorigen toepast, en waarbij zij de tusschenkomst der Staten-Generaal vragen, ten einde te bewerken dat het besluit van 22 Febr. voor goed worde ingetrokken. 2 blz. fol.

16 Juni 1732. 1804. Extract-resolutie der Staten-Generaal, waarbij op het verzoek der commissie gunstig beschikt en de uitvoering daarvan aan van Ginkel gelast wordt. 2 blz. fol.

17 Juni 1732. 1805. Brief van vier leden der Doopsg. gemeente te Koningsbergen, aan den koning van Pruisen met verzoek om uit Dantzig waarheen zij gevlucht zijn naar Koningsbergen te mogen terugkeeren en hun bedrijf te hervatten, met beschikking van den koning op dit request 22 Aug. 1732. 4 blz. 4°. Waarbij translaat. 5 blz. fol.

28 Juni 1732. 1806. Extract-notulen van den raad van Middelburg, waarbij de burg. bericht dat Ds. Ger. de Wind leeraar der Doopsg. gemeente aldaar, hun had medegedeeld hoe de tusschenkomst der Staten-Generaal bij den koning van Pruisen ten behoeve der Doopsg. aldaar slechts weinig gebaat had, en 200 personen van daar herwaarts zouden overkomen, omtrent wier vestiging in Zeeland hij het oordeel van den raad had gevraagd. De raad besluit dit voornemen goed te keuren

Digitized by Google

en aan de emigranten alle bescherming toe te zeggen. 2 blz. fol.

14 Juli 1732. 1807. Brief van C. van Gemert te 's Gravenhage, met bericht dat er niets naders van den gezant van Ginkel vernomen is. 2 blz. 4°.

19 Juli 1732. 1808. Van denzelfde waarbij hij naderen aandrang bij den griffier ontraadt, en de concept-missive der commissie aan den gezant van Ginkel goedkeurt. 1 blz. 4°.

(1732.) 1809. Request aan de Staten-Generaal van de commissie, waarbij zij met beroep op het beslotene van 16 Juni, haar verzoek nogmaals aandringt, vooral op grond dat de koning van Pruisen den 18en Juli aan veertig Doopsg. gezinnen te Waldburg 3 maanden uitstel heeft verleend en derhalve gunstiger gestemd schijnt. 2 blz. fol.

26 Juli 1732. 1810. Brief van den gezant van Ginkel te Berlijn, met bericht dat de koning volstrekt ongezind is de Doopsg. te Koningsbergen anders dan connivendo toe te laten, te minder omdat vele gevluchte Salzburgers zich nu in Pruisen hebben neêrgezet en hij derhalve voor geen ontvolking beducht is. Omtrent de uitvoerrechten op het vee der Doopsgezinden te Koningsbergen geheven, raadt hij zich te wenden tot de overheid aldaar, of bij weigering tot den koning. 3 blz. 4°.

5 Sept. 1732. 1811. Van C. v. Gemert te 's Gravenhage, met bericht, dat hij, na met eenige leden van de Staten-Generaal over de zaken der Pruis. Doopsg. en over de weinige activiteit van den gezant gesproken te hebben, den raad heeft

Digitized by Google

ontvangen om een nieuw request ter vergadering in te dienen. 2 blz. 4°.

6 Sept. 1732. 1812. Extract uit de resolutiën der Staten-Generaal, op een request der commissie om voortdurende tusschenkomst ten behoeve der Pruisische Doopsgezinden, aangedrongen door de mededeeling dat de koning 18 Juli aan veertig Doopsg. familiën te Waldburg, een uitstel van 3 maanden verleend had en derhalve gunstiger voor de zaak gestemd scheen; wordt besloten kopie van dat request aan den gezant van Ginkel te zenden met aanbeveling om de zaak te ondersteunen. 2 blz. fol.

6 Sept. 1732. 1813. Brief van de Staten-Generaal, aan hun gezant te Berlijn, Reinier van Reede tot Ginkel, tot geleide van een request der commissie en een extract uit de resolutiën der Staten-Generaal van denzelfden dag op dat request genomen, waarbij bepaald werd dat de gezant voortdurend met krachtige bemiddeling de zaak der verdrukte Doopsgez. in Pruisen moest voorstaan. Origineele stukken. 4 blz. fol.

8 Sept. 1732. 1814. Kopie-brief van de commissie aan van Gemert waarbij zij zich beklaagt dat het request zonder haar voorweten en zoo haastig is ingeleverd, en de opzending van den brief bij de resolutie aan den gezant van Ginkel onraadzaam acht. Zij verzoekt hem ten spoedigste zijn declaratie in te leveren. 1 blz. 4°.

10 Sept. 1732. 1815. Van C. van Gemert, tot geleide van het vorige stuk en van zijne declaratie, tevens tot verdediging van zijn gedrag, daar de commissie hem beschuldigd had al te voorbarig gehandeld en haar

Digitized by Google

vóór het opzenden van het request niet eerst geraadpleegd te hebben. 2 blz. 4°.

11 Sept. 1732. 1816. Extract-resolutie der commissie, omtrent het ingeleverd request, het terughouden van den brief aan den gezant van Ginkel, de goedkeuring der declaratie van van Gemert, die *f* 158:1:12 bedraagt en door toevoeging van een douceur tot *f* 200 zal aangevuld worden. 1 blz. 8°.

12 Sept. 1732. 1817. Kopie-brief van de commissie aan van Gemert, waarbij hem van bovenstaande besluiten wordt kennis gegeven. 1 blz. 4°.

14 Maart 1738. 1818. Van C. van Gemert aan de commissie. Op de vraag of men de tusschenkomst der Staten-Generaal niet moest inroepen ten behoeve van eenige Doopsgez. te Dantzig die door Pruisische werfofficieren geprest zijn, antwoordt hij dat hem dit ongeraden dunkt, maar dat de verongelijkten zich tot de overheid te Dantzig of anders tot den koning van Polen als hun schutsheer moeten wenden, zich beklagende over schennis van zijn grondgebied; voorts acht hij het raadzaam dat ook de commissie aan de overheid te Dantzig daarover schrijve en aan den gezant van Ginkel een brief richte om den koning van Pruisen, tot wien zich ten gevolge daarvan de Dantziger magistraat of de koning van Polen zal wenden, gunstig te stemmen. 3 blz. 4°.

21 Maart 1738. 1819. Kopie-brief van de commissie, aan den baron van Ginkel te Berlijn, om zijn tusschenkomst in de zaak der Mennoniten te Mariënberg, en het bewerken van vrijlating dergenen, die tot den krijgsdienst

Digitized by Google

gedwongen zijn onder beroep op de brieven van voorschrijving in een dergelijk geval den 30^{en} April 1732 door de Staten-Generaal verleend. 3 blz. fol.

3 Mei 1738. 1820. Antwoord op den voorgaanden, waarbij hij bericht al het zijne gedaan, maar geen antwoord van den koning ontvangen te hebben; waarschijnlijk omdat de koning geen nader onderzoek begeert en de mishandelingen in de Werders niet op zijn gebied hebben plaats gehad, maar op dat van den koning van Polen, waarbij hij aanraadt, dat de commissie zich tot hem wenden zal. 2 blz. 4°.

1821. Memorie ingeleverd bij de Staten-Generaal door de commissie, zonder datum, over de verdrukking door de Doopsg. te Dantzig ondervonden, die, nadat hun een nieuwe belasting van *f* 5000 jaarlijks is opgelegd, in hun neringen en handwerken zoozeer worden te kort gedaan, dat zij het land, waar zij nu omtrent 80 jaren gevestigd zijn, zullen moeten verlaten. (1749). 3 blz. 4°. Met twee verschillende uittreksels daarvan, beide 3 blz. fol.

21—23 Dec. 1749. 1822. Memorie der gedeputeerden, naar den Haag om het request bij de Staten-Generaal in te dienen, daarvan een kopie van den stadhouder te overhandigen en de gunstige medewerking van den gezant Calkoen te vragen. 4 blz. fol.

23 Dec. 1749. 1823. Extract uit het register der resolutiën van de Staten-Generaal. Zij besluiten op het voorgaand request aan den secretaris Marteville te Dresden, aan den commissaris van Bleiswijck te Dantzig en aan Calkoen, gezant bij 't hof van Polen, kennis te geven,

Digitized by Google

dat zij het lot der Doopsg. zich krachtig willen aantrekken en hun gelasten alles te doen wat tot bevordering van het bewaren hunner rechten en vrijdommen strekken kan. 5 blz. fol.

27 Dec. 1749. 1824. Brief van C. van Gemert, tot geleide van twee staatsstukken in zake de Doopsg. te Dantzig, en met bericht dat hij hunne belangen bij de heeren Marteville en Calkoen naar vermogen bevorderd heeft. 2 blz. 4°.

5 Jan. 1750. 1825. Van denzelfde; hij heeft tot nog toe geen bericht ontvangen en zendt zijn rekening in. 4 blz. 4°.

3 Febr. 1750. 1826. Van denzelfde. Dankzegging voor ontvangen salaris. 1 blz. 4°.

5 Juni 1750. 1827. Van de commissie aan den gezant Calkoen. Zij hebben berichten uit Dantzig over nieuwe verdrukking en aanklacht bij den koning ontvangen, van welke vertoogen gelijk ook van de oude privilegiën zij hem kopie toezenden onder aanbeveling van de zaak. 3 blz. 4°.

September 1750. 1828. Concept-request van de commissie aan de Staten-Generaal, om hun voorspraak voor de Dantziger Doopsg. waarbij zij de argumenten van den graaf van Brühl eersten minister van Polen weêrleggen en hun verzoek aandringen door de opmerking dat anders de Doopsg. uit Dantzig zullen vluchten en zich geheel verarmd naar Nederland begeven. Zijn beroep op het statuut van 1455 weerleggen zij door te herinneren, dat het een eeuw ouder is dan de vestiging der Doopsgez. te Dantzig, dat het blijkbaar nooit is nageleefd en dat de latere privilegiën

Digitized by Google

nog in 1748 door den tegenwoordigen koning bekrachtigd, het hebben opgeheven. Zijn argument dat de toenemende handel der Doopsg. schadelijk voor Dantzig is, achten zij in strijd met een gezonde opvatting van handelsvrijheid enz. 3 blz. fol.

4 Sept. 1750. 1829. Brief van C. van Gemert, met bericht dat hij den raadpensionaris over de verdrukking der Dantzigers gesproken heeft, den griffier daarover spreken zal en een request wil indienen, waarvan hij kopie overzendt bij de Staten-Generaal. De raadpensionaris is met hem overtuigd, dat men bij den Dantziger magistraat niets kan winnen, maar zich rechtstreeks tot den koning van Polen moet wenden; hij vraagt of hij mededeeling mag doen van 't geen de Prins aan de commissie omtrent een particulier schrijven aan den koning van Polen beloofd heeft. 2 blz. 4°.

1830. Concept-missive van den gezant C. Calkoen, (zonder datum, en zonder slot,) waarschijnlijk aan den graaf van Brühl, ter weêrlegging van de dwaze beweringen, in de "Brevis demonstratio" of "Kurzer Beweis" aangevoerd, als of de Dantziger overheid 180 jaar lang in strijd met het voordeel der stad door het beschermen der Doopsg. had gehandeld. 6 blz. fol.

7 Sept. 1750. 1831. Extract uit het register der resolutiën van de Staten-Generaal, in antwoord op het request der commissie (zie n°. 1828); besloten afschrift daarvan aan den gezant Calkoen te zenden, met aanbeveling in zijn ijver. 3 blz. fol.

8 Sept. 1750. 1832. Brief van C. van Gemert. Hij heeft het

Digitized by Google

request ingeleverd, doch het bijvoegsel van de commissie daarop te laat ontvangen om er gebruik van te maken; schoon de griffier Fagel de geheele zaak beschouwde als buiten de bemoeiingen der Staten-Generaal te liggen en liever de verdrukten herwaarts zag emigreeren, is echter den 7en September door de Staten-Generaal op het adres gunstig beschikt en de gezant Calkoen aangeschreven, om bij den koning van Polen de belangen der verdrukten voor te dragen. 3 blz. 4°.

10 Sept. 1750. 1833. Van denzelfde: bericht dat hij den brief voor Calkoen heeft doen insluiten bij het pak, dat de Staten-Generaal aan dien gezant toezenden. 1 blz. 4°.

18 Sept. 1750. 1834. Van de gecommitteerden aan den gezant C. Calkoen te Dresden (in antwoord op een schrijven van 5 Aug. met bijlagen van den graaf von Brühl, over de zaak der Dantziger Doopsgez. geschreven 29 Juli): zich beklagende over het allerongunstigst besluit van den koning, berichten zij dat zij het ten volle eens zijn met zijne aanmerkingen daarop en zich daarover bij de Staten-Generaal met gunstig gevolg gewend hebben, terwijl zij hem de behartiging der zaak voortdurend aanbevelen. 3 blz. fol.

19 Sept. 1750. 1835. Van C. v. Gemert. Beklag over te karig salaris, met kopie-antwoord d.d. 23 Sept., waarin het met *f* 42 verhoogd wordt. 2 blz. 4°.

4 October 1750. 1836. Van denzelfde. Dankbetuiging voor het verhoogde salaris. 1 blz. 4°.

4 Oct. 1750. 1837. Van den gezant Calkoen te Dresden, waarbij

Digitized by Google

hij verklaart dat hij zeer gezind is de Doopsgez. te Dantzig voor te spreken en van hun goed recht overtuigd is, maar vreest dat, nu eenmaal het edict is uitgegaan, de herroeping daarvan bezwaarlijk zal verkregen worden. Hij verzoekt opgaaf van hetgeen zij op het in het edict gestelde hebben te antwoorden en van het getal, de neringen enz. hunner geloofsgenooten te Dantzig. 2 blz. fol. Met concept. 2 blz. fol.

1 Dec. 1750. 1838. Van de commissie aan den gezant Calkoen, in antwoord op zijn brief van 4 Oct., en tot geleide eener vertaling van het koninklijk decreet en de bedenkingen daartegen. Zij berichten dat het getal huisgezinnen 120 bedraagt en bevelen hem verder de zaak aan. 3 blz. 4°.

6 April 1751. 1839. Kopie-brief van C. B. Klinkhamer te Amsterdam, aan Mr. J. W. Hoppinck te 's Gravenhage, met verzoek om informatie of de commissaris Bleiswijck te Dantzig en de ambassadeurs eenige nadere berichten bij de staten hebben ingezonden en of hij iemand weet aan te wijzen, om in plaats van den heer van Gemert, die zich wegens ouderdom onttrekt, de belangen der commissie in den Haag waar te nemen. 1 blz. 4°.

1840. Antwoord op den voorgaanden, zonder datum, waarbij hij verklaart dat er geen berichten zijn ingekomen, maar indien ze 't al waren, hij tot geheimhouding verplicht is. Hij houdt het gevraagd ontslag van van Gemert voor een uitvlucht en biedt zijne tusschenkomst aan, om dezen daarvan terug te brengen. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

29 Mei 1751. 1841. Kopie-brief van den gezant C. Calkoen te Dresden, aan den griffier Fagel, met bericht dat de vice-kanselier van Polen hem medegedeeld heeft hoe te Dantzig het volk zich op nieuw over de Doopsg. beklaagt en daarover een remonstrantie ingeleverd heeft, waarvan kopie hierbij gaat. 2 blz. fol.

9 Juni 1751. 1842. Brief van C. van Gemert, tot geleide van den voorgaanden. 2 blz. 4°.

18 Juni 1751. 1843. Van de commissie aan den gezant Calkoen, met dankzegging voor hetgeen hij gedaan heeft, zoo als hun gebleken is uit de kopieën van n°. 1830—1842, en met bericht dat zij een zakelijke en onpartijdige wederlegging dier "demonstratio" door S. Rehefeld, uit Dantzig ontvangen en tevens verzocht hebben dat van daar een exemplaar dier wederlegging hem worde toegezonden. 3 blz. 4°.

30 Juli 1751. 1844. Van dezelfde aan denzelfde: Zij vragen op nieuw zijne tusschenkomst, daar eerlang een deputatie uit de overheid te Dantzig te Dresden zal komen en de zaak der Doopsg. bij den koning in behandeling zal brengen; inzonderheid dringen zij aan op zijn voorspraak om het jaarlijksche beschermgeld van *f* 5000 af te schaffen, terwijl zij nog eens verwijzen naar het geschift van S. Rehefeld. 3 blz. 4°.

31 Juli 1751. 1845. Kopie-extract van een secreten brief van Calkoen te Dresden aan den griffier Fagel. Hij heeft den groot-kanselier van Polen, graaf Malachowsky, over de Doopsg. te Dantzig gesproken, hun zaak voorgestaan en de dwaasheid der bewering aangetoond dat de Dantzigers 150 jaar lang door het

Digitized by Google

toelaten der Doopsg. zouden verongelijkt zijn. Hij wenscht dat een of twee Doopsg. uit Holland behoorlijk gemachtigd zullen overkomen, om de zaak nader te regelen. 2 blz. fol.

14 Aug. 1751. 1846. Brief van van Gemert, tot geleide eener kopie van een geheimen brief van Calkoen, waarin deze voorstelt een of twee Doopsg. naar Dresden te deputeeren om hunne belangen bij den koning voor te dragen; hij raadt aan hieraan uitvoering te geven en de gedeputeerden door een kopie van dezen brief en een volmacht van de commissie bij Calkoen te legitimeeren, maar alles zoo geheim mogelijk te behandelen. 3 blz. 4°.

27 Aug. 1751. 1847. Kopie-memorie, overgeleverd aan de vier Poolsche gemachtigden, door C. Calkoen te Dresden. Op grond der oude privil. verzoekt hij uit naam der Staten-Generaal bescherming voor de Doopsg. te Dantzig en weêrlegt de valsche beweringen, die in het Kurzer Beweis voorkomen. 3 blz. 4°.

11 October 1751. 1848. Kopie-brief van de commissie aan v. Gemert. Zij heeft vernomen dat de geschillen te Dantzig naar een assessoriaal gericht zijn verwezen en dat Calkoen een krachtig verzoekschrift voor de Doopsg. heeft ingediend, waarvan zij gaarne uit den Haag kopie zouden ontvangen. 1 blz. fol.

15 Oct. 1751. 1849. Antwoord op de memorie van 27 Aug. 1751. De koning had geen nadere voorspraak voor de Doopsg., veel min beschuldigingen tegen een burgerij verwacht, die op goede gronden herstel van haar grieven bij hem gevraagd had. Daartoe behoorde

Digitized by Google

het nadeel door den handel der Doopsg. aan de andere burgers toegebracht. Daar nu de Hollanders met alle burgers van Dantzig handel drijven, is er geene reden om zich te beklagen over maatregelen, uitsluitend tegen de Doopsg. genomen, die bovendien nog handel mogen drijven, al is het dan ook niet zoo vrij als de andere burgers, omdat zij niet gelijke lasten met deze dragen. De oude privilegiën zijn ten deele verdicht, ten deele verkeerd uitgelegd, welke misbruiken nooit door verjaring kunnen gewettigd worden; zij zijn ook in strijd met de constitutie. Beweren de Doopsg. anders, en heeft de overheid tot nog toe anders gehandeld, zij verdienen daar straf voor. De Doopsg. hebben niet de stad, maar zich zelven verrijkt, terwijl ook uit het voorbeeld van Bern in 1711 kan blijken, dat het soms raadzaam is hen uit het land te verwijderen. De koning heeft zijn besluiten na rijp onderzoek en niet naar aanleiding van het *Kurzer Beweis* genomen, zoodat hij niet van gedachten veranderen zal door het pamphlet, waarheen Calkoen hem verwijst terwijl de schrijver daarvan de verdiende straf niet ontgaan zal. 5 blz. fol. (Fransch). Met Holl. vertaling. 4 blz. fol. en twee begeleidende missives van C. Calkoen aan Fagel te 's Gravenhage, 24 Oct. 1751. 1 blz. fol. en C. van Gemert aldaar, 5 Nov. 1751.

29 Oct. 1751. 1850. Brief van van Gemert, dat hem noch van het bedoelde verzoekschrift, noch van eenig ander bericht van Calkoen iets bekend is. 1 blz. 4°.

21 Nov. 1751. 1851. Kopie-brief van de commissie, aan C. van Gemert. Zij hebben de stukken met droefheid en verontwaardiging gelezen; het zou hun weinig moeite

Digitized by Google

kosten de beweringen van het hof v. Polen te weêrleggen, maar zijn overtuigd dat langs dezen weg van onderhandeling niets te vorderen is, terwijl men het gewenschte doel zal kunnen bereiken, indien bepaalde voorwaarden aan Dantzig werden voorgeschreven bij een negociatie, die zij eerlang hier te lande zal aangaan. 3 blz. 4°.

25 Nov. 1751. 1852. Kopie-brief ingeleverd door de commissie, bij den raadpensionaris van Holland, waarbij zij verzoekt op grond der vroegere intercessie van de Staten-Generaal en der afwijzende beschikking van het Poolsche hof, dat de Staten van Holland de aanvragen van Dantzig om hier een negociatie van *f* 550,000 aan te gaan, niet zullen toestaan, tenzij ze zich verbindt de Doopsg. te handhaven bij al de voorrechten en privileg., sedert 180 jaren genoten. 2 blz. fol. Met begeleidend schrijven van van Gemert.

26 Nov. 1751. 1853. Kopie-antwoord van de commissie, met eenige aanmerkingen op de redactie van het in te leveren request. 2 blz. 4°.

29 Nov. 1751. 1854. Brief van C. van Gemert, met verdediging van zijne redactie en bericht dat hij het request heeft ingediend, omdat hij vreesde dat bij langer uitstel het verzoek van den Dantziger magistraat om een negociatie in Holland aan te gaan, door de Staten zonder voorbehoud, zou geaccordeerd worden. 3 blz. 4°.

23 Dec. 1751. 1855. Van denzelfde, met bericht dat hij in overleg met den griffier Fagel ook bij de Staten-Generaal een dergelijk request als aan de staten van Holland heeft ingediend, omdat de magistraat van Dantzig

Digitized by Google

ook bij deze vergunning voor de negociatie gevraagd heeft. De Staten van Holland zullen in hun eerstvolg. verg. op het request beslissen tenzij de regeling der begrafenis-plechtigheden van den stadhouder het uitstellen der zaak tot een volgende verg. noodzakelijk maakt. 3 blz. 4°.

28 Dec. 1751. 1856. Kopie-antwoord van de commissie. De genomen maatregelen worden ten volle goedgekeurd. 1 blz. fol.

14 Maart 1752. 1857. Concept-brief aan C. van Gemert, zij vragen bericht omtrent de ontvangst van de gelden voor zijn declaratie en inlichting omtrent het verleende verlof voor de negociatie der stad Dantzig of daarbij ook gunstige voorwaarden voor de Doopsgez. in Dantzig bedongen zijn. 1 blz. fol.

15 Maart 1752. 1858. Brief van van Gemert over een vermiste declaratie en bericht dat de Staten tot het uitschrijven der Dantziger leening nog geen verlof hebben gegeven. 2 blz. 4°.

15 April 1752. 1859. Kopie-brief van Pieter Bock te Amsterdam, aan C. van Gemert, met bericht, dat bij hem *f* 300,000 genegociëerd zijn en hij meent dat de staat alleen vergunning, maar geen garantie behoeft te geven. 1 blz. fol.

2 Mei 1752. 1860. Brief van C. van Gemert, met bericht dat hij, vernomen hebbende hoe er 1 millioen voor Dantzig genegociëerd was, op de kantoren van den heer Bock en den heer Pels, daarover den heer Bock geschreven en den raadpensionaris, die ontwijkend ant-

Digitized by Google

woordde, gesproken had. Hij verzoekt informatie omtrent het genegociëerde bij Pels, ten einde daarvan in de Staten-vergadering gebruik te maken. 3 blz. 4°.

5 Mei 1752. 1861. Kopie-antwoord van de commissie aan C. van Gemert, met bericht dat zij den heer Pels gesproken hebben en zich zoowel zijne medewerking als die van andere kooplieden hebben verzekerd, om de belangen van den Holl. handel te Dantzig en de Doopsgez. aldaar voor te staan, waaromtrent uitvoerige mededeelingen gegeven worden, ook om van Gemert bij zijn verdere pogingen voor te lichten. 1 blz. fol.

12 Aug. 1752. 1862. Concept-brief aan van Gemert: zij hebben na een gehoor bij den president-burgemeester alle hoop, dat het request aan burgemeesteren in Oct. of Nov. 1751, door de voornaamste kooplieden ingeleverd, ten einde bij het verlof van de negociatie eenige gunsten voor de Hollanders in Dantzig te bedingen, wel zal slagen; zij hebben uit Dantzig berichten ontvangen, hoe de verdrukking daar toeneemt, de overheid den commissaris van Bleiswijck misleidt en tot geen verandering zal gebracht worden, tenzij men die tot een bepaalde voorwaarde der negociatie stelle. Zij wenschen dat de griffier en de raadpensionaris nog eens gepolst worden over de tijdigheid van het inleveren van een verzoekschrift bij de Staten-Generaal en de Staten van Holland. 2 blz. fol.

18 Aug. 1752. 1863. Antwoord van C. van Gemert op den voorgaanden, hij heeft niets bericht omdat er niets in de zaak was voorgevallen, verheugt zich dat Amsterdam haar begunstigt, verklaart niet gemachtigd te zijn om ten behoeve der niet-Doopsg. Hollanders

Digitized by Google

te Dantzig iets te doen, is verontwaardigd over het zwijgen van van Bleiswijck, maar verzekert dat de negociatie stellig niet vergund zal worden. 3 blz. 4°.

14 Oct. 1752. 1864. Van denzelfde: van Bleiswijck laat nog niets van zich hooren; indien Dantzig het geld ontvangen heeft, dan is het niet van hier, daar de staat het reeds daarom geweigerd heeft omdat zij aan kapitaal en interessen van vorige leening nog *f* 800,000 schuldig zijn. 2 blz. 4°.

12 Januari 1753. 1865. Van denzelfde tot geleide zijner declaratie en kennisgeving dat er van Dantzig niets vernomen is. 1 blz. 4°.

g. Kolonisatie.

I. *In Groningen en te Gorredijk.*

1 Nov. 1707. 1866. Brief van de vereenigde gemeente te Groningen, aan die bij het Lam, om onderstand voor de Paltzers, die zich bij hen gevestigd hebben. 1 blz. fol.

4 Juli 1710. 1867. Van dezelfde, met verzoek om vergoeding van onderstandsgelden door haar gegeven aan vluchtelingen uit de Palts, die zich te Groningen gevestigd hebben. Deze vergoeding was hun vroeger geweigerd omdat die ondersteunden niet verdreven, maar vrijwillig uit de Palts vertrokken waren; zij komt hun echter billijk voor, daar de commissie dergelijke personen naar Engeland voortgeholpen heeft en zelfs de koningin van Engeland, zich hun lot heeft aangetrokken. Toespeling op Matth. XII : 42*a*. 2 blz. fol. Hierbij was de nota der onkosten gevoegd.

Digitized by Google

10 Jan. 1711. 1868. Plan door Focke Eijles, leeraar te Gorredijk, bij de sociëteit ingeleverd, tot aankoop van eenige landerijen te Gorredijk, om aldaar 20 huisgezinnen der gevluchte Zwitsers te koloniseeren, met uitvoerige opgaaf van de kosten, de geldelijke hulp, die zij in den aanvang zouden noodig hebben en de wijze waarop zij later deze voor hen uitgeschoten gelden geheel zouden kunnen aflossen. 4 blz. fol.

29 Juli 1711. 1869. Brief van G. van Aylva te Backeveen, over den verkoop van het Backeveen en twee daartoe behoorende huizen, ten behoeve der Zwitsersche uitgewekenen, voorstellende dat van beide zijden taxateurs benoemd zullen worden, om de koopsom vast te stellen. 3 blz. fol.

1 Aug. 1711. 1870. Van Jan Freriksz. te Utrecht, met bericht dat de Zwitsers in 4 vaartuigen daar 's morgens gekomen zijn en over Weesp en Muiden zullen voortreizen. 1 blz. 4°.

14 Aug. 1711. 1871. Van de gemeente te Harlingen, met het aanbod om 4 of 5 gezinnen (21 personen) waarover op de sociëteitsvergadering 10—12 Aug. gesproken was, voor haar rekening te nemen onder voorwaarde van gelijke ondersteuning, als Alle Dercks en Steven Cremer daarvoor genieten. 1 blz. 4°.

22 Aug. 1711. 1872. Van Huibert Feddes te Harlingen, berichtende zijn behouden thuiskomst van de reis met de 21 Zwitsers, in het vorige nommer vermeld 1 blz. 4°.

1 Sept. 1711. 1873. Van Alle Dercks te Groningen, bericht dat

Digitized by Google

hij de Zwitsers te Sappemeer over de kolonisatie naar Pruisen gesproken heeft, die daartoe weinig gezind zijn, dat de van Amsterdam overgekomenen onder dak zijn gebracht, dat hij voor aankoop van hooi enz. eenige nieuwe traites zal doen. Later zal hij eerst kunnen opgeven hoeveel aan elk der onderscheiden Zwitsers in de remise van Runckel toekomt. 1 blz. fol.

26 Sept. 1711. 1874. Van denzelfde: de Zwitsers zullen dezen winter geheel onderhouden moeten worden, maar hebben met het voorjaar kans op werk; het hooi is gekocht; hij zou ook wel huizen en landerijen willen koopen maar meent, dat men te Amsterdam nog altijd tot een kolonisatie naar Pruisen neigt, hetgeen hij èn wegens den afkeer, dien de Zwitsers er van hebben, èn wegens de laatste berichten van Brechtbul niet raadzaam acht. 2 blz. fol.

6 Oct. 1711. 1875. Van den secretaris der Ommelander staten aan Runckel te Schaffhausen, naricht verzoekende over de Zwitsersche Doopsg., thans in de provincie Groningen gekoloniseerd. 2 blz. fol.

22 October 1711. 1876. Antwoord op den vorigen, met allergunstigste getuigenis over de vluchtelingen. 4 blz. fol.

22 Dec. 1711. 1877. Brief van Alle Derks te Groningen, tot geleide eener specificatie (welke ontbreekt) van 't geen aan elk in de remise van Runckel toekomt. Op de vraag in hoever zij daarmede zich zelven kunnen redden, en wie ondersteuning behoeven, zal hij later antwoorden. Onderscheiden boerderijen, een melkstand te Groningen, enz. is aangekocht; wegens een en ander verzoekt hij nieuwe remises. 1 blz. fol.

Digitized by Google

5 Maart 1712. 1878. Van denzelfde: hoopt met andere gecommitt. en met Sijwert Fransen de voorgenomen vergadering op 6 April te komen bijwonen en daar rekening en verslag te doen; van de 30 huisgezinnen zijn er reeds vele geplaatst; het doen samenwonen van gezinnen heeft nog al bezwaar; het concept van die in Friesland is aan Hans Ancken medegedeeld. 1 blz. fol.

30 Maart 1712. 1879. Van Hans Ancken te Groningen, uit naam der Zwitsers, aan Corn. Beets te Amsterdam, in antwoord op diens schrijven van 24 Maart: verklaart dat zij in Groningerland wel kunnen gewennen, dat de meer vermogende onder hen de armen bijstaan en hun voorschotten doen. Enkelen hebben zich nog niet bij de gemeente aangesloten; zij hopen met Gods zegen zich verder te kunnen redden en verzoeken hun dank over te brengen op de sociëteits-vergadering. 2 blz. fol.

6 April 1712. 1880. Nota van de plaatsen, ten behoeve der Zwitsers gekocht en gehuurd, met opgave van al hunne namen en specificatie van hun vermogen, voor zooveel zij verder de hulp der sociëteit niet meer noodig hebben. 2 blz. fol.

19 April 1712. 1881. Brief van Egbert Harings te Harlingen: verslag van zijn reis naar de Zwitsers te Gorredijk, waartoe hij met Bee Watses van Franeker gecommitteerd was, om de redenen te onderzoeken, waarom zij Friesland verlaten en naar de Palts trekken wilden. In weerwil van alle vertoogen zijn zij bij hun voornemen gebleven, zullen tegen 12 Mei, wanneer hunne huizen moeten ontruimd zijn, naar

Digitized by Google

Harlingen komen en dáár afwachten, hoe men te Amsterdam voor hun transport naar de Palts heeft gezorgd. 2 blz. fol.

16 Mei 1712. 1882. Van denzelfde: de Gorredijkers zijn aangekomen, volharden bij hun verlangen en hopen eerlang bericht te krijgen over hun transport en over 't geen Benedict Brechtbul naar Amsterdam heeft geantwoord. 1 blz. 4°.

24 Mei 1712. 1883. Van denzelfde uit naam van den kerkeraad te Harlingen: het uit Amsterdam overgezonden stuk, dat zij in 't Hoogduitsch hebben doen vertalen, en de toespraak van Hans Douwes van Leeuwarden, heeft eindelijk hoewel met veel tegenstand, zooveel uitgewerkt, dat de Zwitsers van de reis naar de Palts afzien en drie hunner te Harlingen en de overigen te Kampen zich zullen vestigen, waarvan hij mededeeling verzoekt aan Steven Cremer. 1 blz. 4°.

28 Mei 1712. 1884. Van Hans Douwes te Leeuwarden, aan Corn. Beets te Amsterdam, verslag doende van zijn wedervaren te Harlingen met de Zwitsers, hoe zij met groote bereidwilligheid en vreugd besloten hebben naar Overijsel te gaan. 2 blz. 4°.

31 Mei 1712. 1885. Van Corn. Beets uit Hamburg, aan Jacob Vorsterman te Amsterdam, tot geleide van den vorigen, en met bericht over ziekte van zijn neef, Ds. Jan Beets. 1 blz. 4°.

4 Juli 1715. 1886. Van Alle Derks, met verzoek om een gift van *f* 800 ten behoeve der Zwitsers, die zich gedurende de laatste jaren goed hebben kunnen redden,

Digitized by Google

maar nu ten gevolge van een storm en van veesterfte veel hebben geleden. Hij denkt den 6en naar Dantzig te gaan, om de gemeenten te bezoeken en in het najaar naar Holland te komen om rekening te doen. 1 blz. 4°.

14 Aug. 1735. 1887. Kopie-brief van Hans Ancken, Hendrik van Kalkar en Jan van Komen te Groningen, met het voorstel om eenige boerenplaatsen, indertijd door de commissie gekocht, en aan de Zwitsers ter bewoning afgestaan, voor minder prijs in koop over te doen; zijnde de kerkeraad der Zwitsersche gemeente bereid aan de bewoners die gelden voor te schieten en hen in dat geval tevens in staat te stellen tot het doen van reparatiën, die dringend noodig zijn. 4 blz. 4°.

1888. Staat van eenige boerenplaatsen in Groningerland, toebehoorende aan de sociëteit.

1889. Aanteekening wegens de scheuring der Zwitsersche gemeenten in Groningerland (tusschen Hans Anken en Daniël Ricken) waaruit eene nadere repartitie van de boerenplaatsen voortvloeit.

12 Dec. 1739. 1890. Brief van Teunis Freriksen te Groningen, voorstellende een landhoeve te Hoogkerk, waarop de commissie nog eenige rechten heeft, voor een kleine som aan den bewoner over te doen, waardoor tevens de Groninger gemeente zal gebaat worden, aan wie hij gelden schuldig is, waarvoor hij zekerheid kon geven, indien de landhoeve zijn vrij eigendom werd. 1 blz. fol.

1 Sept. 1741. 1891. Van denzelfde en Jan Luirts Doornbusch

Digitized by Google

te Groningen. De Zwitsersche diaken Peter Kreps, overleden zijnde, hebben zijne dochters gevraagd, dat zijn schuld van *f* 300 aan de sociëteit op haar naam mocht worden overgeschreven, om die af te doen als het jongste kind 18 jaar was. Zij hebben echter voorgesteld dat zij terstond *f* 150 zouden afdoen en de rest haar geschonken zou worden, onder inwachting van de goedkeuring der commissie, die zij bij deze vragen. 1 blz. fol.

5 Dec. 1741. 1892. Twee brieven uit Groningen, over het huisgezin van den Zwitser P. Kreps. 2 stuks. 1 blz. 4°.

15 Mei 1742. 1893. Brief van de Groninger gecommitt., verzoekende beschikking over *f* 150 ten behoeve van George Grubner, die vroeger uit Dantzig naar Walcheren gekomen en later derwaarts teruggekeerd, daarna zich met zijn gezin te Sappemeer heeft gevestigd, een huis en land heeft gekregen, maar nu bij het betalen van zijn 1^eu^ termijn, in ongelegenheid zit. 1 blz. fol.

28 Juni 1742. 1894. Van Hans Ancken en Rudolf Leutscher, over het gezin van den Zwitser P. Kreps. 2 stuks. 2 blz. 4°.

3 Nov. 1742. 1895. Van de gemeente te Groningen, met kopieantwoord, 17 Nov. 1742, waarmede de zaak van het gezin van Kreps vereffend is. 2 stuks. 2 blz. fol. en 1 4°.

6 Juli 1745. 1896. Van de gemeente te Sappemeer, om ondersteuning voor een huisgezin dat zich in 1742 bij hen gevestigd en altijd goed gedragen had, maar dat zij, wegens de menigte hunner armen, niet helpen kunnen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

9 Juli 1757. 1897. Kopie-aanteekening van Andries Apostool te Amsterdam, over gelden aan Christian Stukie te Sapmeer door de commissie uitbetaald. 1 blz. 4°. obl.

19 Nov. 1758. 1898. Brief van Harmen Scholtens te Groningen, verzoekende dat de commissie afstand doe van haar pretentie op de nalatenschap van een Zwitsersch echtpaar, ad *f* 700, omdat bij liquidatie daarvan nauwelijks *f* 90 zal terecht komen en er twee kinderen zijn achtergebleven, beide lijdende aan vallende ziekte. 2 blz. 4°.

(17 Juni 1760?) 1899. Van Christiaan Leendertz te Kleinmeer, zonder datum, om kwijtschelding van de schuld die zijn vader D. Leendertz aan het fonds had, met 2 bijlagen:

a. Boedelstaat van zijn vader.

b. Brief van Harmen Scholtens te Groningen, 17 Juni 1760, tot ondersteuning van dat verzoek.

18 Juli 1761. 1900. Van denzelfde, tot dankzegging voor de kwijtschelding der schuld. 1 blz. fol.

20 Sept. 1768. 1901. Van Harmen Scholtens te Groningen. Zekere Uilo Rood, een Zwitser, heeft voor zich en zijn huisgezin (vier kinderen) een boerenplaats op kusting ontvangen en is nu reeds eenige jaren overleden, zijn zoon wil zijn deel in die obligatie aflossen met *f* 40; vrage hoe met het geld te handelen? 1 blz. fol.

1 Oct. 1768. 1902. Van denzelfde, tot geleide van de door Rood afgeloste gelden. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

II. *Te Kampen.*

8 Sept. 1711. 1903. Brief van Steven Abrz. Cremer. Statistiek der Zwitsers: 337 in getal, waarvan 86 te Kampen in 7 huizen verdeeld. Een aanbieding uit Friesland om 20 huisgezinnen te Gorredijk, Surhuisterveen enz. te koloniseeren, heeft hij afgewezen, omdat de meesten naar rust verlangende, liefst te Kampen blijven; verzoekt de remises, door Runckel aan de commissie overgemaakt, opdat elk van de Zwitsers het zijne ontvange. 2 blz. fol.

9 Sept. 1711. 1904. Van Jan Frederiksz. te Kampen, om eenige baai tot voering voor de kleederen, die reeds gemaakt worden; de Zwitsers zijn redelijk wel en sommige hunner reeds aan het werk. 1 blz. 4°.

28 Sept. 1711. 1905. Van Steven Abrahamsz. Cremer te Deventer, bericht dat Hans Anken, leeraar, en Christen Steiner diaken der Zwitserschen te Sappemeer, met Daniël Ricken en anderen te Kampen, en met Benedict Brechtbul over de kolonisatie naar Pruisen gesproken hebben, waarvan de inliggende (welke ontbreekt) het resultaat is geweest. Geen hunner is tot de reis genegen, zij beroepen er zich op dat hun in Zwitserland beloofd was, dat zij na hunne aankomst in Holland geheel vrij in hun keus zouden zijn en wenschen nu niets liever dan hier te blijven. Hij stelt daarom voor dit verzoek toe te staan; voor hen die te Kampen zijn het burgerrecht, huis en land te koopen en voegt er eenige opgave bij van gemaakte onkosten, terwijl hij bericht dat Brechtbul, Ulrich, en Hans den 20 Sept. over Emmerik vertrokken zijn. 2 blz. fol.

Digitized by Google

18 Nov. 1711. 1906. Van denzelfde; hij heeft 10 groote en 8 kleine boerenhuizingen gekocht en het noodige land daarbij in vaste pacht gehuurd, waarop de meeste gezinnen kunnen geplaatst worden, terwijl de overigen zich in de stad zullen vestigen. Voor de winteruitgaven enz. verzoekt hij nieuwe remises en voor de noodige inkoopen wenschen de Zwitsers zelven over het hun toekomende, dat Runckel naar Amsterdam geremitteerd heeft, te beschikken. 2 blz. fol.

24 Nov. 1711. 1907. Van denzelfde: nieuw advies over zijne traite en bericht dat hij nog een groote boerenplaats gekocht heeft. 1 blz. fol.

17 Dec. 1711. 1908. Van Daniël Ricken c. s. te Deventer, met verzoek om hun eenige gelden over te maken uit hetgeen te hunnen bate uit Zwitserland ontvangen is, ten einde daarmeê te Kampen en te Deventer hun zaken te beginnen. 1 blz. fol.

29 Dec. 1711. 1909. Van Steven Abrahamsz. Cremer te Deventer, tot geleide van brieven van voorschrijving der overheid van Kampen aan die te Bern, voorts van volmachten op Runckel, tot invordering der schulden en van een specificatie der gelden, die elk hunner heeft medegebracht (welke stukken ontbreken); bericht dat de raad van Kampen hun eenparig het burgerrecht heeft toegekend; dat Daniël Ricken van Runckel tijding ontvangen heeft hoe er weêr zeven gevangen zijn, waaronder thans Giligh, die om zijn vrouw uit Zwitserland af te halen derwaarts teruggekeerd was, en dus op voorspraak wel weder zal losgelaten worden. 1 blz. fol.

Digitized by Google

9 Februari 1712. 1910. Van Dinna Jänny, c. s. te Kampen, met verzoek om eenig geld over te maken. 1 blz. fol.

8 Maart 1712. 1911. Van Daniël Ricken te Deventer, om bericht hoe zij de toegezondene goederen moeten uitdeelen, òf aan allen òf alleen aan de noodlijdenden. 1 blz. fol.

8 Maart 1712. 1912. Van Cornelis Beets, tijdelijk te Kampen. De aangekochte en gehuurde huizen, waar de Zwitsers zullen wonen, worden ontruimd; vee en andere benoodigdheden zijn aangekocht; zij wenschen over het door Runckel gezondene te beschikken; de gronden zijn vrij goed en beloven wel dat zij zich zonder verdere hulp kunnen redden; van Hans Douwes c. s. in Friesland en van Fokke Eijlers van Gorredijk is bericht ontvangen dat de Zwitsers daar niet kunnen geplaatst worden, zoo dat het hem wenschelijk voorkomt, hen op het Kampereiland te vestigen. 2 blz. fol.

19 Maart 1712. 1913. Van Steven Abr. Cremer, tijdelijk te Kampen: het overgezonden geld is in orde ontvangen; de Zwitsers kunnen beter met hun buren over weg en beginnen te gewennen. 1 blz. 4°.

1 Juni 1712. 1914. Van den kerkeraad te Harlingen: hebben van Steven Cremer bericht ontvangen dat deze welgezind is de Zwitsers te Kampen op te nemen en verzoeken om overzending der gelden, die de bij hen achter blijvende Zwitsers nog te goed hebben. 1 blz. 4°.

5 Juni 1712. 1915. Van Steven Abr. Cremer te Deventer, tot geleide van eene generale afrekening en met bericht dat hij de Zwitsers uit Harlingen binnen 8 dagen

Digitized by Google

wel zal kunnen plaatsen, mits vooraf van hun komst gewaarschuwd. 1 blz. fol.

20 Juni 1712. 1916. Van denzelfde, (uit Kampen geschreven) de 17 Zwitsers uit Harlingen zijn overgekomen en zullen eerlang geplaatst worden waarvoor hij de toegezegde gelden verzoekt. 1 blz. fol.

2 Juli 1712. 1917. Van denzelfde, over den veelszins behoeftigen toestand der Zwitsers, die de Harlingers naar Kampen hebben gezonden. Het geheele getal van Zwitsers bedraagt er nu 180; ook de laatste aangekomenen zijn vrij wel geplaatst. 2 blz. fol.

8 Juli 1712. 1918. Van den kerkeraad te Harlingen, over de gelden die de *nu* bij hen gevestigde Zwitsers te goed hebben. 1 blz. 4°.

Juli 1712. 1919. Van Steven Abr. Cremer te Deventer, tot opheldering van een paar door hem gebezigde uitdrukkingen, waaraan de commissie aanstoot genomen had. Hij is nu ook door aankoop van een kleine boerenplaats voor den laatsten Zwitser uit Harlingen geslaagd en prijst de bedrevenheid der Zwitsers in het boter- en kaasmaken. 1 blz. fol.

26 Aug. 1712. 1920. Van denzelfde, verrekening der gelden van Daniël Ricken; gunstige berichten over de Kamper kolonisten; de arme weduwen hebben onderstand noodig. 1 blz. fol.

III. *Te Wageningen.*

2 Nov. 1732. 1921. Overeenkomst tusschen de overheid van

Digitized by Google

Wageningen en de commissie, in 12 art., over den aankoop of de erfpacht van een stuk bouwland bij Wageningen, de betimmering daarvan met eenige woningen, de verschillende vrijdommen door de bewoners daarvan (de vluchtelingen uit Pruisen) te genieten, en de vrijheid van godsdienstoefening aldaar; alles onder restrictie bij art. 1 der nadere goedkeuring van de committenten der commissie, binnen 6 weken. (kopie) 5 blz. fol.

1922. Getuigenis van Jonas Nachtigal e. a. Pruis. Litthausche Doopsg., omtrent den staat der landerijen te Wageningen en de voorwaarden waarop die kunnen aanvaard worden. 1 blz. 4°.

6 November 1732. 1923. Rapport, door Joachim van Anklam en Theunis Blok, te Amsterdam, door de commissie met Giels Evert en Jonas Nachtigal afgevaardigd, om eenige der Pruisische gezinnen in den omtrek van Wageningen te vestigen. Door de regeering aldaar vriendelijk ontvangen, hebben zij eenige landerijen langs een vaart vlak bij de stad, die hun in koop of in erfpacht zouden worden gegeven, bezichtigd, de kosten voor het bouwen van huizen en schuren nagegaan en de daar gewone arbeidsloonen vernomen, waarna zij de vestiging in allen opzichte aanraden. 6 blz. fol.

1924. Contract op zegel tusschen L. A. Torck, als gemachtigde der overheid van Wageningen en J. van Anklam en T. Block, gemachtigden door de commissie, in 17 art., over de kolonisatie der Pruis. vluchtelingen te Wageningen, eenigszins gewijzigd en uitgebreid naar het voorgaande, met optelling

Digitized by Google

der elf gezinnen en bepaling omtrent het kolonisereen van anderen, die zich later mochten voordoen. Annex: *a.* Gezegelde approbatie van dat contract, door de overheid te Wageningen, 13 Dec. 1732. *b.* Gezegelde procuratie van denzelfde op L. A. Torck. 4 Dec. 1732.

16 Dec. 1732. 1925. Toeschrift van de uit Pruisen verdreven Mennonieten, te Amsterdam aangekomen en liefderijk ontvangen, waarvan elf gezinnen naar Gelderland zijn vertrokken, door Hans Jantzen opgesteld, tot een memorie en een gracie. 8 blz. 4°.

17 Dec. 1732—15 Mei 1734. 1926. Rekening-courant aang. de kosten der kolonisten te Wageningen, door Hans Jansen, met 4 bijlagen daartoe. 34 blz. 4°.

18 Dec. 1732. 1927. Brief van Hans Jantzen, aan boord nabij Utrecht, zij hebben hun reis tot zóó verre afgelegd, maar vreezen dat de vorst hun verhinderen zal die voort te zetten. 1 blz. 4°.

19 Dec. 1732. 1928. Kopie-brief der commissie aan den kerkeraad te Utrecht, om ten spoedigste te voorzien in den nood der onlangs naar Wageningen vertrokken Pruisische kolonisten, daar de ingevallen scherpe vorst onmiddellijke zorg voor hunne huisvesting, kleeding enz. noodig maakt. In dorso: Kopie-brief van dezelfde, aan Hans Janssen en Andries Kreijeer bij Wageningen, met bericht dat de zorg voor hen aan den Utrechtschen kerkeraad is opgedragen. 2 blz. fol.

19 Dec. 1732. 1929. Van dezelfde, aan Ds. Is. Franken te

Digitized by Google

Utrecht waarin zij hun vrees te kennen geven dat de kolonisten den 17en uit Amsterdam over Muiden en Utrecht naar de vaart vertrokken, aldaar zullen ingevroren zijn en hun opdragen, òf hen in een boerenschuur te herbergen, òf per as hen naar Wageningen te vervoeren. 1 blz. fol.

20 Dec. 1732. 1930. Brief van den kerkeraad te Utrecht. Het schip met de kolonisten is vastgevroren; zij hebben twee kamers voor hen gehuurd en wachten nadere beschikkingen af, maar ontraden het transport per as, om de groote kostbaarheid. 3 blz. 4°.

20 Dec. 1732. 1931. Van Hans Jantzen te Utrecht, met grooten lof over de gastvrije ontvangst bij de gemeente te Utrecht. 1 blz. 4°.

28 Dec. 1732. 1932. Van den kerkeraad te Utrecht, verhalende hoe de gevluchte Pruisen den 25 Dec., door twee diakenen vergezeld, behouden te Wageningen aangekomen, door de overheid aldaar vriendelijk ontvangen en door de burgerij zeer gastvrij bejegend zijn, met enkele bijzonderheden over den tocht. 3 blz. 4°.

31 Dec. 1732. 1933. Van Hans Jantzen en Andries Crijgeer te Wageningen, in antwoord op een hun toegezonden schrijven van Bruinvis uit Koningsbergen, dat zij voor geheel onjuist verklaren, daar zij in hun land geenerlei schuld hebben achtergelaten. 2 blz. 4°.

1934. Voorwaarden waarop Herman van Salm, wolkammer en wever te Veenendaal, zich te Wageningen

Digitized by Google

vestigen wil, om zijn ambacht aan de daar gekoloniseerde Doopsg. te leeren. 1 blz. fol.

22 Jan. 1733. 1935. Volmacht, door de commissie verstrekt op Joachim van Anklam, Pieter Apostool en Jan Straalman, om de noodige maatregelen te treffen tot vestiging der Doopsg. te Wageningen. 3 blz. fol.

31 Jan. 1733. 1936. Verslag der drie gemachtigden, van hunne reizen naar Wageningen, de huur der landerijen, de aanbesteding van woningen, (waaronder een dubbel huis tot kerk), den aankoop van vee, enz. 9 blz. fol.

26 Jan. tot 31 Maart 1733. 1937. Vier huurceduls van weiland enz., door verschillenden voor 6 jaren verpacht aan Hans Jansz. en Andries Kraygeer te Wageningen (mede onderteekend door de commissie.) 2 blz. fol.

1938. Twaalf plans en teekeningen tot het bouwen van een predikhuis, woonhuizen, schuren enz. aan de vaart buiten Wageningen, bestemd voor de daar te koloniseeren Doopsgezinde vluchtelingen.

1939. Drie bestekken met een teekening tot aanbesteding van den bouw van 4 huizen, een huis tot vergaderplaats, en 7 schuren aan de binnenvaart der stad Wageningen, tot huisvesting van de uit Pruisen verdreven gezinnen. 22 blz. fol.

10 Maart 1733. 1940. Instructie van Gilles Spuyers, aangesteld door de commissie, tot opzichter bij den bouw der nieuwe woningen te Wageningen. (de instructie dient tevens tot contract.) 3 blz. fol.

Digitized by Google

1941. Voorwaarden en contract van aanbesteding, door de commissie opgemaakt voor het bouwen voor-eerst van vijf dubbele huizen, 7 schuren, vervolgens 1 dubbel huis voor vergaderplaats bestemd en 2 schuren. De namen der aannemers, hunne borgen en het bedrag der aannemingssom worden daarbij vermeld. De eerste aanbesteding is van 11 Febr. 1733, de tweede van 6 Juni 1733. 15 blz. fol.

1942. Negen bestekken waarnaar de commissie het arbeidsloon en de leverantie van alle materialen van vier nieuwe huizen en een vergaderplaats, schuren, bakovens, hek en goten, putten en brandspuithuisje te Wageningen zal aanbesteden.

1943. Proces-verbaal der conditiën van aanbesteding van vijf dubbele huizen en zeven schuren, als voren op 7 Febr. 1733, met opgave der sommen waarvoor en de personen, aan wie 't gegund is op 11 Febr. 1733. Met de onderteekening van hunne borgen. 11 blz. fol.

7 Februari 1733. 1944. Memorie, uit het voorg. getrokken, van het bedrag waarvoor de huizen en schuren zijn aangenomen, met de namen der aannemers. 3 blz. fol.

1945. Drie processen-verbaal van de aanbesteding van een dubbel huis en twee schuren, een hek en binnen-betimmering der vergaderplaats, twee bakovens en een brandspuithuisje, met opgave der sommen waarvoor en der personen, aan wie 't gegund is op 6 Juni tot 26 Nov. 1733.

25 April—15 Juli 1733. 1946. Brieven van Gilles Spuijers, timmerman te

Digitized by Google

Wageningen, over den bouw enz. der huizen voor de kolonisten. 5 stuks fol.

4 Febr. 1733—
:6 Febr. 1735. 1947. Van Hans Janszen en Andries Crygeer (of alleen van den eerste), over de vestiging der kolonisten te Wageningen, verschillende toelagen van de commissie ontvangen en verantwoording van de wijze waarop zij besteed en uitgedeeld zijn. 93 stuks in verschillende formaten.

29 April 1733—
6 Juli 1737. 1948. Van onderscheidene kolonisten te Wageningen (allen, behalve Willem van Steen), met klachten over hunne behoeften, verzoek om hulp en sedert December 1733 bede om naar Zeeland te worden verplaatst. 87 stuks 4°. en fol.

25 April 1733—
14 Maart 1753. 1949. Van Willem van Steen te Wageningen, met aanvragen om onderstand en enkele brieven van personen te Wageningen tot ondersteuning van zijn verzoek, met kwitantiën van den genoten onderstand. 1758—64. 109 stuks in verschillende formaten.

17 Mei 1733. 1950. Extract-notulen uit het resolutie-boek der stad Wageningen, waarbij Nicolaas de Banck gemachtigd wordt den koopprijs van het land (zijnde *f* 1000) uit handen der commissie te Amsterdam te ontvangen. 1 blz. fol.

23 Mei 1733. 1951. Extract uit het protocol der stad Wageningen, waarbij de commissie het aangekochte land met de huizen verbindt, als onderpand tot richtige nakoming van art. 7 der overeenkomst met de stad. 1 blz. fol.

Digitized by Google

1 Juni 1733. 1952, Rapport van gecommitteerden tot eene reis naar Wageningen. Zij hebben aldaar de noodige uitbetalingen verricht; den 24^{en} Mei heeft Ds. Bakker de eerste preek in de nieuwe kerk gedaan, wier verder mobilair aanbesteed is, gelijk ook nog een woning voor twee gezinnen, die verwacht worden, daarna hebben zij al de kolonisten afzonderlijk gehoord, de landerijen en het vee onder hen verdeeld en de uitgaven, die zij in de gehuurde woningen hadden gedaan, afbetaald; voorts alles besteld en bezorgd wat tot de verdere vestiging dient. Omtrent het gedrag der kolonisten hebben zij de beste getuigenissen bekomen en in overleg met hun leeraar Hans Janssen de bediening van het avondmaal en andere bijzonderheden betreffende den eeredienst geregeld. 14 blz. fol.

30 Juni 1733. 1953. Brief van den kerkeraad te Veenendaal, tot geleide der collecte voor de kolonisten en met bericht dat zij de Wageningers naar vermogen met raad en hulp gediend hebben en onlangs daar tegenwoordig zijn geweest bij de viering van het avondmaal onder voorgang van Hans Jantzen. 3 blz. 4°.

1954. Lijst van 27 punten, die Ds. Bakker en I. Fortgens bij hun reis naar Wageningen in Sept. 1733 te onderzoeken hebben, met hunne antwoorden daarop. 5 blz. fol. en 1 blz. 4°.

10 Sept. 1733. 1955. Brief van Utrecht: voor huisvesting der vrienden zal gezorgd worden. 2 blz. 4°.

25 Sept. 1733. 1956. Rapport van H. Bakker en I. Fortgens, van hunne bezoekreis naar Wageningen, waarin de punten van n°. 1954 zijn opgenomen. 4 blz. fol.

Digitized by Google

17 Nov. 1733. 1957. Brief van L. A. Torck te Wageningen. Hij heeft Hans Jantzen en anderen ernstig ondervraagd over het voornemen van sommigen, om zich naar Zeeland te begeven en hun het ongenoegen der commissie daarover medegedeeld. 2 blz. 4°.

28 Dec. 1733. 1958. Van Utrecht; wegens de verzending van eenige goederen. 1 blz. 4°.

1959. Notitie van de bedeeling voor drie maanden, beginnende 1 April 1734, te Wageningen. 1 blz. fol.

12 April 1734. 1960. Rapport, van H. Bakker, J. van Anklam en T. Blok, omtrent een bezoekreis naar Wageningen en de wijze waarop zij een gelukkig einde gemaakt hebben aan de jammerlijke verdeeldheid, die in de gemeente ontstaan was. 10 blz. fol.

30 April 1734. 1961. Brief van P. van Loon te Veenendaal, tot voorspraak van den leeraar der Wageningers Hans Jansen, om hem *f* 100 à *f* 200 als jaarwedde toe te leggen, 't geen vooral zou strekken tot het bijeenhouden der gemeente, die door het vertrek van sommigen naar Zeeland tot 8 gezinnen versmolten is. 2 blz. 4°.

(1734). 1962. Instructie der commissie naar Wageningen afgevaardigd. 6 blz. fol.

5 Juli 1734. 1963. Rapport van H. Bakker, D. van Oosterwijk en J. S. Centen, van hun bezoekreis naar Wageningen, het avondmaal daar gevierd, de gehouden inspectie, de verleende gelden en de ingebrachte verzoeken, met achteraan gevoegde memorie in 20 punten van 't geen door de afgevaardigden verricht moest worden, met hunne antwoorden daarop. 16 blz. fol.

Digitized by Google

10 Sept. 1734. 1964. Van P. van Loon, leeraar te Veenendaal, tot voorspraak voor Hans Jantzen, om hem een jaarwedde van *f* 200 toe te leggen. 1 blz. 4°.

1734—1735. 1965. Brieven van G. Broekhuysen te Veenendaal en P. Oortman te Utrecht, over de besteding van een zoon van Hans Jantzen en een van Jacob Abrahamsz. en hunne opleiding tot wevers, met begel. brief van v. Loon. 6 stuks 4°. en folio.

2 Maart 1735—1 Sept. 1736. 1966. Van Jacob Abrahamsz. te Wageningen, behelzende het bericht, dat hij na het vertrek van Hans Jantzen begonnen is in de vergadering iets voor te lezen en voorts mededeelende algemeene berichten over den toestand der kolonisten, en na Juli 1736, over de beste maatregelen om hen naar Dantzig te doen terugkeeren. 37 stuks in 4°. en folio.

16 Maart 1735. 1967. Verklaring van 21 burgers van Wageningen, dat de landerijen en huizen aan de kolonisten aldaar toekomende, geheel en al voldoende zijn voor hun onderhoud, maar dat hun achteruitgang te wijten is aan de verkeerde en nalatige wijze, waarop zij het land bebouwen. 2 blz. fol.

22 Maart 1735. 1968. Brief van G. Broekhuyzen, met berichten over Hans Jantzen, wiens eerlijkheid hij in twijfel trekt en over andere kolonisten, met raadgeving hoe zij in 't vervolg hun bestaan zouden kunnen vinden. 4 blz. 4°.

4 April 1735. 1969. Instructie der commissie naar Wageningen afgevaardigd. 6 blz. fol.

Digitized by Google

12 April 1735. 1970. Rapport, van J. A. Ghijzen, F. Blok en A. Apostool, omtrent een bezoekreis naar Wageningen en hunne bevinding omtrent 24 punten, hun tot onderzoek opgedragen, waaruit blijkt, dat 5 van de 12 woningen reeds verlaten en de landerijen vrij wat verwaarloosd zijn, terwijl de meesten hunner de overige kolonisten, die in Zeeland geplaatst zijn, benijden, hen daar, indien zij reisgeld hadden, gaarne zouden volgen en verklaren, niet in staat te zijn zonder geldelijke hulp in hun onderhoud te voorzien. 8 blz. fol.

26 April 1735. 1971. Brief van P. van Loon, leeraar te Veenendaal, met bericht over de aldaar bestede jongelingen en met aanbod om alle 14 dagen kosteloos te Wageningen een predikbeurt te gaan waarnemen. 2 blz. 4°.

9 Aug. 1735. 1972. Van denzelfde, tot voorspraak der Wageningers in hun nood en met mededeeling dat menschen, die op zulk een wijze als zij den landbouw moeten drijven, onmogelijk den kost daarbij winnen kunnen, wat ook de heer Wiggers daartegen adviseere. 3 blz. 4°.

9 Aug. 1735. 1973. Van denzelfde, tot geleide van een brief van G. van Broekhuysen, wever en diaken der gemeente te Veenendaal. Beide brieven handelen over David, zoon van Jacob Abrahams, om hem verder bij het weven te houden en te doen opleiden, ook door hem het weefgetouw van Hans Jansen ten geschenke te geven. 2 stuks 4°.

1734—1736. 1974. Vier processen-verbaal van de verkooping van

Digitized by Google

vee, eenige perceelen hooi en landbouwgereedschappen, door de commissie. 1 blz. fol.

24 Febr. 1736. 1975 Brief van P. van Loon te Veenendaal, over het verzoek van de vrouw van een der kolonisten te Wageningen, om te Veenendaal gedoopt te worden. 1 blz. 4°.

25 Mei 1736. 1976. Van denzelfde met uitvoerige berichten over den staat der gemeente te Wageningen (die hij nu een jaar lang om de 14 dagen bediend heeft), en onderscheidene van hare leden. 4 blz. 4°.

27 Juni 1736. 1977. Schuldbekentenis van O. Gerdes in den Ham, groot *f* 400. 1 blz. fol.

7 Aug. 1736. 1978. Brief van van Loon, tot geleide van een briefje van Willem van Steen, die hem aanmaant om vergoeding van kosten, omdat hij bij dezen acht maal wegens zijn predikdienst overnacht heeft. Hij vraagt den raad der commissie en betreurt het dat de Wageningers, zoo als hij hoort, naar Dantzig zullen terugkeeren, vooral omdat een jongeling in die gemeente (David....) goeden aanleg voor het predikambt toont. 2 stuks. 4°. en 8°.

17 Aug. 1736. 1979. Van denzelfde in dank voor een toelage, hem gezonden voor zijn predikdienst te Wageningen. 1 blz. 4°.

30 Aug. 1736. 1980. Van denzelfde, met uitvoerige berichten over den staat der gemeente te Wageningen en het al of niet wenschelijke om de kolonisten naar Dantzig terug te voeren. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

13 Sept. 1736. 1981. Rapport van J. van Anklam, T. Blok en C. Pronk den jonge, omtrent hun bezoekreis naar Wageningen, waar vier gezinnen hun voorstel om naar Dantzig terug te keeren, aangenomen, twee het in bedenking gehouden hebben en een het geweigerd heeft. Zij hebben de vertrekkenden met hun huisraad doen inschepen, het vee, de gereedschappen en het koren verkocht en voorts schikkingen gemaakt, om de openstaande huizen en landerijen te verhuren. Met 2 bijlagen. Nota van verkochte goederen, en een tweede nota van verkochte granen. 7 blz. fol.

13 October 1736. 1982. Brief van P. van Loon, ook uit naam zijns kerkeraads, in antwoord op een voorstel der commissie, dat hunne gemeente preekstoel, enz. van de Wageningers moest overnemen, mededeelende hoe de financiën dit niet toelaten, maar hoe zij met groote dankbaarheid dit een en ander ten geschenke zouden ontvangen. 3 blz. 4°.

30 Oct. 1736. 1983. Van G. van Broekhuyzen te Veenendaal, over den verkoop der weefgetouwen, met bijlage de condities daarvan vermeldende. 2 stuks 4°.

13 Nov. 1736. 1984. Van P. van Loon te Veenendaal, met dankzegging voor het gunstige besluit dat preekstoel en banken uit de kerk te Wageningen aan zijn gemeente geschonken zijn en met verzoek dat het dorpsbestuur van Veenendaal de brandspuit, die te Wageningen bij de huizen der kolonisten geplaatst en door de commissie bekostigd is, tegen de volle waarde moge overnemen. 3 blz. 4°.

Digitized by Google

30 Nov. 1736. 1985. Van denzelfde, het vorige verzoek aandringende en in bedenking gevende, of het niet de verhouding met de hervormden te Veenendaal zou verbeteren, indien de Doopsg. aldaar door de commissie in staat werden gesteld, om de spuit ten geschenke te geven. 3 blz. 4°.

8 April 1738. 1986. Contract, waarbij de commissie en de overheid van Wageningen met elkander op zekere voorwaarden overeenkomen (9 art.), dat de commissie aan de overheid het door haar gekochte land met de woningen en toebehooren overdraagt voor een som van *f* 5000, te betalen in 10 jaarl. termijnen. 9 blz. fol.

2 Juni 1738. 1987. Gelegaliseerde kopie-opdracht van de huizen, landerijen enz., bij Wageningen. 3 blz. fol.

2 Juni 1738. 1988. Bewijs van ontvangst van verschillende bescheiden tot de opdracht behoorende, afgegeven door den secretaris der stad Wageningen. 1 blz. fol.

10 Juni 1738. 1989. Rapport, door J. van Anklam, D. van Oosterwijk en F. Blok, omtrent hun bezoek aan den laatste der kolonisten W. van Steen te Wageningen, de vereffening van eenige rekeningen en den verkoop der huizen, landerijen, enz. aldaar. 5 blz. fol.

Maart 1733—1 Juni 1738. 1990. Rekeningen-courant van den secretaris van Wageningen Wicherts, met de commissie, wegens de daar gevestigde huisgezinnen, met justificatoire bescheiden. 1 pak in fol.

21 Jan. 1733—20 Jan. 1742. 1991. Brieven, nota's, kwitantiën, enz. van J. Wicherts, secretaris van Wageningen en twee brieven

Digitized by Google

van zijn zoon W. Wicherts, d.d. 18 Juli 1744 en 29 Nov. 1766, de eerste tot geleide van de rekening, de tweede om onderstand voor eene dochter van W. van Steen, over gehouden toezicht en beheer van de huizen, de landerijen, vee enz. die ten behoeve der Poolsch-Pruisische kolonisten door de commissie gekocht of gehuurd, aanbesteed en gebouwd waren. 142 stuks in versch. formaten.

1734—1738. 1992. Een pak kwitantiën van hoofdgelden, door de te Wageningen gekoloniseerde Doopsgez. verschuldigd van pachten, weiloonen, versch. aankoopen en reparatiën, te hunnen behoeve gedaan, gedeeltelijk door hen zelven, gedeeltelijk door den secretaris Wicherts voldaan en aan de commissie in rekening gebracht. (Chronol. geordend.) 4°. en fol.

1 Sept. 1743. 1993. Brief van Const. Cras te Wageningen, aan J. van Anklam, over een renversaal in zake den verkoop der huizen en landerijen aldaar. 2 blz. 4°.

28 Jan. 1745. 1994. Twee brieven van Willem van Steen thans te Ershorst in Scharfau, waarin hij zijn spijt betuigt dat zij Wageningen verlaten hebben en hun voornemen om spoedig terug te keeren en de hun verstrekte gelden op de beste wijze te gebruiken. 1 blz. 4°.

IV. In Zeeland.

a. *Brieven van de gemeente te Middelburg.*

20 Mei 1731. 1995. Zij keuren het besluit goed om het overschot der collecte van 1726 en vlg. te beleggen tot een

Digitized by Google

fonds van passanten en buitenlandsche behoeftigen, maar rekenen het overmaken van hun saldo en dat der Vlissingers onnoodig, omdat zij dit reeds tot gelijk doel bij zich belegd hebben en verklaren zich voortdurend tot hulp voor de buitenlanders bereid. 1 blz. fol.

25 April 1732. 1996. Zij hebben zich volgens den wensch der commissie tot Burg. en de Staten der provincie gewend en de gemeente te Vlissingen tot gelijke stappen bewogen, alles om de intercessie der overheid te verkrijgen bij den koning van Pruisen opdat deze zijn banvonnis, tegen de Doopsgez. uitgesproken, intrekke, of althans eenige weken opschorte. De staten van Zeeland hebben reeds een zeer gunstig antwoord gegeven, waarvan zij kopie hierbij zenden. Zij wenschen ook nog een verzoekschrift aan gedep. staten van Zeeland te richten, ten einde de voorspraak der Staten-Generaal verworven worde. Het spijt hen, dat de commissie hen niet eerder van de zaak verwittigd heeft, schoon die bij de overheid reeds sedert 10 dagen bekend was: daardoor vreezen zij nu dat de intercessie te laat zal komen en zijn zij ook verhinderd geweest, de medewerking van de gemeenten te Zieriksee, te Goes en te Aardenburg te vragen. 2 blz. fol.

1 Juli 1732. 1997. Zij keuren het besluit om 200 der verdreven Pruisen te ondersteunen, en vooral om hun hier te lande een veilige schuilplaats te bezorgen, indien de koning van Pruisen niet op zijn besluit terugkomt, ten volle goed en bevelen als plaats van vestiging inzonderheid het eiland Walcheren aan, daar de raadpensionaris, de overheid van Middelburg, Vlissingen en Veere, voor zulk een vestiging bijzonder

Digitized by Google

gunstig gestemd zijn. Zij verlangen van de commissie een brief, dien zij aan de overheid kunnen mededeelen, waarin omschreven moet staan 1°. de verplichting die de commissie op zich neemt om de kolonisten en hunne afstammelingen te ondersteunen tot dat zij zelven in staat zijn zich te helpen; 2°. een statistiek der kolonisten naar hun leeftijd en bedrijf, en 3°. de privilegiën, die men voor hen zou willen bedingen. Omtrent dit laatste voegen zij er bij, dat zij waarschijnlijk het burgerrecht, het gildenrecht en vrijheid om kerkelijke huwelijken te sluiten, zouden kunnen verkrijgen. 3 blz. fol.

8 Juli 1732. 1998. (Officieus), in antwoord en tot weerlegging van een bedenking, door de commissie gemaakt, naar aanleiding van den vorigen, dat zij wat al te voorbarig de hooge overheid in de bewuste zaak gemoeid hadden. 1 blz. 4°.

20 Juli 1732. 1999. Zij achten het onraadzaam voor de Pruisische vluchtelingen de geldelijke voordeelen van overheidswege te vragen, die aan de Saltzburger emigranten zijn toegestaan en waaromtrent de overheid zelve eenige aanbieding gedaan had, omdat daarmede bezwaren voor de toekomst verbonden zijn, die zij kortelijk vermelden. 1 blz. fol.

29 Aug. 1732. 2000. Bericht dat zij verhinderd zijn de algemeene vergadering bij te wonen, doch met advies op de punten van beschrijving. Zij raden nogmaals, ook wegens het gebrek aan handwerkslieden en landbouwers op Walcheren, de kolonisatie in hun nabijheid ten sterkste aan, maar onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat de commissie hunne gemeente voor alle

Digitized by Google

schade vrijwaart, indien nu of te eenigen dage de kolonisten of hunne afstammelingen tot armoede kwamen te vervallen waaromtrent zij eene bepaalde verklaring verlangen. 2 blz. fol., met antwoord daarop, waarin verslag wordt gegeven van de gehouden algemeene vergadering op 29 Aug. en met verzoek dat zij gedeputeerden zenden, om met hen te beraadslagen over het koloniseeren der Pruisen op Walcheren, de voorwaarden waarop het land daar wordt aangeboden, enz. 3 blz. fol.

10 October 1732. 2001. Zij zijn verhinderd gecommitt. naar Amsterdam te zenden, om aldaar de vluchtelingen te ontvangen en hunne kolonisatie te regelen, maar meenen dat het doel der commissie met het daartoe strekkende voorstel beoogd, even goed zal bereikt worden òf door overkomst van twee leden uit Amsterdam, òf door correspondentie. Zij verklaren zich bereid de kolonisatie in alle opzichten te bevorderen, en ontwikkelen nog eens in het breede de redenen, waarom zij van het welslagen daarvan overtuigd zijn. 2 blz. fol.

24 October 1732. 2002. Zij weêrleggen enkele bedenkingen der commissie, die nog schroomvallig is, om tot de kolonisatie over te gaan en beroepen er zich vooral op dat er groot gebrek aan werklieden is, omdat veel van de inboorlingen ter zee varen, het vreemde werkvolk uit Vlaanderen onhandelbaar is en er van de 600 Saltzburgers, die men verwacht had, niet meer dan 60 gekomen zijn. 2 blz. fol.

6 Nov. 1732. 2003. Zij verklaren nog eens dat hunne gunstige voorstelling volstrekt niet overdreven is, maar dringen weêr aan op garantie van indemniteit in geval de

Digitized by Google

kolonisten tot armoê komen. 2 blz. fol. Concept antwoord daarop in duplo 14 Nov. 1732: wegens de gunstige stemming van de overheid op Walcheren en den vriendelijken aandrang der Middelburgers, zoowel als wegens het gunstig rapport der gecommitt., over de gelegenheid op Walcheren, hebben zij besloten de Wageningers te verplaatsen, maar maken bezwaar in het toestaan van den verlangden borgtocht, daar zij dien niet wenschen uit te strekken tot de afstammelingen der kolonisten, maar te beperken tot degenen, die nu als leden naar Middelburg overkomen. Maakt de gemeente te Middelburg daartegen bezwaar, dan kan de zaak ter sociëteits-verg. nader besproken worden. 3 blz. fol.

20 Nov. 1732. 2004. Zij verwachten de overkomst der kolonisten op de voorwaarden door de commissie voorgesteld, die zij goedkeuren: 1°. dat de commissie voorloopig 10 jaren voor de kolonisten borg blijft; 2°. dat de kinderen enz., die in de Middelb. gemeente lid zullen worden, bij eventueele armoede ten laste dier gemeente komen; 3°. dat de comm. het recht van verplaatsing, indien de nood dit vordert, aan zich behoudt. Zij maken uit het woord *voorloopig*, sub n°. 1 op, dat later verlenging (indien noodig) mogelijk is en hopen de overige meer ondergeschikte punten op de alg. verg. te vereffenen. 2 blz. fol. Bis met andere onderteekening en van 25 Nov. 1732. 2 blz. fol.

2 Dec. 1732. 2005. Zij betuigen hun leedwezen dat de commissie niet meer dan de helft der kolonisten naar Walcheren wil zenden en voor de andere helft de aanbiedingen van Arnhem, Wageningen en Roosendaal in aanmerking neemt, daar zij overtuigd is

Digitized by Google

dat de overheid nergens beter voor hen gezind is dan op Walcheren en zij nergens elders zoo goed zullen slagen. In het bijzonder verlangen zij dat Andries Crijgeer met zijn huisgezin op Walcheren gevestigd worde en bieden zelfs aan hem voor hun bijzondere rekening te nemen, indien de commissie hem vooraf aan een behoorlijk bedrijf geholpen heeft. Zij verzoeken tevens hun groete aan de verdrevenen, wier brief zij haast niet konden ontcijferen. 2 blz. fol.

7 Dec. 1732. 2006. De stedelijke overheid heeft aan de kolonisten vrij huisvesting en kost in het gasthuis aangeboden: zoowel dit ongevraagde blijk hunner goedgunstigheid, als het voornemen van den kerkeraad, om de kolonisten in alles voort te helpen, zal hen zonder twijfel Walcheren boven Gelderland doen verkiezen. 1 blz. fol.

12 Dec. 1732. 2007. Bericht van de overkomst der kolonisten, hunne aanvankelijke huisvesting en de eerste voorschotten, voor hen gedaan, tevens tot geleide van een door hen geschreven brief van dankbetuiging. 1 blz. fol.

11 Maart 1733. 2008. Bericht dat zij verhinderd zijn ter vergadering te komen, maar met advies op de punten van beschrijving. Het punt in geschil omtrent den duur der garantie, door de commissie jegens den Middelb. kerkeraad aangegaan, wenschen zij voorloopig onbeslist te laten, daar zij, indien het geval mocht voorkomen, op een billijke schikking rekenen. Voorts vragen zij, ook uit naam der kolonisten, berichten over hun geloofsgenooten te Wageningen

Digitized by Google

en vooral over de vervolgden in Polen. Als bijlage zenden zij een nota van gedane uitgaven en een raming van verdere kosten voor de kolonisten, tot een gezamenlijk bedrag van *f* 12000. 5 blz. fol.

5 Mei 1733. 2009. Verontschuldigingen: 1°. dat zij tegen den wensch der commissie de gekochte landhoeven niet op naam der commissie, maar op dien der kolonisten getransporteerd hebben, waarvoor zij in het breede hunne redenen opgeven; en 2°. dat zij zonder voorweten der commissie Jurjen Pauls van Koningsbergen tot overkomst zouden hebben uitgenoodigd, waarom zij kopie van hun schrijven aan J. P. overzenden. Voorts tot geleide van een rekening. 3 blz. fol. Met antwoord d.d. 22 Mei, waarin approbatie van een rekening en bepaling over den naam, waarop de aangekochte landerijen zullen gesteld worden. Voorts met bericht over de gezinnen, die naar Walcheren vertrekken en met beklag dat Jurjen Pauls, die als molenmaker zeer goed werk aan de Zaan zou kunnen vinden, toch ten gevolge van den aandrang der Middelburgers naar Walcheren wil vertrekken. 2 blz. fol.

20 Mei 1733. 2010. Kennisgeving der collecte, die 121 Pd. Vl. 5 Sch. 4 gr. heeft opgebracht. 1 blz. 4°.

2 Juni en 21 Aug. 1733. 2011. Advies eener traite ten behoeve van de Pruisische broeders. 2 blz. 4°.

30 Juni 1733. 2012. Zij verklaren nogmaals Jurjen Pauls, Abram Geerts en Gilles Voet, noch direct, noch indirect tot overkomst naar Walcheren te hebben uitgenoodigd, maar tevens dat het allen drie hier uitnemend

Digitized by Google

goed gaat, gelijk ook al den overigen, met uitzondering van een meisje, dat vroeger in het weeshuis te Amst. was verpleegd. Zij geven tevens reden, waarom de ouders op Walcheren verlangd hebben dat hun kinderen uit het weeshuis naar hen overkwamen. 2 blz. fol.

28 Juli 1733. 2013. Tot geleide eener rekening-courant en tot verdediging van de wijze waarop zij Juriaan Pauls aan een bedrijf geholpen hebben, die de commissie niet schijnt goed te keuren. Om dergelijke geschillen voor het vervolg te voorkomen, verlangen zij dat de commissie hun bij ieder geval een bepaald voorstel doe, hoe zij wenscht dat zij zullen handelen, opdat zij vooraf zulk een voorstel in overweging kunnen nemen en, indien het hun *niet* goed voorkomt, zich aan de zaak te onttrekken. 2 blz. fol.

3 Nov. 1733. 2014. Een paar Pruisen, uit Wageningen, zijn op Walcheren geweest en zullen waarschijnlijk een verplaatsing derwaarts aanvragen. Dit gebeurt echter zonder dat de kerkeraad dit eenigszins heeft aangemoedigd, schoon misschien sommige gemeenteleden er aanleiding toe gegeven hebben. De kolonisten zijn voor het overige welvarend en zeer gelukkig in al hun ondernemingen. Als een bijzonder blijk van de gunst der overheid wordt vermeld dat Juriaan Pauls vergunning verkregen heeft voor het molenmakersbedrijf. Zij sluiten een brief in van Hendrik Lucht, die onderstand vraagt en ondersteunen zijn verzoek. 2 blz. fol.

2 Dec. 1733. 2015. Bericht dat Michel Schut, de vrouw van Stein en Jan Crijgeer uit Wageningen op Walcheren

Digitized by Google

geweest zijn en aanvragen zullen doen tot verplaatsing, maar dat de kerkeraad in deze niets doet zonder voorkennis der commissie. 1 blz. fol.

27 Jan. 1734. 2016. Tot geleide van de jaar-rekening over 1733. 1 blz. 4°.

19 Febr. 1734. 2017. Adviesbrief eener traite. 1 blz. 4°.

26 Febr. 1734. 2018. Zij wenschen dat de commissie op haar besluit om aan de kolonisten, die zich buiten haar voorkennis verplaatsen, alle hulp te ontzeggen, terugkome, omdat liefde en billijkheid dit vorderen, terwijl het handhaven van dit besluit ten gevolge zou hebben dat al die noodlijdenden, die zij den moed niet hebben terug te wijzen, ten laste van Middelburg zouden komen. 2 blz. fol.

16 April 1734. 2019. Het smart hen dat de commissie haar besluit niet wil intrekken, zij achten dit te onbillijker omdat de comm. het vertrek van Kroes, Vonk en Schut uit Wageningen dan had moeten beletten en niet bij oogluiking toelaten, terwijl het bovendien hard voor den kerkeraad te Middelburg is, die hun, evenmin als de comm., de verhuizing ooit aangeraden heeft. Zij wekken daarom de comm. tot vergevensgezindheid in deze op. 2 blz. fol.

7 Mei 1734. 2020. Bericht dat G. de Wind en J. van der Vlies naar de sociëteitsverg. door hen gecommitteerd zijn en met de vraag, of zij nog nadere credentialen noodig hebben. 1 blz. fol.

13 Aug. 1734. 2021. Zij hebben het besluit der sociëteitsverg., om

Digitized by Google

aan de vier gezinnen, voor wie zij hulp gevraagd hadden, vernomen en berusten daarin met leedwezen; voor het overige zullen zij de zaken der kolonisten ten zuinigste beheeren. 2 blz. fol.

5 Oct. 1734. 2022. Tot geleide van de rekening. 1 blz. 4°.

7 Jan. 1735. 2023. Tot geleide van de rekening, waarbij zij zich ontschuldigen, dat de uitgaven boven de raming geloopen zijn en verzoeken over het hun toekomend saldo te kunnen beschikken. De kolonisten gaan goed vooruit en zullen eerlang geenerlei hulp meer behoeven. Zij hebben Christiaan Jansen en Simon Crijgeer, die overgekomen waren, de vestiging op Walcheren ontraden, onder bedreiging dat de sociëteit zich aan hen onttrekken zou. Zij meenen echter dat die raad niet veel zal baten. 2 blz. fol.

18 Febr. 1735. 2024. Zij verdedigen zich tegen de beschuldiging van overtollige en verkeerde uitgaven voor de kolonisten, van medeplichtigheid daaraan, dat de Wageningers ontevreden zijn en verplaatsing naar Walcheren wenschen, eindelijk van verkeerde handelwijze met Jurriaan Pauls: de gelden aan dezen laatste verstrekt zal de kerkeraad voor eigen rekening nemen. 2 blz. fol.

11 Maart 1735. 2025. Zij hopen twee gecommitteerden ter sociëteitsverg. te zenden en geven kennis, dat Hans Jansen en zijn zoon uit Wageningen, zonder voorkennis der commissie, op Walcheren zijn aangekomen. Daar nu ook deze door dit gedrag alle hulp der commissie verbeurd heeft, vragen zij of het billijk is dat nu de Middelb. gemeente zoowel met hem als met de andere vijf gezinnen bezwaard zal blijven. 1 blz. fol.

Digitized by Google

14 Juni 1735. 2026. Tot geleide der rekening en met berichten omtrent de kolonisten, uit wier naam onderscheidene verzoeken om vee, land, reparatie, enz. worden ingebracht. 2 blz. fol. Met antwoord d.d. 29 Juli 1735, waarbij rekening-courant van 1 Januari—28 April, waarbij zij wegens de hooge uitschotten, te meer aanmerking maken daar gedeputeerden van Middelburg in de vorige sociëteitsverg. hadden verklaard, dat de kolonisten geen hulp meer van noode hadden. Zij weigeren dan ook de verzoeken ten behoeve van verschillenden hunner gedaan en verklaren, dat de borgtocht van tien jaren, aan Middelburg verstrekt, alleen betrekking heeft op armbedeeling en niet op nieuwe gaven ten behoeve van personen, die zich zelven kunnen helpen. 3 blz. fol.

14 Oct. 1735. 2027. In antwoord op een brief d.d. 28 Juni waarin hun rekening was afgekeurd en het beschikken over het saldo geweigerd, vooral onder aanvoering dat ter laatste sociëteitsverg. de Middelb. gecommitteerden zouden verklaard hebben, dat de kolonisten geen verdere hulp meer behoefden. Zij weêrspreken de juistheid dezer opgave, verklaren dat hun gecomm. een geheel ander verslag hebben ingebracht, verantwoorden post voor post hunner rekening en dringen nogmaals op betaling aan. 4 blz. fol. Met antwoord d.d. 2 Dec. 1735, waarin beklag over hun voorgeven, dat de notulen van het rapport der Middelb. gecommitteerden, gehouden ter alg. verg., onvolledig zouden zijn. Zij wenschen dit verwijt aan de beslissing der volgende alg. verg. over te laten, zooals *die* ook de rekening van Middelburg zal moeten beoordeelen, die zij voorloopig niet kunnen goedkeuren, maar waarop zij zonder

Digitized by Google

prejudice 100 Pd. Vl. in afdoening beschikbaar stellen. 2 blz. fol.

1732—1735. 2028. Rekening-courant, over de gelden ten behoeve der 15 Pruisische huisgezinnen, overgelegd door de dienaren der gemeente van Middelburg. 1 blz. groot folio.

26 Februari 1736. 2029. Tot geleide der rekening tot ultimo December waarvan de commissie de betaling geweigerd had en voorstelde de zaak in geschil ter beoordeeling te laten van eene sociëteits-vergadering. Zij wraken zulk een arbritage omdat zij niet met de sociëteit, maar met de commissie een contract hebben gesloten en dit contract hun geheele vrijheid van handelen verzekerde, indien zij slechts naar hun beste weten de belangen der kolonisten en derhalve ook die der sociëteit behartigden. Zoomin nu de commissie gewoon is de betaling van hare rekeningen uit te stellen tot na goedkeuring der sociëteit, evenmin hebben zij met die goedkeuring iets noodig; en zijn hunne uitgaven boven de raming gegaan, de commissie heeft nog vrij wat meer de begrooting overschreden ten aanzien der elf gezinnen te Wageningen, die dooreen gerekend veel meer gekost hebben dan de 15 op Walcheren. 3 blz. fol.

29 Maart 1736. 2030. Twee hunner (nader op te geven) zullen de a. s. sociëteits-vergadering bijwonen. 1 blz. 4°.

4 Mei 1736. 2031. Tot geleide der rekening-courant, 26 Jan.—19 April 1736. 1 blz. fol.

18 Mei 1736. 2032. Zij hebben afschriften van de besluiten der

Digitized by Google

sociëteits-vergadering ontvangen en adviseeren derhalve dat zij met een wissel over hun saldo beschikken zullen. 1 blz. 4°.

29 Aug. 1736. 2033. Met ondersteuning van het verzoek van Hendrik Voet, om tot de terugreis naar Dantzig in staat gesteld te worden en van Jurjen Grubert en Hans Smit, tot noodigen onderstand. 2 blz. fol.

10 October 1736. 2034. Tot geleide der rekening. Zij beklagen zich dat hun verzoek ten behoeve van een paar kolonisten alléén onder die beperking wordt toegestaan, dat zij zich daarbij zullen houden aan het besluit der sociëteits-vergadering, daar dit besluit *tegen* hun goedvinden is genomen en grootelijks te kort doet aan de volmacht, hun bij het eerste contract met de commissie verleend, aan welk contract zij nog altijd zich stipt wenschen te houden. Het spijt hen dat hun moeite en zorg voor de kolonisten zoo weinig erkend worden, maar houden zich overtuigd dat de tijd hen ten volle rechtvaardigen zal. 2 blz. fol.

25 Oct. 1736. 2035. Hans Nevel, met voorkennis der commissie te Middelburg gekomen, is aldaar volgens zijn verlangen gedoopt en heeft voor zich en zijn gezin bij zijn vertrek *f* 25 reisgeld ontvangen, die zij aan de commissie wenschen in rekening te brengen. 2 blz. fol.

21 Nov. 1736. 2036. Advies eener traite. 1 blz. 4°.

28 Nov. 1736. 2037. Zij volharden bij hun protest tegen het besluit der sociëteits-verg. en willen haar arbitrage niet erkennen in een geschil tusschen de comm. en

Digitized by Google

hen, over het particulier door hen gesloten contract ontstaan, daar wel de commissie, maar niet zij die arbitrage hebben ingeroepen. Zij wenschen echter, evenals de commissie zelve, dat er een geschikt middel kon uitgedacht worden om een einde te maken aan hun geschil en dit te meer, daar het te vreezen staat, dat sommige kolonisten levenslang onderstand zullen noodig hebben. 1 blz. fol.

30 Jan. 1737. 2038. Wegens de voortdurende behoeften der kolonisten en den lagen stand der graanprijzen, die een verbetering in deze niet waarschijnlijk maakt, stellen zij voor dat de sociëteit voor de 6 jaren, die hare garantie tegenover de Middelburgsche gemeente nog duren moet, 1500 Pond Vlaamsch in eens, of 25 Pond jaarlijks zal toestaan, in welk geval de Middelb. gemeente bereid is al de kolonisten voor haar rekening te nemen, mits de goederen, die zij van sociëteitswege bezitten, in haar bijzonder eigendom overgaan. 2 blz. fol.

8 Maart 1737. 2039. In antwoord op een schrijven van 19 Feb., waarbij hun voorstel verworpen werd, met bijvoeging dat de sociëteits-vergadering daarover zou moeten beraadslagen. Zij verlangen echter noch dit, noch eenig ander voorstel hunnentwege op de punten van beschrijving gebracht te zien, tenzij de commissie het met hen eens is en zij gezamenlijk met haar zulk een punt ter tafel brengen. 1 blz. fol.

22 April 1737. 2040. Tot waarschuwing, dat zij geen inbreuk op hun contract zullen gedoogen en het brengen van hun voorstel op de punten van beschrijving ter verantwoording der commissie laten. 1 blz. fol.

Digitized by Google

13 Mei 1737. 2041. Als redenen van het wegblijven hunner gecommitteerden op de algem. vergadering opgevende 1°. dat zij, die bij contract door de commissie volmacht hebben ontvangen tot alle uitgaven, die in het belang der kolonisten en der sociëteit zijn, zonder eenige beperking van het bedrag, de sociëteits-vergadering voor incompetent houden om dat bedrag als maximum op *f* 1200 jaarlijks te stellen. Een herhaling van zulke besluiten zou hen noodzaken zich geheel aan de zaak te onttrekken; 2°. omdat het rapport van Gilles Evert en twee andere kolonisten voor meer geloofwaardig wordt gehouden dan hunne berichten, terwijl genoemde Gilles Evert, vooral uit boosheid, dat hij niet langer leeraar is en onder voorwendsel van de groote verdorvenheid, die hier heerscht, omdat men knoopen en pruiken draagt en zich scheert, alles in 't werk stelt om zijn landgenooten tot de terugreis naar Dantzig te bewegen, vooral sedert de commissie heeft goedgevonden al de schulden der Wageningers te betalen, hen kosteloos naar Dantzig te vervoeren en hun bovendien een uitzet van *f* 400 tot *f* 800 te geven. 2 blz. fol.

14 Mei 1737. 2042. Tot geleide van hunne rekening en van eene obligatie ten laste van Jurriaan Pauls. 1 blz. 4°.

15 Mei 1737. 2043. Zij beklagen zich dat Gilles Evert, die kennelijk het oogmerk heeft om met de kolonisten naar Holstein te gaan en daar een gemeente op te richten, waarin hij leeraar zal zijn, zonder hunne voorkennis, maar zooals hij zeide op last der commissie, al de kolonisten samen geroepen heeft, en hun een verzoekschrift heeft doen toekomen, dat alles, wat hun van sociëteitswege verstrekt was, hun in eigendom

Digitized by Google.

zou gegeven worden. Evenzeer achten zij het onbetamelijk dat Abraham Geerts geweigerd heeft hun de opbrengst van een door hem verkocht paard ter hand te stellen, zonder dat hij daartoe vooraf door de commissie gemachtigd was.

5 Juli 1737. 2044. Advies eener traite. 1 blz. 4°.

31 Oct. 1737. 2045. Onder vernieuwde heenwijzing naar het contract beklagen zij zich dat het ontbieden van Gilles Evert en anderen ter sociëteits-vergad., van wantrouwen tegen hen getuigt of althans schijnt te getuigen en houden 't er voor dat de verminderde ijver en de traagheid der kolonisten, om de landpacht te voldoen, vooral moet toegeschreven worden aan den verderfelijken maatregel der commissie, om de Wageningers van alle schulden te ontslaan en rijk begiftigd naar Pruisen terug te zenden. 2 blz. 4°.

19 Dec. 1737. 2046. Zij zetten de redenen, waarom zij geen gecommitteerden hebben gezonden, nog nader uiteen, verklaren dat de reden van het verband, hetwelk zij op de hoeven en landerijen wenschten te leggen, waartegen de commissie is opgekomen, geheel verkeerd is beoordeeld en verklaren dat zij hoe eer hoe beter van het geheele beheer wenschen ontslagen te zijn, mits het hun toekomend saldo betaald worde, zullende zij anders zich door inbeslagneming voor schade moeten vrijwaren en des noods den weg van rechten inslaan. 2 blz. fol.

5 Februari 1738. 2047. Zij beklagen zich nogmaals dat het contract door de commissie geschonden is, dat daardoor al de onaangenaamheden ontstaan zijn en wenschen niets

Digitized by Google

liever, dan met gezamenlijk goedvinden een voorstel ter sociëteits-vergadering in te brengen. 2 blz. 4°.

18 Maart 1738. 2048. Aandringende op mededeeling van het vergelijk, dat de commissie ter vergadering zal voorstellen, van welk bericht zij het zenden hunner afgevaardigden afhankelijk maken. 2 blz. fol.

9 April 1738. 2049. Tot naderen en krachtiger aandrang van den vorige. 2 blz. 4°.

27 Juni 1738. 2050. Een gedeelte der landerijen van Abraham Geerts is wegens wanbetaling van "ongelden" verkocht, hetgeen hun te laat is ter oore gekomen om het te verhinderen, terwijl zij bovendien meenen, dat hij diep in schulden steekt en verdere hulp onwaardig is. 2 blz. fol.

5 Aug. 1738. 2051. Kennisgeving dat zij geen afgevaardigden ter sociëteitsverg. zullen zenden. 1 blz. fol.

1 Sept. 1738. 2052. Dankzegging voor het verslag der verg. van 18 Aug., met rekening-courant van de uitgaven ten behoeve der kolonisten en verzoek om aanwijzing hoe zij kunnen disponeeren over het hun competeerend saldo.

.. Oct. 1738. 2053. Bericht dat Abraham Geerts al het zijne verkocht heeft, dat zij, vreezende dat hij die gelden verduisteren zou, terwijl hij reeds op het punt van vertrek stond, hem in hechtenis hebben genomen, maar later op zijne verklaring, dat alles op last der commissie geschied was, hem weêr hebben vrijgelaten. Zij beklagen zich dat de commissie hen

Digitized by Google

daaromtrent niet vooraf verwittigd heeft en weten dan ook niet, *hoe* te handelen met Gilles Evert, die al mede zijn goederen ten verkoop heeft aangeslagen. 3 blz. fol. Concept antwoord daarop d.d. 1 Nov. 1738. 3 blz. fol.

21 Nov. 1738. 2054. Zij berichten dat zij het arrest op de ingescheepte goederen van Abraham Geerts hebben opgeheven en deelen mede dat hij zich onderscheidene voorwerpen, o. a. vier horloges, heeft aangeschaft. In weerwil van het verbod der commissie heeft Gilles Evert zijn goederen geveild, maar geen koopers kunnen vinden. 1 blz. fol.

19 Dec. 1738. 2055. Advies aan de sub-commissie uit de gewone commissie omtrent eene traite.

30 Maart 1739. 2056. Memorie, ingediend ter sociëteits-vergadering, waarin aangetoond wordt, dat de redenen van het mislukken der kolonisatie op Walcheren zijn toe te schrijven: 1°. aan de reis van Gilles Evert, Abraham Geerts en Jacob Wedler, naar Amsterdam, onder voorwendsel van hulp te vragen voor Hendrik Lugt, maar inderdaad om te weten, of de goederen en landerijen der kolonisten hun enkel ter leen gegeven, of in eigendom waren afgestaan, waarop de commissie hun geen bevredigend antwoord gegeven had. 2°. aan de gemakkelijkheid, waarmeê de commissie de schulden der Wageningers voldaan en hen naar Pruisen geholpen had. 3°. aan den maatregel, om deze drie mannen ter sociëteits-vergadering te ontbieden, waardoor zij zich geheel ontslagen rekenden van het toezicht der Middelburgers, en bovendien bemerkten dat de commissie dezen wantrouwde. Dit een

Digitized by Google

en ander heeft de Middelburgers genoodzaakt, ten einde zich tegen schade te vrijwaren, tot het nemen van harde maatregelen. Zij verontschuldigen zich dat zij met de sub-commissie geen samenkomst hebben gehouden, die wegens het weder lastig en, naar het hun voorkwam, geheel overbodig was, omdat de zaak in quaestie, zijnde alleen het verschil over het hun toekomend saldo, even goed schriftelijk kon worden behandeld. 9 blz 4°. met begeleidenden brief. 1 blz. 4°.

29 April 1739. 2057. Zij wenschen het vertrek der kolonisten zooveel mogelijk te bespoedigen en hunne goederen te gelde te maken, maar vragen tevens machtiging om hun schulden te voldoen. Voorts vragen zij of Hendrik Voet en andere onvermogenden ook tot de terugreis in staat zullen gesteld worden en zoo niet, of zij dan op den onderstand der sociëteit kunnen blijven rekenen. 1 blz. fol.

5 Mei 1739. 2058. Zij verklaren zich bereid tot den verkoop van de goederen der kolonisten, mits hun de betaling der schulden inzonderheid der pretentiën, die hun eigen gemeente heeft, gegarandeerd worde, zullende zij anders den kostbaren weg van rechten moeten inslaan. Nog eens verklaren zij, dat het voorgeven der kolonisten, alsof zij op Walcheren geen levensonderhoud konden vinden, valsch is, en dat zij altijd nog voortgaan, met de commissie schandelijk te misleiden, zooals nog onlangs bleek aan een hunner, die volgens den schipper, die hem naar Pruisen overvoerde, een aanzienlijke som gelds bij zich had. 2 blz. fol.

26 Mei 1739. 2059. Zij verheugen zich in het besluit, dat alle kolonisten zonder onderscheid, zullen kunnen vertrek-

Digitized by Google

ken; zij zijn niet in staat de gevraagde specificatie van schulden op te geven, maar beroepen zich, wat hun pretentie betreft, op vroeger ingeleverde nota's. Indien zij geen volmacht krijgen, om *alle* schulden uit te betalen, achten zij het verkoopen der goederen onmogelijk, omdat, zoodra zij ter veiling zijn aangeslagen, onderscheidene schuldeischers zich kunnen opdoen. 1 blz. fol.

12 Juni 1739. 2060. Opgaaf van de opbrengst der landerijen, en bericht dat zij tot de veiling der hoeven van David Unrau vergunning geven, zonder hun recht van condemnatie te laten gelden. Zij zijn bereid gecommitteerden tot vereffening hunner geschillen af te wachten. 1 blz. fol.

10 Juli 1739. 2061. Bericht dat de onderhandeling van Philip Erasmi tot niets heeft geleid, dat Hans Smit zijn boedel aan schepenen van Serooskerke heeft overgegeven en dat Hendrik Voet ondersteuning noodig heeft. 1 blz. fol.

25 Aug. 1739. 2062. In antwoord op een brief van den 18^{en}, waarbij de comm. op haar besluit, om het mandaat der Middelb. gemeente, tot beheer der Pruisische zaken, in te trekken, weer terug komt. Zij berusten daarin en willen de verdere zorg op zich nemen, mits het hun toekomend saldo in zijn geheel gekweten worde. 1 blz. fol.

20 Oct. 1739. 2063. Zij beklagen zich dat de comm. zich niet verbinden wil tot het kwijten van het hun toekomend saldo, eer zij een specifieke rekening hebben overgelegd. Toch zullen zij op verzoek der comm.,

Digitized by Google

zich verder met de likwidatie van de goederen der kolonisten belasten en geven kennis dat de kolonisten zich eerlang zullen inschepen. 2 blz. fol.

3 Dec. 1739. 2064. Verslag van den afloop der veilingen. 1 blz. fol.

25 Dec. 1739. 2065. Verzoek om advies over het bod dat voor twee hoeven gedaan wordt, die in de veiling waren opgehouden. 1 blz. fol.

26 Mei 1740. 2066. De vroegere bieders zijn niet teruggekomen, maar ten einde de zaak te bekorten, is de kerkeraad bereid, ze voor dat laatste bod over te nemen. 1 blz. fol.

6 Juli 1740. 2067. Zij beloven de afrekening der verkochte goederen te zullen zenden en geven eenige verklaring, waarom de hoeven nu zoo weinig opbrengen, of geen kooper kunnen vinden. Van de overname der twee bewuste hoeven zien ze nu geheel af, omdat de commissie de verantwoordelijkheid daarvan ter beslissing van de algemeene vergadering wil laten. 1 blz. fol.

29 Dec. 1740. 2068. Zij beloven eerlang de rekening te zullen zenden. 1 blz. 4°.

11 Aug. 1741. 2069. Van gelijken inhoud. 1 blz. 4°.

20 April 1742. 2070. Van gelijken inhoud, en tevens met bericht dat Pieter Tijtjes met zijn gezin, tegen hun wil en alleen uit luiheid vertrokken is, doch dat zij bereid zijn de kosten voor hun overtocht naar de Oostzee te dragen, mits alles ten zuinigste worde ingericht. 2 blz. 4°.

Digitized by Google

31 Juli 1742. 2071. Uitvoerig verslag van hun gesprek met Hans Jansen, over den schandelijken brief, door hem aan de commissie geschreven en de voorgenomen uitgave van zijn pamflet. Voorts is de rekening tot nog toe niet kunnen opgemaakt worden, wegens een moeielijkheid met den kooper van een der hoeven ontstaan, die een vergoeding van 25 Ponden Vlaamsch eischt, omdat op het aanslagbiljet de grootte van het land bij vergissing 100 roeden meer was opgegeven, dan het inderdaad is. 3 blz. fol.

23 Nov. 1742. 2072. Tot geleide van de rekening. 1 blz. 4°.

9 Mei 1743. 2073. Verzoek om de aanmerkingen op hun rekening hun schriftelijk meê te deelen en belofte om de nog onverkochte goederen der kolonisten te gelde te zullen maken. Zij verdedigen hunne handelwijze met Dirk Adriaan, die wegens zijn schandelijk gedrag alle ondersteuning verbeurd heeft en wiens transportkosten naar de Oostzee zij derhalve ongezind zijn te voldoen. 2 blz. fol.

30 Sept. 1743. 2074. Hans Jansen, wegens het vroeger gesprek met hen, zeer verbolgen, heeft nu voor *f* 600 aan vee verkocht en wil ook andere goederen verkoopen, als of dit alles zijn eigendom ware. Op raad van een deskundige, en om een rechtsgeding met hem te vermijden, hebben zij deze goederen voor *f* 500 gekocht, maar het geld ingehouden en verzoeken nu opgave van 't geen de comm. van hem te vorderen heeft, en machtiging harentwege om uit haar naam voldoening dier schuld te eischen en haar al vast op afrekening die *f* 500 te doen toekomen. 2 blz. fol.

Digitized by Google

15 April 1744. 2075. Zij zijn bereid gecomm. te zenden, daar de bedenkingen op de rekening mondeling beter kunnen worden afgedaan, en blijven bij hun gevoelen: 1°. dat zij geen specifieke rekening zullen zenden, tenzij de comm. vooraf voor de betaling van het hun toekomend saldo insta, en 2°. dat het besluit der sociëteit d.d. 7 April 1739 geenerlei invloed kan hebben op de verbintenis door de comm. indertijd met hen aangegaan, om gedurende 10 jaar voor de kolonisten borg te blijven. 2 blz. fol.

1 Oct. 1744. 2076. Dankzegging voor het rapport aangaande de vergadering, 5 Mei gehouden, met belofte van eerlang de sluitrekening betreffende de Pruisische zaken te zullen afzenden. 1 blz. fol.

27 Maart 1750. 2077. Tot geleide van haar rekening over de Pruisische kolonisten van 1739 af. 1 blz. fol.

21 Mei 1755. 2078. In antwoord op de uitnoodiging van 6 Mei, om door het inzenden eener rekening de Pruisische zaken eindelijk voor goed te vereffenen, waartoe de kerkeraad zich alleszins bereid verklaart. 1 blz. 4°.

9 Juli 1755. 2079. Tot geleide der vorige rekening, waarbij zij de hoop uitdrukken, dat deze eindelijk leiden zal tot vereffening van de bestaande geschillen, en de goedkeuring van de commissie zal verwerven. 3 blz. fol.

2080. Specificatie van kapitalen, door den kerkeraad van Middelburg genegotiëerd, om de noodige betalingen te kunnen doen voor Pruisische kolonisten, te hunner bezorging naar Walcheren overgezonden door de commissie. 1 blz. fol.

Digitized by Google

13 Mei 1757. 2081. Zij betuigen hun leedwezen dat zij op hun schrijven van 9 Juli 1755, (n°. 2078) met rekg.-courant en bijlagen, tot nog toe geen antwoord bekwamen 't geen hen te meer teleurstelt omdat zij gehoopt hadden, dat de hervatte onderhandeling tot een bevredigend einde zou leiden. 2 blz. 4°.

8 Februari 1758. 2082. Het voorstel, om een sociëteits-vergadering te beleggen keuren zij ten volle goed en willen aan hare uitspraak de vraag onderwerpen, of de rente, die Middelburg voor de negociatie der gelden heeft moeten voldoen, in hunne rekening zal valideeren of niet. 2 blz. 4°.

8 Juli 1732—15 Oct. 1734. 2083. Extract uit de brieven aan de gemeente te Middelburg geschreven en van daar ontvangen. 13 blz. fol.

14 Oct. 1739—30 Sept. 1743. 2084. Klad-vervolg op voorgaand extract. 3 blz. fol.

24 April 1736—5 Aug. 1737. 2085. Verhaal van de correspondentie tusschen den kerkeraad van Middelburg en de commissie, met extracten uit de brieven van en aan de gemeente, als klad-bijlagen. 16 blz. fol.

b. *Brieven enz. van Kolonisten in Zeeland.*

19 Mei 1731. 2086. Aanteekeningen omtrent den staat der huizen en hoeven van de Pruisische kolonisten op Walcheren, opgemaakt uit de mededeelingen van Giels Everts en Jacob Wedler. 2 blz. fol.

3 Sept. .... 2087. Van Christoffel Block te Bodingen in Zee-

Digitized by Google

land, met verzoek om hulp, liefst om hem in staat te stellen tot den terugkeer naar Dantzig. 1 blz. fol.

2 Oct. .... 2088. Van denzelfde, het verzoek van den vorigen brief met meer aandrang herhalende. 1 blz. 4°.

12 Sept. 1732. 2089. Daniël Wedler, George Grübert, David Unrau Jan Gertzen en Jacob Wedler te Bodingen (Zeeland) aan de commissie, met verzoek om hulp in hun verlegenheid, daar de gemeente te Middelburg, omdat zij de voor hen uitgeschoten penningen van de sociëteit niet terug kan bekomen, die nu op hen verhaalt en ook andere schuldeischers hen lastig vallen. 2 blz. fol.

13 Nov. 1732. 2090. Rapport van Andries Krijgeer, Jacob en Daniël Wedler, over hunne reis naar Zeeland, om de landerijen aldaar te bezichtigen. 2 blz. fol.

2 Dec. 1732. 2091. Brief van H. van Hoekke te Middelburg, aan Andreas Kregel te Wageningen, met bericht dat zijn naam niet voorkomt op de lijst der personen, die door de sociëteit naar Walcheren worden gezonden en met dringend verzoek, dat ook hij tot die overkomst besluite en de vergunning daartoe van de commissie vrage, terwijl voor zijne huisvesting goede zorg zal gedragen worden. 2 blz. fol.

2092. Specificatie van de vaste goederen, in Zeeland aangekocht. 1 blz. fol.

2093. Dito dito met overzicht van de kosten der vestiging. 3 blz. fol.

Digitized by Google

2094. Nota van de Pruis. gezinnen op Walcheren, het aantal personen, hun ouderdom, hun staat enz. 2 blz. fol.

12 Dec. 1732. 2095. Brief van Giels Evert en Dirk Jansen, thans te Middelburg, met bericht van hun goede overkomst aldaar, en met dankzegging voor al de genoten hulp. Met translaat. 2 blz. fol.

2096. Van Giels Evert, Jan Gertzen, Daniël en Jacob Wedler, (denkelijk voorjaar 1733), te Middelburg, met herhaalden dank en hoogen lof voor 't geen de Middelburgers tot hun genoegen gedaan hebben, met betuiging dat zij 't uitnemend hebben getroffen en wel denken te slagen, terwijl het hun leed doet, dat het met hunne vrienden te Wageningen minder gunstig gaat. 2 blz. 4°.

28 Febr. 1733. 2097. Van H. van Hoekke te Middelburg, aan H. ten Kate te Amsterdam, met zeer ongunstige berichten over het karakter van David Lang. 1 blz. 4°.

13 Maart 1733. 2078. Van den kerkeraad te Middelburg, aan Jurjen Paulus en degenen die met hem mochten overkomen, met belofte van hulp en raad. 1 blz. fol. Met kopie. 1 blz. fol.

2099. Van N. N. (een der kolonisten in Zeeland) met verzoek om ondersteuning. 2 blz. fol.

14 Mei 1733. 2100. Van Hendrik Lugt, nu te Ellerwold, (Poolsch-Pruisen), aan de leeraars der Doopsg. gemeenten in Zeeland, met verzoek om ondersteuning, daar het

Digitized by Google

geld van den verkoop van zijn huis en land in Poolsch-Pruisen door zijn crediteuren ingehouden en hij alzoo van alles beroofd is. Hij bericht tevens dat er vier of vijf gezinnen wel lust hadden naar Holland te gaan, maar dat zij, hoorende hoe anderen daartoe ongezind waren, terug zijn gebleven. 2 blz. fol.

1 Juni 1733. 2101. Van George Pauels te Middelburg, met bericht dat hij 21 Mei te Middelburg is gekomen en den 22 naar zijn vrienden ten platten lande gegaan is, waar hij hoopt zijn onderhoud te kunnen vinden. Hij verontschuldigt zich dat hij den raad der commissie niet gevolgd heeft, maar betuigt dat het hem onmogelijk was daar langer te blijven. Ten slotte herhaalt hij zijn dank voor alles wat aan hem is gedaan. 2 blz. 4°.

22 Mei 1733. 2102. Kopie-brief van H. ten Kate te Amsterdam, aan H. van Hoekke te Middelburg, met bericht dat de commissie het verzoek van Dirk Jansen en David Unrau om hunne kinderen bij zich te hebben, toestaat, ofschoon zij zich beklaagt, dat er door het opnemen dezer kinderen in het weeshuis, hetgeen vroeger volgens den wensch der ouders geschied was, nu vrij wat kosten zijn verloren gegaan; ook de dochter van Jurjen Grubert zal nu maar gelijk met de anderen vertrekken. 1 blz. fol.

20 Juni 1733. 2103. Brief van Jacob Lechnau te Middelburg, met dankzegging voor genoten hulp en bericht dat hij den 19^{en} te Middelburg is aangekomen en dat George Pauels verlangend naar antwoord uitziet. 1 blz. 4°.

26 Juni 1733. 2104. Van Abraham Geritzen, nu te Middelburg,

Digitized by Google

met dankzegging en bericht, dat hij goed is overgekomen, voorloopig bij Daniël Wedler inwoont en eerlang gelegenheid hoopt te krijgen om den kost te verdienen, waarop hij goeden moed heeft. 1 blz. 4°.

30 Juni 1733. 2105. Van George Pauels, met dankzegging en bericht dat hij sedert den 15^en^ een huis en land op Walcheren heeft betrokken, dat voor hem is aangekocht en, schoon het veel werk vereischt, goede vruchten belooft. 1 blz. 4°.

13 Juli 1733. 2106. Van Gilles Evert te Middelburg, verzoekende dat zij zijn schoonvader Hans Ekker met twee zoons, die door den bisschop van zijn goed verjaagd zijn, uit het Culmsche doe overkomen en in staat stelle hier hun kost te verdienen. 2 blz. 4°.

27 Juli 1733. 2107. Van denzelfde, mede uit naam zijner vrienden aldaar, met bericht dat het hun allen wel gaat, hunne uitzichten zich verbeteren en zij niets liever wenschen dan te blijven. Aan den last der commissie, wat hij zijn schoonvader moet schrijven, zal hij voldoen. 3 blz. 4°.

3 Aug. 1733. 2108. Van Hendrik Voedt den Jonge, op Walcheren tot dankzegging voor 't geen hij zelf den 28sten Juli en voor 't geen zijn broeder Gilles ontvangen heeft. 1 blz. 4°.

27 Oct. 1733. 2109. Kopie-brief van den kerkeraad te Middelburg, aan Hendrik Lucht in Pruisen, in antwoord op zijn verzoek om òf *f* 200 ter leen te hebben, òf naar Zeeland te mogen overkomen. Het laatste, hoe wenschelijk het hun voorkome, staat niet aan hun

Digitized by Google

beslissing, maar aan die der commissie, zoodat zij hem raden deze daarover te schrijven, terwijl zij ook de *f* 200 hem reeds zouden gezonden hebben, indien niet eerst de oorlog het verhinderd had en zij nu niet vooraf wilden weten, wat de commissie op zijn verzoek besluiten zal. 1 blz. fol.

1733. 2110. Getuigschrift van Jan Perdien, van een verklaring door hem gedaan aan Giels Evert en Jan Gerts omtrent de onmogelijkheid, dat zij op de hofstede, door hen en vroeger door hem bewoond, zooveel pacht zouden kunnen opbrengen, als nu van hen geëischt wordt. Kopie. 2 blz. fol.

3 Aug. 1733. 2111. Van George Pauels op Walcheren, met het bericht dat het hem goed gaat en de oogst gunstig is uitgevallen; tevens tot geleide van een uittreksel omtrent de Litthauers, dat hij na gebruik terug verlangt en een specifieke opgave der schulden en bezittingen van de Dannenbergers. 1 blz. fol.

24 Febr. 1734. 2112. Van Gilles Evert te Middelburg, om bericht of de commissie iets naders weet omtrent de overkomst van zijn schoonvader Hans Ecker, wiens antwoord aan hem tot nog toe is uitgebleven. 1 blz. fol.

20 Mei 1734. 2113. Van Meckel Schoet en Bartel Krus te St. Laurens, om vergiffenis vragende dat zij tegen den raad der commissie naar Zeeland zijn getrokken, 't geen zij gedaan hebben alleen om in hun onderhoud te voorzien; voorts zich aanbevelende voor verdere hulp. 2 blz. 4°.

20 Mei 1734. 2114. Van George Pauels te Middelburg, waar hij

Digitized by Google

werk aan de molens gevonden heeft en in zijn onderhoud hoopt te voorzien. Hij verzoekt het vroeger gezonden extract over de Litthauers van zijn schoonvader Peter Harms terug en houdt zich vooral voor berichten uit Dantzig aanbevolen. 2 blz. 4°.

25 Juni 1734. 2115. Advies-brief van Jan van der Vlies te Middelburg aan Paulus van Voorst te Amsterdam, over een wissel van 815 pond Vlaamsch 17 schellingen, 4 grooten, zijnde het bedrag van 't geen de commissie aan den kerkeraad te Middelburg volgens rekening-courant tot 31 Maart schuldig is. 1 blz. 4°.

5 Dec. 1734. 2116. Brief van Gilles Evert te Middelburg, met dringend verzoek om antwoord op zijn vorig schrijven. 1 blz. fol.

28 Jan. 1735. 2117. Advies-brief van Jan van der Vlies te Middelburg, aan Paulus van Voorst te Amsterdam, over een wissel ad 400 pond Vl. in mindering van 't geen de commissie aan den kerkeraad schuldig is. 1 blz. 4°.

1 Maart 1735. 2118. Brief van George Pauels bij Middelburg, met bericht dat hij zijn huis en land te gelde gemaakt heeft, daar hij voortaan met zijn ambacht den kost wil verdienen en met omstandige opgave van de schuldvorderingen enz. die hij nog in het Dannenbergsche heeft uitstaan. 3 blz. 4°.

23 Maart 1735. 2119. Van Hans Jantzen, nu te Grijpskerke in Zeeland, waarin hij op vrij scherpen toon zich verantwoordt over zijn gedrag van Aug. 1732 af, toen

Digitized by Google

hij op raad van Bruinvis te Koningsbergen scheep was gegaan tot op zijn vertrek (nu onlangs uit Wageningen) en rekening doet van de gelden, die hem toevertrouwd waren om aan de gemeente te Wageningen uit te deelen. 4 blz. fol.

2120. Rapport, waarin uiteengezet wordt, hoe Hans Jansen, na in 1732 uit Pruisisch Litthauen te zijn overgekomen, te Wageningen met zijn geloofsgenooten gekoloniseerd en daar als leeraar werkzaam geweest is, maar zich, in weerwil van herhaalde waarschuwingen zeer onbetamelijk en ondankbaar jegens de sociëteit gedragen heeft, door evenals sommigen zijner geloofsgenooten eigendunkelijk naar Zeeland te vertrekken, welk gedrag door al de gemeenten, behalve door die van Middelburg, in de sociëteits-vergadering van 29 Maart 1735, ten sterkste is afgekeurd. 2 blz. fol.

13 Mei 1735. 2121. Brief van Jan van der Vlies te Middelburg, aan Paulus van Voorst te Amsterdam, over een wissel van 605 pond Vl. 14 sch. 6 groot, in mindering van 't geen de commissie aan den kerkeraad schuldig is.

30 Nov. 1735. 2122. Obligatie, groot 150 pond Vl. renteloos, ten laste van Jurjen Pauwels te Middelburg, voor een van de sociëteit ontvangen voorschot. 1 blz. fol.

2123. Tabellarisch overzicht van de gezinnen op Walcheren gekoloniseerd, over de jaren 1732—1736, tot bewijs dat hunne vestiging ten volle geslaagd en er geen ondersteuning meer noodig is. 1 blz. fol.

Mei 1736—37. 2124. Rekening-courant van een boerderij in Zeeland. Met translaat. 4 blz. fol.

Digitized by Google

2125. Vergelijkende staat tusschen de kolonisatie te Wageningen en die op Walcheren, met hare lasten en baten ten bewijze dat laatstgenoemde verreweg de voorkeur verdient. 2 blz. fol.

8 Juni 1736. 2126. Brief van Bartel Krus bij Middelburg, in antwoord op een navrage naar zijn neef, die plotseling vertrokken was (uit Wageningen?) berichtende dat deze niet in Zeeland is, dat hij nergens van weet maar vreest dat hij naar O.-Indië vertrokken zal zijn: hij beveelt zich aan voor nadere berichten. 1 blz. 4°.

17 Juli 1736. 2127. Vijf vragen door Gilles Evert aan den kerkeraad te Middelburg gedaan, mede uit naam zijner geloofsgenooten: 1°. wat te doen indien één hunner van zijn land af wil; 2°. welke rechten hij heeft op het meerdere dat zijn land boven den inkoopsprijs opbrengt; 3°. welke rechten bij den dood van den man de weduwe of de kinderen op het land hebben; 4°. wat een weduwe beginnen moet wanneer de schulden meer dan het goed bedragen; en eindelijk 5°. wie iemands schulden voldoen zal, als de verkoop van zijn land daartoe onvoldoende is. 2 blz. fol.

23 Oct. 1736. 2128. Brief van Jacob Abrahamsz, geschreven op zijn terugreis naar Poolsch-Pruisen, uit de Sond, en berichtende het groote gevaar waarin hij door storm verkeerd heeft. 1 blz. fol.

2 Jan. 1737. 2129. Van Gilles Evert, Abram Gertzen, Jacob Wedler c. s., verklarende dat zij waarschijnlijk nooit in staat zullen zijn de gelden, die voor hunne vestiging in Zeeland door de commissie betaald waren, terug te geven en dat zij zich daarom vleien dat de in der

Digitized by Google

tijd gehouden collecten niet slechts voor anderen, maar ook te hunnen behoeve gedaan zijn, zoodat zij het ontvangene als gift mogen beschouwen. 2 blz. fol.

2 Jan. 1737. 2130. Van Hendrik Lucht te Middelburg, met dringend verzoek om ondersteuning, schoon hij erkent dat de vervolging van den Culmschen bisschop de commissie tot veel uitgaven noodzaakt, maar in de hoop dat er één brokske voor hem is overgebleven. 1 blz. fol.

12 Januari 1737. 2131. Van Giels Evert, Abram Gertzen, Jacob Wedler en Hendrik Lucht te Middelburg, berichtende hun behouden terugkomst te Middelburg op den 9^{en} en voor al het genotene dank betuigende. 1 blz. fol.

20 Maart 1737. 2132. Van Giels Evert en Bartel Krus te Middelb., in antwoord op het schrijven der commissie van 15 Maart informatie gevende omtrent de zeer arme familie van Krus in Poolsch-Pruisen. 1 blz. 4°.

13 Mei 1737. 2133. Van Giels Evert, Jacob en Daniel Wedler te Gapinge, naricht vragende omtrent een brief voor Giels Evert bestemd en in antwoord op een schrijven van 7 Mei, berichtende dat zij den 21^{en} Mei een vergadering zullen beleggen om over hunne zaken te spreken. 1 blz. fol.

14 Mei 1737. 2134. Besluit van Giels Evert, Christoph Block, Jacob Wedler, Abram Gertzen, Giels Voedt, Geurtjen Grubert, Hendrik Voedt, David Unrau, Hendrik Gronau, Jan Gertzen en Daniel Wedler, te Bottingen, om de drie eersten hunner te machtigen tot het bijwonen eener vergadering te Amsterdam en het be-

Digitized by Google

slissen over de besluiten in de zaak der Pruisische broeders, daar te nemen. 1 blz. fol.

14 Mei 1737. 2135. Verklaring van Jan Vendevoogel te Gapinge, dat hij 6 à 7 gemeten zaai- en weiland van den heer Doevelaar van Campen ten geschenke ontvangen heeft, omdat hij de landerijen in Walcheren zoo laag getaxeerd had. 1 blz. 4°.

16 Mei 1737. 2136. Brief van Hendrik Lugt te Serooskerke, ondersteuning verzoekende tot het verkrijgen eener kostwinning, hetzij in Polen of Pruisen, hetzij (waartoe hij de uitzichten zeer gunstig acht) in Zeeland. Hij noemt de klachten van Giels Evert en Jacob Wedler, alsof zij in Zeeland den kost niet konden winnen, onwaar, daar zij toch jaarlijks de termijnen van aflossing hebben kunnen voldoen, en beschuldigt Giels Evert dat hij enkel daarom verandering zoekt, omdat het hem hindert niet langer zooals vroeger, leeraar te zijn en zijn vrienden opwekt om weg te trekken naar een plaats, waar geen gemeente is, ten einde hij in zijn vroegere waardigheid hersteld worde. 3 blz. fol.

19 Mei 1737. 2137. Van Giels Evert, met breedvoerige opgave van den treurigen staat, waarin de huizen en schuren der meeste leden verkeeren, zoodat het allernoodigste nauwelijks met *f* 2000 zal kunnen gedekt worden. 1 blz. fol.

14 Juni 1737. 2138. Van Hendrik Lugt, nu te Middelburg, zijn vorig verzoek, waarop hij geen antwoord ontvangen heeft, nader aandringende. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

30 Juni 1737. 2139. Van Daniel Wedler te Bottingen (Zeeland), waarbij hij aandringt op een spoedig besluit der sociëteit of de kolonisten in Zeeland zullen blijven, of niet, daar hij, zoo zij tot het laatste gezind is, (gelijk hij denkt) zich beijveren zou zijn land kwijt te raken enz. Hij doet tevens een opgaaf van zijn inkomsten en uitgaven, gedurende het vorige jaar, waarnaar de sociëteit zich bij het nemen van haar besluit zou kunnen richten. 1 blz. fol. met translaat. 2 blz. fol.

26 Juli 1737. 2140. Van Bartel Kruss in Zeeland, met dringende bede om hulp ten einde naar Koningsbergen te kunnen terugkeeren, daar hij hoe langer hoe meer achteruit gaat en reeds tien maanden lang met zijn gezin aan de koorts lijdt. 1 blz. 4°.

21 Aug. 1737. 2141. Van D. Wedler te Bottingen, waarbij hij zijn vroegere rekening, zie n°. 2139, tegen eenige bedenkingen verdedigt en nader toelicht. 1 blz. fol. met translaat. 2 blz. 4°.

21 Nov. 1737. 2142. Van D. Wedler, J. Wedler en George Grubert te Bottingen, met bericht dat zij geweigerd hebben aan den eisch der gecommitt. te Middelburg te voldoen, om namelijk, hunne goederen te verbinden tot onderpand voor de gelden, die genoemde gecommitt. beweren van de sociëteit te vorderen te hebben. Zij hebben dit gedaan, omdat zij hunne goederen beschouwen als het eigendom der sociëteit, maar worden nu met allerlei bedreigingen door de Middelburgers lastig gevallen, in welken nood zij raad en hulp vragen. 1 blz. fol. met translaat. 1 blz. fol.

9 Febr. 1738. 2143. Van Giels Evert te Middelburg, om hulp voor

Digitized by Google

zijn schoonbroeder Tobias Ecker (zoon van Hans Ecker in 1732 door den bisschop uit het Culmsche verdreven, maar in Pruisen gebleven) die ten gevolge van ziekte niet meer in staat is tot het doen van zwaar werk, maar een ambacht wil leeren. De Middelb. hebben hem wegens het bestaande geschil met de sociëteit alle hulp geweigerd. In een naschrift ondersteunt zijn broeder Marten Ecker dit verzoek. 3 blz. 4°. Met translaat. 2 blz. fol.

31 Maart 1738. 2144. Van denzelfde en diens huisvrouw Anne Ecker, tot dankbetuiging voor de gift aan zijn schoonbroeder Tobias en tot kennisgeving, dat zij het best oordeelen hem naar zijn vader te Muntau terug te zenden, maar eerst de sociëteits-vergadering willen afwachten, om daardoor een betere reisgelegenheid te vinden. In een naschrift betuigen Marten Ecker en Tobias zelf hun dank. 2 blz. fol. Met translaat. 2 blz. fol.

12 April 1738. 2145. Van Daniel Wedler te Bottingen, aan J. van Anklam, met verzoek om bij de gemeente te Emden onderzoek te doen naar de nalatenschap van zekeren Egbert Tjaardsz., onlangs aldaar gestorven, waarop hij en de vrouw van den ouden Jan Crygeer recht van erfenis hebben. 1 blz. 4°. met kopie antwoord dd. 30 Mei. 1 blz. 4°.

25 April 1738. 2146. Van Abraham Gerritsen te Koudekerke (Zeeland), met dringend verzoek om ondersteuning, daar de gemeente Middelburg op de allerstrengste wijze tot betaling van de hem geleende gelden aandringt. Zijn woning is deerlijk vervallen en zijn armoede neemt met den dag toe. 3 blz. 4°. Met translaat. 2 blz. fol.

Digitized by Google

27 April 1738. 2147. Van George Grubert te Middelburg, met verzoek om raad en hulp, daar hij wegens zijn hoogen ouderdom en de doorgestane ellende in Pruisen, niet in staat tot zwaar werken en langzamerhand in schulden geraakt is, 't geen hij vooral toeschrijft aan de slechte inrichting van zijn kelder, waarin al de melk verzuurt, welke kelder tegen zijn raad aan op last van de Middelb. gecommitt. gemaakt is, onder opzicht van George Paulus, die zijn ambacht niet verstaat. 3 blz. 4°.

2 Juni 1738. 2148. Van denzelfde te Bottingen, met verzoek om George Paulus tot de verbetering van zijn kelder te noodzaken, daar hij het gebrekkige van zijn werk bij de commissie zelf erkent, en beloofd heeft het te verbeteren, maar daarin nog altijd nalatig blijft. 1 blz. fol.

6 Juni 1738. 2149. Van Abraham Gerritsen te Koudekerke, in antwoord op het schrijven der commissie van 20 Mei, waarin hem geschreven was geduld te moeten hebben tot de sociëteits-vergadering, doch waarbij hij aandringt op oogenblikkelijke hulp. 1 blz. fol.

15 Juni 1738. 2150. Van Jacob en Daniël Wedler te Bottingen, met bericht dat hunne huizen en losse goederen verkocht zijn en spoedig geleverd moeten worden, daar zij voornemens zijn den 19^{en} te vertrekken; zij vragen hulp voor hun verdere reis. 1 blz. fol.

29 Juni 1738. 2151. Van Abraham Gerritsz. en Gilles Voet te Koudekerke, met herhaald verzoek om hulp tot herstel van huis en schuren, terwijl zij berichten

Digitized by Google

door den verkoop van een stuk weiland eenige oude schulden te hebben afgedaan. 2 blz. fol.

3 Aug. 1738. 2152. Van Jacob Willemsz. te Koudekerke, aandringende op vergunning en hulp om naar Dantzig terug te keeren, daar hij in Zeeland geheel verarmd is en er evenmin aarden kan als zijn vader, die bij gebrek aan een melkkelder zeer achteruit gaat. 1 blz. fol.

7 Aug. 1738. 2153. Van Daniël Wedler te Bottingen, tot voorspraak van het gezin van Thomas Funcke, om het met een reispenning naar Dantzig te ondersteunen. Hij weet wel dat deze man tegen den wil der commissie uit Wageningen weggegaan en herwaarts gekomen is; maar het is meest geschied op aanraden van George Paulus, die hem volop werk beloofde en van de Middelburgers, die hem in den aanvang een kleine ondersteuning gegeven hebben, maar zich nu geheel onttrekken; door verkoop zijner goederen heeft hij zijne schulden afgedaan, maar is nu ook van alles ontbloot. Vooral in het belang van zijn vrouw en vijf kinderen zou het raadzaam zijn dat hij naar Dantzig terugkeerde. 3 blz. fol.

10 Aug. 1738. 2154. Van de gemeente te Rotterdam: zijn verhinderd ter vergadering te komen, maar hopen dat de Middelburgsche zaak in der minne zal worden bijgelegd. 2 blz. fol.

20 Aug. 1738. 2155. Van de gemeente te Leiden, met bericht dat zij in de commissie tot het verschil met de Middelburgers benoemd heeft haar ouderling Matthijs Franke. 1 blz. 4°.

Digitized by Google

1 Sept. 1738. 2156. Van Gilles Evert, Gilles Voet, Abraham Gerritsz., George Grubert, Jacob en Daniël Wedler te Gapinge. Uit hoofde hunner omstandigheden met grooten aandrang verzoekende om mededeeling van 't geen te hunnen aanzien ter sociëteitsverg. besloten is; blijft die mededeeling nog langer uit, dan zullen twee hunner naar Amsterdam overkomen. 1 blz. fol.

2 Sept. 1738. 2157. Van Thomas Funck te Bottingen, met bericht dat hij noch te Rotterdam, noch te Middelburg goede en goedkoope scheepsgelegenheid naar Dantzig voor zich en de zijnen heeft kunnen vinden en nu besloten is den 6^{en} Sept. naar Amsterdam te gaan om hoe eer hoe beter van daar uit te zeilen. 1 blz. fol.

2 Sept. 1738. 2158. Van Daniel Wedler aan J. van Anklam te Amsterdam, met verzoek om den brief, in antwoord op hun schrijven van 1 Sept., niet *poste restante* naar Middelburg te zenden, maar aan 't adres van L. Verschuur aldaar. 1 blz. 8°.

2159. Concept-brief aan Philip Erasmi te Middelb., (naar inhoud Sept. 1738) met verzoek om door zijne tusschenkomst den kerkeraad te Middelburg te bewegen tot het opschorten der rechterlijke maatregelen tegen Daniel Wedler, Jacob Wedler en Jurjen Grubert genomen, daar de buitengew. gecommitt. door de sociëteit tot een minnelijke vereffening dezer geschillen benoemd, nog altijd hoop hebben dat zij daarin zullen slagen. 2 blz. fol.

18 Sept. 1738. 2160. Brief van Daniel Wedler c. s. te Bottingen, met opgave van het bedrag der schulden, waarvoor

Digitized by Google

de kerkeraad te Middelburg hen dagvaardt en met dringend verzoek om hulp. (Translaat in duplo). 2 blz. fol.

10 Oct. 1738. 2161. Van dezelfden met gelijke klachten, maar betuigende dat de kwelling, hun door Middelb. aangedaan, hun allen moed beneemt en dat zij niets liever verlangen, dan hoe eer hoe beter van daar te vertrekken. 1 blz. fol. Met een rekening 11 Mei 1737 en drie dagvaardingen daarover 15, 29 Sept., 6 Oct. 1738, te zijnen laste, als bijlagen.

22 Oct. 1738 en Juni 1739. 2162. Acht getuigschriften van goed gedrag aan Abraham Geerts en anderen verstrekt door schepenen der plaatsen, waar de Pruisische gezinnen gevestigd waren. 8 blz. fol.

1738. 2163. Kopie-request, om den eisch van den kerkeraad te Middelburg tegen Daniël Wedler, c. s. voorloopig op te schorten, met uitvoerige memorie van de redenen waaruit het ongenoegen van Middelburg ontstaan is, de besluiten door de laatste sociëteitsverg. genomen en het mandaat der buiteng. gecommitt. waaraan verlangd wordt dat eerst zal voldaan worden, eer de weg van rechten zal worden ingeslagen. 3 blz. fol.

2164. Brief van Jurjen Grubert, zonder datum waarin hij zich beklaagt dat de Middelburgers zich aan hem onttrekken en op ondersteuning aandringt. 2 blz. fol.

26 October 1738. 2165. Van denzelfde en anderen te Oeltgensplaat, over Abraham Gertzen en de hem door de commissie toegezonden gelden, waarover zij reeds

Digitized by Google

met de gemeente te Middelburg gesproken hebben, daar er vrees bestaat dat genoemde Abraham met het geld op den loop zal gaan. 2 blz. fol.

26 Oct. 1738. 2166. Autorisatie, door de Burg. van Middelburg verleend, aan diakenen der Doopsg. gem. aldaar tot het aanhouden der goederen van Abraham Geerts. aan boord van het beurtschip; daaronder overdracht dier autorisatie aan J. van Anklam te Amsterdam of order. 1 blz. 4°.

3 Nov. 1738. 2167. Kopie-brief van de commissie aan den kerkeraad te Middelburg, kennisgevende dat Abraham Geerts door hen in staat is gesteld tot de reis naar Dantzig en derhalve verzoekende om de opheffing van het gelegde arrest terstond over te zenden, opdat de beurtschipper niet genoodzaakt zij met het goed naar Middelburg terug te keeren, waardoor de reis van Geerts vóór den invallenden winter niet zou kunnen plaats hebben. 1 blz. fol.

2168. Nota van schipper Meindert Jacobs, voor het overbrengen van het gezin en de goederen van Abram Geerts, naar Amsterdam, ad *f* 71 volgens bijliggende kwitantie met *f* 51 voldaan. 2 blz. 4°.

11 Nov. 1738. 2169. Verslag van Abraham Gerrits, hoe de vraag door hem, Gilles Evert en Jacob Wedler, aan de Middelburgers gedaan, in 1736: "welk recht van eigendom zij op hunne huizen en hoeven hadden" de eerste aanleiding is geweest tot misnoegen bij de Middelburgers, dat geklommen is, toen zij bij de sociëteit zelve nadere inlichting daaromtrent hadden aangevraagd en de sociëteit een hunner (Gilles Everts)

Digitized by Google

ter vergadering wilde toelaten. Van dien tijd af hebben de Middelburgers hem om een uitstaande schuld lastig gevallen en, nadat hij deze had afgedaan hem niet willen helpen aan een voorschot tot aankoop van vee, zoodat hij zich ten laatste genoodzaakt heeft gezien al het zijne te verkoopen. Daarop heeft hij voor zich en zijn gezin scheepsgelegenheid naar Amsterdam gezocht, bij verschillende leden te Middelburg (Ds. de Wind, S. Tak, enz.) afscheid genomen, maar is op het punt van aan boord te gaan, door van Hoeke aangehouden en op diens last tusschen twee dienders over straat geleid en in hechtenis gebracht, alles omdat hij de opbrengst zijner goederen (gelijk de commissie hem gelast had) te Amsterdam wilde verantwoorden en het geld aan de Middelburgers weigerde te geven; toen nu deze bemerkten, dat zijn vrouw en kinderen, die intusschen met het schip vertrokken waren, het geld bij zich hadden, hebben zij hem tegen wil en dank moeten vrijlaten en nog een schamelen reispenning moeten geven, om zijn gezin naar Amsterdam te volgen. 10 blz. 4°.

12 Nov. 1738. 2170. Officiëele verklaring van den secretaris der parochie en heerlijkheid Gapinge, dat de vruchtelooze veiling der hofstede en landerijen van Gilles Everts, niet aan den eigenaar, maar alleen aan gebrek aan koopers te wijten is. 2 blz. fol.

13 Nov. 1738. 2171. Notariëele procuratie door Abraham Geerts verstrekt op C. Ribaut te Middelburg, om van den kerkeraad der Doopsgez. gemeente aldaar, in der minne en zoo noodig langs den weg van rechten, te verkrijgen opheffing van het arrest door den kerkeraad op zijne goederen gelegd, waarbij hij tevens

Digitized by Google

uitvoerig verslag geeft van het te dien aanzien gebeurde en de aanleiding daartoe. 4 blz. 4°., met kopie 4 blz. 4°., benevens eene nota door J. van Anklam tot de samenstelling van die procuratie gesteld. 3 blz. fol. Voorts kopie-begeleidende brief van A. Geerts aan C. Ribaut. 1 blz. fol.

Kopie-brief van J. van Anklam aan C. Ribaut, tot geleide van de procuratie en den brief van A. Geerts en met machtiging aan den kerkeraad te Middelburg, om de kist met het geld te openen en het geld te incasseeren, onder voorwaarde van nadere verrekening aan de sociëteit en eindelijk een brief van Job Sieuwerts Centen en J. Centen, aan C. Ribaut, 18 Nov. 1738, tot geleide van 1°. de procuratie, 2°. brief van Geerts, 3°. brief van J. van Anklam, onder aanbeveling der zaak. 1 blz. 4°.

21 Nov. 1738. 2172. Brief van C. Ribaut te Middelburg, met bericht dat het arrest op de goederen van Abraham Gerrits gelegd, reeds opgeheven en daarom zijn tusschenkomst overbodig is. 1 blz. 4°.

21 Nov. 1738. 2173. Brief van Abraham Geerts, uit het Vlie, zijn dank betuigende voor al het genotene en verklarende dat hij het op het schip uitnemend goed getroffen en aan niets gebrek heeft. 1 blz. fol.

2174. Memorie (door J. van Anklam gesteld) van het gepasseerde tusschen den kerkeraad van Middelburg en Abraham Geerts. 3 blz. fol.

2175. Nota door A. Geerts geschreven, van de goederen, die hij te Middelburg in het beurtschip heeft ingescheept. 1 blz. fol.

Digitized by Google

2176. Verzoek door A. Geerts ingediend, om eenige benoodigdheden voor de reis naar Dantzig en een attest derwaarts. 1 blz. 4°.

2177. Nota door J. van Anklam uit het vorige verzoekschrift opgemaakt. 1 blz. fol.

28 Nov. 1738. 2178. Brief van Daniël Wedler te Bottingen. In het besluit der sociëteits-vergadering, hun gemeld (7 Nov.), dat zij tot het voorjaar toe stil in Zeeland moeten blijven, verklaart hij met zijn vrienden gehoorzaam te berusten, maar verzoekt dan ook nu den raad en onderstand der commissie voor hun verdere behoeften vooral om de achterstallige verponding enz. te kwijten, waarvan hij een deurwaardersaanmaning bij dezen insluit. 1 blz. fol., met een bijlage van C. Ribaut te Middelburg, aan de commissie, wegens remise van gelden, door hem ontvangen van Jacob Wedler, Daniel Wedler en Jurjen Grubert. 2 blz. 4°.

1739. 2179. Nota van schulden, waarin de Pruisische kolonisten op Walcheren vervallen zijn, met vijf dagvaardingen tot betaling van achterstallige gelden aan de gemeente te Middelburg. 7 blz. fol. waarbij rekeningen over 1738 van gelden door hen verschuldigd.

1 Jan. 1739. 2180. Van Gilles Evert en huisvrouw Anna Eckers te Gapinge, ter verantwoording zijner handelwijze; dat hij zonder hun voorkennis tegen 13 Nov. zijn boerderij tot verkoop had aangeslagen in veiling, die echter (volgens n°. 2170) geen voortgang heeft gehad. Hij verklaart daarbij, onder andere redenen, dat vooral de haat en tegenwerking, die hij van de Middelb.

Digitized by Google

ondervindt, hen doen verlangen Zeeland hoe eer hoe beter, te verlaten. 3 blz. fol., met translaat.

6 Jan. 1739. 2181. Van Jan Jongepier, Frans de Munnik, Jan Crygeer en Jacobus Teunis te ?, waarin zij zich beklagen over de dwaze wijze, waarop de collectegelden bestemd tot kolonisatie der Pruisische vluchtelingen, aan het koopen van slecht land en bouwvallige huizen, besteed zijn, terwijl zij inzonderheid de hulp inroepen van Jurjen Grubert, die door ijver en naarstigheid uitmunt, maar met zijn talrijk gezin van gebrek moet omkomen, daar hij op een hoeve geplaatst is, waar het niet mogelijk is den kost te verdienen. 2 blz. fol.

8 Jan. 1739. 2182. Van Hans Schmidt te Serooskerke, met verzoek om raad, daar het misgewas van 't vorige jaar, aanbouw van een schuur, vertimmering aan zijn huis, ziekte van vee en verschuldigde erfpacht hem gedurig dieper in schulden zet. 2 blz. fol., met translaat.

8 Januari 1739. 2183. Van Dirk Jantzen, Jonas Nachtigaal en Giels Voet te Serooskerke, met dringend verzoek dat de commissie besluite, tot den verkoop hunner huizen en landerijen en hen vervolgens in staat stelle om naar hun vaderland terug te keeren, daar een zesjarige ondervinding hun geleerd heeft dat er voor hen hier geen brood te verdienen valt: de gereedschappen zijn afgesleten, de huizen vervallen en het vee meest door ziekte bezweken. 3 blz. fol. met translaat.

17 Januari 1739. 2184. Van Giels Voet te Bottingen, met dringend verzoek om raad en hulp, daar zijn huis in zoo

Digitized by Google

deerlijk verval is, dat hij er niet langer kan blijven wonen. 1 blz. fol.

20 Januari 1739. 2185. Van Abraham Geerts te Dantzig, in antwoord op een schrijven van 6 Januari, waarin hem gezegd was dat hij van 't geld der sociëteit heimelijk vier horlogies en een ploeg gekocht had, waaromtrent hij zich verdedigt, zijn vroeger verzoek (9 Dec. 1738) om ondersteuning aandringende, opdat hij in staat zij vier, althans twee melkkoeien te koopen. 3 blz. 4°.

9 Januari 1739. 2186. Van Jurriaan Grubert te Bottingen, tot geleide van drie waarschuwingen tot betaling dd. 15 en 29 Sept., en 6 Oct. 1738, en met bericht dat hij daaraan voldaan heeft. 2 blz. fol. met 3 bijlagen.

30 Jan. 1739. 2187. Van Jan Geerts te Grijpskerke, met verzoek om hulp, daar zijn schulden met den dag toenemen. 1 blz. fol.

1 Febr. 1739. 2188. Van Daniël Wedler te Bottingen, met opgave zijner inkomsten en schulden en met het dringend verzoek dat de beraadslaging over zijn terugkeer naar zijn land niet langer worde uitgesteld, dan tot de eerstvolgende sociëteitsvergadering. 3 blz. fol.

2 Febr. 1739. 2189. Van Jonas Nachtegaal te Serooskerke, van gelijken inhoud. 1 blz. fol.

5 Febr. 1739. 2190. Van Daniël Unruh en Jacob Wedler te Arnemuiden, met verzoek om raad en hulp tot de kwijting van hun erfpacht en het voldoen eener koopsom voor land. 1 blz. fol.

Digitized by Google

6 Maart 1739. 2191. Kopie (door H. van Hoekke) van een brief van den kerkeraad te Middelb., aan gecommitt. tot de Middelb. kwestie, over den verkoop der hofstede van J. Nachtegaal en Dirk Jansen, dien ze nu ontraden en tot het najaar willen uitstellen. Zij vragen bovendien of zij, na de verplaatsing der meergegoeden, nu met de armen zullen bezwaard blijven. 1 blz. 4°.

9 Maart 1739. 2192. Brief van Gilles Voet te Bottingen, zich beklagende dat hij op zijn schrijven van 17 Januari geen antwoord gekregen, maar alleen den 30^{en} Januari een schrijven van de commissie ontvangen heeft, waarbij hij aangemaand werd, om bij zijn kostwinning met vlijt te blijven. 't Is hem echter niet mogelijk, bij gebrek aan goede gereedschappen en aan zaad, het land te bewerken, terwijl bovendien zijn huis op het punt staat van in te storten. Nogmaals dringt hij aan op de vergunning om het te verkoopen. 2 blz. fol.

13 Maart 1739. 2193. Van Jonas Nachtegaal te Serooskerke, met bericht dat, als de vergunning tot verkoop, waarover de Middelburgers beloofd hebben naar Amsterdam te schrijven, niet spoedig verleend wordt, hij veel hulp zal behoeven tot aankoop van zaad, gereedschappen, enz. 1 blz. fol.

15 Maart 1739. 2194. Van David Unrau, Jacob Wedler en George Grubert te Bottingen. Zij vreezen dat hun vorige brief met eenige kwitantiën niet terecht gekomen is omdat zij geen antwoord ontvingen en verzoeken hulp tot het betalen der poldergelden enz., die omdat de verkoop nog niet doorgaat, door hen zullen moeten voldaan worden. 1 blz. fol.

Digitized by Google

23 Maart 1739. 2195. Van Jacob Wedler te Koudekerke, zijn nood klagende dat hij door het overlijden zijner vrouw, nu geheel buiten staat is, met de boerderij voort te gaan en door den kerkeraad te Middelburg ongetroost is weggezonden. Hij sluit er bij in een dagvaarding d.d. 16 Maart tot betaling van poldergelden en verzoekt dringend in staat gesteld te worden, om met zijn broeder Daniël naar Pruisen terug te keeren. 2 blz. fol., met bijlage. 1 blz. 4°.

12 Aug. 1738—7 April 1739. 2196. Verhaal van het voorgevallene en verhandelde, door de extra-ordinaire gecommitteerden wegens de zaken in Zeeland. 34 blz. 4°. Met vier bijlagen.

a. Brief van de gecommitteerden der Doopsg. gemeenten te Haarlem, 30 Aug. 1738, met bericht dat zij op haar schrijven van 27 Augustus, tot buitengewone gecomm. benoemd heeft, J. Korbe en J. Scholle. 1 blz. fol.

b. Acht brieven van de onderscheidene buitengecomm. tot de Middelb. zaak, aan hunne Amst. mede-gecomm., Sept. 1738—Febr. 1739, over het bijwonen van belegde vergaderingen. 4°. en folio.

c. Twee brieven, een van M. Franken te Leiden, en een van J. Korbee te Haarlem, 24 en 26 Nov. 1738, advies over L^a^. K. (n°. 2202) 3 blz. 4°. en 2 blz. fol.

d. Twee brieven van M. Franken te Leiden, en J. Korbee, 11 en 18 Maart 1739, aan de Amst. gecommitt. advies om bij den gebleken onwil van Middelburg de zaak verder te laten rusten en hun ontslag in de aanst. sociëteitsvergadering te vragen. 1 blz. 4°. en 1 blz. fol.

27 Maart 1739. 2197. Kopie-brief van J. S. Centen te Amsterdam, aan C. Ribaut te Middelburg, zijn bemiddeling

Digitized by Google

verzoekende in de twistzaak tusschen de sociëteit en de Middelburgsche gemeente, ten einde later tot den verkoop der huizen en landerijen op Walcheren gemachtigd te worden. 2 blz. fol.

30 Maart 1739. 2198. Antwoord van C. Ribaut, waarbij hij het verzoek toestemt, maar zijn vrees te kennen geeft, dat aan geen schikking te denken valt, eer Middelburg zijn uitschotten terug betaald ziet. 2 blz. 4°.

30 Maart 1739. 2199. Brief van Jonas Nachtegaal en Dirk Janzen te Serooskerke; op verkregen vergunning van Middelburg hebben zij hunne huizen en landen tegen 7 April tot verkoop aangeslagen, behoudens de goedkeuring der commissie, waarom zij verzoeken. 1 blz. fol.

1 April 1739. 2200. Van Hans Schmidt te Serooskerke, met dringend verzoek om zijn huis en land te mogen verkoopen, daar hij, al ware het dat de commissie hem zeer krachtig ondersteunde, toch aan een goede uitkomst wanhoopt. 1 blz. fol.

6 April 1739. 2201. Van George Grubert te Bottingen. Hij kan het op deze wijze niet langer volhouden en maakt dagelijks nieuwe schulden, waarom hij er op aandringt, dat zijn hoeve verkocht zal worden en de commissie hem bij Dantzig een huis en land koopt. 2 blz. fol.

7 April 1739. 2202. Rapport ter algem. vergadering, uitgebracht door de zes gecommitt. in de verg. van 12 Aug. 1738 benoemd, om met gecommitt. uit den kerkeraad van

Digitized by Google

Middelburg in den naam der sociëteit te onderhandelen en de eventuëele verschillen uit den weg te ruimen. Aan het einde van het rapport verzoeken gecommitt. hun ontslag, omdat hun bemiddeling niets gebaat heeft en leggen ze als bijlagen over, behalve de kopiën der door hen geschreven brieven, de volgende stukken:

L^a. *B.* Brief van den kerkeraad te Middelburg, 24 Sept. 1738, aan de zes gecommitt. in antwoord op hun schrijven van 12 Sept. Zij hebben daaruit hunne machtiging gezien, en kunnen wegens handelsdrukte hun gecomm. nog niet zenden, maar verzoeken reeds nu te vernemen, voor welke zaken zij hun een volmacht moeten medegeven. 1 blz. fol.

L^a. *C.* Van Daniel Wedler c. s. te Bottingen, 26 Sept. 1738, met bericht dat de kerkeraad te Middelburg zijne dagvaardingen tegen hen voortzet en aan een hunner zelfs 30 pond Vl. meer heeft afgeëischt dan zijn geheele hofstede gekost heeft. 2 blz. fol., met translaat. 1 blz. fol.

L^a. *D.* Van Abraham Geerts te Koudekerke, 28 Sept. 1738, met bericht dat hij zijn hofstede uit de hand verkocht, en zijn schulden afgedaan heeft, maar nu nog verlegen zit met twee stuks vee en dringend vergunning vraagt om met een Dantziger schip, dat eerlang te Middelburg zal komen, naar zijn land terug te keeren. 1 blz. fol., met translaat. 2 blz. 4°.

L^a. *E.* Van den kerkeraad te Middelburg, 30 Sept. 1738, aan de zes gecommitt., met breedvoerige verdediging der ingestelde dagvaardingen, die ten nutte der sociëteit zijn geschied en met zeer bezwarende beschuldigingen tegen de kolonisten, inzonderheid tegen Abraham Geerts. 5 blz. fol.

L^a. *F.* Van Daniel Wedler c. s., 2 Oct. 1738, met velerlei klachten over den kerkeraad te Middelburg

Digitized by Google

en de dagvaardingen door dezen gedaan, waarvan er eene, dd. 29 Sept. tegen Jacob Wedler, ingesloten wordt. 2 blz. fol. en 1 bijlage 1 blz. 8°.

L^a. *G.* Van Jan Korbee, 9 Oct. 1738 te Haarlem, (een van de zes gecommitt., door de gemeente te Haarlem benoemd) aan Job Sieuwertsz. Centen te Amst., zijn instemming betuigende met diens gevoelen, dat Abr. Geerts naar Amst. moet overkomen, den koopschat verantwoorden moet en vervolgens naar Dantzig kan worden voortgeholpen. 1 blz. fol.

L^a. *H.* Van Matthijs Franken te Leiden, (door Leiden gecommitteerd) 8 Oct. 1738, aan denzelfde, de behandeling der zaak met A. Geerts aan hem overlatende, maar toch zijn verwondering betuigende, hoe deze zonder vergunning van de sociëteit op eigen gezag zijn hofstede heeft kunnen verkoopen. 1 blz. 4°.

L^a. *J.* Van Jacob Remmertsz. de Vries te Zaandam (door Zaandam gecomm.) 9 Oct. 1738, aan denzelfde, van dezelfde strekking als L^a. *G.*, behalve dat hij oordeelt dat A. Geerts aan de gewone commissie, en niet aan hen verantwoording moet doen. 1 blz. fol.

L^a. *K.* Van den kerkeraad te Middelburg aan de zes gecommitt., 10 Nov. 1738, 1°. reden gevende, waarom zij het ontslag van het arrest op het goed van Abr. Geerts, niet hebben overgezonden, 2°. mededeelende welke geruchten Gilles Everts daar uitstrooit, en 3°. zich beklagende dat zij over hun saldo niet mogen disponeeren. Eerst wanneer hun schadeloosstelling voor alle uitschotten verzekerd is, zullen zij aan de goede bedoelingen der gecommitt. geloof slaan, de dagvaardingen schorsen en zich voor een mondgesprek liefst te Middelburg, laten vinden. 2 blz. fol.

L^a. *L.* Van denzelfde, 11 Febr. 1739, aan dezelfden, met scherpe verklaring, waarom zij geen gedeputeerden

Digitized by Google

hebben gezonden en het verkeerd geplaatste medelijden der oommissie streng afkeurende. Zij verzoeken nogmaals zekerheid voor de uitgeschoten gelden en zijn, zoodra hun deze gezonden worden, tot een mondgesprek bereid. 1 blz. fol.

L^a. *M.* Dito dito, 6 Maart 1739, in antwoord op een schrijven van 25 Febr., waarin hun de directie van den verkoop der hofsteden verzocht werd. Zij vragen hoe en wanneer dit geschieden moet, daar zij het in het najaar en bij openbare veiling beter achten dan nu en uit de hand. Nog maken zij bezwaar of hunne gemeente na het vertrek der meest welvarende kolonisten, met de armsten zal bezwaard blijven. 1 blz. 4o.

L^a. *N.* Dito dito, 27 Maart 1739, zich bereid verklarende de hofstede van Jonas Nachtegaal en Dirk Jansen publiek te veilen en hen naar Amsterdam te zenden, schoon zij stellig ontkennen dat dezen in Zeeland op hunne hoeven niet zouden kunnen bestaan. 1 blz. fol.

12 April 1739. 2203. Brief van Daniel Wedler en David Unrauh te Bottingen, met dringend verzoek om hulp, omdat zij buiten staat zijn het land naar eisch te bewerken en aan water- en dijkpenningen 10 Sch. Vl. schuldig zijn, waarvan zij de dagvaardingen overzenden. 2 blz. fol.

19 April 1739. 2204. Kopie-brief aan C. Ribaut, met dankbetuiging voor zijne bereidwilligheid, waarvan men nog geen gebruik behoeft te maken. 1 blz. fol.

20 April 1739. 2205. Brief van de gezamenlijke Doopsgez. te Bottingen, medegegeven aan Gilles Evert en Jacob

Digitized by Google

Wedler, die zij naar Amsterdam zenden om hun dringenden nood te kennen te geven, het besluit der op 7 April gehouden sociëteits-vergadering te vernemen, en tevens te hooren of zij aan de Middelb. gemeente procuratie kunnen en mogen geven tot den verkoop hunner goederen, waartoe, naar het gerucht wil, de sociëteit besloten zou hebben. 2 blz. fol.

30 April 1739. 2206. Notariëele procuratie, van Daniel Wedler te Middelburg op S. Tak en J. van der Vlies, tot vereffening zijner zaken na zijn vertrek. 3 blz. fol.

20 Mei 1739. 2207. Brief van Jacob Willemsen uit Zeeland, om hulp, daar zijn schuldeischers op al zijn goed beslag leggen, en zoo mogelijk om het noodige reisgeld, dat hij naar Dantzig terug kan keeren. 1 blz. 4°.

26 en 29 Mei 1739. 2208. Van Görgen Grübert en Giels Ewert te ... in Zeeland, over den verkoop hunner goederen en aanst. overkomst naar Amsterdam. 1 blz. fol.

1 Juni 1739. 2209. Van Gilles Evert, George Grubert en Jan Gerrits, nu te Middelb., met bericht over den afloop der verkooping hunner goederen en aankondiging, dat zij reeds aan boord zijn, om binnen weinige dagen te vertrekken. 1 blz. fol.

2 Juni 1739. 2210. Van Gilles Evert en zijn vrouw, zich verontschuldigende dat hij, zonder den raad der commissie afgewacht te hebben, zich aan boord van schipper Meindert begeven heeft, hetgeen voornamelijk op aandrang der Middelburgers geschied is. 1 blz. 4°.

26 Juni 1739. 2211. Van Gilles Voet, David Unrauh, Christoffel

Digitized by Google

Block, Heinrich Voet en Hans Schmidt te Bottingen, met verzoek om hulp tot hun overtocht, daar de Middelburgers hun allen onderstand geweigerd hebben. 1 blz. fol.

7 Juli 1739. 2212. Van Daniel Wedler op zijn terugreis van Amsterdam, waarbij hij zich verantwoordt over het verschil tusschen de vroegere en de laatst door hem gedane opgaaf van de hoeveelheid land, bij hem in gebruik, door uitvoerig te vermelden, hoe het land van Jan Gerritsen bij diens verplaatsing naar Grijpskerke, tusschen hem en Christaan Janzen, verdeeld en in die verdeeling laatstelijk eenige verandering gekomen is. 3 blz. fol.

9 Juli 1739. 2213. Van Hans Jantzen te Oost-Kappelle in Zeeland. Hij is niet lichtvaardig, maar na rijp overleg van Wageningen herwaarts gekomen en verzoekt nu om hulp voor den aankoop van vee. 1 blz. fol.

10 Juli 1739. 2214. Van Gilles Voet te Bottingen, met dank voor de ontvangen hulp, maar verklarende dat hij zeer verlangt de bepaling van zijn vertrek te vernemen, daar de huurlanden hem reeds zijn afgenomen en het eigen land onmogelijk in zijn onderhoud voorzien kan. 1 blz. 4°.

10 Juli .... 2215. Van denzelfde aan Daniël Wedler (die naar Amsterdam gereisd is), over de opbrengst zijner goederen. 1 blz. 4°.

12 Aug. 1739. 2216. Van David Unrau en Gilles Voet te Arnemuiden. (?) Daar de Middelburgers zich geheel aan hen onttrekken en hen naar de commissie verwijzen,

Digitized by Google

vragen zij dringend om hulp, liefst om nog vóór den winter te kunnen vertrekken. 1 blz. fol.

27 Juni tot 22 Sept. 1739. 2217. Zes brieven van Filip Erasmi te Middelburg aan gecommitt. tot de Middelburger quaestie, over het geschil met Middelburg, de pretentie dier gemeente, en de vruchtelooze pogingen, om daarin tot een vergelijk te komen. Te zamen 15 blz. 4°.

2218. Lijst der 14 boerderijen in Zeeland voor de Pruisische Doopsgez., door de sociëteit aangekocht, met aanwijzing van ligging, grootte, inkoopsprijs, naam der bewoners en prijzen waarvoor zij verkocht zijn, waaraan toegevoegd is, een specificatie der onkosten, aan al deze gezinnen door de sociëteit besteed, tot een bedrag van *f* 33275:7:8. 3 blz. fol.

4 Sept. 1739. 2219. Brief van Gilles Voet bij Bottingen, om raad en hulp tegen den winter, daar hij vreest, dat zijn huis, indien het al verkocht wordt, niet veel geld zal opbrengen. 1 blz. fol.

20 Sept. 1739. 2220. Van Gilles Voet, Heinrich Voet, Christoph Block en David Unrau bij Bottingen, onder bedreiging van over te komen, aandringende op spoedig antwoord, dàar zij tot nog toe op hun schrijven niets ontvangen hebben, de overschietende woningen (nadat de Middelburgers de beste verkocht hebben) niet te verkoopen zijn en het vee wegens gebrek aan weide en hooi dreigt om te komen, waarom zij tot verkoop daarvan vergunning verzoeken. 1 blz. fol.

2 Oct. 1739. 2221. Van dezelfden te Arnemuiden, (?) berichtende dat zij in overleg met de Middelburgers en ten ge-

Digitized by Google

volge van het schrijven der commissie van 19 Oct. de goederen zullen veilen en den 24sten aan boord gaan, tegelijk met Hendrik Gronau. Zij bevelen zich aan in de welwillendheid der commissie. 1 blz. fol.

18 October 1739. 2222. Van Hendrik Gronouwe te Gapinge, verzoekende schriftelijke toestemming tot zijn heenreis en terugkeer naar Polen, die hij van de Pruisische kolonisten, toen zij berichtten dat de commissie verlangde dat hij met hen zou trekken, te vergeefs heeft gevraagd. Hij verzoekt bij zijn eventuëel vertrek ondersteuning, ook wanneer hij in Polen zal zijn teruggekeerd en verklaart dat het misnoegen onder de kolonisten alleen ontstaan is door de schandelijke opruiingen van Gilles Evert, die hun den raad had gegeven alles zooveel mogelijk te verkoopen en zooveel mogelijk schulden te maken, opdat de gecommitteerden dezen last moede geworden, hen zouden terug laten trekken. 2 blz. fol.

20 Nov. 1739. 2223. Van Jan Gertzen te Rucknau bij Dantzig, berichtende zijn goede overkomst, zijn vestiging bij zijn zwager Salomo Block en met dankbetuiging voor de ontvangen gift van *f* 500 Poolsch. 1 blz. fol.

23 Nov. 1739. 2224. Van Daniël Wedler te Petershagen (Poolsch-Pruisen), met bericht van zijn goede overkomst en dankbetuiging voor een gift van *f* 500 Poolsch, welke hij verzoekt dat met *f* 100 verhoogd zal worden, daar hij en zijn vrouw na hun aankomst zwaar ziek zijn geworden en hij met zijn hoeve wel geslaagd is maar toch nog ettelijke dingen noodig heeft. 1 blz. fol.

18 Sept. 1738— 21 Nov. 1739. 2225. Lijst van gezinnen, vroeger in Zeeland ge-

Digitized by Google

koloniseerd, die naar Dantzig terugekeerd zijn, met opgaaf van hun uitzet. 1 blz. 4°.

12 Jan. 1740. 2226. Brief van Hans Jantzen te Oost-Kappelle (Zeeland), de hulp der commissie verzoekende in weerwil dat zij gedreigd had zich aan hem te onttrekken, wanneer hij Wageningen, waar zij hem geplaatst had, verliet, om naar Zeeland te reizen. 3 blz. fol.

12 Febr. 1740. 2227. Van Hendrik Gronau te Gapinge, waarin hij het aanbod der commissie, om naar Dantzig terug te keeren, en daar met een som gelds voortgeholpen te worden, van de hand wijst, betuigende dat al de klachten der overigen omtrent het leven in Zeeland geheel ongegrond en alleen door misleiding van Gilles Evert ontstaan zijn, gelijk dan ook sommigen, die naar Pruisen weêr zijn vertrokken, zich daarover beklagen en heimelijk wenschen, naar Zeeland terug te keeren; hij verlangt niets liever dan te blijven en dit te meer omdat hij op de voortdurende ondersteuning der commissie rekent, die toch vroeger, toen zij nog niets gecollecteerd had, de vestiging van 27 huisgezinnen op zich nam en nu, na vele duizenden gecollecteerd te hebben, best in staat is, de vijf overgebleven gezinnen te onderhouden. 2 blz. fol.

28 Maart 1740. 2228. Van Hans Jantzen te Oost-Kappelle, zich beklagende dat hij geen antwoord (op n°. 2226) ontvangen heeft en er sterk op aandringende dat de commissie hare fraaie beloften van hulp hem sedert 1732 gedaan, nu eindelijk eens vervullen zal. 1 blz. fol.

14 Sept. 1740. 2229. Van denzelfde, de commissie beschuldigende, dat zij hem en de overigen uit hun vaderland met

Digitized by Google

schoone beloften naar Holland gelokt hebben en niets daarvan nagekomen zijn, terwijl hij het verwijt, hem gedaan, dat hij van Wageningen is weggeloopen, laster noemt. 4 blz. 4°. met translaat. 3 blz. fol.

13 Nov. 1741. 2230. Van Daniel Wedler te Furstenauerveld bij Tigenhoff, om een ondersteuning van *f* 200 daar hij door ziekte, door den aankoop eener boerderij, dien hij niet gestand heeft kunnen doen en waarvoor hij dus rouwkoop heeft moeten betalen, verder misgewas enz. met zijn gezin in grooten nood is geraakt. 3 blz. 4°.

21 Febr. 1742. 2231. Van Pieter Titje in Zeeland, met verzoek om een reispenning voor zich en zijn gezin naar Dantzig, van waar zijn schoonouders in 1736 naar Zeeland gekomen zijn. 1 blz. 4°.

1742. 2232. Rekening van den kerkeraad te Middelburg, ten laste der commissie, voor de uitrusting en passage van Pieter Tietken en huisvrouw, naar Dantzig. 1 blz. 4°.

27 Maart 1742. 2233. Brief van Hans Jansen, te Oost-kappelle, waarbij hij, zich beklagende dat de commissie hem niet antwoordt, op de allerheftigste wijs haar beschuldigt en met Sadduceërs, Atheïsten, ja met Judas gelijk stelt. Hij beweert dat zij de Pruis. Doopsgez. naar Holland gelokt heeft, om daardoor in het bezit te komen van aanzienlijke geldsommen uit de collecten bij de gemeenten (schijnbaar voor dat doel aangewend) te verkrijgen; dat zij, zoolang deze bron vloeide, die Doopsg. hoog geprezen heeft, maar zoodra de collecten ophielden, zich heeft beijverd, de kolonisten weêr kwijt te raken, ten einde

Digitized by Google

het voor deze bestemde geld te kunnen aanwenden voor de oprichting van een Seminarium. Zij heeft dit in Zeeland bewerkt door haren handlanger Gilles Evert, welke list echter bij sommigen, b. v. Hendrik Gronau, niet gelukt is; zij heeft dit in Wageningen gedaan door de kolonisten onder toezicht van sommigen aldaar te stellen, die hun 't leven zoo onaangenaam maakten, dat zij wel moesten vertrekken. Daarenboven heeft zij de goederen, die voor de kolonisten uit de collecten gekocht waren, zich weder toegeëigend en aan sommigen geheel onwaardigen, b. v. Abram Gerrits en Hans Kruse, groote ondersteuning verleend; hij bedreigt haar met de uitgave van een tractaat, getiteld: *De tweeling*, met een aanklacht bij 's lands regeering en vooral met het helsche vuur, dat zij niet ontgaan zal. 15 blz. 4°., met translaat, 12 blz. fol.

2234. Kopie-opdracht aan den notaris of secretaris van Oostkappelle in Zeeland, door de commissie, zonder datum, om aan Hans Jantzen aldaar te insinuëeren dat de comm. tegen hem *andere middelen gebruiken zal*, indien hij niet aflaat van zijne lasteringen, vervat in zijn brieven van 14 Sept. 1741 en 27 Maart 1742. 1 blz. fol.

11 April 1743. 2235. Brief van Hendrik Grunau te Middelburg. Hij erkent dankbaar het vele goede, van de commissie ontvangen, maar beklaagt zich dat al wat hem verstrekt wordt, onder het lastige toezicht van den kerkeraad te Middelburg staat en verklaart, dat hij nooit vooruit zal kunnen komen, zoolang hij zware lasten van interest en pacht moet betalen en de commissie het hem geleende of voorgeschotene

Digitized by Google

niet in vollen eigendom afstaat, waar hij dringend om verzoekt. 3 blz. 4°.

17 April 1743. 2236. Van Doerck Adriaan te Middelburg, met verzoek dat de commissie van den kerkeraad te Middelb. zoeke te verkrijgen, dat zijne vrouw Janna Jobsen, die Gereformeerd is, maar Doopsgezind wenscht te worden, tot lid der gemeente worde aangenomen, zonder vooraf de catechisatie bezocht te hebben, 't geen haar wegens hare zwangerschap niet wel mogelijk is. 1 blz. fol.

31 October 1743. 2237. Van Hendrik Lucht te Gapinge: te kwader ure heeft hij het aanbod der commissie, van reisgeld en uitzet naar Dantzig, op raad der Middelburgers geweigerd, die hem vleiden dat hij de boerderij van Gilles Evert zou kunnen betrekken; nu die boerderij op last van den kerkeraad verkocht is, is hij van alles beroofd en vindt bij de Middelburgers geen anderen troost dan den spot "dat hij maar naar de Amsterdammers moet gaan, en als hij veel kwaad van hen spreekt, zeker geholpen zal worden". Hij verzoekt dringend om raad, reisgeld en uitzet. 2 blz. fol.

11 Maart 1744. 2238. Van denzelfde, zich beklagende geen antwoord ontvangen te hebben op zijn voorgaande en op nieuw zijn grooten nood verklarende, daar de kerkeraad te Middelburg, schoon die zijn te veld staande vruchten, vee en gereedschappen, in Juni 1743 verkocht, en zich in 't algemeen met de achtergelaten goederen der Pruisen verrijkt heeft, hem geen *f* 300 reisgeld wil geven. 2 blz. fol.

15 Maart 1744. 2239. Van Juriaan Pauls te Middelburg, zich buiten

Digitized by Google

staat verklarende om aan de aanmaning der commissie te voldoen, daar hij voor zijn talrijk gezin met molenmaken en timmeren nauwelijks den kost kan verdienen. 1 blz. 4°.

3 April 1744. 2240. Van Hendrik Lucht. In weerwil van hun verbod, d.d. 20 Maart, om hen met schrijven verder lastig te vallen, waagt hij nog eens hun hulp in te roepen, om naar Dantzig terug te keeren en toont door twee bewijsstukken van 1732 en 1733 aan, hoe 't komt dat hij van al zijn goederen in Pruisen beroofd, geheel ontbloot hier was aangekomen. 3 blz. fol.

6 Juni 1744. 2241. Van Hans Jantzen, te Amsterdam, op het punt van zijn afreis naar Polen, aan de commissie vergeving vragende voor het onrecht haar aangedaan. 1 blz. fol.

12 Dec. 1732—Dec. 1744. 2242. Extract uit de rekeningen van Middelburg en klapper van loopende uitgaven, op de hoofden der verschillende gezinnen gebracht. Met kladbijlagen en berekeningen. 1 deel in 4°., met losse stukken in 4°.

2243. Rekeningen, verantwoordingen en financiëele bescheiden, van de gemeente te Middelburg betreffende de Litthausche kolonisten in Zeeland.

V. In Pennsylvanië.

11 Maart 1707. 2244. Brief van de gemeente te Hamburg, aan die

Digitized by Google

van *de Zon* te Amsterdam, hun advies omtrent de broederen in Pennsylvanië goedkeurende en voorstellende de zaak in de eerstvolgende sociëteits-verg. te brengen, indien daardoor niet de Doopsgez. die naar Pennsylvanië willen vertrekken, te lang worden opgehouden. 2 blz. 4°.

24 Nov. 1707. 2245. Kwitantie van David Rutgers Jr. te Amst. voor de commissie, van gelden door zijn vader uitgeschoten ten behoeve van het gezin van Wijnand Bouman, voor hunne reis naar Pennsylvanië. 1 blz. fol.

29 Nov. 1707. 2246. Copie-brief van het Lam, aan Siewert Frans te ..... waarbij de gevraagde hulp voor eenige Paltzer landverhuizers geweigerd wordt. 1 blz. 4°.

3 Sept. 1708. 2247. Brief van de uitgeweken Paltzers te Germantown (in Pennsylvanië) aan de gemeente bij de Zon, in antwoord op een brief van 16 April 1707, met bericht dat hun oudste Willem Rittinghuyssen overleden maar zijn plaats reeds vervangen is, en dat zij verzoeken om bijbels, psalm- en vraagboekjes, daar bij hen en te Nieuw-York alleen Engelsche gedrukt worden en het drukken voor eigen rekening hun te duur komt. Zij vermelden nog aldaar Doopsgez. gevonden te hebben, die zeer verlangden dat de geloofsartt. bij de Paltzers in gebruik, in het Engelsch werden gedrukt. 4 blz. fol.

8 April 1709. 2248. Van de gemeente te Rotterdam, aan die bij het Lam om onderstand voor eenige daar aangekomen Paltzers, die voornemens zijn naar Pennsylvanië te verhuizen. 1 blz. fol.

Digitized by Google

11 April 1709. 2249. Kopie-antwoord van de gemeente bij het Lam, op den vorigen, strekkende tot afwijzing. 1 blz. fol.

6 Aug. O. stijl 1709. 2250. Brief van Jacob Telner te Londen, aan de gemeente bij het Lam, om ondersteuning voor 6 Paltzer huisgezinnen (8 waren er reeds vertrokken) op hun reis naar Pennsylvanië. 1 blz. fol.

31 Maart 1710. 2251. Van Hendrik Toren en Jan van Gent te Rotterdam, aan Jacob Vorsterman te Amsterdam, betreffende de maatregelen door hen genomen ten behoeve der Bernsche en Paltzische Doopsg., die over Engeland naar N. Amerika gaan. De bescherming der koningin van Engeland zou, indien ze aangevraagd werd, wel te verkrijgen zijn. 2 blz. 4°.

16 Mei 1710. 2252. Van dezelfden aan denzelfde: advies van een wissel door hen afgegeven ter vergoeding van onkosten voor de naar Engeland vertrokken Paltzers. Geven het beleggen eener sociëteitsverg. in overweging en stellen voor eenige vrienden naar Bern te committeeren, om daar met de overheid het vertrek der Doopsg. te regelen. 1 blz. 4°.

27 Juni 1710. 2253. Van zes Zwitsersche Doopsg. uit Londen, met dank voor het hun verstrekte reisgeld; bericht dat zij den 24en aan boord zijn gegaan en eerlang naar Amerika denken te vertrekken. 2 blz. 4°.

8 en 11 April 1717. 2254. Van Gerrit Olijslager te Hoorn, en van Albert Kriekeboom te Alkmaar, waarin beide adviseeren geen ondersteuning te verleenen aan de Paltzers, die naar Holland afkomen om zich in

Digitized by Google

Pennsylvanië neder te zetten, daar deze niet om het geloof verdreven worden en de armoê in Holland ten gevolge van de runderpest gedurig toeneemt. 2 blz. 4°.

2255. Van Johannes Rudolf Ochs, muntmeester te Londen, zonder dagteek., behelzende een uitnoodiging aan de Mennoniten, die in Duitschland en Zwitserland geloofsvervolging ondergaan, om zich in de nabijheid van Pennsylvanië neder te zetten, waar de koning van Engeland hun volkomen vrijheid van godsdienstoefening en ontheffing van den eed toezegt, en tegen lage pacht gronden aanbiedt, met uitvoerige beschrijving van het land, de reisgelegenheid, de wijze en de kosten van overtocht, de benoodigdheden, die zij moeten mede nemen enz., en met uitnoodiging om zich ten spoedigste aan te melden, omdat daarnaar het getal schepen, die hen zullen afhalen, moet geregeld worden. 6 blz. fol.

16 April 1717. 2256. Van de gemeente te Rotterdam, met bericht dat 300 Paltzers daar zijn aangekomen, waaronder vier huisgezinnen, die geheel behoeftig zijn en voor den overtocht *f* 600 noodig hebben. Uit innig medelijden met deze ongelukkigen dringen zij er op aan dat de commissie hen helpe, of zoo niet, dat eenige particulieren in Amsterdam zich over hen ontfermen. 3 blz. 4°.

26 April 1726. 2257. Van eenige leeraren in de Palts, uit Kriesheim, met bericht dat zij, zooveel doenlijk de reis naar Pennsylvanië ontraden hebben, maar dat nu zekere Huibert Brouwer met zijn gezin derwaarts gaat voor wien zij dringend om reisgeld

Digitized by Google

verzoeken. Zij vreezen dat zij door nieuwe moeielijkheden bij den keurvorst, het land zullen moeten verlaten. 3 blz. 4°.

30 Mei 1726. 2258. Brief van de commissie, aan Joannes Verlaan te Rotterdam, tot aanbeveling van Huibert Brouwer, die met zijn gezin uit de Palts gekomen is, om naar Pennsylvanië te vertrekken. 1 blz. fol.

11 Juni 1726. 2259. Van de gemeente te Rotterdam, over het transport van Huibert Brouwer en zijn gezin naar Pennsylvanië. 1 blz. fol., met kopie antwoord 14 Juni 1726. 1 blz. 4°.

11 Juli 1726. 2260. Van eenige leeraren uit de Palts, uit Neuwied, met bericht dat het hoofdgeld verhoogd is, de landerijen telkens duurder worden, de oorlog denkelijk eerlang zal uitbreken en zij derhalve niet kunnen keeren, dat velen zich naar Pennsylvanië willen begeven. 1 blz. fol.

12 April 1727. 2261. Van dezelfden, om advies over de voorgenomen reis van 150 hunner geloofsgenooten naar Pennsylvanië, welke zij bedenkelijk achten wegens het gebrek van enkelen aan reisgeld en wegens den oorlog. Met vertaalde kopie. 2 blz. fol. en concept antwoord.

6 Mei 1727. 2262. Van dezelfden, met bericht dat hunne pogingen om de reis af te raden, niets hebben gebaat en met bijzondere aanbeveling van acht reizigers, die vroeger uit Bern om het geloof verdreven, thans door brand alles hebben verloren. Met translaat. 6 blz. fol.

20 Mei 1727. 2263. Van dezelfden, waarin zij het medegeven

Digitized by Google

van attestatiën en aanbevelingen aan de landverhuizers regelen en 45 personen, waaronder één leeraar in hun gunst krachtig aanbevelen. Met vertaling. 6 blz. fol.

9 Juni 1727. 2264. Van de gemeente te Rotterdam: over uitschotten voor den overtocht van Huibert Brouwer, zijn gezin en acht behoeftige Zwitsers. 1 blz. fol.

9 Juli 1727. 2265. Van dezelfde, met dankzegging voor het verslag der alg. verg. 11 Juni gehouden, en bericht dat zij 45 Paltzers voortgeholpen hebben en dat er 21 zich op nieuw hebben opgedaan, waarom zij in bedenking geven, daar hun voorschot nu reeds ruim *f* 2587 beloopt, aan de overige Paltzers, die uit gebrek aan reisgeld nog niet zijn overgekomen, de reis te ontraden. 1 blz. fol., met rekening-courant in folio.

22 Juli 1727. 2266. Concept-brief van de commissie aan Peter Kolb in de Palts, nogmaals aandringende het vroeger verzoek dat er niemand, die geen reisgeld genoeg heeft, zich naar Pennsylvanië op reis begeve, daar deze reizigers aan de sociëteit reeds meer dan *f* 4000 gekost hebben en de gelden eigenlijk voor Poolsch-Pruisen bestemd zijn, schoon de commissie zich bereid verklaart ook aan de Paltzer gemeenten hulp te bieden, mits allen daar blijven. 1 blz. fol.

14 Dec. 1727. 2267. Brief van de leeraren in de Palts: zij hebben alle gemeenten in de Palts rondgereisd, om volgens hun raad allen, die geen reisgeld hebben, den tocht naar Pennsylvanië te ontraden en bekend te maken dat men niemand voor dat doel een attestatie zal medegeven. Met translaat 2 blz. fol.

Digitized by Google

1726 en 1727. 2268. Nota van verschotten, door de Rotterd. gemeente voor rekening der commissie gedaan, ten behoeve van landverhuizers naar Philadelphia. 1 blz. 4°.

26 Maart 1728. 2269. Brief van den kerkeraad der Doopsg. gemeente te Gronbach, om naricht of de mededeeling van Osewald en Pieter Sigefrid, uit Amsterdam, dat wie naar Pennsylvanië zich willen begeven, òf voor halve vracht, òf voor niets den overtocht kunnen doen, mits in het laatste geval op voorwaarde dat zij later 7½ pistolen zullen betalen, vertrouwen verdient. Tot nog toe hebben zij altijd volgens advies der Commissie den overtocht aan ieder ontraden, die de reis niet bekostigen kan en zullen dit blijven doen, tenzij het nu gevraagde antwoord anders luidt. 1 blz. fol. Met translaat. 2 blz. fol., en antwoord waarin de reis naar Pennsylvanië ontraden wordt hetzij de kolonisten reisgeld hebben of niet, daar de arbeid er zwaar is en Osewald Sigfrid, die hun de reis had aangeraden, op verzoek van een Engelsch hopman, die daardoor een hooge vracht met zijn schip dacht te maken, thans zelf door hunne redenen van het geheel onraadzame der reis overtuigd is en hun zelven door een inliggend schrijven daarvan kennis geeft. (Dit schrijven ontbreekt). Zij berichten tevens het overlijden van Ds. H. Schijn. 3 blz. fol.

5 Sept. 1728. 2270. Brief van leeraren in de Palts: in weerwil van hun raad vertrekken nog altijd velen naar Pennsylvanië, door de gunstige berichten van daar uitgelokt; zij zijn echter nog altijd zeer nauwgezet in het afgeven der attestatiën en het spijt hen, dat

Digitized by Google

personen zonder deze vertrokken, zich toch te Amsterdam hebben aangemeld. Hun leeraar Peter Kolb is gestorven, hetgeen voor hen ook in deze zaken een groot verlies is. Met translaat. 5 blz. fol.

22 Jan. 1731. 2271. Getuigschrift van den ambtenaar Nicolaas Stumph te Sigelspach, omtrent het gedrag, de bekwaamheid, enz. van Henrich Martin, Mennonist, die 3 jaar een zijner landhoeven bewoond heeft en met zijn gezin naar elders vertrekt. (Translaat). 2 blz. fol.

9 Mei 1731. 2272. Getuigschrift voor denzelfde en zijn gezin, door den kerkeraad te Gronbach. Translaat. 1 blz. fol.

9 Mei 1731. 2273. Getuigschrift voor Durs Hursch en zijn gezin van denzelfden kerkeraad, op hun reis naar Pennsylvanië. 1 blz. fol.

12 Juni 1731. 2274. Concept-brief van de commissie aan Ds. Dirk van Beek te Rotterdam, met bericht dat op de alg. vergadering besloten is aan ieder uit de Palts afkomend gezin, mits met attestatie voorzien, *f* 30 te verstrekken, maar aan de arme gezinnen in de Palts de reis zooveel mogelijk te ontraden, onder aanbod van hen daar te ondersteunen, hetgeen vrij wat minder kosten veroorzaken zal. Vragen verder opgaven van de doortrekkende Paltzers, die zich te Rotterdam hebben aangemeld. 2 blz. fol. met antwoord hierop van Ds. van Beek, waarin de verlangde opgaaf, goedkeuring van het besluit omtrent het ontraden der reis, maar bezwaren ten aanzien der aanbieding van onderhoud. De Paltzers bij hen kunnen niet spoedig scheepsgelegenheid vinden en hebben

Digitized by Google

daarom veel kostgeld noodig; hij verzoekt inlichting omtrent een hunner, Hendrik Geber. 2 blz. fol.

25 Juni 1731. 2275. Van dezelfde, in antwoord op den vorigen, weêrlegging van de bezwaren omtrent den onderstand in de Palts. 2 blz. fol.

10 Aug. 1731. 2276. Brief van Ds. D. van Beek, met opgaaf van den onderstand aan de Paltzers verstrekt, die nu vertrokken zijn. 1 blz. fol.

14 Aug. 1731. 2277. Concept-brief van de commissie, aan leeraren in de Palts, er op aandringende dat zij de reis naar Pennsylvanië ontraden zullen wegens den overlast die dit aan de commissie veroorzaakt, zoodat zij zich eerlang aan alle hulp zal moeten onttrekken. 1 blz. fol.

10 Dec. 1731. 2278. Brief van de gemeente te Rotterdam, met verzoek dat hun de voorgeschoten *f* 317 geremitteerd zullen worden. 1 blz. fol.

9 Mei 1732. 2279. Van dezelfde: zij verblijden zich over de tusschenkomst, waartoe de Staten-Generaal ten gunste van de Paltzers gezind is en vragen nadere aanwijzing hoe te handelen met eenige Paltzische gezinnen, die eerlang bij hen zullen aankomen. 1 blz. fol.

10 Mei 1732. 2280. Van den kerkeraad te Gronbach. In weerwil van hun raad hebben zich ettelijke gezinnen naar Holland op reis begeven om naar Pennsylvanië te trekken, omtrent wier namen, vermogen enz. zij nauwkeurige opgaven doen en wier belangen zij aanbevelen. 2 blz. fol.

Digitized by Google

10 Mei 1732. 2281. Twee naamlijsten van Doopsg. huisgezinnen uit de Palts, herwaarts gekomen om naar Pennsylvanië te reizen. 3 blz. fol.

12 Mei 1732. 2282. Brief van de leeraren in de Palts, geschreven uit Geroltzheim: zij verwonderen zich nog geen antwoord ontvangen te hebben, berichten dat zij voortdurend de reis naar Pennsylvanië afraden, maar dat het getal landverhuizers wegens de klimmende armoede gedurig toeneemt, zoodat meer dan 3000 Lutherschen en Hervormden op reis zijn gegaan, en waarschuwen er voor dat onder deze wel vele voor Mennisten zich zullen uitgeven. 3 blz. 4°.

9 Juni 1732. 2283. Van Rotterdam: zij billijken het besluit om aan de Paltzers tegen het advies der commissie en buiten nood van vervolging vertrokken, geen onderstand te verstrekken, maar vreezen toch dat zij, die door de Paltzers zelven worden lastig gevallen, dit besluit niet zullen kunnen handhaven en hun eenige hulp wel zullen moeten geven. Zij gelooven dat een commissie uit de Paltzers naar Amsterdam is gereisd. 1 blz. fol.

6 Oct. 1732. 2284. Van de Doopsg. gemeente Immelhäuserhoff (in de Palts?), met bericht dat zij op haar raad den gemeenteleden, die naar Pennsylvanië willen vertrekken, zoo velen dit niet uit eigen middelen kunnen bekostigen, de reis ontraadt, ten einde zij niet tot last van de commissie komen. Er zijn nu echter 67 personen, die zelven het passagegeld kunnen bekostigen en over Holland naar Noord-Amerika willen vertrekken, wier namen, afkomst en vermogen zij opgeven en voor wie zij de tusschenkomst der com-

Digitized by Google

missie inroept om hun goede scheepsgelegenheid te bezorgen. 3 blz. fol.

13 Mei 1738. 2285. Van Burckholder uit Geroltzheim: er zijn meer dan 3000 menschen op weg naar Holland, om naar Pennsylvanië te trekken, waaronder ook eenige geloofsgenooten, aan wie uit N.-Amerika vrije overtocht beloofd is. Hij waarschuwt dat men niet te licht vertrouwen zal slaan aan het voorgeven van enkelen, (daar er veel slecht volk onder is) en verklaart zelf geene enkele attestatie te hebben afgegeven. 2 blz. 4°.

6 Maart 1744. 2286. Concept-brief van de commissie, aan Hans Burckholder in antwoord op diens brief van 17 Febr. Wie naar Pennsylvanië willen vertrekken zonder reisgeld te hebben, kunnen op geen ondersteuning rekenen; zij voegen hierbij *f* 200 ter ondersteuning van de 3 à 4 gezinnen, waarover hij geschreven had. 1 blz. 4°.

19 Oct. 1745. 2287. Brief van de Doopsg. gemeente te Schiebach in Pennsylvanië. Na bericht te hebben dat hunne gemeenten in redelijken bloei verkeeren, vraagt zij om raad 1°. hoe zij hare privilegiën van gewetensvrijheid, door den koning van Engeland haar verleend, voortdurend zal kunnen behouden, ook ten aanzien van de wereloosheid, daar het oorlogsgevaar van alle kanten dreigt en de plaatselijke overheid zich onbevoegd verklaart, haar bij eventuëelen oorlog vrijdom van wapendienst te verleenen. 2°. Hoeveel de onkosten zouden bedragen van een Hoogd. vertaling, drukken, inbinden, enz. van T. J. v. Braghts Martelaars-spiegel, met of zonder platen, in 1000 exempl. Zij wenscht deze vertaling zeer, vooral ten

Digitized by Google

behoeve der jeugd, maar heeft nog niemand in haren omtrek kunnen vinden, aan wien zij met volkomen vertrouwen en zonder vrees voor verminking dit werk heeft kunnen opdragen, terwijl ook de onlangs opgerichte Hoogd. drukkerij nauwelijks in staat kan gerekend worden dit belangrijke werk te volbrengen. 3 blz. fol.

7 Mei 1749. 2288. Van Peter Burg en Johannes Weber te Stietzheim, aan Hans Burckholder te Geroltzheim, om zekeren Ulrich Joreli die naar Pennsylvanië verhuizen wil, bij de commissie aan te bevelen, aan welk verzoek Hans Burckholder bij brief van 9 Mei op hetzelfde blad voldoet. 3 blz. 4°.

7 Sept. 1758. 2289. Van de Doopsgezinde gemeente te ? in Pennsylvanië, aan de Doopsgez. in Holland, overgebracht door hunne broeders Joh. Schnijder en Martin Funck, met verzoek om hulp bij den dringenden nood, daar de Indianen 50 hunner vermoord en 200 huisgezinnen van alles beroofd hebben. 2 blz. fol.

h. *Ontbinding der Commissie.*

1 Aug. 1801. 2290. Bedenkingen van Ds. Willem de Vos, leeraar bij de vereen. gemeente te Amsterdam, over den toestand der sociëteit tot de buitenl. nooden en het wenschelijke der liquidatie van haar fonds. 5 blz. fol.

2291. Aanteekeningen uit de notulen en kasboeken van het fonds voor buitenl. nooden, door Ds. W. de Vos opgemaakt, ten einde de ontbinding van

Digitized by Google

het fonds en de voorstellen daaromtrent aan de rechthebbende gemeenten, voor te bereiden. 9 blz. fol.

2292. Aanteekeningen, opgemaakt zoowel uit de kasboeken der commissie, als uit de part. opgaven der gemeenten, omtrent het bedrag, dat elke van haar, sedert de oprichting van het fonds, daaraan gecontribuëerd heeft. 29 blz. fol.

2293. Berekening van 't geen de Amst. gemeente aan het fonds der buitenl. nooden schuldig is, strekkende vooral ter rectificatie van eene vroegere opgave, door Ds. W. de Vos gedaan. 4 blz. fol.

2294. Aanteekeningen van Ds. W. de Vos, uit de notulen der commissie, behelzende een kort overzicht over de oprichting der sociëteit, hare werkzaamheden, hare collecten, en de wijze waarop zij hare kapitalen heeft uitgezet, meerendeels opgemaakt om daaruit te betoogen hoe groot het bedrag is van de schuld der Amst. gemeente aan het fonds. Met een bijlage, over het geschil tusschen de commissie en den kerkeraad te Middelb. in 1738. 10 en 2 blz. fol.

31 Dec. 1801. 2295. Brief van gecommitteerden van het fonds der vereen. Amst. gemeente, waarbij zij eene obligatie van *f* 38,500 à 2 pCt. 's jaars binnen drie maanden opzeggen, naar aanleiding van hun door den kerkeraad versterkte inlichtingen en in verband met de voorgenomene opheffing van het fonds. 2 blz. 4°.

5 Mei 1802. 2296. Circulaire van de commissie, aan de gemeenten, houdende voorstellen tot ontbinding van het fonds. 3 blz. druks met handteekeningen. 4°. in triplo.

Digitized by Google

2 Sept. 1802. 2297. Concept-antwoord op de circulaire van 5 Mei 1802, van de gemeente te Amsterdam, met opgaaf dat de verschillende gemeenten aldaar sedert 1690 voor buitenlandsche nooden gecollecteerd hebben *f* 84,169:15:8. Met 2 bijlagen, inhoudende 2 verslagen van boekhouders van de leden van den kerkeraad, waarin gespecificeerde opgaaf der collecte. 10 blz. fol.

Januari 1803. 2298. Twee circulaires, waarvan eene aan de Amsterdamsche gemeente; de opgaven zijn òf geheel uitgebleven òf zoo verward, dat de commissie zich nu genoodzaakt ziet het quotum der repartitie volgens hetgeen daarvoor in de kasboeken van het fonds sedert 1726 is aangeteekend, vast te stellen, zullende zij, indien binnen 6 maanden geen antwoord in komt, stilzwijgen als goedkeuring aanmerken. Annex: brief van J. Bondt aan Ds. W. De Vos, 9 Jan. 1803; die den vorm van de circulaire goedkeurt. 2 blz. druks en 1 blz. 4°.

2299. Antwoorden van de gemeenten op de beide circulaires, alphabetisch geordend. fol.

1 Mei 1804. 2300. Concept-circulaire (niet verzonden), en circulaire, tot geleide der kwitantie, waardoor elke gemeente haar quotum in het saldo van het fonds over buitenlandsche nooden ontvangt. 1 blz. 4°. met handteekening in triplo.

2301. Kwitantiën der gemeenten over de ontvangen saldo's uit het fonds, alphab. geordend. 4°.

23 Juli 1802. 2302. Circulaire van diakenen in de Rijp, aan de

Digitized by Google

gemeenten in Noord-Holland voorstellende om 't geen haar bij de repartitie van het fonds voor de buitenl. nooden ten goede mocht komen, te storten in de kas der Rijper sociëteit. 1 blz. fol., in triplo.

20 Aug. 1802. 2303. Dito van sociëteits-diakenen der Friesche Doopsgez. gemeenten in Noord-Holland aan die gemeenten, met voorstel om de gelden uit het fonds der buitenl. nooden, haar toebedeeld, in de sociëteitskas te storten. (Gedrukt) 1 blz. fol. (In triplo.)

31 Mei 1804. 2304. Dito van diakenen in de Rijp, met verzoek om de noodige kwitanties over te zenden, ten einde het quotum uit het nu opgeheven fonds voor buitenl. nooden te kunnen ontvangen. 1 blz. fol.

5 Jan. 1736—26 April 1804. 2305. Obligatiën van door diakenen bij het Lam à déposito ontvangen gelden, van de commissie voor buitenl. nooden, met finale en volledige décharge. 6 blz. fol.

5 Mei 1825. 2306. Voorstel van boekhouders, om een som van *f* 408:5,8 zijnde het bedrag van verschillende posten, afkomstig uit het fonds voor buitenl. nooden, waarover door de gerechtigden niet beschikt is, te besteden tot een gift aan de Waldenzen. 4 blz. fol.

VI. Stukken van verschillenden aard.

4 Oct. 1572. 2307. Handelingen van de afgevaardigden der Herv. gemeente onder het kruis, in de synode te Emden gehouden. 14 blz. fol.

16—26 Juni 1574. 2308. Akten en artikelen van de provinciale synode

Digitized by Google

der Hervormde kerken van Holland en Zeeland, gehouden te Dordrecht. 8 blz. fol.

15 Mei 1575. 2309. 120 Artikelen, door de synode te Parijs, ten dienste der Nederl. Hervormde kerken en hare kerkordening noodzakelijk en nuttig geacht. (Uit het Latijn vertaald). 20 blz. fol.

1581. 2310. Kerkordening van de Nederl. Hervormde kerk vastgesteld in de generale synode, te Middelburg. 62 blz. fol.

8 Nov. 1583. 2311. Brief van Dirk Volkertsz. Coornhert uit Haarlem, aan zijn broeder Frans, betreffende zijn wedervaren in het twistgesprek 27 Oct. tot 3 Nov. te 's Gravenhage gehouden met prof. Adr. Saravia over de proeve, die hij in 1583 had uitgegeven tegen den Catechismus. 1 blz. fol.

2312. Betoog dat de Roomsche kerk beter is dan de Gereformeerde, door Dirk Volkertsz. Coornhert. (Eigenhandig en onderteekend). 4 blz. fol.

1598—1686. 2313. Verzameling van edicten en staatsbesluiten in Frankrijk, over de protestanten aldaar (vertaald). 200 blz. 4°.

23 Mei 1605. 2314. Brief van Abraham Rooman, aan boord van de *Erasmus*, zeilree liggende, aan zijn neef Melsen Rooman te Rotterdam, over instrumenten en boeken, die hij te Sommelsdijk van Mr. Aart heeft bekomen. 1 blz. fol.

20 Maart 1611. 2315. Besluit van de Staten van Holland, in de

Digitized by Google

zaak der remonstrantie en der vijf overgeleverde artikelen, de predikanten van beide zijden tot rust en eendracht vermanende. 1 blz. fol.

1623. 2316. Concept van gecommitteerde raden, in 17 artikelen, om den godsdienst van staat te bevorderen en de Remonstranten, als verderfelijk voor 's lands welzijn, tegen te gaan. 2 blz. fol.

25 Jan. 1629. 2317. Verzoekschrift van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Dockum, aan gedeputeerde staten van Friesland, om het houden van godsdienstoefeningen door de Remonstranten tegen te gaan en hunne leeraars te verwijderen. 1 blz. 4°.

19 Jan. 1630. 2318. Project van overeenkomst tusschen de leden der staten van Holland, om den gereformeerden godsdienst te beschermen en te bevorderen door handhaving van de belijdenis, van de plakkaten tegen de Remonstranten en het banvonnis hunner leeraren en door uitsluitend aan Hervormden posten toe te kennen. 2 blz. fol.

Sept. 1708. 2319. Dichterlijk bijschrift van T. Roos, op het doodshoofd van Dirk Rafelsz. Camphuijzen. 1 blz. 4°.

2320*. Kopie-brief van B. de Spinoza te Voorburg, breeder uitgegeven in zijn Opera Posthuma, epist. 42 pag. 527. 2 blz. 4°.

10 Juni 1666. 2321. Drie brieven van Benediktus de Spinoza,

---

* No. 2320, 2321, 2322, eigendom van 't weeshuis der Doopsg. collegianten, in bruikleen afgestaan.

Digitized by Google

zonder dagteekening, allen uitgegeven in de "Opera omnia" bezorgd door J. v. Vloten en J. P. N. Laud.

2322. Brieven aan Spinoza:

a. Van S. J. de Vries te Amsterdam, 24 Febr. 1663, met verkortingen gedrukt in de Opera Posthuma, epist. 26 pag. 459. 3 blz. fol.

b. Van Willem van Bleijenbergh te Dordrecht, 16 Jan. 1665, waarvan de latijnsche vertaling gedrukt is aldaar blz. 482. 9 blz. fol.

c. Van denzelfde, 19 Febr. 1665, als boven brief 35, blz. 505—507. 4 blz. fol.

d. Van denzelfde, 27 Maart 1665, als boven; lat. brief 37, blz. 515. 2 blz. fol.

e. Van H. Oldenburg te Londen, zonder datum (1665) niet uitgegeven 3 blz. 4°.

f. Van denzelfde, 11 Febr. 1676. 3 blz. 4°. (niet uitgegeven).

g. Van G. G. Leibnitz te Frankfort, 5 Oct. 1671, uitgegeven als brief 51, zie boven, pag. 551. 1 blz. 4°.

h. Van Schaller (?) te Amsterdam, 25 Juli 1675, met verkortingen uitgegeven als boven, brief 65, pag. 590. 3 blz. 4°.

i. Van denzelfde 14 Nov. 1675, onuitgegeven 1 blz. 4°.

24 Aug. 1672. 2323. Kopie van een strooibiljet, te Amsterdam verspreid, om aan den Prins van Oranje de grafelijke waardigheid erfelijk over Holland op te dragen. 4 blz. 4°.

Oct. 1712. 2324. Job Centen, oratio de patientia Christiana door hem gehouden bij zijn promotie van de latijnsche school. 4°.

Digitized by Google

1740—70. 2325. P. Fontein, adversaria tot voorbereiding eener uitgave der Characteres van Theophrastus. 1 portef. 4°.

1750—80. 2326. P. Fontein, verschillende lezingen in de handschriften der Characteres van Theophrastus. 1 portef. groot 4°.

1733—79. 2327. Brieven van J. J. Wetstein (2), H. Munro (2), M. Maittaire (1), G. Heckingius (2), T. Hemsterhuis (1), L. C. Valckenaer (2), J. S. Bernard (1), J. J. Reyske (1) en van J. Spaletti (1), aan P. Fontein, met enkele zijner antwoorden. 1 portef. 4°.

2328. L. C. VALCKENAER. Dictata in Epist. ad Hebraeos. 1 dl. 4°.

2329. J. VAN VOORST. Praecepta hermeneutica 1 tom. 4°.

2330. *Dezelfde.* Interpretatio Epist. ad Timotheum et utriusque Petri. 2 vol. 4°.

21 Maart 1742. 2331. G. Klinkhamer, gedicht bij het huwelijk van J. Moeriaans van Gerrevink en Cecilia van Voorst, ter gelegenheid van de zilveren bruiloft van Hendrik van Voorst en Catharina Schijn. 6 blz. fol.

27 Dec. 1742. 2332. Brief van Corns. de Vries aan A. Loosjes Pzn. te Haarlem, waarbij hij het redacteurschap van de "Alg. Konst- en Letterbode" neêrlegt. 1 blz. 4°.

1831. 2333. M. Doyer, bijbelsche kronijk of tijdrekenkundige opgaaf der heilige geschiedenis. 162 blz. 4°.

1836. 2334. Dezelfde, tijdreken- en geschiedkundige annotaties. 2 dln. 4°. het eerste 196 blz. en het tweede 164 blz.

Digitized by Google

LIJST DER VERKORTINGEN.

A. A.	Archief der stad	Amsterdam.
A. v. B.	"	van Buren op 't Rijksarchief.
B. A.	"	te Brussel.
D. A.	"	te Deventer.
G. A.	"	te Groningen.
H. A.	"	te Haarlem.
K. A.	"	te Kampen.
M. A.	"	te Middelburg.
O. A.	"	van Overijsel te Zwolle.
R. A.	"	van 't Rijk te 's Gravenhage.
U. A.	"	te Utrecht.

Digitized by Google

Digitized by Google